

његов саставни део.

У програму предмета: „ЛИКОВНА КУЛТУРА”, после одељка: „III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА”, додаје се одељак: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЋИНЕ”, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

У програму предмета: „МУЗИЧКА КУЛТУРА”, после одељка: „III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА”, додаје се одељак: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЋИНЕ”, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

У делу: „4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ” после програма: „ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ”, додају се програми: „МАТЕРЊИ ЈЕЗИК/ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ”, и то: „БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, УКРАЈИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ и ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ”, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 2.
Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”, а примењује се почев од школске 2021/2022. године.

На основу члана 67. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19 и 6/20),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

П РА В И Л Н И К

о допунама Правилника о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања

Члан 1.

У Правилнику о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 11/19) у делу: „3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ” после програма предмета: „СРПСКИ ЈЕЗИК”, додају се програми предмета: „МАТЕРЊИ ЈЕЗИК”, и то: „АЛБАНСКИ ЈЕЗИК, БОСАНСКИ ЈЕЗИК, ХРВАТСКИ ЈЕЗИК, МАЂАРСКИ ЈЕЗИК, РУМУНСКИ ЈЕЗИК, РУСИНСКИ ЈЕЗИК и СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК”, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

У програму предмета: „ПРИРОДА И ДРУШТВО”, после одељка: „III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА”, додаје се одељак: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ПРИРОДА И ДРУШТВО КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЋИНЕ” који је одштампан уз овај правилник и чини

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ – МАТЕРЊИ ЈЕЗИК

1. АЛБАНСКИ ЈЕЗИК

Емџтими и лѣндѣс	GJUHA SHQIPE
Qѣllimi	Qѣllimi i мѣситит тѣ Gjuhѣs dhe Letѣrsisѣ shqipe нѣ класѣ тѣ катѣр нѣнкуpton пѣрветѣsimin e shkathtѣsive пѣр тѣ komunikuar нѣ situata тѣ ndryshme, krijimin e pavarѣsisѣ individuale dhe formimin kulturor, пѣрветѣsimin e gjuhѣs letrare пѣргatitjen e nxѣnѣsit пѣр тѣ njohur jetѣn, zhvillimin e ndjenjѣs пѣр тѣ dѣgjuar tema тѣ ndryshme me karakter edukativ dhe arsimor, nxitjen dhe motivimin e nxѣnѣsve пѣр тѣ nxѣnѣ.
Klasa	IV Katѣr
Fondi vjetor i orѣve	180 orѣ

РЕЗУЛТАТЕТ	FUSHA/ТЕМА/ТЕМА	ПѢРМБАЈТЈЕТ
Pas пѣрfundimit тѣ класѣs nxѣnѣsi do тѣ jetѣ нѣ gjendje тѣ:		
Tѣ dallojѣ poezinѣ dhe tregimin; Tѣ mѣsojѣ пѣрмѣndѣsh пjesѣ тѣ shkurtra letrare (vargje, fjalѣ тѣ urta, gjѣ e gjѣza dhe enigma); Lexon qartѣ dhe me saktѣsi пjesѣn; Ritregon нѣпѣрмjet pyetjeve se sa e ka kuptuar tregimin; vanalizon personazhet e пjesѣs, Njeh gjinitѣ letrare нѣ bazѣ тѣ veѣorive formale тѣ poezisѣ, проzѣs dhe dramѣs; Njeh llojet letrare пѣрrallѣn dhe fabulѣn; Пѣрçakton ngjarjen kryesore dhe personazhin, тѣ cilѣt janѣ bartѣs тѣ ngjarjes kryesore нѣ tekstin letrar – artistik; Пѣрçakton kohѣn dhe vendin e zhvillimit тѣ ngjarjes нѣ tekstin letrar – artistik; Dallon lidhjet нѣ mes тѣ ngjarjeve dhe пѣрçakton kronologjinѣ e ngjarjeve нѣ tekstin letrar – artistik; Dallon rѣfimin nga пѣрshkrimi dhe dialogu; Dallon poezinѣ nga tregimi, проza;	LETѢRSIA	Lektura shkollore Poezia, Proza, Tekstet dramatike, Tregime shkencore dhe informative Ani pianistja – <i>Shpresa Vreto</i> Ema ѣshtѣ si princeshѣ – <i>Kristine Sanje</i> , Kloteri ka vѣnѣ syze – <i>Kodѣkan Goshin Jutsu</i> Pѣllumbi i bardhѣ – <i>Rifat Kukaj</i> Vajza e kopshtarit – <i>Edmond de Amiçis</i> Mѣ quajnѣ mbretѣreshѣ Teuta – <i>Luan Rama</i> Dragonjtѣ e Meit – <i>Pѣrrallѣ kineze, пѣрshatti: Katerinѣ Stok</i> Vjeshta – <i>Xhevahir Spahiu</i> Harabeli – <i>Dritѣro Agolli</i> Oreksi пѣр librat – <i>Marçelo Arxhili</i> Fluturimi i Markut – <i>Sazan Goliku</i> Kur lahet Hѣna – <i>Maria Albina Skavuxo</i> Pema e qershisѣ – <i>Anxhela Naneti</i> 12 muajt e vitit – <i>Mitrush Kuteli</i>

Dallon gjinitë letrare të poezisë, prozës dhe dramës në bazë të pjesëve të lexuara; Dallon llojet letrare, përrallën dhe fabulën; Veçon ngjarjen kryesore dhe gjen personazhin kryesor, të cilët janë bartës të ngjarjes kryesore në tekstin letrar – artistik; Dallon kohën dhe vendin e zhvillimit të ngjarjes në tekstin letrar – artistik; Kakton format folklorike të fjalëve të urta popullore, enigmave dhe gjë e gjëzave; Dallon rimën, vargun dhe strofën në poezinë lirike; Kakton vetitë karakteristike, ndjnjat, pamjen dhe veprimet e personazheve; Kakton raportet ndërmjet personazheve në tekstin letrar – artistik; Kakton veçoritë e rrëfimit nga përshkrimi dhe dialogu; Vëren lidhjet në mes të ngjarjeve dhe përcakton kronologjinë e ngjarjeve në tekstin letrar – artistik; Dallon prozën nga poezia; Mëson përmendësh pjesë të shkurtra letrare dhe i interpreton (vargje, fjalë të urta, gjë e gjëza dhe enigma); Përcakton renditjen e ngjarjeve në tekstin letrar dhe veçon personazhet kryesore në tekst; Përcakton llojet letrare, përrallën dhe fabulën në bazë të shembujve të dhënë; Përcakton ngjarjen kryesore dhe gjen personazhin kryesor, të cilët janë bartës të ngjarjes kryesore në tekstin letrar – artistik; Përcakton kohën dhe vendin e zhvillimit të ngjarjes në tekstin letrar – artistik; Përcakton format folklorike të fjalëve të urta popullore, enigmave dhe gjë e gjëzave; Përcakton vetitë karakteristike, ndjenjat, pamjen dhe veprimet e personazheve; Përcakton veçoritë e dialogut nga përshkrimi dhe rrëfimi;		Një Plak i Vitit të Ri ndryshe – <i>Zhak Pust</i> Dantellat e akullit – <i>Federiko Garsia Lorka</i> Patatet e ziera – <i>Mira Lobe</i> E mrekullueshmja. . . <i>Pica – Roberto Piumini</i> Shumë zhurmë për asgjë – <i>Kristin Sagner</i> Çarku – <i>Kristian Tilman</i> Dallgëthyesi – <i>Viktor Canosinaj</i> Një fundjavë e paharrueshme -<i>Severina Onfrua</i> Libri i xhunglës – <i>Rudyard Kipling</i> Tarzani shpëtimtar – <i>Edgar Borrous</i> Vajza e çuditshme – <i>Valeri Grusar</i> Kali i drunjtë – <i>Ndoc Papleka</i> Beni ecën vetë – <i>Kiço Blushi</i> Mësuesja e klasës së parë – <i>Edmond de Amicis</i> Mami dhe Lumturia – <i>Anxhela Naneti</i> Zgjim i ariut – <i>Qamil Batalli</i> Luani dhe dhelpra e mençur – <i>Ezopi</i> Gramatika është këngë e bukur – <i>Erik Orsena</i> Liza në botën e çudirave – <i>Ljuis Kerroll</i> Kopshti sekret – <i>Fransis Burnet</i> Vishnjushi dhe sinjor Majdanozi – <i>Xhani Rodari</i> Princesha Ardita -<i>Silvia Husler</i> Tregim për yllin e zjarrtë – <i>Astrit Bishqemi</i> Sjellësi i zjarrit – Miti Indian (<i>Përktheu Fotaq Andrea</i>) Syri i kaltër – <i>Rita Petro, Tonin Çobani</i> Portreti i Skënderbeut – <i>Ismail Kadare</i> Onufri dhe barium – <i>Moikom Zeqo</i> Gjyshja ime Sevasti Qiriaz – <i>Vitore Dako</i> Në planetin e çuditshëm – <i>Selli Rou</i> Koni në Romë – <i>Julia Boehme</i> Në bregun e pulëbardhave – <i>Hajro Ulqinaku</i> Të flesh në verë – <i>Melsi Qirici</i> Lektura shtëpiake 1. Peter Hertling “Beni dhe Ana”; 2. Oscar Wide “Princi i Lumtur”; 3. Luigj Gurakuqi “Stinë e motmotit”; 4. Valbona Imeraj “Aventurat e Tobit”; 5. Natasha Poroçani “Pa e vrarë mendjen”; 6. Luan Rama & Sulid Kasemi “Gjergj Kastriot Skenderbeu”; Zgjedhje plotësuese 1. Luan Rama & Semela Mero “Aleksandër Moisiu”; 2. Alber Vataj &Entela Kasemi “Arkitekt Sinani”; 3. Denata Toçe “Aurora dhe fustani shumëngjyrësh”; 4. Stela Subashi” Aventurat e Lusit në kuzhinë; Nocione letrare: – këngët popullore, – tregime përkafshët, – veçoritë e këngës popullore epike, – novelat, – romni për fëmijë, – personifikimi, – përshkrimi i natyrës dhe personazheve, – rrëfimi në vetën e parë dhe të tretë, – konflikti i personazheve dramatike.
Dallon fjalinë nga teksti; Tregon nga se përbëhet teksti; Krijon një tekst duke radhitur fjalitë e dhëna; Krijon një tekst duke u bazuar në figurat e dhëna; Argumenton se në cilat raste disa fjalë të dhëna përbëjnë një tekst; Dallon llojet e ndryshme të fjalive dhe funksionet e fjalëve në fjalë dhe i zbaton këto njohuri në komunikimin e përditshëm; Përdor gjuhën standarde, njeh dialektet e pjesë të tjera të leksikut dhe respekton diversitetin gjuhësor; Dallon kuptimet e fjalëve dhe i përdor për të pasuruar fjalorin e tyre. Dallon fjalinë nga jo – fjalë; Dallon fjalitë e thjeshta dëftore dhe pyetëse; Dallon emra njerëzish, sendesh dhe kafshësh; Dallon emrat e gjinisë mashkullore nga ato femërore; Dallon foljet e rregullta në kohën e tashme, sipas modeleve të dhëna; Përdor dhe shkruan drejt shkronjat e alfabetit të Gjuhës shqipe; Formon fjalë të thjeshta dëftore dhe pyetëse, duke respektuar shenjat e pikësimit; Dallon emrat e gjinisë mashkullore nga ato femërore; Dallon emra njerëzish, sendesh dhe kafshësh në numrin njëjës dhe shumës; Dallon mbiemrin si fjalë që tregon cilësi të emrit; Gjen dhe formon fjalë me mbiemra dhe me numërorë; Gjen dhe formon fjalë me përemra vetorë dhe me numërorë; Zgjedhon folje të rregullta në kohën e tashme; Ndajn fjalët në fund të rreshtit sipas rregullave gjuhësore dhe mënyrave të ndryshme;	GJUHA Gramatika dhe drejtshkrimi	Teksti dhe fjalë Teksti dhe paragrafi Llojet e fjalisë Drejtshkrim/Shenjat e pikësimit në dialog Fjalë pohore dhe mohore Fjalitë pohore Emri i përgjithshëm dhe i përvetëm Drejtshkrim. Shkronja e madhe tek emrat e përvetëm dhe në fillim të fjalisë Gjinia e emrit Numri i emrit. Ushtrime Emri i shquar dhe i pashquar Emra mashkulorë të shquar dhe të pashquar Emra femërorë të shquar dhe të pashquar Lakimi i emrave mashkulorë Lakimi i emrave femërorë Lakimi i emrave në numrin shumë Mbiemri i njëjshëm dhe i panyjshëm Drejtshkrim. Përshtatja e mbiemrit me emrin Lakimi i mbiemrave të njëjshëm dhe të panyjshëm Lakimi i mbiemrave në numrin shumë Përemri vetor Folja Foljet jam dhe kam në kohën e tashme Foljet jam dhe kam në kohën e kryer të thjeshtë Foljet jam dhe kam në kohën e pakryer Folja në kohën e tashme Drejtshkrimi i foljes në kohën e tashme Folja në kohën e kryer të thjeshtë Drejtshkrimi i foljes në kohën e kryer të thjeshtë

Dallon fjalinë si grup fjalësh që lidhen me njëra-tjetrën sipas kuptimit; Dallon fjalinë me të cilën tregojmë për diçka; Formon fjali duke bashkuar fjalët sipas kuptimit; Formon fjali të thjeshta dëftore dhe pyetëse, duke respektuar shenjat e pikësimit; Përdor drejt emrat e njerëzve, sendeve dhe kafshëve në numrin njëjës dhe shumës; Përdor drejt përemrat përemrat vetorë në fjali të ndryshme; Grupon përemrat vetorë sipas numrit njëjës dhe shumës; Zgjedhon në mënyrë intuitive foljet kam dhe jam në kohën e tashme; Përshtat foljet kam dhe jam sipas vetës, numrit, në kohën e tashme në fjali; Krijon fjali me foljen kam , në kohën e tashme; Zgjedhon folje të rregullta sipas kohës, vetës e mënyrës;		Folja në kohën e pakryer Drejtshkrimi i foljes në kohën e kryer të thjeshtë Ndajfolja-Ushtrime Pjesët kryesore të fjalisë – Kryefjala Përshtatja e kallëzuesit me kryefjalën Grupi i kryefjalës dhe i kallëzuesit 204 Zgjerohet dhe zvogëlojmë grupet e fjalisë Antonimet Sinonimet Fjalët me kuptim të figurshëm
Dallon ndryshimin ndërmjet fjalëve, diskutim, bisedë, dialog; Realizon një diskutim një bisedë një dialog; Merr pjesë në veprimtarit në grup; Dallon elementet që na vijnë në ndihmë për t’i shkruar një letër Revistës; Shkruajmë letër për një revistë duke respektuar hapat e dhënë; Shkruan duke respektuar rregullat drejtshkrimore; Dallon thirrjen si lloj shkrimi i veçantë; Shkruan thirrje me tema të ndryshme duke u bazuar në modelet e dhëna; Dallon lidhjet ndërmjet emrave dhe origjinës së tyre; Përdor fjalor emrash; Merr pjesë në diskutim duke respektuar rregullat e të folurit në grup; Vlerëson mendimet dhe idetë e shokëve duke plotësuar planin e grupit; Vizaton një pemë sipas udhëzimeve përkatëse; Shkruan udhëzimet e duhura poshtë çdo vizatimi; përshkruan me fjalë vizatimin e një peme; Përshkruan sportin që pëlqen apo ushtron; Shkruan duke plotësuar tekstin e dhënë me fishat e dhëna; Shkruan rreth përvojës vetjake në kohën e lirë.	KULTURË GJUHE	– Pushimet verore – Diskutimi dhe biseda – Për shokun/shoqen e klasës – Për personazhin – Nga revista/ Është fat të kesh një shoqe si – Fatbardha – Letër revistës – Thirrjet dhe mesazhet – Emri im – Tregimi fantastik – Projekt – Gjiganti i akullit/Teatri i shkollës – Tingujt dhe ngjyrat e vjeshtës – Libri tërheqës – Dialektet e gjuhës shqipe – Fjalë të urta – Tregimi për mbrojtjen e mjedisit – Intervista – Letër nga fshati – Projekt – Udhëtimi turistik, Prespa – Teksti udhëzues / Një peizazh dimëror – Si pikturohet një pemë – Poezi – Për aromat dhe shijet – Sporti dhe koha e lirë – Për kafshët – Zhvillo tregimin / Gështenjat shpërthyes – Për xhunglën – Krahassimi dhe kuptimi i figurshëm – Për ndjenjat e personazheve – Mami im – Poezi për pranverën – Për pranverën – Fabula – Tregimi realist dhe tregimi fantastik – Dallimi i teksteve nga intonacioni – Plani i veprimtarisë.

Konceptet kyç të përmbajtjes: gramatikë, lexim, shkrim, flasim, letërsi, gjuhë dhe kulturë gjuhësore, kulturë mediesh.

UDHËZIME DIDAKTIKO – MRTODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programi i mësimi të Gjuhës shqipe bazohet në rezultate, përkatësisht në procesin e nxënies dhe arritjeve të nxënësit. Rezultatet paraqesin përshkrimin e njohurive të integruara, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave të cilat nxënësi i ndërton, zgjeron dhe i thellon nëpërmjet tri fushave të lëndës.

I. PLANIFIKI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Planifikimi i mësimi dhe nxënies përfshin hartimin e planeve vjetore dhe operative, si dhe zhvillimin e përgatitjeve për orën/ditën/javën e mësimi. Plani vjetor përmban numrin e orëve sipas fushave të shpërndara sipas muajve, në pajtim me kalendarin shkollor, të planifikuara me fondin e orëve sipas fushave dhe fondin vjetor të orëve.

Programin e mësimi dhe nxënies së Gjuhës shqipe në klasën e tretë tË shkollës fillore e përbëjnë tri fusha të lëndës: Letërsia, Gjuha dhe Kultura e gjuhës. Numri i rekomanduar i orëve sipas fushave lëndore është: Letërsia – 80 orë, Gjuha – 50 orë dhe Kultura e gjuhës – 50 orë. Të gjitha fushat lëndore shpërndahen dhe asnjëra nuk mund të mësohet e izoluar dhe pa bashkëveprim me fushat e tjera.

Krahas planit vjetor, hartohet lista e teksteve, e shpërndarë sipas muajve si dhe lektura shtëpiake. Shpërndarja e tejshteve sipas muajve, si edhe deri më tani, bazohet në grupimin dhe lidhjen e teksteve sipas kriteriumeve të ndryshme: natyra dhe roli i veprës letrare, shpejtësia

e përparimit të nxënësit, stinët e vitit, data e rëndësishme dhe festat, veçantitë e kolektivit të nxënësve, shkollës dhe bashkësisë letrare, lidhja e ndërlëndore e përmbajtjeve dhe rezultateve, kompetencat ndërlëndore etj. Korrelacioni është mundësuar me kombinimin e teksteve në tërësi të ngjashme tematiko – motive sipas kriteriumeve të ndryshme.

Shembujt e mundur të lidhjes funksionale të teksteve sipas gjini-ve të veprave mund të jenë të ndryshëm, kurrsesi të vetëmbjës lloji

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Në mësimin e letërsisë është e rëndësishme që tek nxënësi të zhvillohet aftësia e leximit me kuptim të teksteve letrare, të nxitet dashuria ndaj leximit, të ndërtohet ndjenja për të mirën dhe të vlefshmen, të edukohet shija dhe të kultivohet durimi në lexim dhe përjetimi i veprave letrare. Nxënësit duhet mësuar që përshkruajnë përjetimet nga veprat e lexuara dhe të paraqesin mendimet për ato. Leximi kërkon kohë, durim dhe angazhim, kurse kultivimi i këtyre karakteristikave paraqet themel për të gjitha mësimet e mëtejme. Gjatë leximit të teksteve letrare dhe artistike dhe gjatë bisedës për ato në orë ndërtohet mendimi kritik, sepse nxënësit duhet të kenë gjykim për veprimet dhe veçoritë e personazheve, si për ngjarje të ndryshme në tekst. Veçanërisht është e rëndësishme tek nxënësi të zhvillohet në mënyrë intensive eupatia që nga lexuesi kërkon të vendoset në vendin e tjetrit dhe të kuptojë vetitë e ndryshme dhe veprimet e personazheve. Mësimi i letërsisë forcohet

identiteti nacional dhe kulturor, nëpërmjet njohjes së letërsisë dhe kulturës së vet, si dhe letërsinë dhe kulturën e popujve tjerë.

Lektura shkollore është radhitur sipas gjinive letrare. Poezia li-rike dhe epike, proza dhe tekstet dramatike për fëmijë dhe i pasuruar me zgjedhjen e teksteve shkencore dhe teksteve informative. Pjesa e lekturës obligative shkollore përbëhet nga, kryesisht nga veprat të cilat i takojnë pjesës themelore nacionale, por edhe veprat reprezentuese për fëmijë nga letërsia botërore. Lektura shtëpiake përfshin vepra poetike dhe prozë nga letërsia për fëmijë.

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit zotërojnë me shkrim dhe me gojë gjuhën standard shqipe. Program është i drejtuar në përvetësim e rregullave gramatikore dhe aplikimi adekuat i tyre në komunikimin me shkrim dhe komunikimin e folur.

Gramatika

Mësimi i gramatikës duhet të lidhet me mësimin e letërsisë ashtu që tekstet letrare nga Libri i leximit mund të shërbejnë për analizën gramatikore dhe shërben si shembull i përdorimit të llojeve të fjalëve në fjali dhe llojet e ndryshme të fjalive sipas formës dhe kuptimit. Duhet pasur kujdes rreth asaj që shembujt të jenë të thjeshtë për analizë. Mësuesi mund të përshtatë tekstin, ashtu që shembujt të jenë tipik.

Drejtshkrimi

Rregullat e drejtshkrimit nxënësit duhet t'i zotërojnë shkallë – shkallë, me përsëritje dhe ushtrime të asaj që është mësuar dhe me përvetësimin e përmbajtjeve të reja dhe atë me ushtrime të ndryshme si në nivelin e fjalëve dhe në nivelin e fjalive. shkrimi i emërtimeve të gjata gjeografike duhet lidhur me mësimin e natyrës dhe shoqërisë – gjeografinë vendore. Është e preferueshme të bëhet korrelacioni me mësimin e matematikës në lidhje me shkrimin e shkurtesave për njësitë matëse. Meqenëse njësitë mësimore nga matematika zgjerojnë në numër të madh njësitë matëse, duhet që në këtë nivel, të tërhiqet vërejtja në shkrimin e tyre vetëm me alfabetin e shqipes.

KULTURË GJUHE

Fusha e njohurive Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe me shkrim. Të shprehurit me gojë të nxënësit duhet ta zhvillojmë në bisedë në të cilën mësuesi e drejton që qartë, preciz dhe kuptueshëm të shqiptojnë fjalinë, duke respektuar intonacionin dhe theksimin e drejtë në fjali. Në bisedën e udhëhequr për tekstin letrar dhe jo letrar ose edhe për ndonjë temë të caktuar, nxënësit i përgjigjen pyetjeve, bëjnë pyetje, shprehin mendimet dhe qëndrimet e tyre. Nxënësit trimërohen të formësojnë porositë gojore në të cilën do të paraqesin informacione në shembujt nga jeta e përditshme. Mësuesi duhet të krijojë raste dhe të nxisë nxënësit të flasin, të paraqesin informacione, mendimet e veta, ndjenjat etj. Në klasën e tretë do të duhej të nxiten nxënësit të ritregojnë, të tregojnë dhe të përshkruajnë në mënyrë përmbledhëse dhe të zgjeruar si me gojë ashtu edhe me shkrim.

Ritregimi duhet të ketë qëllimin e vet dhe të jetë i planifikuar dhe i drejtuar. Duhet të orientohen nxënësit si të zgjedhin faktet, si të

ndajnë kryesoren nga ajo më pak e rëndësishme dhe si të përcjellin ecurinë kronologjike të përmbajtjes. Duhet pasur kujdes rreth asaj që të ritregohen vetëm ato përmbajtje të cilat plotësojnë kërkesat programore dhe të cilat nxënësit paraprakisht janë komentuar/analizuar, paraqitur, shpjeguar.

Tregimi paraqet shprehjen krijuese pa marrë parasysh në atë a është në pyetje realiteti apo fantazia, ose a është në pyetje e reproduktimit të një përjetimi, ngjarjeje dhe përmbajtjeje të imagjinuar (nga bota e fantazisë së fëmijëve). Më shpesh fillohet me rrëfimin e përjetimit e pastaj me ngjarjen. Është e nevojshme t'u tregohet nxënëssve se tregimi interesant duhet të jetë dinamik si dhe mund t'i paraqesin lirshëm përjetimet personale, qëndrimet, të jenë imagjinues dhe origjinal, që të shprehen në mënyrë emocionale dhe piktoreske.

Përshkrimi

Duhet aftësuar nxënësit që me kujdes të vështrojnë, vërejnë, zbulojnë, vërejnë, krahasojnë dhe tek pastaj lëndën e dhënë ta rumbullakojnë mendimin dhe ta formësojnë gjuhësisht. Nxënësit do të duhej ta lokalizojnë atë të cilën e përshkruajnë(në kohë, hapësirë dhe shkak), të zgjedhin veçori të rëndësishme (raportin e jashtëm dhe kushtet e brendshme) dhe të paraqesin qëndrimin personal/ raportin ndaj dukurisë së dhënë. Meqenëse përshkrimi shpesh vihet në lidhje me leximin dhe komentimin e tekstit (veçanërisht me atë letrar – artistik) është e nevojshme që gjithmonë të orientohet vëmendja e nxënësit në ato vende në këtë lloj tekstesh të cilat janë të pasura me elemente përshkrimi (përshkrimi ilëndës, enterierit, bimëve dhe kafshëve, personazheve letrare, peizazheve etj.), sepse ato janë modelet për zotërimin spontan të përshkrimit si shkathtësi afatgjate në të shprehurit gjuhësor.

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja e përparimit dhe vlerësimit të arritjeve të nxënëssve është formale dhe sumative dhe realizohet në pajtim me Rregulloren mbi vlerësimin e nxënësit në arsimin dhe edukimin fillor. Notimi duhet të jetë i orientuar në marrjen e informacioneve mbi shembujt e mendimit dhe kushteve nën të cilat nxënësi mund të zbatojë njohuritë e arritura gjatë mësimit të kulturës gjuhësore në komunikimin e përditshëm formal e jo formal.

Procesi i përcjelljes dhe vlerësimit të një nxënësi duhet të fillojë me vlerësimin inicial të nivelit të arritjeve të nxënësit. Theksi i veçantë duhet të jetë në aftësitë e nxënësit – në atë që nxënësi mund ose tenton ta bëjë. Gjatë procesit të mësimit dhe nxënies mësuesi në mënyrë të vazhdueshme dhe të përshtatshme i tregon nxënësit në cilësinë e arritjeve të tij ashtu që informacioni kthyes të jetë mjaftueshëm i qartë dhe informativ, në mënyrë që të jetë inkurajuese për përparimin e mëtejshëm të nxënësit. Çdo aktivitet është rast i mirë për vlerësimin e përparimit dhe dhënien e informacionit kthyes, kurse nxënësit duhet aftësuar dhe inkurajuar të vlerësojnë përparimin e vet në realizimin e rezultateve si dhe përparimin e nxënëssve të tjerë.

Rëndësi të madhe do të ketë edhe përdorimi i **teksteve të digjitalizuar**. Ku mësimdhënësi do të mundohet që lënda të jetë sa më e kuptueshme për nxënësit. Nxënësit do të kenë mundësi të shohin dhe mësojnë më lehtë tingujt, shkronjat dhe fjalët në gjuhën shqipe.

2. БОСАНСКИ ЈЕЗИК

Naziv predmeta	BOSANSKI JEZIK
Cilj	Cilj nastave i učenja Bosanskog jezika je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanje vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.
Razred	Četvrti
Godišnji fond časova	180

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
– čita i razumije sadržaj različitih vrsta tekstova; – iskazuje dojam i mišljenje o pročitanoj djelu; – otkriva osjećanja iskazana u lirskoj pjesmi; – uoči i izdvoji osnovne elemente lirске pjesme (stih, stofa, rima i ritam); – uoči osnovni motiv i sporedne motive u lirskoj pjesmi; – uoči i izdvoji pjesničke slike u pjesmi; – uoči i izdvoji u tekstu stilska sredstva (poređenje, personifikaciju i epitet); – prepoznaje i navodi razlike između lirске pjesme, priče i dramskog teksta; – imenuje i razlikuje vrste književnih djela: narodnu šaljivu priču, narodnu i autorska bajku, pripovjetku, roman za djecu i dramski tekst – locira tekst u vremenu i prostoru; – odredi temu i redosljed događaja u pročitanoj tekstu; – otkriva i tumači ideju/pouke književnoga djela; – razlikuje opisivanje, pripovijedanje (u prvom i trećem licu) i dijalog u književnom djelu; – uočava uzroke i posljedice u ponašanju likova u djelu; – poredi likove navodeći njihove osnovne osobine na osnovu dijaloga i postupaka; – podrži tvrdnje o djelu odgovarajućim citatima (dijelovima teksta); – zapaža i označi logičke cjeline u kompoziciji teksta; – usvaja novonaučene riječi i pojmove te tako poboljšava komunikaciju u usmenom i pisanom obliku; – reprodukuje sve važne elemente književnoga djela; – reprodukuje sadržaj prilagođavajući ga posebnim zahtjevima (mijenja kraj ili redosljed događaja, sažima tekst i sl.); – interpretira književni tekst iznoseći svoje lično viđenje uvažavajući i drugačije mišljenje; – poredi tekst sa situacijama iz svakodnevnog života; – vrši selekciju pojava, događaja i likova klasifikujući ih (dobro/loše, lijepo/ružno, veselo/tužno, skoro/davno...); – mijenja svoje stavove i ponašanje usvajajući pouke književnoga djela; – izvodi dramske tekstove; – koristi sve dostupne resurse za bolje razumijevanje djela; – koristi znanja stečena u drugim predmetima i drugim oblastima života i rada – poveže gramatičke pojmove obrađene u prethodnim razredima sa novim nastavnim sadržajima; – Razlikuje zavičajni i književni govor; – Razlikuje gramatičke kategorije promjenjivih riječi; – Klasifikuje promjenjive vrste riječi (imenice, zamjenice, pridjeve, brojeve i glagole) u opsegu koji je naznačen u programskim sadržajima; – Razlikuje rečenične dijelove; – Razlikuje vrstu riječi od službe riječi u rečenici; – poštuje i primjenjuje pravopisna pravila; – pravilno piše sva tri modela upravnog govora; – pravilno koristi interpunkcijske oznake u većini rečenica – prepoznaje razliku u pisanju prisvojnih pridjeva izvedenih od vlastitih imenica; – upotrebi osnovne oblike usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje, pričanje i opisivanje; – izvještava o događajima vodeći računa o preciznosti, tačnosti, objektivnosti i sažetosti; – identifikira pojave u prirodi i opisuje ih; – kreira opis pejzaža koristeći jezičko-stilska sredstva. – kreira svoju priču pomoću početka zadanog tekstem; – primjenjuje tematske riječi za svoje pričanje; – napiše čestitku, elektronsko pismo; – prilagodi jezički izraz komunikativnoj situaciji – formalnoj i neformalnoj; – poveže informacije iskazane u linearnom i nelinearnom tekstu i na osnovu njih izvodi zaključak;	KNJIŽEVNOST	ŠKOLSKA LEKTIRA Poezija Narodna lirská pjesma: <i>Djevojka je suncu govorila</i> Šukrija Pandžo: <i>Posljednje laste</i> Sergej Jesenjin: <i>Prvi snijeg</i> Džemaludin Latić: <i>Trešnja</i> Kasim Deraković: <i>Ljetna noć</i> Ismet Bekrić: <i>Na brdu iznad grada</i> Alija H. Dubočanin: <i>Zelen-bašča</i> Bisera Alikadić: <i>Smijeh</i> Federiko Garsija Lorka: <i>Luckasta pjesma</i> Muhidin Šarić: <i>Hrabrost</i> Suada Hodžić: <i>Od Kulina Bana</i> Dragan Lukić: <i>Drug drugu</i> Zejčir Hasić: <i>Nikom ne kaži</i> Proza Narodna epska pjesma: <i>Muja liječile vile planinkinje</i> Narodna pripovjetka: <i>Šta god ko kome, sve sebi</i> Narodna priča: <i>Nasrudinovi posjetioci</i> Narodna bošnjačka bajka: <i>Pravda i krivda</i> Mehmed Beg Kapetanović: <i>Majmun i lisica</i> Grozdana Olujić: <i>Oldanini vrtovi</i> Hans Kristijan Andersen: <i>Heljda</i> Oskar Vajld: <i>Sretni princ</i> Alija Hasagić Dubočanin: <i>Šarko</i> Ešref Berbić: <i>Kako je otišlo ljeto</i> Enes Kahvić: <i>Oluja</i> Skender Kulenović: <i>Jasen</i> Dželaluddin Rumi Mevlana: <i>Voće života</i> Rizo Džafić: <i>Milin na Uni</i> Advan Hodžić: <i>Čudo od djeteta</i> Skender Kulenović: <i>Abez</i> Ethem Mulabdić: <i>Bajram</i> Ela Peroci: <i>Majčin dar</i> Branislav Nušić: <i>Prva ljubav</i> Antoan de Sent Egziperi: <i>Mali princ</i> (odlomak) Rene Gijo: <i>Bijela Griva</i> (odlomak) Drama Zejčir Hasić: <i>Alija Đerzelez spašava carevu ščer</i> Gvido Tartalja: <i>Podijela uloga</i> Naučnopopularni i informativni tekstovi (izbor iz knjiga, enciklopedija i časopisa za djecu) Domaća lektira Ismet Bekrić: <i>Jesen u gradu</i> Rene Gijo: <i>Bijela Griva</i> Alija Dubočanin: <i>Tiha rijeka djetinjstva</i> Ahmet Hromadžić: <i>Patuljak iz zaboravljene zemlje</i>; Karlo Kolodi: <i>Pinokio</i> Dopunski izbor Pored navedenih djela, nastavnik i učenici slobodno biraju najmanje tri, a najviše još pet djela za obradu. Književno-teorijski pojmovi Lirika Narodna poezija; lirské i epske pjesme – osnovna obilježja; umjetnička lirská pjesma – osnovna obelježja; stilska sredstva: personifikacija, poređenje i epitet; osnovni motiv i sporedni motivi u lirskoj pjesmi; pjesnička slika izražena bojom i zvukom. Epika Zapažanje i oblikovanje teme i ideje u književnom djelu; fabula i kompozicija u književnom djelu; karakterizacija likova u književnom djelu; razlikovanje govora pripovjedača i govora likova; dijalog i monolog; priča i roman – razlike; roman za djecu – osnovna obeležja;

	JEZIK Gramatika i pravopis	Obnavljanje i utvrđivanje znanja usvojenih u prethodnim razredima. Uočavanje riječi koje u govoru i pisanju mijenjaju svoj osnovni oblik (promjenljive riječi) – bez definicija i zahtjeva za promjenom po padežima i vremenima. Uočavanje riječi koje zadržavaju svoj osnovni oblik u svim situacijama (nepromjenljive riječi) bez imenovanja vrsta tih riječi. Vrste riječi: Obnavljanje i utvrđivanje znanja o vrstama riječi usvojenih u prethodnim razredima: – imenice – vlastite, opće, zbirne, građivne, rod i broj imenica; – glagoli – glagolski oblici koji označavaju radnje koje su se izvršile u sadašnjem, prošlom i budućem vremenu, lice i broj glagola; – pridjevi – opisni i prisvojni, rod i broj pridjeva; – zamjenice – lične zamjenice; – brojevi – osnovni i redni Imenice: zbirne i građivne imenice; rod i broj imenica. Glagoli: osnovna značenja prezenta, perfekta i futura. Pridjevi: građivni; rod i broj pridjeva. Rečenica i rečenični članovi (subjekat, predikat, objekat, atribut, priloške odredbe). Pojam subjekta; različite vrste riječi (imenice i lične zamjenice) u funkciji subjekta; izostavljeni subjekat. Pojam predikata (glagolski predikat). Pojam objekta (imenice u funkciji objekta). Pojam atributa; pridjev uz imenicu u službi atributa u okviru grupe riječi koja ima službu subjekta ili objekta Priloške odredbe za mjesto, vrijeme i način. Pravopis Upravni govor (treći model) i neupravni govor. Upotreba velikog slova u pisanju: – Imena stanovnika država i naselja; – Nazivi ulica i trgova; – Imena iz umjetničkih dijela – primjeri iz obrađenih dijela npr. Medvjed Miško, Uspavana Ljepotica, Ružno Pače... – Posebno nadenutih imena životinja; – Naziva ustanova, institucija, preduzeća i manifestacija; – Ustaljenih imena historijskih događaja i ličnosti (usklađenih sa predmetom Priroda i društvo). Pisanje prisvojnih pridjeva izvedenih od vlastitih imena (-ov/-ev/ -in, -ski/-ški/-čki/-čki). Riječca li; skraćeni upitni oblik <i>je li</i> (<i>je l'</i>) Ponavljanje, uvježbavanje i provjeravanje osposobljenosti učenika za primjenu obrađenih pravopisnih pravila.
	JEZIČKA KULTURA	Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja Čestitka, elektronsko pismo Preporučavanje – Preporučavanje teksta sa promjenom gramatičkog lica; – preporučavanje s usmjerenjem na sažimanje teksta. Pričanje – Pričanje na osnovu datih tematskih riječi; – nastavljanje priče inspirisane datim početkom. Opisivanje – Opisivanje prirode – pejzaža; – opisivanje književnih likova. Izvjestavanje – Izvjestavanje o nekom događaju. Ortoepija Uočavanje naglašenih i nenaglašenih riječi: vježbe u izgovaranju akcenatskih cjelina. Izgovor svih suglasnika i glasovnih grupa u skladu sa književnojezičkom normom č, ć, dž, đ, h; je i ije; – ds – (ljudskih); – io, – ao itd. Vježbe za otklanjanje grešaka koje se javljaju u govoru i pisanju učenika. Ortoepske vježbe: Uvježbavanje pravilnog izgovora riječi, iskaza, rečenica, kratkih narodnih umotvorina (poslovice, brzalice, zagonetaka, pitalica, kraćih tekstova); slušanje zvučnih zapisa, kazivanje napamet lirskih i epskih tekstova; snimanje kazivanja i čitanja, analiza snimka i vrednovanje. Pravopisne vježbe: diktat; upravni govor (sva tri modela); navodnici; veliko slovo; zamjenica Vi iz poštovanja; spojeno i odvojeno pisanje riječi (rečca li, višočlani brojevi). Diktati: sa dopunjavanjem, izborni, slobodni, kontrolni diktat; autodiktat. Sintaksičke i stilske vježbe: sastavljanje i pisanje rečenica prema posmatranim predmetima, slici i zadanim riječima; sastavljanje i pisanje pitanja o tematskoj cjelini u tekstu, na slici, o filmu, pozorištu. Prepisivanje rečenica u cilju savladavanja pravopisnih pravila i usavršavanja tehnike pravilnog, urednog i čitkog pisanja latiničnim i ćirilničnim pismom. Vježbe za bogaćenje riječnika i traženje pogodnog izraza. Uvježbavanje tehnike izrade pismenog sastava: analiza teme, određivanje njenog težišta; posmatranje, uočavanje i izbor građe; raspoređivanje pojedinosti; elementi kompozicije.

Nabroj izražajne mogućnosti filma, pozorišta/kazališta (kadar, montaža, muzika, dijalog u filmu i pozorišnoj predstavi); uspoređuje književno djelo i film/pozorišne predstave; poznaje i nabroj mogućnosti interneta i savremene tehnologije; koristi internet u obrazovne svrhe i poznaje opasnosti koje se javljaju prilikom upotrebe.	MEDIJSKA KULTURA	Izražajna sredstva filmskog/pozorišnog djela: kadar, montaža, muzika, dijalog u filmu ili pozorišnoj predstavi. Film – književno djelo-pozorište – uočavanje sličnosti razlika. Internet – mogućnosti, upotreba i zloupotreba internet.
--	--------------------------------	--

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura, medijska kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Bosanskog jezika zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, vještina, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plan sadrži broj časova po oblastima raspoređenih po mjesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planirani fondom časova po oblastima i godišnjim fondom časova.

Program nastave i učenja predmeta Bosanski jezik u četvrtom razredu osnovne škole čine četiri predmetne oblasti: Književnost, Jezik, Jezička kultura i Medijska kultura. Preporučeni broj časova po predmetnim oblastima je: Književnost – 80 časova, Jezik – 65 časova i Jezička kultura – 5 časova. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

Prilikom kreiranja godišnjeg i operativnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Operativni plan sadrži rubriku sa operacionalizovanim ishodima, definisanim nastavnim jedinicama, rubriku za planiranu međupredmetnu povezanost i rubriku za evaluaciju kvaliteta isplaniranog, kao i druge elemente prema procjeni nastavnika. Priprema za čas podrazumijeva definisanje cilja časa, definisanje ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definisane ishode, planirane načine provjere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.

Uz godišnji plan, formira se lista raspoređenih tekstova po mjesecima, kao i domaća lektira. Distribucija tekstova po mjesecima, kao i do sada, zasnovana je na grupisanju i povezivanju tekstova prema različitim kriterijumima – priroda i uloga književnog djela; vrste tekstova; svrha tekstova: za čitanje/razumijevanje/prepričavanje/tumačenje; brzina napredovanja učenika; godišnja doba; značajni datumi i praznici; posebnosti učeničkog kolektiva, škole i lokalne zajednice; predmetna i međupredmetna povezanost sadržaja i ishoda; međupredmetne kompetencije, itd. Dakle, korelativnost je omogućena kombinovanjem tekstova u srodne tematsko-motivske cjeline prema različitim kriterijumima.

Izbor lektire za četvrti razred je veoma bitan jer učenici treba da lje da ulaze u svijet književnosti, da vole da čitaju i da u tome budu motivisani, što se za početak prvenstveno postiže uspjehom u čitanju (otuda u spisku lektire ima dosta kratkih tekstova i dijela, ali i dužih u odnosu na treći razred, a učeniku tematski i stilski vrlo bliskih, da bi se dalje njegovala i istrajnost u čitanju). Sa druge strane, na ovom uzrastu važno je da učenici još više upoznaju tekstove različitih žanrova, kao i djela različita po vremenu nastanka.

Novina programa za četvrti razred jeste dopunski izbor lektire koji omogućava učiteljima da po sopstvenom izboru biraju najmanje tri, a najviše pet djela koja će na časovima obrađivati. Izborni dio dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Obimnija djela učenici mogu čitati u slobodno vrijeme, čime se podstiče razvijanje kontinuirane navike čitanja. Povećan broj djela u dopunskom izboru lektire ukazuje i na mogućnost obrade pojedinih sadržaja na časovima dodatne nastave. Inovativnost sadržaja za četvrti razred se ogleda u praćenju savremene tehnologije i puteva komunikacije te se u okviru Medijske culture nalaze sadržaji o internet gdje će se učenici upoznati sa mogućnostima internet, osposobiti se da samostalno dolaze do novih saznanja i proširuju znanja stečena u školi, upoznati se sa zloupotrebom kao i opasnostima koje nosi neoprezna upotreba. Učenici će se

osposobiti da samostalno pošalju meil, elektronsku poštu sa ili bez priloga, ali i da čestitaju važne datume i praznike.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima trebaju biti zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pismenog izražavanja, stvaranja vlastitih tekstova (pismenih sastava), te ovladavanje osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenskih umjetnosti, te medijske kulture.

Interpretacija teksta kao područje u osnovi je gramatike i nastave usmenog i pisanog izražavanja.

U samoj interpretaciji važno je da učenici umjetnička štiva dožive kao nešto što je snažno i lijepo i što djeluje na osjećanja, misli, maštu. Neka u razgovoru, raspravi, suprotstavljanjem mišljenja dolaze do zaključaka. U interpretaciji lirске pjesme novi su, u pojmovnomu smislu, ritam i rima. Raditi na stvaranju atmosfere u kojoj će učenici osjetiti zvučnost, slikovitost i ritam.

Čitanje i pisanje ostaju u prvom planu. Interpretacija teksta kao područje u osnovi je gramatike i nastave usmenog i pismenog izražavanja. To je nepresušan izvor riječi, pojmova i doživljaja. Čitanačka štiva su istovremeno vrijedna književna djela i osnov su za realizaciju svih programskih zahtjeva. Ti se tekstovi razlikuju s obzirom na tematiku, obim, prisustvo naracije i deskripcije, dominantan vrijednosni sistem, ali koliko mogu biti od pomoći u ostvarivanju ciljeva ostalih područja nastave maternjeg jezika.

U samoj interpretaciji teksta treba stalno imati na umu da prava umjetnost ostaje u sferi estetskih osjećanja i nije joj zadatak da direktno, nametljivo poučava, posebno ne da nameće stavove i poruke. Važno je da učenici umjetnička štiva dožive kao nešto što je snažno i lijepo i što djeluje na osjećanja, misli, maštu, da taj susret predstavlja doživljaj ugodnog literarnog iskustva.

Sadržaji nastave gramatike, kulture usmenog i pisanog izražavanja direktno su usmjereni na poboljšavanje nivoa opće pismenosti. Ističite značaj osmišljenog, pravilnog, jasnog govora. Na pojmovima raditi uvijek u kontekstu rečenice, teksta.

U četvrtom razredu učenici su misaono jači, iskustvom bogatiji. To znači da treba povećati očekivanja i jasno postaviti zahtjeve. Na početku godine važno je izvršiti evaluaciju postignuća u prethodnim razredima i upoznati učenike čemu težimo u pojedinim područjima: kakvom čitanju, pisanju, razumijevanju sadržaja, kakvom usmenom i pismenom izražavanju.

U stvaranju ukupne programske strukture uvažavani su važni elementi: broj nastavnih sati, kriteriji važni za izbor nastavnih sadržaja, međusobna povezanost i prožimanje sadržaja pojedinih područja nastave maternjeg jezika, programska struktura ovog nastavnog predmeta u prethodnim razredima i definisani ishodi učenja u pojedinim područjima, zahtjevi ostalih nastavnih predmeta i karakteristike receptivnih mogućnosti učenika četvrtog razreda.

Posebno mjesto u Programu ima domaća lektira. Važno je da dijete čita, razumije, izrazi pročitano na njemu svojstven način, da može objasniti zašto mu se nešto dopada ili ne dopada, da ilustrira. Dozvoliti djeci da čitaju i izdvajaju priče i pjesme koje im se posebno sviđaju. Kreativnijim, fleksibilnijim pristupima radu na ovim tekstovima uvoditi učenike u svijet literature i razvijati s a m o s t a l n o s t u druženju s knjigom.

Medijsku kulturu valja posmatrati u kontekstu ukupnih programskih zahtjeva i podcrtavati potrebu selektivnog pristupa ovim sadržajima.

Prijedlog Nastavnog programa uključuje jezičke, umjetničke, stvaralačke i medijske sadržaje zasnovane na međusobnom prožimanju (korelativnost i integrativnost) nastavnih područja i nastavnih disciplina

i predmeta (interdisciplinarnost i povezanost sa drugim nastavnim predmetima: historijom, likovnom kulturom, muzičkom kulturom i dr.).

- Također, prijedlog programa temelji se na:
- izboru umjetničkih i znanstvenih sadržaja na principima primjerenosti, reprezentativnosti, egzemplarnosti, odgojnosti, tekstualne adekvatnosti itd.;
 - rasporedu, odnosno organizaciji nastavnih sadržaja po principima kontinuiteta i vertikalno-spiralnog slijeda, kao i principima integracije.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa *Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju*. Ocenjivanje bi trebalo da bude usmereno na dobijanje informacija o obrascima mišljenja

i uslovima pod kojim učenik može da primeni znanje stečeno tokom nastave jezičke kulture u svakodnevnoj formalnoj i neformalnoj komunikaciji.

Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procenom nivoa postignuća učenika. Akcenat bi trebalo da bude na učenikovim sposobnostima – na onome što učenik može ili pokušava da učini. Tokom procesa nastave i učenja učitelj kontinuirano i na primeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti dovoljno jasna i informativna, kako bi bila podsticajna za dalje napredovanje učenika. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

3. МАЂАРСКИ ЈЕЗИК

A tantárgy neve	MAGYAR NYELV/МАЂАРСКИ ЈЕЗИК
Cél	A magyar nyelv tanításának célja, hogy a tanulók elsajátítsák a magyar irodalmi nyelv alapvető törvényszerűségeit és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosítva bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából, képessé téve őket arra, hogy a magyar irodalmi és más műalkotások megismerésével ápolják a magyar nép hagyományait, kultúráját és a magyar világörökség kincseit.
Osztály	negyedik
Évi óraszám	180 óra

KIMENET A tanév végére a tanuló:	RÉSZTERÜLET/TÉMA	TARTALOM
– ismeri és felismeri a szöveg és a könyv részeit, szerkezeti egységeit; – elkülöníti a lényeges és kevésbé lényeges információkat; – felismeri a szöveg átvitt értelmét; – felismeri a szövegben a cselekménymozzanatok összefüggéseit és az eseménymozzanatok időrendjét; – meghatározza a szépirodalmi szövegek szereplőinek jellemét, rendszerét, egymáshoz való viszonyát; – képes a szereplők tetteinek és magatartásformáinak értelmezésére az adott szövegre hivatkozva; – felismeri a szövegben belüli ok-okozati összefüggéseket, előzményeket és következményeket; – az irodalmi műben képes önállóan meglátni a problémákat; – véleményezi a szöveghez kapcsolódó illusztráció-válogatást; – különbséget tesz a leíró és elbeszélő közlésmód között, felismeri a párbeszédet; – megkülönbözteti a prózát és a verset; – felismeri a verssort, a versszakot és a rímet; – megérti a szépirodalmi szövegekben az alakzatok szerepét (hasonlat, megszemélyesítés); – az irodalmi műveket össze tudja hasonlítani műfajuk és témájuk alapján; – felfedezi az irodalmi művek és más művészeti alkotások kapcsolatát; – képes a különböző jelrendszerek segítségével megjelenített információk befogadására (pl. szöveg, táblázat, grafikon stb.); – értelmezi az egyszerűbb nem lineáris szövegeket, – ismeri az alapvető olvasási stratégiákat; – meghatározza a következő népi-kisepikai műfajokat: mondóka, közmondás, találós kérdés, szöveges népi gyermekjáték.	IRODALOM	ISKOLAI OLASMÁNYOK Költészet: 1. Nemes Nagy Ágnes: Nyári rajz 2. Vörös István: Téli zaj 3. Lackfi János: Nyári pixelek 4. SzabóLőrinc: Hajnali rigók 5. Vörös István: Hajnali rugók 6. WeöresSándor: Galagonya 7. Fehér Ferenc: Bácskai tájkép 8. Brasnyó István: Nem szeretnék lakni szürke házban 9. Kányádi Sándor: Hallgat az erdő 10. József Attila: Betlehemí királyok 11. Vörös István: Elek, Benő meg a lányrabló sárkány 12. Pilinszky János: A nap születése (részletek) 13. Juhász Ferenc: Nagymama 14. Nemes Nagy Ágnes: Bors néni beszélget a cipővel 15. Tóth Krisztina: Rozsomák Próza: 1. Örkény István: Nápolyi 2. Kosztolányi Dezső: Tükörponty 3. Janikovszky Éva: Dani meg a csuka 4. Kontra Ferenc: A halász meg a fiaí (részlet) 5. Lázár Ervin: Megértik-e az állatok az emberi beszédet? 6. Áprily Lajos: Az őz 7. Lázár Ervin: Nagyapa meg a csillagok 8. Fekete István: A bizonyítvány 9. Gyurkovics Tibor: Az én barátom 10. Kányádi Sándor: A kis fiú hiányzik 11. Csukás István: Tapintat és egyéb lelki finomságok 12. Kosztolányi Dezső: Az állatok beszéde 13. Lackfi János: Málnafolt 14. Mészöly Miklós: A torony meséje 15. Janikovszky Éva: Már megint (részlet) Drámai szövegek: 1. Mátyás király meg az igazmondó juhász 2. Tasnádi Emese: Duplavé, a vizimanó (részlet) 3. Válogatás a gyermeklapok szövegeiből. Tudományos és ismeretterjesztő szövegek (válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből) – ismert írókról, költőkről, festőművészekről és tudósokról; – hazánk természeti szépségeiről és kulturális értékeiről; – érdekes tájakról, emberekről, hagyományokról; – illemtan.

		HÁZI OLVASMÁNY: (a felsorolt művek közül legalább négy kerüljön feldolgozásra) 1. Berg Judit: Rumini 2. Lackfi János: Málnafagyi 3. Geronimo Stilton történetei (pl. Egy bajuszmeresztő hétvége, Nosztregerusz titokzatos kézírata stb.) 4. Békés Pál: A Félőlény 5. Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen. Muhi András és a pacák birodalma 6. Lázár Ervin: Négyszögletű Kerek Erdő 7. J. K. Rowling: Harry Potter és a bölcsek köve 8. Fekete István: Vuk KIEGÉSZÍTŐ IRODALOM: (a felsorolt művek közül három kerülhet feldolgozásra) 1. Csoóri Sándor: Kicsi néném (részlet) 2. Nemes Nagy Ágnes: Minden kedden 3. Kukorelly Endre: Legszeb 4. Fecske Csaba: Ha Laurával beszélgetek 5. Janikovszky Éva: Örülj, hogy lány! (részlet) 6. Janikovszky Éva: Örülj, hogy fiú! (részlet) 7. Csáki szalmája (magyar monda) 8. A tulipánná változott királyfi (magyar népmese) 9. A rátóti csikótozás (magyar népmese) 10. Az állatok nyelvén tudó juhász (magyar népmese) 11. Zelk Zoltán: Rajzpapír Irodalomelméleti fogalmak: – vers; – rím; – refrén; – hasonlat, megszemélyesítés, hangutánzás; – metafora; – mese (népmese, műmese); – monda; – a cselekmény; helye és ideje; – a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; – drámai szöveg a gyerekeknek; – elbeszélő és leíró rész, párbeszéd; – tréfas vers; – a humor, gúny, ironia; – tanmese; állatmese; – találós kérdés.
– A felkiáltó, felszólító és óhajtó mondatokat felismeri a szóbeli és írott szövegekben, megfelelő módon használja őket szóban és írásban. – Felismeri és megkülönbözteti az igeidőket és -módokat. – Az igeidőket és igemódokat funkciójuk szerint használja beszédben és írásban. – Az igeikötőket szerepük és írásmódjuk tekintetében megfigyeli, és helyesen, tudatosan alkalmazza őket. – A szavakat szerkezetük és jelentésük alapján osztályozza, jelentésük szerint használja a rokon értelmű, a többjelentésű, az azonos alakú és az ellentétes jelentésű szavakat. A szóalkotás különböző módjait felismeri és alkalmazza. – A főnév fajtáit csoportosítja, megnevezi. – A tulajdonnevek csoportjait egymástól megkülönbözteti. – A névutókat felismeri és használja. – A határozott és határozatlan számnevet, illetve a számnevek fajtáit felismeri és megfelelően használja. – A melléknév szerepét felismeri a nyelvhasználatban. – A névmásokat (személyes, mutató, kérdő) alkalmazza a beszédben, megérti a szövegben. – A helyesírási szabályokat alkalmazza különböző írástevékenységekben: különböző igeidők, ragoz és kiejtéstől eltérő írásmódú igék esetében; felszólítást kifejező igealakok esetében; igeikötős igék esetében; tulajdonnevek, fokozott melléknevek és számnevek esetében; ragoz névszók esetében; névutós szerkezetek esetében; betűvel írt számnevek, a keltezés többféle formájának esetében.	NYELV Nyelvtan és helyesírás	Szerepjátékok, párbeszéd, szituációk dramatizálása, dramatizálás szöveg alapján. Szóbeli és írásbeli fogalmazás. Képek alapján történet elmondása. Olvasmány alapján történet elmondása és leírása. Saját élmény, tapasztalat, vélemény megfogalmazása szóban. Saját élmény megfogalmazása, leírása: elbeszélés írása. Üzenet írása, levél írása. Hibás szövegek javítása. Csoportmunka. Projektmunka. A szövegfeldolgozás folyamán a nyelvi megformáltság jelentéshordozó szerepének figyelembevétele. Alternatívák alkalmazása a tartalmak szóbeli és írásbeli megfogalmazásában. Játék az alternatívákkal. A vice nyelvi mozgatórugói. Nyelvi jelenségek megfigyeltetése, tapasztalatcsere. A média nyelvének új, szokatlan elemei. Nyelvi játék. Szövegminták használata a nyelvtani egységek működésének megfigyeléséhez. A szövegértés és a megfelelő szóhasználat, nyelvtani forma használatának összefüggései. Vetélkedő, csoportmunka. Házi verseny.

– alkalmazza az alapvető szóbeli és írásbeli kifejezőmódot: tartalom elmondásakor, elbeszéléskor és leíráskor; – tud vázlatot írni, szükség esetén azt megváltoztatni és tartalmilag átszerkeszteni a szöveget; – alkalmazza az azonos és a rokon értelmű, valamint az ellentétes jelentésű szavakat; – felismeri a mindennapi szóhasználatban a szavak, közmondások, szólások jelentését; – a lineáris és nem lineáris szövegben megtalálja az információkat, és azok alapján következtetéseket von le; – ismeri az anyaggyűjtés módjait (megfigyelés, emlékezés, képzelet és olvasás); – elbeszélő fogalmazást vagy leírást tud készíteni; – képeslapot, üdvözlőlapot fogalmaz meg; – tud magánlevelet írni és megcímezni; – leírást készít tárgyról, növényről, állatról és személyről; – kifejezőmódját a kommunikációs helyzetnek (formális és nem formális) megfelelően választja meg; – helyesen tagolja a szöveget, makroszerkezeti egységekre tudja osztani.	NYELVI KULTÚRA	A szóbeli és az írásbeli kifejezés formái: a teljes szöveg vagy egy részlet tartalmának elbeszélése (megadott vázlat segítségével); a párbeszéd alkalmazása szóbeli közléskor és a fogalmazásban. Helyesírási gyakorlatok: tollbamondás; párbeszéd; a nagybetű és az írásjelek; a számnevek. Vázlat. A feladott témának megfelelően szóbeli vagy írásbeli szövegek alkotása: leírás, elbeszélés, párbeszéd. Az azonos jelentésű vagy rokonértelmű szavak (felismerése az irodalmi alkotások példáján) alkalmazása a gyakorlatokban; Közmondások és szólás(hasonlat)ok alkalmazása a mindennapi beszédben és írásban. Irodalmi és nem irodalmi szövegek (lineáris és nem lineáris) a szókincs gyarapításának szolgálatában. A tárgyak, személyek és jelenségek közötti viszony leírása; a természet, tárgy ismert személy vagy mesehős leírása. Szókincsfejlesztő gyakorlatok: szőlánc alkotása; tárgykörös szógyűjtés. Nyelvi gyakorlatok: mondatok kiegészítése; mondatbővítés; keresztretjtvény; asszociációk. Képeslap, üdvözlőlap. Levél és címzés. Megszólítás a levélben és a keltezés. Az anyaggyűjtés módjai. A leírás előkészítése. Leírás. Bevezetés, tárgyalás, befejezés. Beszédgyakorlatok: versmondás, kifejező olvasás, dramatizált szöveg előadása, elbeszélés vagy mese tartalmának elmondása, színpadi előadás stb. A cím és a bekezdés. Bevezetés, tárgyalás, befejezés. Két iskolai dolgozat – egy az első, egy pedig a második félévben.
---	--	---

Kulcsszavak: irodalom, nyelv, nyelvi kultúra.
Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb, mint nem anyanyelv, természet és társadalom.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A magyar nyelv tanításának és tanulásának tantervi alapját a ki-
menet elemei, a tanulási folyamat, valamint a tanulói eredmények ké-
pezik. A kimenet egységbe foglalja a tudás, a készségek, álláspontok
és értékek leírását, amelyeket a tanuló gyarapít, fejleszt és elmélyít a
három tantárgyi részterület révén.

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A tanítás és a tanulás tervezése felöleli az éves és az operatív ter-
vek elkészítését, valamint az órára/napra/hétre való előkészületeket. Az
éves terv tartalmazza az óraszámot részterületenként havi felbontásban
az iskolanaptárral és az évi órásszámmal összhangban.

A magyar nyelv tanításának és tanulásának programstruktúrája az
általános iskola negyedik osztályában a következő három részterületet
foglalja magába: irodalom, nyelv és nyelvi kultúra. Az ajánlott órászám
részterületenként: irodalom – 80 óra, nyelv – 50 és nyelvi kultúra – 50
óra. A tanítási részterületek összefonódnak egymással, és azokat nem
lehet egymástól izoláltan, egymástól elkülönítve tanítani.

Az éves tervvel összhangban havi lebontásban ki kell alakítani
az iskolai és házi olvasmányok szövegeinek jegyzékét. Mint eddig is,
a szövegeket bizonyos kritériumok szerint kell csoportosítani és ösz-
szkapcsolni, mint például: az irodalmi mű jellege és szerepe, műfa-
ja; a szöveg célja: olvasás/szövegértés/elmésélés/értelmezés, a tanuló
előmenetelének üteme, évszakok, jelentős dátumok és ünnepek, a ta-
nulói közösség, az iskola és a szülőhely különlegessége; a tartalmak és
a kimenetek tantárgyon belüli és tantárgyközi kapcsolata; tantárgyközi
kompetenciák stb. Vagyis a szövegek korrelációja teszi lehetővé azok
rokon tematikai-motivációs egységekbe való besorolását.

- A szövegrokonságon alapuló funkcionális összekapcsolás lehet-
séges példái (semmiképpenkülönbféle korok gyermekvilága: Janikovsz-
ky Éva: Dani meg a csuka, Gyurkovics Tibor: Az én barátom,
- a gyerek és a család: Kányádi Sándor: A kisfiú hiányzik, Fekete
István: A bizonyítvány, Kontra Ferenc: A halász és a fiai, Lázár Ervin:
Nagyapa meg a csillagok, Janikovszky Éva: Örülj, hogy lány (részlet),
Janikovszky Éva: Örülj, hogy fiú (részlet), Csoóri Sándor: Kicsi né-
ném, Juhász Ferenc: Nagymama (részlet)
- gyermeki képzeletvilág: Pilinszky János: A nap születése, Bras-
nyó István: Nem szeretnék lakni szürke házban, Lázár Ervin: Nagyapa
meg a csillagok

- humor: Csáki szalmája (Magyar népmonda), Az állatok nyelvén
tudó juhász (magyar népmese)
- évszakok: Nemes Nagy Ágnes: Nyári rajz, Fehér Ferenc: Bács-
kai tájkép;
- természet: Szabó Lőrinc: Hajnali rigók, Kosztolányi Dezső: Ál-
latok beszéde, Áprily Lajos: Az őz, Lázár Ervin: Megértik-e az állatok
az emberi beszédet?
- mesevilág: A tulipánná változott királyfi (népmese), Az állatok
nyelvén tudó juhász (magyar népmese), Az égig érő paszuly (népmese) stb.
- hazaszeretet, hagyományaink ápolása, kultúránk és nemzeti ön-
azonosságunk megőrzése: Fehér Ferenc: Bácskai tájkép, József Attila:
Betlehemi királyok.
- Az előző felsorolás azt példázza, hogyan lehet egy-egy szöveget
más szövegekkel bizonyos motívumok, elbeszélési hangnem stb. alap-
ján/mentén összekapcsolni.
- Az irodalomtanítás tantervi keretét az olvasmányok szövegei
határozzák meg. A szöveganyag műnemek szerint van csoportosítva:
költészet, próza és drámai szöveg. Ezeket egészítik ki a tudományos
és ismeretterjesztő szövegek: az illedelmes viselkedésről, hazánk ter-
mészeti szépségeiről és műemlékeiről és a világ legérdekesebb tájairól,
népeiről és szokásaikról.
- Ugyanúgy, mint az előző osztályokban, a negyedik osztályban is
vannak olyan szövegek, amelyeket több tanórán keresztül kerülnek fel-
dolgozásra. Andersen: A rút kiskacsa című meséje teljes egészében így
kerül feldolgozásra. Ezt az irodalmi szöveget részenként, a tanító/tanít-
ónő által megtervezett ütemben, néhány tanórán át olvassák és elem-
zik a tanulók.
- Az iskolai olvasmányok mellett, a házi olvasmányok listáját is
megadtuk. A házi olvasmányok célja, hogy a tanulóknál felkeltsük az
olvasási vágyat, hogy kialakítsuk az olvasási szokásokat és ápoljuk a
tanulók olvasási kedvét. A házi olvasmányok keretében, a tanulók a ki-
tartó és folyamatos olvasást gyakorolják, valamint elsajátítják és meg-
erősítik a domináns esztétikai és erkölcsi értékeket.
- A negyedik osztály tantervének új eleme az olvasmányok kiegé-
szítő listája, amely a tanító számára lehetővé teszi, hogy saját belátása
szerint erről a listáról, még három művet válasszon, amelyeket az órán
feldolgoznak. Ez a választási lista arra motiválja a tanítót, hogy még
kreatívabban viszonyuljon a kimenetek megvalósításához. A terjedel-
mesebb műveket a tanulók szabadidejükben is olvashatják, ezzel is a

mindennapi olvasás szokása is kialakul. A kiegészítő lista szövegei alkalmazhatóak még a kiegészítő oktatásban is.

Az éves és az operatív terveket az iskolanaptárral és az iskolai élettel összhangban kell elkészíteni. Az operatív tervnek tartalmaznia kell az operacionizált kimeneteket, a definiált tanítási egységeket, a tantárgyközi kapcsolatokat (korrelációt), a megvalósítást, az értékelést, valamint (a tanító által lényegesnek tartott) egyéb elemeket. *Az óravázlatnak* tartalmaznia kell az óra célját, a kimeneteket, a tanulói és a tanári tevékenységet/aktivitást, a megvalósított kimenet ellenőrzési módját (a visszacsatolást), a kiválasztott tanítási stratégiákat, módszereket, valamint a tanulási és tanítási eljárásokat.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

IRODALOM

Az irodalmi nevelés folyamán mesék, elbeszélések, versek, képvversek, képregények stb. feldolgozásával fejlesztjük, gazdagítjuk tanulóink személyiségét. Mindeközben pedig irodalmi fogalmakat sajátítanak el, természetesen nem definíciók megfogalmazásával, sokkal inkább a fogalmak megnevezésével és leíró megindoklásával (a szövegbefogadás és -értelmezés során).

A mesék elemzése során alkalmazható a globális és a részenkénti szövegfeldolgozás. Vizsgálható a mese címe, témája, tárgya; érzelmi, gondolati mondanivalója (üzenete); szerkezete, a mű által kitöltött idő, a szereplők rendszere, a jellemábrázolás módja, megformálásának sajátosságai; más irodalmi alkotásokkal és művészeti ágakkal való kapcsolata stb. Tanulmányozhatjuk a mesekezdő és -záró formulákat, a közlésmódokhoz tartozó stílusfordulatokat. Természetesen az adott szempontok közül minél többet alkalmazunk az elemzéskor, annál teljesebb képet kapunk a meséről. Mindeközben az extenzív (élményszerű) olvasásra helyezzük a hangsúlyt.

A mese fő elemei (az elindulás, a feladat vállalása, a próbák, a visszatérés, a jutalom, büntetés) megadják a szerkezet vázát. A szerkezeti váz elkészítése, a műfaji sajátosságok tudatosítása a szövegértés fejlesztését teszi lehetővé. A szerkezetben az eseményeket elmondó (elbeszélő) és a párbeszédes részek váltakozó egymásutánját figyeltetjük meg a tanulókkal. Az esetlegesen megjelenő monológ és a késleltetés (mint sajátos eszköz) is megfigyeltethető. Ugyanakkor lehetséges a mese átstrukturálása (új cselekményfordulatok vagy új szereplők beillesztése). Modernizálhatjuk a meséket, például mai foglalkozásokat, közlekedési eszközöket stb. illeszthetünk a szövegbe. A meseszereplőkről történő beszélgetést tartalmassá, funkcionálissá tehetjük, ha megvilágítjuk attribútumaikat (külső tulajdonságaikat), mint pl. a korukat, nemüket, helyzetüket, külsejüket, különleges külső vonásaikat stb. Megfigyeltethetjük a meseszereplők funkcióit. Jellegzetes stilisztikai eljárásokat vehetünk szemügyre, mint pl. az antropomorfizációt és a hiperbolizmust, vagy tanulmányozhatjuk a mesealakok szociális struktúráját. A mese mimetizálása, dramatizálása, a bábjáték elmélyítheti/elősegítheti a szöveg megértését.

Mindemellett a mese nyelvi normák megerősítésére is szolgálhat. Vagyis a meseértelmezés során a nyelvi, stilisztikai módszert is szükséges alkalmazni, hogy például a mesealak leírása és beszédmódja közötti kapcsolatra fény derüljön. A költői képeket ki kell bontanunk, értelmeznünk kell. Magyarizzuk meg a hasonlatokat, metaforákat, megszemélyesítéseket stb. Az előadásmód, a művészi megformáltság, a stílus megfigyeltetése; az érdekes szófordulatok, szerkezetek vizsgálata; a kifejezően, választékosan megfogalmazott gondolatok, érzések lejegyzése, hasonló keresése, összehasonlításuk értékes mozzanata lehet a szövegfeldolgozásnak. Ugyanakkor a tanuló számtalan kommunikációs kifejezőeszközt sajátíthat el a népmesékkal való találkozáskor: népies-régies kifejezéseket; népi szólásokat; állandó jelzőket; változatos mondatfajtákat; népmesei sztereotípiákat; népmesei hasonlatokat; kifejező (beszédes) játékos neveket; udvariassági formulákat (megszólítások, köszönések), helyes kapcsolatteremtésre figyelmeztető mesei tanácsokat stb.

A tartalmi szintézis (a szövegfeldolgozás záró akkordjaként) a fő gondolatok összefoglalásával, illetve a szövegtartalom reprodukálásával valósulhat meg. (A szövegtömörítés és a szövegrészletezés párhuzamosságának érvényesülnie kell.) Az összefoglalás segítője lehet a

vázlat. Eközben a tanuló számára lényeges és lényegtelen szövegrészek megfigyelése, megkülönböztetése jelent a pedagógus és a tanuló számára kihívást. A grafikai szervezők hatékonysága – a vázlatkör, az eseménylvázlat, a helyszínvázlat – hatékonysága igen nagy az olvasásértés folyamatában.

A műközpontú elemzéstől elrugaszkodva az olvasásközpontú szövegelemzéshez a folyamatolvasás/szünetelt olvasás/szakaszos olvasás vezet el bennünket. A folyamatolvasás lépései, feladatai (előremondás vagy jóslás; problémamegoldás, megbeszélés, vita; kérdések feltevése; dramatizálás; mesefolytatás, mesebefejezés stb.) a kreatív olvasást hivatottak fejleszteni. Kiválaszthatunk egy meseszereplőt, és őt bemutathatjuk. Komikus helyzeteket teremthet a szándékos anakronizmus (múlt és jelen), a fikció (mese) és a valóság összekapcsolása. A mesét, a történetet leírhatjuk különféle nézőpontból: a reális mesét átalakíthatjuk tündérmesévé vagy fordítva (újabb meseelemek beillesztésével); a mese cselekményét szűkíthetjük, bővíthetjük adott szempontok szerint vagy kérdések segítségével. Lehetővé válik az epikus közlésmódok átalakítása: a narráció párbeszéddé, párbeszéd narrációvá formálása. Mindez a kreatív írás felé viheti el a szövegfeldolgozás menetét. A mese illusztrálása szintén kitűnő megoldás a megértésszolgálati módok közül. Drámapedagógiai eljárásokat alkalmazhatunk. Ugyanakkor a képzőművészeti alkotások vizualitása, a zeneművek érzelmelegzadsága segítheti az irodalmi alkotás élménnyé formálódását.

A versek értelmezését, a lírai jelentéstartalom befogadását, a személyes olvasatok létrehozását a produktív gyakorlatok alapozzák meg. A teljes szöveg megismerése előtt érdemes a verssel ún. kreatív-produktív gyakorlatokat végezni, mivel ez a szövegbefogadás előkészítésének sajátos módja. A létrejövő variánsok mindig izgalmasak, mert tapasztaltatják a (vers)gondolkodás alternatívítását, s a potenciálisan jó megoldások sokféleségét. Eközben megfigyeltetjük egy-egy szó, kifejezés szövegalkotásban, szöveghatásban, jelentésképzésben játszott szerepét. Forma, funkció és tartalom mélyreható összefüggéseit tapasztaltatjuk meg.

A kreatív-produktív gyakorlatok a verseket összekevert vagy hiányos részekből megalkottatják, újraalkottatják. Más vizuális megjelenési formák(ba) rendezhetjük a verset (például más versszaktagolás, sorhelyezés által). A verset képverssé alakíthatjuk, akár különféle tipográfia alkalmazása mellett. Hasonló gyakorlat lehet, ha megváltoztatjuk a mondatösszetevők szövegmondatokon belüli sorrendjét. Az is lehetséges, hogy egy adott versszöveg lexikai anyagában szavakat/szócsoportokat más szavakkal/szócsoportokkal cserélünk ki. Esetleg versszakok vagy szövegmondatláncok sorrendjét változtatjuk meg. Sőt, a címeket helyettesíthetjük más címekkel és/vagy a kezdő vagy befejező szövegösszetevőket helyettesítjük más szövegösszetevőkkel. (Természetesen tetszőlegesen kombinálhatjuk is a felsorolt feladatokat, lehetséges a versszöveg lexikai anyagán több jelösszetevőt érintő művelet elvégzése is.)

A versekben a líraiság, játékoság fokozottan van jelen. Ennek megfelelően a gyermekvers feldolgozásakor sok-sok játékot, érzékszervekre épülő feladatot tervezünk. A címértelmezés lényeges, mert a tanulóknak látniuk kell a sokkal mélyebb összefüggéseket, ok-okozati viszonyokat, elvontabban kell gondolkodniuk a vers címének megfigyeltetésekor. Ezt követően a vers módszeres vizsgálata során rá kell világítanunk, hogy a költő a nyelvi-stilisztikai jelenségeket milyen funkcióban használta fel mondanivalójának kifejezésére. Eközben valamennyi nyelvi-stilisztikai eszköz (hang, szó, kifejezés, mondat, szövegtani jelenség, kép stb.) jelenségét, stílusértékét számba vesszük. A versszak, a verssor, a rím fogalmát a tanulók könnyen megértik, formai tagolódásuk folytán jól megtalálják a versben, de nem javasolt a versszakok szerinti feldolgozás, inkább a gondolati-érzelmi-képi egységet láttassuk meg. A költői kifejezőeszközök, a költői hatás alkotóelemei az egyszerűbben megfigyeltető hangutánzó, hangulatfestő szavakon át a hangulatteremtő alakzatokig (halmazás, fokozás, ismétlés) terjednek. Az érzékletesség és a hangulatosság kiemelt hordozói a megszemélyesítések, a hasonlatok, metaforák stb. Mindezen kifejezőeszközök felfedeztetése, megfigyeltetése a pedagógus feladata. Az ismétlés poétikai eszközeinek szintén nagy szerepe van a gyermekversekben. Jó esetben a versek formájának, valamint a kisebb szövegegységeknek az elemzése, értelmezése a szövegész üzenetéhez visz közelebb – sohasem

lehet öncélú. Miután részleteiben elemeztük a verset, körvonalazzuk a vers üzenetét, vagyis az elemzésnek az analízistől a szintézis felé kell haladnia.

A vers hangulatának, érzékletességének megragadására jó megoldás a vers ritmusának, zeneiségének felfedeztetése is. (A kezdeti versélmények jó, ha egyszerűen és élesen ritmizálható, tisztán összecsengő rímű versek olvasására alapulnak.) A vers rímeit megkerestetjük. Játékos gyakorlat lehet egy-egy rímző elhagyása, kitalálása. Ezen túl beszéltesük tanítványainkat a szöveghallgatással bennük létrejövő képekről. A szöveg mellett, a margón színekkel jelöljük, milyen érzést vált ki bennük egy-egy szövegrész. A kialakuló színskála pedig vizuális nyelven a szöveghatásról, de már az értelmezésről is beszél/mesél. A sokszínű dramatikus eljárások során a tanuló aktív jelentésadóként, jelentésteremtőként vesz részt. A vers ilyenfajta megközelítése lehetővé teszi a szöveg közös értelmezését, a költészet varázslának megőrzését. (A nagycsoportos improvizációs játékoktól haladunk a mind kisebb csoportos játékok felé, valamint a mimes, beszéd nélküli gyakorlatoktól a szöveges improvizáción át a kötött szövegű színjátékokig.)

A kortárs gyermekverseknek kitüntetett szerepük kell, hogy legyen a versek között. Nyelvi világuk, a bennük ábrázolt tárgyi világ, élethelyzetek, kapcsolati dinamika ismerős az olvasónak. Ezek a szövegek a játékélményt és a gyermekfilozófia jegyében létrejött alkotások a játék és a humor élményével ajándékozzák meg a befogadót.

Az oktatás során a tanulónak multimediális szövegekkel is találkoznia kell, mint például a képverssel és a képregénnyel. Mindeközben más látásmód elsajátítása a célunk. Szemléltetésként több képverset is bemutathatunk a kép és a szöveg dinamikus együttélésének illusztrációjaként, mely a vizuális és a verbális dekódolásra ad alkalmat. A képregénynek mint műfajnak a tanórai munkába beemelése a különböző műfajú szövegek kreatív olvasásának fejlesztése szempontjából lényeges.

A képregény olvasási stratégiája és nyelvezete a tanulók számára lehetővé teszi a műfaj nem lineáris olvasását. Az általa kínált döntési lehetőségeinek köszönhetően olyan aktív befogadói tevékenységre van szükségünk, mint az internet használatánál. Ugyanakkor nyelvezete, a szövegbuborékok rövid, lényegre törő tartalma miatt hasonlít az SMS- és a chatnyelvre. A szövegértési feladatok megalkotásakor először kisebb egységeként, képkockaként teszünk fel kérdéseket, fogalmazunk meg feladatokat, majd pedig egyre nagyobb egységekre kérdezzük rá, sőt, a mögöttes tartalmakra, akár az ok-okozati viszonyokra is.

A képregényes feladatok igen változatosak lehetnek. Lehetséges a szövegbuborékok vertikális kimozdítása, ill. áthelyezése, új szereplők bevonása, egy-egy háttér előléptetése, a mai reklámszövegek felhasználása stb. A tanulókkal végezhetünk komparatív elemzést, vagyis megállapíthatjuk a regény és a képregény között tapasztalt különbséget. Feladatként adhatjuk egy-egy képregény folytatását, befejezését stb.

A multimediális szövegek közül a táblázatok, a diagramok (kör-diagram, oszlopdiagram), grafikon megfigyeltetése, elemzése, valamint a reklámok értelmezése is lényeges feladatunk. A multimediális szövegek értelmezése során a több csatornán érkező üzenetekben minden résznek informatív, sőt érvelő funkciója van. A multimediális olvasni tudás azt jelenti, hogy ugyanúgy értjük a szövegek írott és képi üzeneteit, képesek vagyunk kritikusan értelmezni őket.

A reklámok esetében meghatározhatjuk a hirdetés tételmondatát, a leglényegesebb gondolatot. A multimediális szövegek, így a reklámok verbális részeit is érdemes verbalizálni. Megvizsgáljuk, hogy logikai vagy érzelmi érvek dominálnak-e egy-egy reklám esetén. Hogyan nyilvánulnak meg benne a meggyőzés és a befolyásolás, a hatáskeltés eszközei, esetleg a manipuláció formái. A tanulók számára motiváló lehet az egyes irodalmi művek feldolgozását egy-egy reklámszöveg elemzésével összekapcsolni.

Az ismeretterjesztő szövegek feldolgozásával megalapozhatjuk az önálló ismeretszerzést. Az ismeretközlő szövegek feldolgozása folyamán lényeges a címértelmezés, a szavak és kifejezések értelmezése, az adatkeresés, művelet az adatokkal, a lényeges információk elválasztása a lényegtelenről, az algoritmusok kibontása a szövegből (pl. állatleírás során az állat külső, testi tulajdonságai, lakóhelye, életmódja, táplálkozása, szaporodása stb.), vázlatkészítés, szöveg és ábra kapcsolatának kiemelése stb. Az ismeretterjesztő szöveg esetében lényeg-

ges a szöveg és ábra kapcsolatának felismerése, vagy akár a táblázatos formában kapott adatok értelmezése, valamint a főszöveg lényegének kiemelése. Történhet ismerettartalmú szöveg összehasonlítása szépirodalmi leírással, a műfajnak, kifejezőmódnak, szerkezetnek megfelelően. Mindemellett szövegtranszformációk lehetségesek: a szöveg befejezése, folytatása, javítása stb. Az ismeretterjesztő szöveget át lehet alakítani szépirodalmi szöveggé. A tanulók figyelmét fel kell hívni az ismeretterjesztő szövegek sajátos stílusára (leíró jelleg, nominális stílus, pontosság, szakszerűség, tömörség, jó szerkesztettség).

Végülunk az ismeretterjesztő szövegek önálló olvasása és megértése, a szöveg tagolása, lényegkiemelés, tartalommondás, vázlat írása, az ok-okozati viszonyok felismerése, vagyis az önálló tanulás meg-
alapozása.

Az online közeg digitális szövegeinek olvasási stratégiáit is el kell sajátíttatnunk tanulóinkkal. A mozaikszerűen elhelyezkedő tartalmak megértése, ahol egymást kiegészítve érkezik alfabetikus szöveg, hang, állóképek és mozgóképek, más olvasási módot kíván. Az információ felkutatása, dekódolása, értékelése, a kritikus gondolkodás, a lényeges és lényegtelen információk közötti különbségtétel, valamint az információk újrászervezése meghatározó jelentőségű.

A digitális szövegek olvasási stratégiái (a lapozgatás, átfutás, funkcionális olvasás, koncentrikus olvasás stb.) a nem lineáris olvasás fontos elemei. A hypertext olvasásnak gyakorlása, a navigáció alkalmazása szintén megkerülhetetlen.

Összességében lényeges feladatunk a szövegtípus-választék bővítése. Különböző szövegeket kell választanunk, hiszen a megértés folyamatához szükséges készség, hogy a tanuló azonosítani tudja mint szövegtípust. A szövegtípus mintája, sajátos szerkezete, nyelvezete és stílusa az olvasónak jelentést sugall. Ezért különböző tartalmú és rendeltetésű szövegeket olvassassunk.

A nagy népszerűséget megért irodalmi művek szolgálhatnak összehasonlító elemzésül, az irodalom és a film közötti különbség vizsgálatához, melynek alapján a tanulók levonhatják a következtetést a két média jellegéről, és fejleszthetik a médiával kapcsolatos ismereteiket. A tanulóknak rá lehet mutatni más hasonló témájú filmekre is (gyermekalandok vagy a fantáziavilágban megélt kalandok, a magányos gyermek felnövése stb.).

NYELVI NEVELÉS

A nyelvi nevelést és a nyelvtannal való foglalkozást olyan funkcionális lépések alkotják, amelyek a tanulók kíváncsiságát és önállóságát fejlesztik, valamint erősítik a nyelvhez való felfedező és alkotó hozzáállást. A tananyag megvalósítási módja szorosan kötődjön a különböző élethelyzetekhez, a mindennapi nyelvhasználathoz és a művészi alkotótevékenységhez, azaz a megfelelő szövegekhez és beszédhelyzetekhez. Ezért a nyelvi jelenségeket nem elszigetelt nyelvi elemekként vizsgáljuk, szövegvagykörnyezetükből kiszakítva, mivel célunk nem az értelem nélküli, fejből történő betanulás, hanem a felfedező és rendszerező elsajátítás.

Kapjon helyet a nyelvi ismeretek tanításában a *kísérletezés*, például figyeltesse meg, hogy hogyan függ össze a szórend megváltoztatása a tartalmi, hangsúlybeli változásokkal egy-egy mondatban. Vagy nézzük meg, hogy milyen hatása lehet annak, ha rokon értelmű szavakra cseréljük a szavakat egy-egy szövegben. A *felfedezés* az induktív módszer alkalmazásának alapelve, jelenjen meg a tanítási órákon: a szófajok kategóriáinak csoportosításaként, a szóalkotás tanításánál a toldalékok szerepének rendszerezésekor, az igekötők jelentésformáló szerepének hangsúlyozásakor stb.

Elengedhetetlen a nyelvi jelenségek megfigyelése mind a mindennapi nyelvhasználatban, mind a tananyaghoz kapcsolódó szövegértési gyakorlatok, illetve a nyelvtani témák feldolgozása folyamán. Olyan indukciós szövegeket helyezünk a tanulók látóterébe, amelyekben a vizsgált nyelvi jelenség természetes módon jelenik meg. Mindezzel összhangban a szófajok tanításának megfelelő indukciós szövegre (a tanító által létrehozott szöveg, mese, szépirodalmi szöveg(rész), beszélgetés stb.) kell épülnie, levezetésük ebből történjen.

A nyelv normatív használata mellett annak kreatív használatát is támogatassuk a szövegértési és kommunikációs feladatok, tevékenysé-

gek. Példaként szolgálnak ehhez a vicc, a humor nyelvi eszközei vagy a költői képek.

Az oktatási program megvalósítása történjen a hozzáadott kettős-nyelvűség szemléletének szellemében. Azaz fontos elvárás a tanulók nyelvjárásban, illetve a szűk környezet nyelvváltozatában történő beszédének támogatása, azzal, hogy mellette a sztenderd nyelvváltozatot is sajátítsák el a pedagógus nyelvhasználatának mintája alapján. Mutassunk rá a nyelvváltozatok közötti azonosságra és különbözőségeire, támogassuk a nyelvi sokszínűséget a szituációs játékok alkalmazásával.

A helyesírás tananyaga tovább gyakoroltatja a helyes interpunkciót, s az írásban nem jelölt hangváltozásokra hívja fel a figyelmet. Az igeidők kapcsán az igeidők és -módok helyes jelölését tűzi ki célul, különösen azoknál az eseteknél, ahol hangváltozás történik. A tulajdonnevek toldalékolásánál jelentkező írásmódokra kell figyelni. Ugyancsak fontos a földrajzi tulajdonnévből képzett -i képzős melléknevek, valamint a fokozott melléknevek helyesírása. Figyelni kell az igeikötő helyére és helyesírása, valamint a névutók helyes használatára. A tanulóknak tudniuk kell a betűrendbe szedés/sorolás szabályait, s használni a helyesírási segédleteket.

NYELVI KULTÚRA

A nyelvi kultúra alapvető feladata a tanuló nyelvi kifejezőeszközének tökéletesítése, azaz nyelvi készségének fejlesztése, szókincsének a gyarapítása. A *nyelvi kultúra* a szóbeli és írásbeli kifejezőkészséget foglalja magában. Szoros kapcsolatban áll az irodalom és nyelv részterületekkel, de önálló tanítási egységként is megvalósulhat. A jól elsajátított szóbeli és írásbeli kifejezőkészség teszi lehetővé azt, hogy a tanuló a többi tantárgy anyagát is el tudja sajátítani.

A szóbeli és írásbeli kifejezés közlésformái (tartalom elmondása/leírása, elbeszélés, leírás) a beszédművelésre, az írásbeli kifejezőkészségre, a szókincs, vagyis a kommunikatív kompetencia fejlesztésére irányulnak.

A harmadik osztályban külön figyelmet szenteltünk az elbeszélő fogalmazás tanítására, de az értelmes olvasással együtt nagy figyelmet fordítottunk a szóbeli kifejezőkészség permanens fejlesztésére is. A fejlesztés folyamatában nemcsak a nyelvi kultúra részterületeit használtuk ki, hanem a szövegelemzés, a nyelvtan és a helyesírás nyújtotta lehetőségeket is. A negyedik osztályban arra kell ösztönözni a tanulókat, hogy az olvasmányok tartalmát, élmény alapú elbeszélésüket és a leírásukat is tömörítéssel és bővítéssel is el tudják mondani, illetve le tudják írni.

Az általános iskola alsó osztályaiban a *szöveg tartalmának elmondása/leírása* a szóbeli és írásbeli kifejezőkészség formái közül a leggyakoribb, hiszen az irodalomórák szinte mindegyikén jelen van. Kizárólag olyan szövegek tartalmának az elmondását/leírását kérjük, amelyeket az órán már bemutattuk, értelmeztük, feldolgoztuk és elemeztük. A választás különféle szövegtípusokra, tartalmakra essen. Úgy kell irányítani a tanulókat, hogy kiszűrjék a szövegből a tényeket, megkülönböztessék a lényegest a lényegtelenről, a fontosat a kevésbé fontostól, valamint tartsák be az események időrendjét. A negyedik osztályban a nyelvi kultúra oktatása összetettebbé válik, és nehezebb követelményeket állít a tanulók elé. A fogalmazás tanítása összefügg a szövegelemzéssel, ezért a szövegfeldolgozó órákon nagy gondot kell fordítani az elbeszélések, mesék, mondák szerkezeti elemzésére (mondatkapcsolás, hármas tagolás). Ezen a fejlettségi fokon a tanuló képes hosszabb, de egyszerű, szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveg tömörített vagy nem tömörített összefoglalására, elmondására. Egyszerű szóbeli vagy írásbeli szöveget tud alkotni valamely irodalmi mű keltette élményéről, illetve a mindennapi életből vagy a képzelet világából merített témákról. Adhatunk érdekes, célirányos feladatokat is. Például: írhatnak a tanulók úgy is fogalmazást valamely iskolai olvasmány alapján, hogy egy-egy szereplőt elhagynak a történetből vagy éppen újakat kitalálnak, és belemesélnek a történetbe. De meg is változtathatják a szereplők tulajdonságát.

A negyedik osztályban továbbra is az írás folyamatközpontú megközelítésére épülő fogalmazástani tanítást javasoljuk. A folyamatközpontú megközelítésre épülő fogalmazástani tanítás során, a szöveg az írás folyamatának különböző fázisaiban alakul ki. Ezek: a tervezés, a piszkozat megírása, az átdolgozás és a bemutatás. A tanító feladata, hogy

végigvezesse a diákokat ezeken a fázisokon, és ösztönözze a szöveg többszöri felülvizsgálatát, javítását és átdolgozását.

Az *elbeszélő fogalmazás* kreatív kifejezőmód, amelynek témáját a valóságból, illetve a képzeletvilágból meríthetjük, de lehet egy élmény, történet vagy fantasztikus történet (gyermeki képzeletvilág terméke) reprodukálása is. A fogalmazás tanításának előkészítésében a leggyakoribb feladattípus a képolvasás volt, valamint a történet eseményeit ábrázoló képek helyes sorrendbe állítása. A gyakorlatok segítették az ok-okozat, az előzmény-következmény, tehát az összefüggésekben való gondolkodás tanítását. A harmadik osztályban a tanulók már készítették elbeszélő fogalmazást az olvasmány tartalmáról, képsor, kép, átélt közös vagy egyéni élmény alapján (kirándulás, színházlátogatás, tárlatmegtekintés stb.). Az anyaggyűjtés módjai közül megismertek a megfigyeléssel, az emlékezéssel, a képzelettel és az olvasással. Megtanulták a szöveget írásban tagolni (cím, bevezetések) és makroszerkezeti egységekre osztani (bevezetés, tárgyalás, befejezés). A szóbeli és írásbeli kifejezőkészség fejlesztését leggyakrabban az átélt élmények elmondásával kezdjük (közös vagy egyéni), majd a történetalkotással folytatjuk. Nagyon körültekintően kell megválasztani a témát, ügyelni kell az anyagrendezés módjára, a lényeges részletek meghatározására, valamint a történet szerkezeti egységeinek körvonalazására. Tovább gyakoroltatjuk a párbeszéd rész beépítését a fogalmazásba. Az olvasmányokban megfigyeltetjük az idézett mondatok tagoló szerepét, és utalunk a mondatfonetikai eszközökre.

Arra kell ösztönözni a tanulókat, hogy bátran mondják el/írják le személyes élményeiket, közöljék állásfoglalásukat, írásuk legyen változatos, eredeti és ötletes, merjék kifejezni érzelmeiket.

A *leírás* tanítására külön figyelmet kell fordítani, hiszen eddig, a fogalmazás legbonyolultabb formája. Tudatosítjuk tanulóinkkal, hogy a leírás tárgyat, növényt, állatot vagy személyt mutat be, jellemző külső tulajdonságai alapján. A leírás készítésekor a következő problémákat kell kiküszöbölni: a szemléleti anyag hiánya, nincs a tanulóknak elegendő tapasztalatuk a bemutatandó tárgyról, állatról vagy növényről, illetve a meglevő ismereteik felszínesek. Éppen ezért, a leírásokhoz a fokozatosság elve mellett, lehetővé kell tenni a tanuló számára az anyaggyűjtés (megfigyelés, olvasmány, film, élmény, tapasztalat, képzelet) forrásaihoz való hozzáférést. Csak ilyen körülmények között válik lehetővé, hogy a tanuló észrevegye a lényeges ismertetőjegyeket, felfedezzen, összehasonlításokat végezzen. A fogalmazástani tanítás egyik legfontosabb teendője, a megfigyelésnek a sokoldalú megtanítása. A leíró fogalmazás készítésekor a következő két alapelvet tartjuk be: a közeleltől érkezünk a távolhoz, vagy a távolról haladunk a közelehez (semmiképpen sem megengedett a csapongás). Személyleírásokra a külső tulajdonságok mellett megjelenhet a belső tulajdonságok jellemzése is. A leírás tanításának előkészítésében külön figyelmet szentelünk a rokon értelmű szavak, melléknevek és hasonlatok alkalmazására.

A leírások spontán elsajátítására a legjobb példák az irodalmi alkotásokban találhatók meg. A leírás gyakran szorosan kapcsolódik egy-egy iskolai vagy házi olvasmány szövegéhez. Feldolgozáskor, olvasáskor és értelmezéskor (különösen az irodalmi művekben), a tanulók figyelmét folyamatosan fel kell hívni szöveg azon részeire, amelyek leírást tartalmaznak (tárgyak, személyek és jelenségek közötti kapcsolatok leírása; természet, szereplők leírása stb.). Olyan témákkal kell ösztönözni tanulóinkat, amelyek közel állnak hozzájuk, vagy amelyek nagy hatással voltak rájuk. Csak így kerülhetjük el a leírásokban jelentkező sztereotípiákat. A leírásra való felkészítést bizonyos esetekben ajánlatos ötvözni a beszélgetés módszerével, a grafikus ábrázolással vagy a megfigyeléssel. A leírás egyéb általános módszertani megközelítései megegyeznek vagy hasonlóak, mint az elbeszélésnél: tervezés (vázlatkészítés), motiválás, útmutatás, megvalósítás, értékelés és a hasonló tartalmak összehasonlítása.

A fogalmazástani tanítást tárgyközi feladatként célszerű felfogni. Az írásbeli kifejezőkészséget hatékonyan fejlesztjük, ha a tanulók szöveget írnak a tananyaggal kapcsolatosan. Például a természetismeret órán a háziállatokról tanulnak, vagy anyanyelvi órákon állatokról olvasnak történeteket, leíró szövegeket. Ehhez úgy kapcsolódik a szövegalkotás, hogy állatokat ábrázoló képek közül egyet választanak a tanulók, és leírást készítenek róla úgy, hogy a többiek a fogalmazás alapján ráismerjenek a képre.

A levél tanítását olyan szemelvényekkel vagy előre megírt levelekkel kezdjük, amelyekből a tanulók kideríthetik, hogy ki a levélíró, ki a címzett, milyen kapcsolat van a címzett és a levélíró között, milyen céllal, szándékkal íródott, milyen a hangneme (hivatalos, személyes, humoros, baráti, személytelen). Bemutatjuk nekik a hivatalos és a magánlevelet, valamint felhívjuk a figyelmüket a levél részeire (megszólítás, a levél témája, kifejtés, elbúcsúzás, dátum, aláírás).

A képeslap és az üdvözlőlap rövidebb, tömörebb forma, mint a levél. Megbeszéljük a tanulókkal, hogy milyen alkalomból írunk képes- illetve üdvözlőlapot. Felhívjuk a figyelmüket arra, hogy ezekre a lapokra nem szokás nagyon személyes dolgot írni.

A képeslap, az üdvözlőlap és a levélírás tanítása rendtelteszerű (funkcionális) legyen. Megtanítjuk őket a levél és a képeslap címzésére, a levél tagolására, a megszólítás és a kekezés helyesírására. Célszerű ezt az anyagot a megfelelő helyesírási gyakorlatokhoz kapcsolni.

Már az előző osztályokban is gyakoroltattuk és tudatosítottuk a tanulókkal, hogy írásuknak a címről kell szólnia, a mondanivalót időrendben kell közölniük, a gondolatmenetnek legyen előremozgása (nincs helybejárás a kifejtésben), gondolat soruk minden lényeges elemet tartalmazzon és szövegük legyen összefüggő (koherens). A negyedik osztályban ezeket az ismereteket tovább bővítjük. Az írásbeli szövegalkotás tanításánál a tanulók ismerjék meg a fogalmazás lépéseit: a téma kiválasztását, a címadás lényegét, a fogalmazáshoz szükséges anyaggyűjtés fajtáit, folyamatait, a begyűjtött és piszkozatban leírt anyag elrendezésének módjait, a szövegkidolgozás menetét, a főléssleges részek elhagyását és az önellenőrzés szükségességét. A fogalmazás megírása előtt tisztázni kell a kommunikációs körülményeket: milyen céllal, kinek alkotják a szöveget.

Az irodalmi művek értelmezésekor arra törekszünk, hogy a tanuló képes legyen írásban vagy élőszóban hasonló módon, az olvasmány mintájára, koherens szöveget létrehozni és írásában a megalkotott önálló szövegeket tagolni (bevezetés, tárgyalás, befejezés). Beszédében és írásában (levél) használni tudja az udvarias megszólítás formáit. Fontos, hogy közlését képes legyen egyéni módon kezdeni és befejezni.

A fogalmazás előkészítő szakaszában tanulóinkat arra kell ösztönözni, hogy ugyanazon témára írjanak többféle bevezetést, vagy a befejezetlen szöveghez alkossanak különféle befejezéseket. Korábbi ismereteiket felhasználva, javítsák ki egy adott szövegben a helytelenül felállított időrendi sorrendet. Minden esetben fel kell hívni a tanulók figyelmét arra, hogy a jó cím valamit előre közöl a szöveg tartalmából, utal a mondanivaló lényegére, esetleg a szereplőkre, a helyszínre vagy az esemény idejére. Meg kell tanulniuk, hogy a tartalomnak és a címnek összhangban kell lenniük, azaz a fogalmazásnak a címről kell szólnia.

A tanulókat egyéni íráskészségüknek megfelelő feladatokkal kell motiválni. Külön figyelemmel kell kísérni az írási nehézséggel küzdő

tanulók munkáját. Teret kell adni a játékos feladatoknak is. A nyelvi játékokat a tanulók érdeklődésének megfelelően, illetve a tananyag kezei között választjuk meg. Lehetnek játékos párbeszéd (pl. az egyik meseszereplővel), levélírás (pl. az egyik mesehősnek), üdvözlőlap (pl. képzeletbeli barátunk, egy meseszereplő nevében), szituációs játékok, fűrtábrák, asszociációs játékok, ötsoros írása stb. Alkalmazhatunk különböző fejtörőket (rébuszt, keresztrejtvényt), találós kérdéseket, nyelvtörőket, kizsákolókat.

A fogalmazástani tanítás igen fontos feladata, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre. A szövegjavítás kiterjed az írástechnikai, helyesírási, nyelvhelyességi, szórendi, stilisztikai hibákra egyaránt. Sőt, arra is meg kell tanítani őket, hogy a mondanivaló elrendezéséből elkövetett hibákat is észrevegyék és javítsák.

Az írásbeli munkákat rendszeresen kell ellenőrizni, javítani, javíttatni és értékelni. Az értékelés szempontjai: a mondatok összefüggése, a fogalmazás címe és a szöveg közötti összefüggés, a kommunikációs tényezők figyelemmel tartása (Ki a címzett? Mi a kommunikációs cél?), a fogalmazás eredetisége és ötletessége, folyamatos gondolatmenet, a gondolatmenetnek legyen előremozgása, a fogalmazás hármas tagolásának betartása, a nyelvi-stilisztikai eszközök helyes használata, helyesírás, külalak.

A házi feladatok száma fogalmazásból a tanév folyamán legalább 8 legyen, melyeket a következő órán elemzünk és javítunk. Az első és a második félév folyamán is egy-egy iskolai dolgozatot íratunk (egy órán írják, két órán javítják). A fogalmazásokat célszerű tartalom, szerkezet, nyelvezet, helyesírás és külalak szerint is értékelni.

III. A TANÍTÁSI ÉS TANULÁSI FOLYAMAT KÖVETÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A tanuló eredményeinek és tudásának értékelése és osztályozása
A tanulóknak az általános iskolai oktatásban és nevelésben való osztályozásáról szóló szabállyal összhangban kell, hogy történjen. A tanuló előrehaladásának mértékét, valamint az értékelést a tanuló kezdeti tudásszintjéhez kell viszonyítani. A tanár a tanítási-tanulási folyamat során állandó jelleggel és egyértelműen visszajelez a tanulói tudás minőségére vonatkozóan. A visszajelzésnek útmutatóként kell szolgálnia a további munkához, de ugyanakkor motiválnia is kell vele a tanulót. Minden tanulói tevékenységet értékelni kell, de az értékelés és a visszajelzés mellett fontos feladat, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre, a hibák felismerésére, azonnali javítására és az önértékelésre. A tanulók felkészítésével és bátorításával arra kell törekedni, hogy a tantárgy kimenetének megvalósításában felmérjék a saját fejlődésüket, de ugyanígy a többi tanuló fejlődését is.

4. РУМУНСКИ ЈЕЗИК

Denumirea disciplinei	LIMBA ROMÂNĂ	
Scopul	Scopul învățării limbii române cu elemente ale culturii naționale este ca elevii să stăpânească legile de bază ale limbii române literare pentru o exprimare corectă orală și scrisă, cultivând conștiința despre importanța rolului limbilor în păstrarea identității naționale; să-și dezvolte capacitatea pentru interpretarea operelor literare și a altor opere de artă selectate din patrimoniul românesc și mondial, cu scopul de a cultiva tradiția și cultura poporului român și dezvoltarea interculturalității.	
Clasa	a IV-a	
Fondul	180 de ore anual de ore	
Finalități	DOMENIUL/TEMA	CONȚINUTURILE
După finalizarea temei elevul este capabil să:		
– Citească și înțeleagă diferite tipuri de texte; – menționeze pe scurt impresia și atitudinea, respectând opinii diferite; – face diferența dintre tipurile literare: poezie, fabulă, nuvelă, roman pentru copii și textul dramatic; – să determine subiectul, ordinea evenimentelor, timpul și locul evenimentelor în textul citit; – denumească trăsături pozitive și negative ale caracterelor; – observe și distinge elementele de bază ale poeziei lirice (versul, versetul, rima și ritmul); – interpreteze ideile literare;	Literatura	BIBLIOGRAFIA DE BAZĂ – S-au aurit a toamnă pădurile -Gheorghe Tomozei – Cântec – George Coșbuc – Nu e voie – Tudor Arghezi – Cine este cel mai puternic de pe pământ – Alexandru Mitru – Cântec pentru copiii lumii – Marcel Breslașu – Câinele, cocoșul și vulpea -Esop – Mi-e destul să fiu prea bun – Felicia Marina Munteanu – Amintiri din copilărie (fragment) – Camaradul meu Coretti – Edmondo de Amicis – Zile e toamnă – George Coșbuc – De ce face el gimnastică – Dušan Radović

– recunoască situațiile de încălcare/realizare a drepturilor copilului și a stereotipurilor în operele literare; – observe personificarea și înțelege rolul ei în opera literară; – distingă descrierea, povestitorul (în prima și a treia persoană) și dialogul în opera literară; – repovestească textul din diferite roluri/perspective; – observe tonul fundamental a textului literar (vesel, trist, plin de umor); – observe opunerea personajelor în textul dramatic; – citească textul respectând intonația propoziției/versului; – recite expresiv poezia și citească textul în proză; – să interpretează textele dramatice; – să adopte valori umane pozitive pe baza operelor literare citite; – să asocieze termenii gramaticali învățați în clasele anterioare cu conținutul didactic nou – să facă diferența dintre cuvintele care își schimbă forma (substantive, pronume, adjective, numerale, verbe) și cele care nu își schimbă forma; – să determine părțile de bază ale propoziției; – să facă deosebire dintre părțile de vorbire și părțile de propoziție; – să respecte și aplice regulile de bază ortografice; – să înțeleagă stilul direct sau vorbirea directă; – să folosească formele de bază ale comunicării orale și scrise: povestirea, și descrierea; – folosește cuvintele cu aceeași formă, dar cu sens diferit, ca și cuvintele cu formă diferită dar cu același sens. – recunoaște sensul cuvintelor și frazologismelor folosite în comunicarea de zi cu zi; – scrie o carte poștală, felicitare, scrisoare privată; – adaptează expresiile lingvistice în comunicarea formală și informală – face legătura dintre informațiile prezentate în textul literar și nonliterar, trage concluzii. – structurează corect textul; – participă la propunerea conținutului și forma muncii;		– <i>Ciobănașul</i> – Thurzo Lajos – Doină haiducească poezie populară – <i>Moș Ion Roată și Unirea</i> – Ion Creangă – <i>În bucătărie</i> – Cornel Mata – Revedere– Mihai Eminescu – <i>Iarna</i> – Nicolae Labiș – <i>Deschide ușa, creștine</i> – George Coșbuc – Plugul, Sorcova – <i>Colindătorii</i> – George Coșbuc – <i>Portretul colegei de bancă</i> – Mircea Sântimbreanu – <i>Vizită</i> – Ion Luca Caragiale – <i>Certărețele</i> – Dragan Lukić – <i>Cei doi frați</i> – după Frații Grimm – Doina – Vasile Alecsandri – <i>Sfârșitul iernii</i> – Vasile Alecsandri – <i>Sticletele</i> – Mihai Sadoveanu – <i>Primăvara</i> – Mihai Sadoveanu – <i>Mama</i> – Teodor Șandru – <i>Mama</i>– Nicolae Labiș – <i>Oaspeții primăverii</i> – Vasile Alecsandri – <i>Stejarul din Borzești</i>– Eusebiu Camilar – <i>Acceleratul</i> – George Topârceanu – <i>La Paști</i> – George Coșbuc – Legenda cucului – <i>Soarele unde se culcă</i> – Miodrag Miloș – <i>Paparudele</i> – G. Dem. Teodorescu – <i>Eu presimt că vara vine</i> – Desanka Maksimović – <i>Premiul întâi</i> – Marin Preda – <i>La cireșe</i> – Ion Creangă – <i>Vară</i> – Otilia Cazimir TEXTE SUPLIMENTARE – <i>Planeta copiilor</i> – Slavco Almăjan – <i>Piticii au uitat să crească</i> – Slavco Almăjan – <i>În ajun de Anul Nou</i> – Fănuș Neagu – <i>Creion</i> – Tudor Arghezi – <i>Amintiri din copilărie</i> (fragment) – Ion Creangă – <i>Scrisoare</i> – Ana Blandiana – Poveste fără de sfârșit– Michael Ende – Poveste – Nichita Stănescu – Scrisoare – Ana Blandiana – Cioc! Cioc! Cioc! – Emil Gârleanu – Piatra pițigoiului – Tugor Arghezi – Povestea cu un copil și un peștișor argintiu – Ada Teodorescu – Cum s-a speriat micuța Mayrie – Lyman Frank Baum Texte științific-populare și informative (Selecție din enciclopediile și revistele pentru copii) despre personalități importante din lingvistica, literatura și cultura română (Mihajlo Pupin, Traian Vuia), personalități importante din regiunea natală și altele. Noțiuni de teoria literaturii – poezia populară comică – poveste cu animale – caracteristicile poeziei populare epice – nuvela -romanul pentru copii – personificarea – descrierea personajelor și a naturii, – povestirea la persoana 1. și 3. – opera dramatică
Limba Gramatică și ortografie		MORFOLOGIE Familia de cuvinte SUBSTANTIVUL Felul substantivelor Numărul substantivelor Genul substantivelor Felul, numărul și genul substantivelor Cazurile și funcțiile substantivelor în propoziție Scriere corectă a substantivelor Sinonimele PRONUMELE Pronumele personal Pronumele personal pronumele de politețe Scrierea și pronunțarea corectă a pronumelui personal ADJECTIVUL Împărțirea adjectivului Numărul și persoana verbului VERBELE Timpurile verbului – prezent, perfectul compus, viitorul. Imperativul.

		ARTICOLUL Articolul hotărât și nehotărât ADJECTIVUL Definiția adjectivului și împărțirea lui. Acordul adjectivului cu substantivul NUMERALUL Numeralul cardinal și ordinal CONJUNCȚIA Declinarea substantivelor, adjectivelor, numeralului după caz. SINTAXA PROPOZITIA SIMPLA Părțile principale de propoziție PROPOZITIA – părțile de propoziție Părțile principale de propoziție SUBIECTUL Acordul subiectului cu predicatul Părțile secundare de propoziție PREDICATUL Predicatul verbal și predicatul nominal Predicatul exprimat prin verbul „a fi” Predicatul exprimat prin verbul „a fi” și o parte de vorbire Transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă ATRIBUTUL Părțile secundare de propoziție – COMPLEMENTUL ORTOGRAFIA Scrierea corectă a formelor prescurtate a pronumelui personal. Scrierea corectă a numerelor cu ajutorul literelor Scrierea abrevierilor. Scrierea corectă a vorbirii directe și indirecte Semnele de punctuație
	CULTURA EXPRIMĂRII	Formele de bază ale exprimării orale și scrise (povestirea, vorbirea, descrierea) sunt conținuturile de bază ale programului pentru îmbunătățirea și stimularea culturii de exprimare a elevilor. În clasa a patra elevii ar trebui să fie încurajați să povestească, să vorbească în limba română literară și să descrie într-un mod concis și cuprinzător, atât în formă orală cât și în formă scrisă. Forme de bază ale exprimării orale și scrise: povestirea textului în întregime și în părți (conform planului dat); vorbirea în formă de dialog (introducerea dialogului, a discursului administrativ în structura de a spune); descrierea relațiilor dintre obiecte, ființe și fenomene; descrierea naturii, a personajelor literare și a numelor cunoscute din mai multe domenii ale științei și artei etc. <i>Predarea omonimelor – a cuvintelor de aceeași formă dar cu semnificații diferite și a sinonimelor – cuvinte cu același sens dar cu forme diferite, precum și a diferitelor expresii frazeologice.</i> Cartea poștală, felicitare, scrisoare. Textele literare și neliterare în funcția promovării culturii exprimări. Exerciții de vorbire: recitare, lectură expresivă, prezentare scenică a textului dramatic / dramatizat etc. Exerciții de ortografie: dictatul; vorbirea directă și indirectă; ghilimelele; pronumele de politețe <i>dumneavoastră</i>; scrierea cu cratimă. Exerciții de limbă: completarea propozițiilor cu predicatul la timpul prezent, trecut și viitor; propozițiile dezvoltate; cuvinte încrucișate; asociații. Exerciții lexico-semantice: definirea sensului expresiilor frazeologice; compunerea cuvintelor bazate pe primele și ultimele litere date; completarea șirului cu cuvinte care au legătură cu cuvântul dat. Două lucrări scrise

Cuvinte-cheie: literatură, limbă, cultura exprimării.

Legătura cu alte discipline:

Istoria

Matematica

Cultura muzicală

Religia

Educația civică

INSTRUCȚIUNI DE REALIZARE AL PROGRAMULUI METODICO-DIDACTIC

Programul de predare și învățare a *Limbii române* se bazează pe finalități, adică pe procesul de învățare și realizările elevilor. Finalitățile reprezintă descrierea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și valorilor integrate pe care elevul le construiește, le extinde și le aprofundează în toate cele trei materii de specialitate.

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII.

Planificarea predării și învățării presupune crearea de planuri operaționale anuale, precum și dezvoltarea pregătirilor pentru oră/zi/săptămână. Planul anual conține numărul de ore pe domenii împărțit pe luni, în conformitate cu calendarul școlar, fondul planificat de ore pe domenii și fondul anual de ore.

Programul de predare și învățare a materiei *Limba română* în clasa a patra a școlii elementare este format din trei materii de specialitate: *Literatură*, *Limbă* și *Cultura limbii*. Numărul recomandat de ore pentru materiile de specialitate este: *Literatură* – 80 de ore, *Limbă* – 50 de ore și *Cultura limbii* – 50 de ore. Toate domeniile se întrepătrund și niciuna nu poate fi studiată în mod izolat și fără cooperare cu alte domenii.

Împreună cu planul anual, se formează o listă de texte distribuite pe luni, precum și lectura școlară. Distribuirea textelor pe luni, ca și până acum, se bazează pe gruparea și conectarea textelor după diferite criterii: natura și rolul operei literare, tipuri de text, scopul textului: citirea/înțelegerea/ repovestirea/interpretarea, rapiditatea avansării elevului, anotimpurile, date și sărbători importante, specificul colectivului de elevi, al comunității școlare și locale, interacțiunea materiilor și materiilor intercurriculare ale conținuturilor și finalităților, competențelor intercurriculare, etc. Corelativitatea este posibilă prin combinarea textelor în întreguri tematico-motivaționale înrudite după criterii diferite.

Posibile exemple de grupare funcțională și de conectivitate, prin relevanță, a unei părți din corpusul obligatoriu și suplimentar al lecturii școlare și lectură pentru acasă pot fi următoarele (în niciun caz și unicele):

- **Creșterea în diferite perioade și culturi:** (René Guillot: *Coamă albă*, Goran Petrović: *Diferențe*, Johana Spiri: *Hajdi*, Astrid Lindgren: *Pippi Ciorapi-Lungi*, Edmondo e Amicis: *Inima*; Alexandru Vlahtușă – *Prima lecție*);

- **copilul și familia** (Barbu Ștefanescu Delavrancea – *Bunicul*; Miroslav Antić: *Cântecul Cosmonautului*, Branko V. Radičević: *Cânțe despre mamă*, cântec popular Jetrivca adamsko koleni, Johana Spiri: *Haidi*; Marin Sorescu – *Dor de tata*; Edmondo de Amicis: *Inima*);

- **umor** (*Un duel* – George Topârceanu; *Căsătoria vrabiei Dunării*, Branko Copić: *Luna și bunica Sa*, Povestea populară a animalelor: *Ursul, porcul și vulpea*, Dejan Aleksić: *Glorie*, o alegere din textele dramatice pentru copii);

- **descrierea ființelor și spațiilor în diferite condiții meteorologice:** George Topârceanu – *Primăvara*; Emilia Plugaru – *Încă-i toamnă*; Elena Farago: *Vine, vine iarăși iarna*; Octavian Goga: *Crăciunul copiilor*; Desanka Maksimović: *Opera paianjenului*, Lav Tolstoi: *Vrabia și rândunicile/Două înghețuri*;;

- **lumea basmului** (basm popular: *Cenușăreasa*, Hans Christian Andersen: *Răușca cea urâtă* – *Citare în continuări*, Ion Creangă – *Ursul păcălit de vulpe*, Petre Ispirescu – *Greuceanu*;

- povești instructive (poveste populară: *Cele mai bune cititorii*, poveste populară: *Vânt și soare*; George Topârceanu: *Leul deghizat*; Lav Nikolaievich Tolstoi: *Vrabia și rândunicile/Două înghețuri*, Vesna Aleksić: *Inimă de detectiv*, Hans Christian Andersen: *Răușca cea urâtă*);

- **patriotism, tradiție, identitate culturală și națională** (Ciprian Porumbescu – *Trei culori*; Emilia Plugaru – *Vine ziua de Florii*);

- **nașterea primei iubiri** (Grigore Vieru: *Puișorii*; George Coșbuc: *Mama*; Mihai Eminescu: *De-aș avea*; Mihai Eminescu: *Revedere*).

Exemplele date mai sus arată cum textele artistico-literare pot fi legate cu alte texte în moduri diferite, în funcție de motive diferite sau tonul de bază.

Cadrul programului de literatură alcătuiesc textele din lectură. Lectura este introdusă pe genuri literare – *poezie, proză și texte dramatice* și completată cu o selecție de texte științifice recunoscute și texte informative despre regulile de bună purtare, despre frumusețile naturale, bazate pe mari atracții culturale ale Serbiei și pe meleaguri interesante, popoare, obiceiuri de pe tot mapamondul. Selecția operelor se bazează pe principiul adaptării vârstei.

În clasa a patra, ca și în clasele anterioare, se citesc săptămânal la ore fragmente din opere. Se citește și se studiază versiunea mai lungă al basmului lui Andersen, *Răușca cea urâtă*, basmul complet. Se planifică ca, la câte ore programate, conform unui plan care este conceput independent de învățător/învățătoare, cu o dinamică adecvată, elevii citesc și analizează acest text literar.

Pe lângă textele care urmează să fie analizate în clasă, la oră, se oferă și o listă de lectură pentru acasă. Scopul prelucrării unei opere în cadrul lecturii pentru acasă este formarea, dezvoltarea și cultivarea obiceiurilor, deprinderilor de citire a lecturii la elevi. În timpul lecturii pentru acasă, elevii cultivă perseverența în citirea lecturii și adoptă valori estetice și educaționale dominante ale textelor artistico-literare.

Noutatea programului de clasa a IV-a este alegerea suplimentară a lecturii, care permite învățătorilor să selecteze din lista de mai sus sau la alegerea lor, trei opere pentru a fi analizate în clasă, la oră. Partea opțională permite profesorului o mai mare creativitate în atingerea finalităților. Operele mai extinse pot fi citite de elevi în timpul liber, ceea ce încurajează, motivează dezvoltarea unui obicei de lectură continuă. Numărul sporit de opere în alegerea suplimentară a lecturii indică posibilitatea prelucrării unor conținuturi propuse la orele de predare suplimentară.

Atunci când creați planuri anuale și operaționale, este esențial să țineți cont de calendarul școlii și de activitățile care însoțesc viața școlii. Planul operațional conține o secțiune cu finalități operaționalizate, unități de instruire definite, o rubrică pentru conectivitatea intercurriculară planificată și o rubrică pentru evaluarea calității planului, precum și alte elemente evaluate de către profesor. Pregătirea pentru oră presupune definirea scopului lecției/orei, definirea finalităților în raport cu obiectivul lecției/orei, planificarea activităților elevilor și profesorii în raport cu obiectivul și finalitățile definite, modalități planificate de verificare a realizării finalităților, alegerea strategiilor, metodelor și procedurilor de predare a învățării și instruirii.

II. REALIZAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

LITERATURA

În predarea literaturii, cel mai important este dezvoltarea capacității elevilor de a citi cu înțelegere textele literare, de a-i încuraja să citească, de a le stârni interesul și sentimentul pentru frumos, de a cultiva gustul și de a favoriza persistența în lectură și trăirea unei opere literare. Discuția cu elevii trebuie să contribuie la capacitatea elevilor de a descrie operele literare citite cu cuvintele lor, de a-și exprima opiniile despre aceste opere, de a înțelege cele mai variate caracteristici și acțiuni ale personajelor și de a face judecăți despre acțiunile și caracteristicile lor, precum și despre diferite evenimente din text. Citirea necesită timp, perseverență și angajament, iar îngrijirea acestor caracteristici este baza pentru învățarea ulterioară. Este deosebit de important că literatura dezvoltă empatie elevilor, făcându-i să se bucure de frumusețea operelor literare pe care le trăiesc emoțional. Predarea literaturii consolidează identitățile naționale și culturale ale elevilor prin învățarea despre literatura și cultura lor, precum și despre literatura și cultura altor popoare.

Lectura școlară conține opere literare în versuri, proză, texte dramatice pentru copii și este îmbogățită cu o selecție de texte populare. Partea obligatorie a lecturii școlare constă în principal din lucrări aparținând corpusului obligatoriu, dar și lucrări reprezentative pentru copii din literatura sârbă și universală. Textele sunt opere semnificative în versuri și proză din literatura pentru copii.

O listă obligatorie de lucrări a fost completată de o selecție suplimentară de texte. Alegerea operelor pentru lectura școlară este potrivită vârstei elevului.

Pe lângă opere literare, programul încurajează elevii să se familiarizeze cu scriitorii, artiștii și savanții români celebri, care au lăsat o amprentă semnificativă asupra culturii române; cu frumusețile naturale și obiectivele culturale ale Serbiei și României; cu zone interesante, poame, obiceiuri, cu reguli de bună purtare în familie și școală, printr-o selecție de texte științifice populare din cărți, enciclopedii și reviste.

În corpul suplimentar de lectură sunt incluse o serie de lucrări literare contemporane pentru copii, apropiate elevilor după tematică. Scopul a fost de a permite elevilor și învățătorilor să-și dezvolte imaginația și empatia prin analiza acestui fel de lucrări, îmbogățirea experienței de lectură a elevilor și modernizarea abordării lor didactice.

Textele din partea suplimentară a lecturii școlare pot servi profesorului în predarea gramaticii, precum și de cultură a exprimării. Învățătorii trebuie să recomande elevilor să citească operele care nu sunt realizate la ore în timpul liber.

În timpul analizei textelor literare, elevii își dezvoltă primele experiențe literar-estetice și își formează propriile păreri asupra operei pe care o ascultă sau pe care o citesc. Învățătorul încurajează elevii să își prezinte opiniile și să le explice cu exemple din text.

În interpretarea textelor trebuie să se țină cont de tipul de text: cântecul popular, fabula, nuvela, romanul pentru copii și textul dramatic; determinarea subiectului principal în opera literară, succesiunea evenimentelor, ora și locul evenimentelor din textul citit; să numească trăsăturile pozitive și negative ale personajelor; să observe detalii importante în descrierile ființelor și a naturii; să observe proveniența comicului în textul literar și să înțeleagă ideile principale ale unei opere literare.

Elevul trebuie să recunoască trăsăturile de bază ale poemului liric (vers, strofă, rimă și ritm), să noteze personificarea în opera literară și să înțeleagă rolul acesteia; distinge descrierea, povestirea și dialogul într-o operă literară; distinge povestirea la persoana I și cea la persoana a III-a; să identifice dacă textul literar este vesel, trist, comic și să înțeleagă caracteristicile personajelor din textul dramatic. Prin dezvoltarea noțiunilor literare nu înseamnă că elevii învață definiții, ci denumirea și explicarea descriptivă a unui termen și notarea rolului unui anumit termen într-un text literar. Noțiunile literare sunt observate mai întâi în text și apoi se explică funcția lor.

În timpul interpretării textelor lirice, epice și dramatice pentru copii, elevii sunt motivați de o serie întreagă de activități creative care reies din opere literare (recitarea expresivă a unei poezii lirice, citirea textului în proză în mod interpretativ, spectacolul scenic, jocul teatral, dialogurile dramatice, vizionarea spectacolelor de teatru pentru copii și filme pentru copii, înregistrarea și comentarea pasaje dramatizate).

Orele de literatură pot fi completate prin utilizarea conținutului digital. Învățătorilor și elevilor pot ajuta foarte mult înregistrările audio, unde actorii interpretează expresiv textele literare. De asemenea, ar trebui introduse diferite activități creative în cadrul predării care sistematizează conținutul procesat (jocuri de asociere, puzzle-uri creative, exerciții interactive, etc.).

Corelativitatea este posibilă printr-o combinație adecvată de acte obligatorii și opționale. Același text poate fi legat de alte texte în moduri diferite, în funcție de motive diferite sau tonul de bază al textului, ca parte a predării proiectionale, care se bazează mai degrabă pe rezultate decât pe conținut. Învățătorii stabilesc conexiuni între mai multe discipline, mai ales cu natura și societatea, desenul, educația muzicală, religia și educația civică.

LIMBA

Gramatica

În predarea limbii, elevii învață regulile gramaticale și ortografice ale limbii române, pe care le vor aplica în comunicarea scrisă și vorbită. Pentru adoptarea noului conținut este necesară o bună înțelegere a morfologiei: părțile de vorbire și categoriile lor gramaticale.

În contextul noului conținut, este necesar să arătăm prin exemple că unele cuvinte își schimbă forma și altele nu (asta înseamnă, în primul rând derivarea substantivelor, pronumelui și adjectivelor după caz, iar verbele după timp). Este important ca elevii să observe cuvintele care nu își schimbă forma (aici ne referim în primul rând la adverbe

care nu au comparație, prepoziții, conjuncții și cuvinte tipice, fără a cita denumirea lor).

Înainte de a introduce conținuturi noi din sintaxă, trebuie să ne reamintim despre propoziție, diferențierea lor după formă și sens. Căsa a patra introduce noțiunea legată de părțile de propoziție și termenul de funcția cuvintelor în ea. Subiectul este acceptat pe baza exemplelor cu subiecte și pronume personale. Distincția dintre părțile de vorbire (substantiv, pronume) și slujba (subiect) trebuie indicată în mod clar. Verbul ca parte de vorbire apare în slujba predicatului. Adoptarea predicatelor ar trebui să înceapă cu exemplele verbelor la timpul trecut și viitor, arătând diferența dintre formele simple la prezent și complexe la timpul trecut și viitor.

Părțile de vorbire

Substantivul. Substantivele comune și proprii. Genul. Numărul.

Articolul. Articolul hotărât și articolul nehotărât.

Cazurile substantivului și funcția sintactică.

Nominativ. Genitiv. Articolul posesiv-genitiv. Dativ. Acuzativ.

Prepoziția și rolul ei în exprimarea acuzativului. Prepozițiile simple și compuse. Vocativul.

Declinarea substantivelor comune cu articol hotărât și nehotărât și celor proprii.

Adjectivul ca determinant al substantivului.

Adjectivele variabile și invariabile. Acordul cu substantivul în gen, număr și caz.

Pronumele și numeralul ca substituiți ai substantivului.

Pronumele personal și categoriile lui gramaticale (persoană, gen, număr, caz)

Formele accentuate și neaccentuate ale pronumelui personal. Pronumele personal de politețe.

Numeralul cardinal și ordinal.

Verbul. Categoriile gramaticale ale verbului: timpul, persoana, numărul, modul.

Conjugarea. Modurile personale și modurile nepersonale ale verbului.

Timpurile modului indicativ: prezent, imperfect, perfect compus, viitor.

Verbele auxiliare: *a fi*, *a avea*, *a vrea* (*a voi*).

Părțile de vorbire neflexibile. Adverbul – de loc, timp, mod. Conjuncția și rolul ei în comunicare. Prepoziția. Interjecția. Tipuri de interjecții.

Sintaxa propoziției. Părțile propoziției. Propoziția simplă și dezvoltată. Transformarea propoziției simple în propoziție dezvoltată. Subiectul. Subiectul exprimat prin substantive și pronume. Subiectul multiplu. Predicatul. Predicatul verbal exprimat prin verbe la moduri personale. Atributul. Atributul adjectival și substantival. Complementul. Complementul direct și indirect.

Sintaxa frazei. Fraza – noțiuni generale. Propoziția principală. Propoziția secundară – noțiuni generale. Delimitarea propozițiilor dintr-o frază.

Noțiuni de ortografie. Despărțirea cuvintelor în silabe. Scrierea corectă a formelor neaccentuate ale pronumelui personal în cadrul paradigmei verbale a perfectului compus. Scrierea corectă a pronumelor negative. Folosirea corectă a ortogramelor: într-o, într-un, dintr-o, dintr-un. Folosirea corectă a adverbului de negație nu (*n-*). Semnele de punctuație (actualizare).

În clasele anterioare, s-a făcut o introducere a vorbirii directe. Este necesară asocierea modelelor de vorbire directă cu regulile ortografice și utilizarea ghilimelelor și a virgulei.

Predarea gramaticii ar trebui să fie legată de predarea literaturii, astfel încât textele literare din program să poată servi analizei gramaticale și să servească ca exemple de utilizare a părților de vorbire într-o propoziție, slujba lor și felul de propoziții. Exemplele ar trebui să fie ușor de analizat. De asemenea, profesorul poate personaliza textul astfel încât exemplele să fie tipice.

Ortografie

Regulile ortografice elevii le învață treptat, prin repetiție și exerciții din materia deja parcursă și prin învățarea conținuturilor noi, cu ajutorul diferitelor tipuri de exerciții legate de părțile de vorbire și de

părțile principale și secundare de propoziție, precum și cu ajutorul textelor mai scurte.

Scrierea substantivelor proprii (numele locuitorilor, țările, localitățile, numele străzilor și piețelor, denumirea instituțiilor, manifestărilor, scrierea denumirilor revistelor, evenimentelor istorice și a numelor istorice, etc. trebuie să fie legată cu conținuturile disciplinei Natură și Societate. Scrierea numelor persoanelor și a operelor artistice și scrierea numelor animalelor trebuie legată cu învățarea literaturii în baza exemplelor din operele parcurse.

Respectarea regulilor ortografice în scriere și de punctuație în citire. Scrierea cuvintelor cu doi *i* și *ă* să facă acordus subiectului cu predicatul. Scriere corectă după dictare, autodictare și compunere. Însușirea regulilor de pronunțare și de scriere corectă a verbului.

Subiectul și predicatul. Ortografie. Scrierea corectă a cuvintelor cu **m** înaintea lui **p** și **b**. Actualizarea scrierii corecte a diftongilor. Scrierea corectă a cuvintelor **într-o, într-un, dintr-o, dintr-un, printr-o, printr-un, s-au, i-au, l-a, s-a etc.** Folosirea corectă a semnelor de punctuație (punct, virgula, semnul întrebării, semnul exclamării, două puncte, liniuța de unire).

Sistematizarea cunoștințelor legate de ortografie cel mai bine se poate realiza prin corectarea greșelilor din compuneri, texte dictate etc.

CULTURA EXPRIMĂRII

Dezvoltarea și îmbunătățirea culturii exprimării elevilor este una dintre sarcinile principale ale predării culturii exprimării se referă la îmbunătățirea mijloacelor de exprimare a elevilor, iar scopul său final este pentru ca elevii să fie capabili să stabilească o comunicare calitativă și utilă. Cultura exprimării cuprinde exprimarea orală și scrisă. Activitățile de predare în acest domeniu sunt realizate în colaborare cu alte domenii ale disciplinei școlare limba română, precum și prin intermediul unităților metodice/de învățare individuale. În schimb, abordarea textelor literare și a învățarea gramaticii trebuie să includă și conținuturi din cultivarea culturii exprimării orale și scrise a elevilor.

Predarea va fi mai evidentă și mai eficientă dacă se analizează interpretările și citirile înregistrate. În realizarea conținutului didactic se pot utiliza tehnologii moderne de informare și comunicare (de exemplu, smart board, computer și video-bim etc.).

Fiecare exercițiu din Programă (exerciții de vorbire, ortografice, lexico-semantice, stilistice) este planificat și realizat în contextul educațional în care apare necesitatea de însușire funcțională și aplicare funcțională a anumitor legi și fenomenele lingvistice, în situații noi de comunicare, precum și necesitatea stabilirii, actualizării sau sistematizării cunoștințelor dobândite în timpul predării limbii și predării literaturii. Toate tipurile de exerciții, care au drept scop dezvoltarea gândirii lingvistice, sunt realizate pe text sau în timpul exercițiilor de vorbire.

Scopul exercițiilor de vorbire este îmbunătățirea exprimării culturale. Organizarea detaliată, structurile de conținuturi bine concepute și motivarea elevilor să discute va duce la corectitudine, ușurință, claritate, simplitate, acuratețe și fluentă în vorbirea orală a elevilor. Aceste exerciții trebuie să apropie vorbirea elevilor de pronunțarea corectă în limba română literară.

Formele de bază ale exprimării orale și scrise (povestirea, narațiunea, descrierea) sunt conținuturile de bază ale programului pentru îmbunătățirea și stimularea culturii lingvistice a elevilor. În clasa a patra elevii ar trebui să fie încurajați să povestească, să vorbească în limba română literară și să descrie într-un mod concis și cuprinzător, atât în formă orală cât și în formă scrisă.

Povestirea este unul dintre cele mai populare forme de exprimare orală și scrisă în clasele I-IV ale școlii primare. Pentru a nu deveni improvizat, fiecare povestire ar trebui să aibe scopul său și îndrumările sale. Trebuie să se știe în prealabil ce conținut elevul va povesti în circumstanțele de predare. Selecția ar trebui să acopere diferite tipuri de texte/ conținuturi. Este necesar ca elevii să fie îndrumați cum să aleagă faptele, cum să separe principalele acțiuni de cele secundare și de cele mai puțin importante și cum să urmeze fluxul cronologic de conținut. Apoi, trebuie să povestească numai conținuturile care îndeplinesc cerințele programei și care au fost anterior interpretate/ analizate, pre-

zentate, explicat elevilor. Deoarece în clasa a IV-a cultura exprimării complică și mărește cerințele în exprimarea elevilor, acestea ar trebui încurajați, printre altele, să povestească textele/ conținuturile în totalitate sau doar anumite părți, dar având în vedere că trebuie realizată povestirea textului literar după un plan simplu de idei. De asemenea, este necesar să se evalueze povestirea, adică elevii să fie direcționați către segmente mai mult sau mai puțin reușite ale acestei forme de exprimare.

Povestirea este unul dintre cele mai populare forme de exprimare orală și scrisă în clasele I-IV ale școlii primare. Pentru a nu deveni improvizat, fiecare povestire ar trebui să aibe scopul său și îndrumările sale. Trebuie să se știe în prealabil ce conținut elevul va povesti în circumstanțele de predare. Selecția ar trebui să acopere diferite tipuri de texte/ conținuturi. Este necesar ca elevii să fie îndrumați cum să aleagă faptele, cum să separe principalele acțiuni de cele secundare și de cele mai puțin importante și cum să urmeze fluxul cronologic de conținut. Apoi, trebuie să povestească numai conținuturile care îndeplinesc cerințele programei și care au fost anterior interpretate/ analizate, prezentate, explicat elevilor. Deoarece în clasa a IV-a cultura exprimării complică și mărește cerințele în exprimarea elevilor, acestea ar trebui încurajați, printre altele, să povestească textele/ conținuturile în totalitate sau doar anumite părți, dar având în vedere că trebuie realizată povestirea textului literar după un plan simplu de idei. De asemenea, este necesar să se evalueze povestirea, adică elevii să fie direcționați către segmente mai mult sau mai puțin reușite ale acestei forme de exprimare.

Vorbirea este o expresie creatoare, indiferent dacă este realitate sau fantezie; indiferent dacă este o reproducere a unei experiențe, a unui eveniment sau conținut imaginar (din lumea imaginației copiilor). Cel mai des se începe cu povestirea experienței după care urmează și-
rul de întâmplări. Povestirea prin imaginație necesită un efort intelectual special și dezvoltarea competenței lingvistice la un anumit nivel, care se va reflecta în alegerea materialului tematic și a detaliilor sale semnificative și în modul de conturare lingvistică a tuturor elementelor structurale ale poveștii. Elevii trebuie încurajați să-și exprime experiențele, atitudinile personale, să fie imaginative și originale, să se exprime emoțional și pitoresc. Trebuie avut în vedere respectarea principiilor metodologice de bază referitoare la organizarea acestei forme de exprimare a limbii elevilor: planificare, încurajare, îndrumare și evaluare. În clasa a patra, corelația cu conținutul din celelalte două domenii (limbă și literatură) este deosebit de semnificativă, motiv pentru care ar trebui să se acorde prioritate vorbirii într-o formă dialogică, adică introducerea dialogului, discursului administrativ în structura povestirii.

Descrierea este cea mai complexă formă de exprimare lingvistică la această vârstă. Cu toate acestea, într-o măsură mai mare sau mai mică, este reprezentată în comunicarea de zi cu zi și, prin urmare, este necesar să îi acordăm o atenție specială. Datorită numeroaselor restricții în munca cu elevii de această vârstă, cadrul didactic ar trebui să se apropie acestei forme de exprimare în mod responsabil respectând principiile de predare: elevul trebuie să învețe să observe cu atenție, să descopere, să compare și abia apoi să-și spună părerea sa exprimându-se fluent în limba română literară.

Deoarece descrierea este adesea strâns legată de citirea și interpretarea textului (în special a textului artistico-literar), studenții ar trebui să-și concentreze în mod constant atenția asupra acelor tipuri de locuri bogate în elemente descriptive (descrierea relațiilor dintre obiecte, ființe și fenomene; descrierea naturii, descrierea persoanelor cunoscute sau a personajelor operei literare etc.), deoarece acestea sunt, de asemenea, cele mai bune modele pentru adoptarea spontană a descrierilor ca abilitate de lungă durată în exprimare. Pentru ca elevii să se obișnuiască să evite stereotipele în descrierea lor, trebuie să fie încurajați să scrie despre ceea ce este apropiat lor sau despre ceea ce i-a afectat profund. Obiectivele și sarcinile elevilor trebuie să devină treptat tot mai complexe – de la descrieri simple a lucrurilor înconjurătoare până la analiza expresivă a experiențelor din realitate înconjurătoare unde să fie accentuată independența și individualitatea elevului. Uneori descrierea poate fi combinată cu vorbirea indirectă liberă, cu reprezentarea grafică sau cu metoda observație. Alte abordări metodologice generale ale acestei forme semnificative de exprimare lingvistică sunt aceleași

sau sunt similare cu cele ale povestirii și narației (de la planificare, până la realizarea activităților planificate, la evaluarea conexiunii obținute și funcționale cu conținutul aferent, cum ar fi exerciții orale și scrise pentru însușirea, îmbunătățirea și promovarea culturii exprimării elevilor).

Predarea omonimelor – a *cuvintelor de aceeași formă dar cu semnificații diferite și a sinonimelor – cuvinte cu același sens dar cu forme diferite*, precum și a diferitelor expresii frazeologice ar trebui să se bazeze pe numeroase exemple care sunt familiare elevilor, deoarece acestea le-ar ajuta să înțeleagă mai bine lexemele date și să utilizeze în comunicare zilnică, ceea ce ar contribui la îmbogățirea vocabularului și îmbunătățirea competenței lor de comunicare. Este extrem de semnificativ faptul că aceste lexeme și expresii frazeologice să nu fie învățate izolat, în afara contextului, ci trebuie să fie indicată elevilor funcția lor în utilizarea limbajului propriu-zis. Ar trebui, printre altele, să se discute cu elevii efectele speciale (stilistice) pe care le au expresiile frazeologice în anumit text. Acest material ar trebui legat de predarea literaturii, deoarece opera literară este bogată în expresii interesante, care construiesc atât gustul literar cât și cel lingvistic al studenților.

Studentii ar trebui să fie încurajați să scrie singuri o carte poștală, o felicitare sau o scrisoare, dar trebuie mai întâi să li se prezinte regulile specifice cu privire la această formă de comunicare scrisă. O atenție deosebită trebuie acordată adresării scrisorii și cărții poștale. Se recomandă legarea scrierii scrisorii cu elementele ortografice corespunzătoare.

Prin învățarea diferitelor tipuri de texte, prin proiectarea, organizarea și implementarea numeroaselor activități, ar trebui să fie îmbunătățită competențele de citire a textului. În special, ar trebui să fie îndrumați să se gândească asupra textelor, să le analizeze, să-și exprime clar opinia lor asupra unui anumit text și să tragă concluzii legând informațiile prezentate în text. Este de dorit ca elevii să fie încurajați în strategiile utilizate de cititor la întâlnirea sa cu textul, cum ar fi: găsirea informațiilor; interpretarea lor; reflecția asupra acestor informații și evaluare. Fără să fie ignorată vârsta și caracteristicile individuale ale elevilor, elevii trebuie învățați să aplice cunoștințe și abilități care să le permită să rezolve anumite situații în diferite contexte în care se desfășoară lectura textului.

Formulele de politețe, respectiv mijloacele de limbă specifice folosite la adresarea politicoasă reprezintă un segment important în predarea culturii exprimării. Este important ca la elevi să se dezvolte conștiința comunicării politicoase, adică a comportamentului comunicativ politicos, respectiv să se sublinieze importanța promovării discursului și a scrisului corect și politicos. Elevilor trebuie subliniat faptul că, în domeniul convențiilor de politețe formele cele mai tipice de adresare manierată orală și scrisă sunt: folosirea pronumelui de politețe *dumneavoastră*, cuvinte politicoase pentru comunicarea publică și oficială (*domnule, doamnă / domnișoară, Excelență, Sfinția Voastră...*) precum și acte de vorbire de tip expresiv (formule de politețe): scuze, mulțumiri, felicitări, cereri. Textele lingvo-metodice care conțin o formă de dialog în care poate fi exprimată politețea lingvistică pot servi la observarea formelor de adresare politicoasă. De asemenea, elevii trebuie să fie încurajați să-și exprime opiniile și propriile observații pe marginea comportamentului comunicativ (ne)politic.

O parte mare a lexicului limbii române îl constituie lexemele formate prin derivarea cuvintelor. Derivarea este un proces productiv care îmbogățește zilnic fondul nostru lexical. De aceea, în predarea culturii exprimării lexicologia, respectiv îmbogățirea vocabularului ar trebui să fie abordată, în primul rând, ca o modalitate de formarea de cuvinte noi, astfel încât elevii să înțeleagă semnificația ei practică. Elevii trebuie să-și formeze capacitatea de construirea și deosebirea augmentativelor (cu peiorative) și diminutivelor (cu hipocoristice) prin faptul că abordarea temei nu se va rezuma doar la descriere, adică descrierea formală a acestei teme ar trebui să fie cât mai scurtă. Abordarea creativă și de cercetare poate influența pozitiv asupra motivației elevilor de a cunoaște această tematică. Este de dorit să se menționeze doar cele mai frecvente sufixe atât pentru prima formă derivațională cât și pentru cea de-a doua. Elevii trebuie încurajați să explice înțelesul derivatelor date și să li se arate rolul acestora în exprimarea lingvistică cotidiană (de exemplu, semnificația expresivă și nuanțarea stilistică a derivatelor,

cum ar fi *mămica, surioara, căsoaie* etc.).

Exercițiile de ortografie le permit elevilor să acorde o atenție deosebită cerințelor de ortografie și rolului lor în text. Aplicarea sistematică a exercițiilor de ortografie adecvate permite ca cunoștințele ortografice teoretice cu timpul să devină parte componentă a abilității exprimării, precum și să se formeze deprinderea ca aceste cunoștințe de aplicare a regulilor ortografice dobândite să fie folosite practic și spontan. Exercițiile de ortografie sunt cel mai potrivit mod de a învăța regulile de ortografie, de a verifica și de a identifica greșelile și de a le înlătura. Cel mai bine este să se aplice și exerciții simple și exerciții complexe de ortografie, care sunt potrivite pentru însușirea unei singure reguli ortografice dintr-un domeniu al ortografiei, și mai multe reguli de ortografie, din mai multe domenii ortografice. Exercițiile de ortografie trebuie mai întâi pregătite. Cu această ocazie este necesar să se respecte principiul gradualității, sistematicității, unității teoriei și practicii. Cu prilejul însușirii principiilor ortografice, pot fi potrivite următoarele exerciții de ortografie: *dictare, scriere independentă, completarea textului*. Poate fi stimulativă și organizarea unui quiz la ora dedicată sistematizării materiei de ortografie (de ex. *recunoașteți domeniul ortografic, găsiți greșeala, sunt oare corect utilizate, de exemplu, litere mari* etc.), dar ar trebui, de asemenea, să se verifice dacă elevii sunt capabili să explice regulile ortografice învățate, dintr-un anumit text.

Scopul aplicării exercițiilor lexico-semantică este îmbogățirea vocabularului elevilor și evidențierea diferitelor posibilități de alegere a cuvintelor și frazelor, arătând utilizarea eficientă a acestora. Prin aplicarea exercițiilor lexico-semantică la elevi se formează obișnuința de a reflecta și căuta expresia lingvistică adecvată pentru ceea ce doresc să exprime (în funcție de situația de comunicare) iar aceste expresii duc la îmbogățirea vocabularului lor. Tipurile de aceste exerciții ar trebui să fie în concordanță cu interesele elevilor și conținuturile didactice. La dezvoltarea exprimării precise și încurajarea elevilor să se gândească la cuvintele și semnificațiile lor contribuie și exercițiile prin care se cere de la elevi să evite cuvinte inutile, cuvintele și expresiile redundante. Stimulative sunt și exercițiile legate de sensul figurat al cuvintelor, dar și exercițiile în care se cere găsirea *părților de propoziție omise*, care încurajează elevii să găsească cuvântul adecvat, dar și în conformitate cu contextul dat să extindă șirul de posibilități semantice și lexicale permise.

Prin aplicarea exercițiilor stilistice de la elevi se cere ca într-un mod diferit de cele obișnuite să lege cuvinte și fraze și să cerceteze potențialul lor semantic. Scopul lor nu este doar de a înlătura greșelile făcute, ci ca elevii să-și formeze deprinderi adecvate de vorbire și scriere corectă, respectiv de aplicare a procedurilor creative în limbă. Elevii în general dobândesc cunoștințe despre stil și posibilitățile expresive de limbă prin abordarea textelor literar-artistice și din această cauză este incontestabilă corelația cu predarea literaturii, dar acestea nu ar trebui să fie identificate cu analiza lingvistică-stilistică a textelor. Exercițiile stilistice trebuie să fie corelate direct cu predarea gramaticii. Poate fi creat un șablon situațional pentru dezvoltarea și îmbunătățirea abilităților lingvistico-stilistice ale elevilor, în conformitate cu vârsta lor și cu principiul sistematicității și condiționalității. O formă creativă de activitate privind dezvoltarea abilităților stilistice ale elevilor poate fi, de exemplu, bazată pe un text ca un stimul pentru exprimarea artistică, datorită faptului că în diferitele texte literar-artistice se observă cu ușurință expresivitatea procedurilor stilistice care pot fi aplicate atunci când materialul lingvistic se folosește într-o situație comunicativă nouă.

III. MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Monitorizarea și evaluarea rezultatelor progresului elevilor este în funcția realizării finalităților, și începe cu o evaluare inițială a nivelului la care se găsește elevul și în raport cu aceea ce se va evalua în viitorul lui progres și cu notele. Fiecare oră și fiecare activitate este un prilej bun pentru notarea formativă, respectiv înregistrarea progresului elevilor și îndrumarea spre activitățile viitoare.

Evaluarea formativă este o parte integrantă a abordării metodelor de predare moderne și subînțelege evaluarea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și comportamentelor, precum și dezvoltarea competențelor adecvate în timpul predării și învățării. Măsurarea formativă presupune

adunarea datelor cu privire la realizările elevilor și cu această ocazie cele mai frecvente tehnici care se aplică sunt: realizarea sarcinilor practice, observarea și înregistrarea activității elevilor în timpul orelor, comunicarea nemijlocită dintre elevi și profesori, registru pentru fiecare elev (harta progresării) etc. Rezultatele evaluării formative la sfârșitul ciclului didactic trebuie să fie prezentate și prin notă numerică.

Munca fiecărui cadru didactic este formată din planificare, realizare, monitorizare și evaluare. Este important ca profesorul/ învățătorul, pe lângă realizările elevilor, să monitorizeze și evalueze continuu propria activitate. Profesorul/ învățătorul va folosi în continuare în practica sa tot aceea ce s-a dovedit bun și eficient, iar aceea ce a fost considerat mai puțin eficient trebuie îmbunătățit.

5. РУСИНСКИ ЈЕЗИК

Назва предмета	РУСКИ ЈАЗИК
Циль	Циль настави руского языка то же би школяр хасновал основни техниќи читаня и писаня по руски, з наглашеньом на читаню у себе з розуменьом текста, як и же би ше порушало дальши розвой шицких язычних компетенцийох пре цо успишнейше организоване и преширйоване власного знаня и виражованя искусства, розвивало самостойноц и критички дух и пестовало традицию и культуру руского народу и интеркультуралноц.
Класа	шћварта
Рочни фонд годзинох	180 годзини

ВИХОДИ По законченной класи школяр	ОБЛАСЦ/ТЕМА	ЗМИСТИ
– повязуе граматични понятия обробени у предходних класох зоз новима наставними змистами; – розликуе слова хтори меняю форму (меновніќи, заменовніќи, прикметніќи, числовніќи, дієслова) и обачуе гевти хтори вше у истей форми; – одредзуе основни члени вичеченя; – розликуе файту словох од служби словох у вичеченю; – почитуе и применюе основни правописни правила; – правильно пише шицки модели директней бешеди; – чита з розуменьом розлични файти текстох; – обгрунтуе свойо упечатки и думане почитуюци иншаки становиска; – розликуе кнїжовни файти:народну и уметніцку писню, басну и приповедку о животиньох, приповедку и драмски текст; – одредзуе тему, рядошлїд збуваня, час и место збуваня у прчитаним тексту; – одредзуе позитивни и негативни прикмети подобох; – обачуе и видноуе основни елементи лирской пїснї (стих, строфа, рима и ритем) – толкуе идеї кнїжовного діла; – препознава ситуації почитованя и непочитованя дзєцинских правох и стереотипи у кнїжовних ділох; – обачуе персонификацию и розуми єй улогу у кнїжовним ділу; – розликуе описованє, приповеданє у 1. и 3. ліцу и диялог у кнїжовним ділу; – преприповедує текст з розличних перспективох; – обачуе основни тон кнїжовного тексту (весели, жалосни, франтовлїви); – обачуе спротивеносц подобох у драмским тексту; – чита текст почитуюци интонацию вичеченя/стих – виразно рецитуе писню и чита прозни текст; – виводзи драмски тексти; – усвоює позитивни людски вредносци на основи прчитаних кнїжовних ділох; – хаснує основни форми усного и писменого виражованя:преприповедованє, приповеданє и описованє; – хаснує слова истей форми, а розличного значеня, як и слова истого значеня, а розличней форми; – препознава значенє словох и фразеологизмох хтори ше хаснує у каждодньовой комуникації; – напише розглядніцу, винчованку, приватне писмо; – прилагодзи язични вираз комуникативней ситуації-формалней и неформалней; – повяже информации виражени у линеарним и нелинеарним тексту и на їх основи виводзи заключєня; – правильно структурира текст; – участвує у предкладаню змистох и способох роботи;	ЈАЗИК граматика правопис	Граматика Меновніќи – збирни и материялни меновніќи; род и число меновніќох (понятие и препознаванє). Прикметніќи – описни, присвойни, материялни; род и число прикметніќох. Заменовніќи – особни заменовніќи (понятие и препознаванє) у функций субекта. Дієслова – понятие и основни значеня презента, перфекта и футура; трансформація вичеченя з пременку часу и числа. Числовніќи – основни и порядково (понятие и препознаванє у вичечено, функция у вичечено). Замерковйованє словох хтори у бешеди и писаню меняю свою основну форму (без дефиницийох и намаганя же би ше пременлїви слова меняло по припадкох и часох). Замерковйованє словох хтори у бешеди и писаню нє меняю свою основну форму (непременлїви слова, без дефинования). Просте вичеченє. Розликованє непреширеного и преширеного вичеченя. Поняцє множєства словох у вичеченю (словозлученє). Поняцє дієсловного предиката и предикатова група словох; предикатова група словох и функция обекта и предикативих додаткох (за место, час и способ). Поняцє субекта; субектова група словох и функция атрибута без менованя. Шор словох и часцох вичеченя и вичеченю. Директна и индиректна бешєда. Вигварєнє цалосцох. Наглашєни и ненаглашєни слова у вичеченю. Логична наглашка на групи словох. Пременка контексту у зависносци од наглашованя поєдиних словох або групп словох у вичеченю. Правопис Директна бешєда. Велька буква: назви житељьох державох и населєньох; назви улїцох; назви уметніцких ділох; мена животиньох; назви институцийох, подприємствох и установох, манифестацийох; назви историйних збуваньох и подобох;
	КНЃЖОВНОСЦ	ШКОЛІСКА ЛЕКТИРА Поезия М. Будински, Витор И. Г. Ковачевич, Косидба М. Горняк, Руска дзівка М. Ковач, Кандур М. Ковач, Хижочко стара Г. Костельник, Дом и цудзина В. Мудри, Децембер Г. Надь, Квитку дробєньки М. Павлович, Цо нїжнєйше Д. Папгаргаї, Любов не зна граніци З. Балог, Дайце длань Ф. Фехер, Бачвански пейзаж Д. Радович, Белави заяц Руска народна пїсня, Колїш ше колїско Руска народна пїсня, Писмо милому Проза М. Будински, Сон М. Канюх, Мищок и цомпля М. Ковач, Дїдов сон О. Костелник, Петро Гєверни М. Павлович, Неочувана тайна Д. Папгаргаї, Сєдми рай Я. Рац, Як бачи Петро постал лесар

		А. Бучко, Розбита гвизда ІІІ. Чакан, Шпак и соловей Й. Чакан, Карас М. Демак, Гушля О. І. Маркуш, Маляр на валалє Ф. Потушяк, Злодій М. Твен, Том Соєр (виринок) Руска народна приповідка, Медведз, швиня и лїшка Руска народна приповідка, Глухи з другима у розгварки Руска народна приповідка, Як мудра дзівка постала кралїца Сербска народна приповідка, Поприк Драмски тексти Д. Папгаргаї, Наталка, птица бабица (виринок) С. Макаї, Бавме ше на бини (вибор) Популярни и информативни тексти Вибор популярних и информативних текстох зоз часописа за дзеци Заградка ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА Л. Керол, Алиса у жеми чудох М. Рамач, Сказка о гушлярови и гушлї Вибор зоз сучасней поезїї за дзеци на руским язiku Вибор зоз сучасней прози за дзеци на руским язiku Вибор зоз сучасней сербскей поезїї и прози за дзеци Вибор зоз шветовой поезїї и прози Дополнююци вибор Новша поезия и проза на руским язiku обявена у часопису Заградка Драмски слички обявени у часопису Заградка Преклади поезїї и прози зоз сербскей кнїжовности за дзеци у часопису Заградка Преклади поезїї и прози зоз шветовой кнїжовности за дзеци у часопису Заградка Кнїжовни понятия: – описова и родолюбива писня – поетска слика – приповідка о животиных – приповіданє у 1. и 3. лїцу – персонификация (на уровню препознаваня) – опис природи и подобох – зраженє драмских подобох – хронологийни шор приповеданя – пейзаж
	ЯЗИЧНА КУЛТУРА	Усне висловйованє Приповеданє о подїях и заєднїцких дожицях на основи датих тематичних словох – спрам датого и заєднїцкого плану у форми тезох. Приповеданє спрам самостойно вибраней теми. Предлужованє приповідки на основи датого початка. Висловйованє часу; дожице и описованє природи спрам ефекту чулох (шветлосц, звук, пах, дотик). Описованє зложенших предметох, простору у хторим ше школяр руша, поєдиносцох у природи и природних зявєных, животиных и особох – з наглашку на їх виразних прикметох. Описованє: – зложенших предметох з непоштрєдней околини (алати, спортски реквизити, апарати у обисцу); – простор у хторим ше школяр руша (обисце, школа, двор, улїца); – поєдиносци у природи и природни зявєня (ровнїна, брег, озеро, буря, гирменє, запор и под.) – животиї (на основи власней представи и слики); – особи (лїкар, поштар, вожач, параст, торговец и под.); Преприповедованє змисту текстох и другого – спрам задатого плану у виду тезох. Преприповедованє зоз иншаким закончєньом. Обачованє характеристичних местох спрам вибору школяра. Описне и жгате приповеданє. Прєменка граматичней особи. Подношенє звита о окончєрним и неокончєним задатку у школи и индзей. Вежба у правєно вивєдзєних и зложєних словох; вежби у находзєню синонимох. Обачованє, препознаванє и мєнованє круга истодумнїкох по даякей припадносци, блїзкосци, прихильносци або розликох. Висловйованє и толкованє власного афирмативного, негативного и модального становиска. Комунікация:Виразованє солидарносци, розумєня, помирлївосци, складаня, жаданя, намири, очєкованя, резервованосци, процивєня, бунту, огорчєня. Виразованє емоцийох: любов, радосц, страх, ганьба.

		Писане висловійованє Преписованє виреченьох з цильом же би ше увежбали правописни рішення (виречєня з потвердзованьом, негацією, дополньованьом). Составяне виреченьох спрам слики, спрам видзеного предмета чи зявєня, або задатих слівох. Составяне виреченьох спрам одредзєних язичних и правописних зявєньох и правилох. Составяне питаньох на задати одвити на дяку ематску цалосц и писанє одвитох на питаня. Виводзєне заключеньох на основи пречитаного текста (функціонална писменосц). Диктати: з предходним спозорєньом на можлїви гришки, воборни, шлєбодни, контролни. Приповеданє о заєднїцким дожиццу спрам заєднїчки направеного плану у форми питаньох або тезох. Приповеданє на самостойно вибрану тему. Описованє простору у котрим ше школяр руша, поєдиносцох у природи и описованє окружуючого живого швета. Преприповедованє з премєнку закончєня. Информованє о окончєним або неокончєним задатку у форми одвитох на питаня. Ребуси, крижальки. Вежбанє техніки виробку писменого составу-анализа теми и одредзованє чижиска, припатранє, замерковїованє и вибор теми за писанє, розпорядок поєдиносцох, елементи композиції. Телеграм, розгляднїца, винчованка писмо, пополньованє формуларох, анкетох и под. (функціонална писменосц). Два школски писмени задатки (єдна годзина за писанє и два за анализу и виправок).
--	--	---

Ключни понятия: кнїжовносц, язык и язична култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНЕ ВИТВОРЇОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставну програму предмета Руски язык у штвартей класи основней школи творя три наставни обласци – Кнїжовносц, Язык и Язична култура. Заснована є на виходах, односно на процесу учєня и школярских посцигнуцох. Змисти вєцєй не циль сами по себе, але су у функції витворїюваня виходах котри дефиновани як функціоналне знанє школярох, так же указую цо школяр годзен зробиц, вивєсц, окончїц дзекуючи знаньом, становиском и схопносцом котри будовал и розвивал у цєку штвартей класи. Витворєносц виходах водзи гу розвиваню компетенцийох и то як специфичних предметних, так и общих.

Зоз уводзєньом виходах мєня ше и улога наставнїка котри достава вєкши простор и шлєбоду виберац и повязовац наставни змисти, методи, поступки и техніки, як и активносци школярох. Ориєнтация на виходи за циль не ма лєм витворїованє резултатох, але найважнєйши постава способ на котри ше учи, односно як ше будує и повязує знанє до смислових цалосцох, як ше розвива мрежа поняцох и повязує знанє зоз практичним применьованьом.

I. ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЄНЯ

Планованє настави и учєня Руского языка облапя правєне рочного и оперативних планох, як и писанє пририхтованьох за годзини. Рочни план ма у себе число годзинох по обласцох розпредзєних по мешацох, у складзе зоз школским калєндаром, планованим фондом годзинох по обласцох и рочним фондом годзинох. Препоручєне число годзинох по предметних обласцох Кнїжовносц – 80 годзини, Язык – 50 годзини и Язична култура – 50 годзини. Шицки обласци ше преплєтаю и ані єдну не мож виучовац изолювано од других обласцох. При планованю треба водзиц рахунку о корєлаций з другима наставними предметами и функціонално повязовац тексти до зродних тематичних цалосцох. Оперативни план треба же би мал рубрику зоз операционализованими виходами, дефинованими наставними єдинками, рубрику за медзипредметну повязаносц и рубрику за євалуацию квалитєта планованого, як и други елементи кєд су потребни наставнїкови. Пририхтованє за годину подрозумює дефинованє цїля годзини, дефинованє виходах у одношеню на циль годзини, планованє активносцох школярох и наставнїка, планованє способох превєрїюваня витворєносци виходах, вибор наставних методох и поступкох учєня, як и наставних средствох хтори буду похасновани.

II. ВИТВОРЇОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЄНЯ

КНЇЖОВНОСЦ

Препоручєни змисти зоз обласци Кнїжовносц звладує ше у цєку цалого школского рока, зоз помоцу Читанки як основного наставного средства, але и з хаснованьом додатней литератури по вибору наставнїка (дзєцински часопис Заградка, кнїжки за дзєци по руски) так же учитель планує их реализацию у складзе зоз индивидуалними характеристиками школярох и вкупними можлївосцями колектива, руководзаци ше зоз виходами учєня.

Корєлативносц оможлївена з комбинованьом текстох до зродних тематичних цалосцох спрам розличних критєриюмох – природа и улога кнїжовного дїла, файти текстох, швидкосц напредованя школярох, рочни часци, значни дати и швета, окремносц школярского колектива, школи и локалней заєднїци, предметна и медзипредметна повязаносц змистох и виходах и под.

Читанє

Читанє наглас и у себе служи як увод до розгварки о текстѹ. Ту и унапрямеє читанє з предходно задатим задатком, як цо то одкриванє характеристикох подобох, дїї, збуваньох, природних зявєньох и описох, замерковїованє язично-стильских сликох.

Читанє треба же би було ускладзєне з природу и файту текста, цо подрозумює упутїованє школяра на варияції у ритму, моци и фарби гласа, як и на логични павзи. Унапрямеє читанє у себе оможлївує швидше похопїованє змисту, глєданє одвитующих податкох о подобі, спрам опису, чувствох и способу їх приказованя.

Робота на текстѹ

У програмским подручу Кнїжовносц бєшєда о уводзєню школяра до розумєня кнїжовного дїла, цо у себе подрозумює розумєнє и розликованє прозного, поєтского и драмского текста, розумєнє конструкції текста як увода, заплєта и розплєта. Поєтски текст школярови презентуємє як мозаичну поєтичну слику з котру першєнствєно виражєни чувства, Нєпрєривно треба мац у оглядзє же ми школяра пририхтуємє за розумєнє прєнєшєного значєня, як основу за будуцє розумєнє символох и метафорох, на хторих засновани кажди кнїжовни текст. Кажди умєтнїцки текст то источашнє можлїва слика швета, а на тим початним уровню уводзєня школяра до розумєня швета ми хаснуємє средства и способи котри доступни школяровому возросту. Єдєн з перших задаткох у тим

длугоким процесу то розумене самого текста і наводжене школяра же би вигледовал значене слів, фраз і вирачень, як і же би задумав і міг з другима словами описати поетичну картину.

Читаючи книжково-метричні тексти і бесідує про них школяр розвиває свої критичні думки, бачить, чи треба, чи не треба власне ставитися до прикмет і поступків подібних у тексті. Книжковості треба, чи не треба розвивати при школярах емпатію, чи не читати вони ще куди на місце другого і пробувати розуміти поступки і прикмети інших людей.

Вибір лекції у чвертій класу дуже важливий, бо школярі треба, чи не треба до шкільної книжковості, чи не треба любити читати і у них були мотивовані, чи не можна досягти з успішним читанням. Далі удосконалюючи техніку читання можна виходити з коротких текстів, догори до текстів, що дають можливість читати вчителям у читанні. Мета обробки діалогів передбачених у домашній лекції формовані, розвивані і читання читачів звичних, як і удосконалюючи естетичних і виховних вимог. Наставник, у зв'язності з складом однієї, попри рекомендації, вибери і інші книжкові діла з сучасної російської поезії і прози намененої дзедом. Попри тексти з передбаченої шкільної і домашньої лекції ти і доповнюючи тексти хтори базовані на часопису за дзед „Загравка”. Тот часопис і головне жрило науковопопулярних і інформативних текстів. Вибір діалогів заснований на принципі придатності віку і зацікавленості читачів.

Наставник книжковості пестить національні і культурні ідентифікатори школярів, через розуміння російської книжковості і культури, але і інтеркультуральності преї розуміння книжковості і культури інших народів. Прето шкільна і домашня лекція обирає найкращі книжкові діла російських письменників, але і вибери діла з сербської книжковості за дзед, як і репрезентативні діла за дзед з російської книжковості.

Робота на тексті розуміє замірковування і тлумачення теми події, головних подібностей і основних поручень у книжковій ділі, важливих поєднань у опису природи через відкриття емоційних – візуальних, акустичних, кінетичних, тактильних і інших. Вказується на характерні частини тексту, вирази і слова з хтори виводяться поєднання емоційних. Обачується ставлення і емоційного відношення письменника до описаного явища, обачується і мовлення змістових цілей, як і пережиті фактори хтори у різних ситуаціях впливають на поступки головних подібностей (вонашні і дружбени оточення, наважні мотиви-чуття, наміри, бажання, очікування). Обачується і тлумачення виразів, слів і діалогів з хторими вказані поступки, зраження, драматичні ситуації і їх причини, рішення і пошліди. При обробці поезії то обачується поетичної картини і розуміння чуття вираженого з писном.

Обробка поетичних, прозових і драматичних текстів дає можливість мотивувати дзедів на різноманітні творчі активності зв'язані з ділом – виразне рецитовані, виводжені драматичного тексту, драматизація приповідок, драматичні бависки і под. Година книжковості можна обогатити з слуханням аудіо записів приповідок хтори зняті за радіо, або з патронею театральних вистав наменених дзедом. На тот спосіб школяр розуміє природу різних медій і розвиває свою медіальну писменість. Систематизація оброблених змістів буде успішнішою кед ще обогати з бависками асоціацій, креативними крижальками, інтерактивними задатками і квізами.

Проектна настанова дає можливість хаснувати обов'язків і виборних книжкових текстів через пов'язані з різними мотивами, за успішну медіапредметну кореляцію, окреме з наставу природи і дружби, подоби і музичну культуру, вірську наставу і громадянське виховання.

ЯЗИК

Граматика і правопис

У наставі мови школярі ще оспособлюються за правильну усну і писану комунікацію на стандартній російській мові. Прето дослідження у тій програмі не націлені на мовні правила і граматичні норми, але на їх функції. Програма націлена на

розвивані виходів і шкільних компетенцій за применою граматичних правил у писаній і бесідній комунікації.

Скорої удосконалювання нових змістів треба добре утвердити знання з морфології, окреме вибери слів і їх граматичні категорії. При обробці нових змістів потрібні на прикладах вказати на дієсласлова мови, а інші не. Премієнки розуміють мовлення мовних, замовних і прикметних по випадках (без мовлення) і премієнку дієслів по часах. При неперемінливих слів важливі як би їх школяр пережити і розуміють без наведення назв.

Скорої удосконалювання нових змістів з синтаксису треба повторити знання про вираження і розуміння різних виразів по формі і значенню. У чвертій класу треба ясно розділити поняття членів вираження однієї функції слів у вираженні. Треба ясно вказати на розуміння вибери слів (мовні, замовні) і служби у вираженні (суб'єкт). Дієслово як вибери слів ще обирає у функції предиката. Атрибут треба, без мовлення, пояснити преї прикладах кед прикметник з мовним, як група слів, у функції суб'єкта, або об'єкта. На прикладах треба вказати на додатки за час, місце і спосіб можна бути окремі слова, або групи слів.

Моделі директивної бесіди треба пов'язати з правописними правилами і хаснуванням наведених і зап'яти.

Плановані граматичні і правописні правила ще не удосконалюються і удосконалюються ізольовано, але пов'язано з іншими навчальними областями, без огляду чи то буду похасновані приклади з дієсласловного діла, чи удосконалюється правило краще шкільську усну або писану комунікацію. Приклади треба, чи не були єдиними за аналізом.

Правописні правила треба обирати поступово, з повторенням і удосконалюванням скорої навченої і удосконалюванням нових змістів. Вежа треба як на рівні слів так і на рівні виражень. Систематизація знань з правопису найкраще досягнута з вежа на тексті, з виправленням помилок, преї диктантів і под. Все треба мовити обирати як систем до кожного слова давати своїй правий значення аж у вираженні бо лем так воно покаже широкі свої функції.

ЯЗИКОВА КУЛЬТУРА

У подруччю Мовна культура важливі спостереження висловлювання, без огляду чи є усне, чи писане, то основа за кожну квалітетну і розвитку комунікацію. Наставну роботу у тій області ще реалізує ведно з мовою і книжковостю, але і через окремі наставні єдинки.

У чвертій класу школярі треба, чи не преприповідували, приповідали і описували і на згадати і на обширний спосіб і то як усно, так і писмено.

Преприповідування мови має свої цілі і мови бути планово націлені. Школярі треба націлювати чи не вибери потрібні інформації, чи не виділяти важливі менш важливі і чи не провадити хронологічний шор збування. Тексти коти ще преприповідують перед тим треба аналізувати і тлумачити. Преприповідують тексти і змісти можна у цілості і по частинах, все з планом приповідання. Успішності преприповідання треба виводити чи не школяр знали преприповідати успішні і менш успішні сегменти своєї і чужої преприповідання.

Приповідання представляє творче вираження без огляду чи слово о приповіданні деякого реального дожива, збування, або задуманого зміста. Приповідання треба, чи не було динамічне, з шлюбним вираженням особливих доживів, ставлення, емоцій. Школярі треба оспособлювати і ошлюблювати чи не у приповіданні були машовиті і оригінальні.

Треба водити рахунок до основних методичних початків приповідання: планування, побудування, націлювання і виводження. У чвертій класу можна шлюбніше хаснувати діалог і директивну бесіду у приповіданні.

Описується глядацьке припідання, обачується, відкривається, порівнюється, а аж все шлюбні думки заокружені і мовні оформлені. При описуванні школярі треба оспособити чи

би просторно, часово и причиново локализовали то то цо описую, же би знали вибрац важне од меней важного, як и же би винесли власне становиско спрам того цо описую. Найлепши приклади за описоване треба пренаходзиц у кнїжовноуметніцких ділох.

Же би школяре не описовали стереотипно треба их унапрямовац же би описовали то то им блїзке. Описоване мож комбиновац зоз методу розгварки, з графичним представяньом або з методу припатраня.

Спомоцу кнїжовних и некнїжовних текстах школяром треба указац на розлични можлївосци хаснованя слівох , виразох и виреченьох у рижних беседних ситуаційох, як и на пременку їх значеня у зависносци од комунікативней ситуації. Синоними, антоними и хомоними треба робиц на дзецом познатих прикладах, зоз чим им помогнеме же би хасновали дати лексеми у спонтаней комунікації и з тим збогаца свой словнік и унапредза комунікативни компетенції. Тоти лексеми не треба обрабц изоловано, вонка з контексту, але потребно указац школяром на їх стварну язичну функцію.

Тото градиво добре повязовац з кнїжовними текстами хтори зоз своїм лексичним богатством виградзую школярски кнїжовни и язични смак.

Лексично-семантични вежби преширюю школярски активни

словнік и розумене обсягу значеня слівох. Так ше стваря звикнуце гледаня одвитуючого язичного виразу и звекшуе ше фонд таких виразох у школярским словніку.

Писмени задатки представляю синтезу школярских посцигнуцох у розвиваню язичней культури и указую на посцигнути ефекти настави руского языка. У штвартей класи ше робя два писмени задатки, по еден у кождим полрочю.

IV. ПРОВАДЗЕНЕ И ВРЕДНОВАНЕ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзене напредованя и оценьоване посцигнуцох школярох треба же би було формативне и сумативне и реализуе ше спрам Правилніка о оценьованю школярох у основним образованю и воспитаню. Провадзене и вредноване школяра почина зоз инициялним преценьованьом уровня на хторим ше школяр находзи. Под час реализації настави и учения наставнік порядно указуе школярови на квалитет його посцигнуцох, так же би повратна информация була прилагодзена, достаточно ясна и мотивацийна. Школярох треба оспособйовац же би преценьовали власне напредоване спрам витворйованя виходох предмета, як и напредоване других школярох.

6. СЛОВАЧКИ JEЗИК

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK
Cieľ	Cieľom vyučovania slovenského jazyka je, aby žiaci zvládli základné zásady slovenského spisovného jazyka kvôli ústnemu a písomnému vyjadrovaniu, pestovali povedomie o význame úlohy jazyka v zachovávaní národnej identity; aby boli schopní analyzovať zvolené literárne a iné umelecké diela zo slovenského a svetového umeleckého dedičstva, pestovať tradície a kultúru slovenského národa a rozvíjať interkulturalnosť.
Ročník	Štvrtý
Ročný fond hodín	180

VÝKONY	OBLASŤ/TÉMA	OBSAHY
Po skončení ročníka žiak bude schopný:		
– čítať s porozumením rozličné druhy textov; – v krátkosti zdôvodňovať svoj dojem a postoj uctievajúc postoje iných; – rozlíšiť literárne druhy: žartovné ľudové piesne, bájku a zvieraciú rozprávku, poviedku, román pre deti a dramatický text; – Určiť tému, poradie udalostí, čas a miesto konania deja v prečítanom texte; – vymenovať kladné a záporné vlastnosti postáv; – všimnúť si a vyčleniť základné prvky lyrickej básne (verš, strofa, rým a rytmus); – tlmočiť odkaz literárneho diela; – poznať situácie, v ktorých sa porušujú/uplatňujú základné detské práva a stereotypy v literárnych dielach; – všimnúť si personifikáciu, rozumieť jej úlohu v literárnom diele; – rozlíšiť opis a rozprávanie (v 1. a 3. osobe) a dialóg v literárnom diele; – prerozprávať text z rôznych zorných uhlov/perspektív; – všimnúť si základný tón literárneho textu (veselý, smutný, žartovný); – všimnúť si konfrontáciu osôb v dramatickom texte; – čítať text uctievajúc prízvuk vety/verša; – výrazne predniesť básne a čítať prózny text; – predviesť dramatické texty; – osvojiť si pozitívne ľudské hodnoty na základe prečítaného literárneho diela; – uplatňovať spracované v minulých ročníkoch gramatické pojmy na nových vyučovacích obsahoch; – rozlíšiť ohybné slovné druhy (podstatné mená, prídavné mená, zámená, číslovky, slovesá) a všimnúť si tie, ktorých sa tvar nemení; – určiť základné vetné členy; – rozlíšiť, kedy má určitý slovný druh odlišné úlohy vetných členov; – uctievať a uplatňovať pravidlá pravopisu; – správne písať rôzne formy priamej reči; – uplatňovať základné tvary ústneho a písomného vyjadrovania: prerozprávanie, rozprávanie a opísanie; – použiť rovnako znejúce slová a slová s rovnakým významom; – rozlíšiť slovný význam a frazeologizmy, ktoré sa používajú v každodennej komunikácii; – napísať pohľadnicu, gratuláciu a súkromný list; – prispôbiť jazykový štýl komunikačnej situácii – formálnej a neformálnej;	LITERATÚRA	ŠKOLSKÁ LEKTÚRA Poézia: – Slovenské ľudové piesne (žartovné) a balady – Zoroslav Spevák Jesenský: <i>Na svete je veľa slov / Vynález</i> – Tomáš Čelovský: <i>Všetci vy to vlastne máte ľahké</i>/Daniel Hevier: <i>Maja mama vidí nebo</i> – Dorbica Erič: <i>Lúka</i> – Ján Čarek: <i>Raj domova</i>/Ľvan Ambruš: <i>V slovenskom jazyku</i> – Krista Bendová: <i>Prekážka</i> – Ladislav Čáni: <i>Načo nám je jazyk</i> – Michal Babinka: <i>výber z diela</i> – Dušan Radović: <i>Modrý zajko</i> – Štefan Moravčík: <i>Žuvačka pre oči</i> – Vianočné koledy a novoročné a veľkonočné vinše, drobné formy ľudovej slovesnosti Próza – Slovenská ľudová rozprávka: <i>Vojak cisára Jozefa</i> – Ľudová rozprávka o zvieratách: <i>Ako si vlk dal čížmy šiť</i> – Srbská ľudová rozprávka: <i>Bobul'ko</i> – Ľudová rozprávka podľa bratov Grimmovcov: <i>Pani Zima/ Sedem havranov</i> – Mária Rázusová Martáková: <i>Falošné dukáty</i> – Bájkypodľa výberu – Dana Podracká: <i>Malý Muk v deviatom leveli</i> – Janko Alexy: <i>Čierna robota</i> – Michal Duga: <i>Osud ľavej nohy</i> – Mark Twain: <i>Čo rozum, to groš</i> – Elena Čepčková: <i>Hnedá rozprávka</i> – Gabriela Futová: <i>Hľadám lepšiu mamu</i> – Lev Nikolajevič Tolstoj: <i>Slepý starac a svetlo/ Vtáčik</i> – Branko Ćopić: <i>Počtár Dunčo</i> Dramatické texty – Zoroslav Jesenský: <i>Rytieri okruhleho stola</i> – Ľudmila Podjavoriská: <i>Pytačky</i> – Daniel Hevier: <i>Xaver s nohami do X – rozhlasová hra/Čitateľ komiksov</i> – Walt Disney: <i>Káčer Donald a sused Srďo</i> Vedecko-populárne a informatívne texty (z kníh, encyklopédií a časopisov pre deti) – Ladislav Kuchta: <i>výber textov o prírode</i> – o našich významných spisovateľoch, výtvarných umelcoch a vedcoch; – o prírodných krásach a kultúrnych významných miestach v Srbsku a na Slovensku; – o zaujímavých krajochoch a národoch, zvykoch a obyčajoch – bontón.

– nadviazať informácie vyjadrené v lineárnom a nelineárnom texte a na základe nich vyvodiť záver; – správne štrukturovať text; – účinkovať v návrhoch náplne a spôsobu práce.		DOMÁCA LEKTÚRA – Gabriela Futová: <i>výber z diela</i> – Krista Bendová: <i>Osmijankove rozprávky</i> – Tomáš Čelovský: <i>Čítanie na zjednenie</i> – Výber zo slovenskej vojvodinskej tvorby pre deti – Miroslav Demák: <i>výber z divadelnej tvorby pre deti</i> DOPLNKOVÁ LITERATÚRA (z uvedeného zoznamu alebo podľa vlastného výberu sa volia tri diela) – Slovenské ľudové rozprávky podľa Pavla Dobšinského – Africká ľudová rozprávka: <i>Pyšný motýľ</i> – Hana Johansen: <i>Ja som tu len mačka/Ja som tu len pes</i> – Hans Christian Andersen: <i>Škaredé káčatko, Malá morská panna a ďalšie rozprávky</i> – <i>Divadlo je div divíci</i> – výber dramatizovaných textov – Jeff Kinney: <i>výber z diela</i> – Ludmila Hurbanová: <i>Kačica a sliepka</i> – Stanislav Štepa: <i>Lastovičie rozprávky</i>/Ondrej Sliacky: <i>Húsky</i> – Rudo Móric: <i>Kto vyplazuje oči</i> Literárne pojmy: – žartovná ľudová pieseň, – zvieracie rozprávky, – vlastnosti ľudovej epickkej básne, – poviedka, – román pre deti, – personifikácia, – opis prírody a postáv, – rozprávanie v 1. a 3. osobe, – konflikt dramatických postáv.
	JAZYK Gramatika a pravopis	Slová, ktoré pri písaní a pri rozprávaní menia tvar; slová, ktoré nemenia tvar (bez vymenovania neohybných slovných druhov). Veta a vetné členy (podmet, prísudok, predmet, príslovkové určenia). Pojem podmetu; odlišné slovné druhy (podstatné mená a osobné zámená) vo funkcii podmetu; zamlčaný podmet. Pojem prísudku (slovesný prísudok). Pojem predmetu (podstatné mená vo funkcii predmetu). Príslovkové určenia času, miesta a spôsobu. Slová a slovné spojenia vo funkcii podmetu, predmetu a príslovkových určení; prídavné meno s podstatným menom vo funkcii prívlastka vo funkcii slovných spojení, ktoré majú funkciu podmetu alebo predmetu. Priama reč (tretí model). Veľké začiatkové písmeno: názvy obyvateľov štátov a osídlení; názvy ulíc a námestí; názvy umeleckých diel – príklady zo spracovaných diel (napr. <i>Škaredé káčatko</i>. . .); ustálená osobitne pridelené názvy zvieratám; názvy inštitúcií, podnikov a ustanovizní, podujatí; ustálené názvy historických udalostí a osobností (v súlade s predmetom Príroda a spoločnosť). Predložky <i>s</i>, <i>so</i> so zámenami (napr. <i>so mnou</i>, <i>s ňou</i> a pod.). Písanie viacčlenných čísloviek.
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	Základné tvary ústneho a písomného vyjadrovania: prerozprávanie textu v celosti a po častiach (podľa plánu); rozprávanie v dialógu (vnášanie dialógu, priamej reči do štruktúry rozprávania); opisovanie vzťahov medzi predmetmi, bytosťami a javmi; opis prírody, osobností, literárnych postáv a pod. Rovnako znejúce slová; slová s rovnakým významom (na príkladoch z literárneho diela); ustálené slovné spojenia. Pohľadnica, gratulácia, list. Literárne a iné texty (lineárne a nelineárne) vo funkcii zvýšenia jazykovej kultúry. Hovorové cvičenia: recitovanie, výrazné čítanie, scénický prednes dramatického / dramatizovaného textu a pod. Pravopisné cvičenia: diktát; priama reč (všetky tri modely); úvodzovky; veľké písmeno; zámeno <i>Vi</i> z úcty; spojené a oddelené písanie slov (predložka <i>s</i>, <i>so</i>, viacčlenné číslovky). Jazykové cvičenia: dopĺňanie viet prísudkom v prítomnom, minulom a budúcom čase; rozšírenie viet; križovky; asociácie. Lexikálno-sémantické cvičenia: určovanie významu ustálených spojení; zostavovanie slov na základe zadaného prvého alebo posledného písmena; dopĺňanie radu slov, ktoré sú v súvisi s daným slovom. Dve školské písomné práce – jedna v prvom a jedna v druhom polroku.

Kľúčové pojmy: literatúra, jazyk, jazyková kultúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia *slovenského jazyka* založený je na výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehĺbuje cez tri vzdelávacie oblasti tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Plánovanie vyučovania a učenia zahŕňa vypracovanie ročného a operatívnych plánov, ako aj zveľadenie príprav na hodinu/deň/týždeň. *Ročný plán* sa vypracúva vo forme Ganttovho diagramu a obsahuje počet hodín podľa oblastí, ktoré sú rozvrhnuté podľa mesiacov a v súlade so školským kalendárom, plánovaným počtom hodín podľa oblastí a ročným fondom hodín.

Program vyučovania a učenia predmetu *Slovenský jazyk* v druhom ročníku základnej školy obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúra, jazyk a jazykovú kultúru. Odporúčané rozdelenie hodín podľa vzdelávacích oblastí: literatúra – 80 hodín, jazyk – 50 hodín a jazyková kultúra – 50 hodín. Všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

K ročnému plánu sa zostavuje aj zoznam textov, ktoré sú rozvrhnuté na každý mesiac a zároveň aj zoznam diel na domácu lektúru. Mesačný rozvrh textov, ako aj doteraz, zakladá sa na zoskupovaní textov a zároveň spájaním textov podľa rôznych kritérií – podstata a úloha literárneho diela; druhy textov; účel textov: na získavanie gramotnosti /čítanie/čítanie s porozumením /prerozprávanie/analýza; rýchlosť napredovania žiakov; ročné obdobia; významné dátumy a sviatky; zvláštnosti žiackeho kolektívu, školy a lokálne spoločenstvá; predmetová a medzi predmetová spätosť obsahov a výkonov; medzi predmetové kompetencie atď. Teda korelácia sa umožňuje kombinovaním textov do podobných tematicko-motívových celkov podľa rôznych kritérií. Príklady funkčného spájania textov podľa podobnosti diel môžu byť nasledujúce (ale vôbec nie jediné):

- dospievania v rôznych časoch a kultúrach: Mark Twain: *Čo rozum, to groš*, Janko Alexy: *Čierna robota*, Dana Podracká: *Malý Muk v deviatom leveli*, Lev Nikolajevič Tolstoj: *Slepý starec a svetlo* a *Vtáčik*, Mária Rázusová Martáková: *Falošné dukáty*, Slovenská ľudová rozprávka: *Vojak cisára Jozefa*, Zoroslav Spevák Jesenský: *Na svete je veľa slov/ Vynález*, Štefan Moravčík: *Žuvačka pre oči*;

- dieťa a rodina: Gabriela Futová: *Hľadám lepšiu mamu*, Mark Twain: *Čo rozum, to groš*, Rudo Mórica: *Kto vyplazuje oči*, Tomáš Čelovský: *Všetci vy to vlastne máte ľahké*, Daniel Hevier: *Maja mama vidí nebo*;

- humor: žartovné ľudové piesne, Mária Rázusová Martáková: *Falošné dukáty*, Ľudmila Podjavorinská: *Pytačky*, Dušan Radović: *Modrý zajko*, Daniel Hevier: *Čitateľ komiksov*, Walt Disney: *Káčer Donald a sused Srd'o*, Ladislav Čáni: *Načo nám je jazyk*, Michal Ďuga: *Osud ľavej nohy*, Ľudová rozprávka o zvieratách: *Ako si vlk dal čižmy šii'*, Branko Čopić: *Počtár Dunčo*;

- opis bytostí a priestoru v rôznych úsekoch ročného obdobia: Dobrica Erić: *Lúka*, Michal Babinka: výber z diela, Vianočné koledy a novoročné a veľkonočné vinše, Africká ľudová rozprávka: *Pyšný motýľ*, Elena Čepčeková: *Hnedá rozprávka*, Stanislav Štepka: *Lastovičie rozprávky*, Ondrej Sliacky: *Húsky*; Lev Nikolajevič Tolstoj: *Slepý starec a svetlo*, *Vtáčik*;

- rozprávkový svet: Slovenská ľudová rozprávka: *Vojak cisára Jozefa*, Ľudová rozprávka o zvieratách: *Ako si vlk dal čižmy šii'*, Srbská ľudová rozprávka: *Bobul'ko*, Ľudová rozprávka podľa bratov Grimmovcov: *Pani Zima* a *Sedem havranov*, Mária Rázusová Martáková: *Falošné dukáty*, Slovenské ľudové rozprávky podľa Pavla Dobšinského, Hans Christian Andersen: *Škaredé káčatko*, *Malá morská panna* a ďalšie;

- rozprávky s ponaučením; Elena Čepčeková: *Hnedá rozprávka*, Slovenská ľudová rozprávka: *Vojak cisára Jozefa*, Ľudová rozprávka o zvieratách: *Ako si vlk dal čižmy šii'*, Srbská ľudová rozprávka: *Bobul'ko*, Ľudová rozprávka podľa bratov Grimmovcov: *Pani Zima* a *Sedem havranov*, Mária Rázusová Martáková: *Falošné dukáty*, Africká ľudová rozprávka: *Pyšný motýľ*, Hans Christian Andersen: *Škaredé káčatko*, *Malá morská panna*, bájky podľa výberu, Mark Twain: *Čo rozum, to groš*, Rudo Mórica: *Kto vyplazuje oči*, Dana Podracká: *Malý Muk v deviatom leveli*, Štefan Moravčík: *Žuvačka pre oči*, Ľudmila Hurbanová: *Kačica a sliedka*, Lev Nikolajevič Tolstoj: *Slepý starec a svetlo*, *Vtáčik*;

- vlastenectvo, uchovanie tradícií, kultúrnej a národnostnej identity: Michal Babinka: výber z diela, Vianočné koledy a novoročné a veľkonočné vinše, Slovenské ľudové rozprávky podľa Pavla Dobšinského, Výber zo slovenskej vojvodinskej tvorby pre deti, o našich významných spisovateľoch, výtvarných umelcoch a vedcoch; o prírodných krásach a kultúrnych významných miestach v Srbsku a na Slovensku; o zaujímavých krajoch a národoch, zvykoch a obyčajoch, Ivan Ambruš: *V slovenskom jazyku*, Ján Čarek: *Raj domova*, slovenské ľudové piesne a balady;

- prvá láska: Ľudmila Podjavorinská: *Pytačky*; Krista Bendová: *Prekážka*, slovenské ľudové piesne a rozprávky.

Uvedené príklady poukazujú ako sa literárne dielo môže nadviazať s inými literárnymi dielami podľa rôznych kritérií, rôznych motívov alebo základných ideí.

Podstatu programu z literatúry tvoria texty z lektúry. Lektúra je rozvrhnutá podľa literárnych druhov – *poézia*, *próza* a *dramatické texty* a doplnená je výberom náučno- populárnych a informačných textov o pravidlách pekného správania, o prírodných krásach a kultúrnych pamätihodnostiach Srbska a Slovenska, o významných krajoch, národoch, obyčajoch vo svete. Výber diel sa zakladá na princípe veku primeranosti.

Aj vo štvrtom ročníku, ako aj v predošlých ročníkoch sa odporúča čítanie dlhších rozprávkových príbehov ako je Andersenovo *Škaredé káčatko*, ktoré sa odporúča čítať na hodinách na pokračovanie. Na niekoľkých plánovaných hodinách, ktoré si učiteľ/ka samostatne kreuje a určí zodpovedajúcu dynamiku, žiaci čítajú a analyzujú daný text.

Okrem textov, ktoré sa majú spracovať na hodine, je podaný zoznam lektúry. Cieľom spracovania diela z domáceho čítania je formovanie, rozvíjanie a pestovanie čitateľských návykov u žiakov. Pri čítaní lektúry si žiaci pestujú vytrvalosť v čítaní a pri osvojovaní dominantných estetických a etických hodnôt literárno-umeleckých textov.

Novinkou v programe pre štvrtý ročník je doplnkový výber lektúry, ktorý umožňuje učiteľom, aby si z uvedeného zoznamu alebo podľa vlastného výberu zvolili tri diela, ktoré sa potom na hodinách spracujú. Voliteľná časť umožňuje učiteľovi viac kreativity pri dosahovaní vzdelávacích výkonov. Obsiahlejšie diela si žiaci môžu čítať vo voľnom čase, čím sa pospešuje rozvíjanie kontinuovaných čitateľských návykov. Zvýšený počet diel v doplnkovej literatúre dáva možnosť spracovania jednotlivých obsahov na hodinách dodatkového vyučovania.

Pri vytváraní ročného a operatívnych plánov je nevyhnutné brať do ohľadu školský kalendár a aktivity, ktoré sledujú život školy. Operatívny plán obsahuje časť o operacionalizovaných výkonoch, definovaných vyučovacích jednotkách, rubriku pre plánovanú medzi predmetovú nadväznosť a rubriku pre hodnotenie uskutočnenosti plánovaného, ako aj iné prvky, ktoré učiteľ/ka považuje za potrebné. Príprava na hodinu má obsahovať definovaný cieľ hodiny, definované výkony v súvislosti s cieľom hodiny, plánované aktivity žiaka a učiteľa, plánovaný spôsob preverky uskutočnenia výkonov, voľbu vyučovacích stratégií, metód a postupov pri vyučovaní a učení.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

LITERATÚRA

Pri výučbe literatúry je u žiakov najdôležitejšie rozvíjať schopnosť čítať literárne texty s porozumením, rozvíjať lásku k čítaniu, budovať pocit krásneho a hodnotného, budovať vkus a podporovať vytrvalosť v čítaní a prežívaní literárneho diela. Pri rozhovore so žiakmi je potrebné rozvíjať schopnosť opísať zážitky z čítania literárnych diel, vyjadriť názory o nich, porozumieť najrôznejším vlastnostiam a činom postáv a usudzovať o ich konaniach a charakteristikách, ako aj o rôznych udalostiach v texte. Čítanie si vyžaduje čas, vytrvalosť a odhodlanie a pestovanie týchto vlastností je základom každého ďalšieho vzdelávania. Zvlášť je dôležité, aby literatúra rozvíjala u žiakov empatiu tým, že sa žiaci vžívajú do estetického sveta a emocionálne ho prežívajú. Výučba literatúry posilňuje národnú a kultúrnu identitu žiakov tým, že spoznávajú svoju literatúru a kultúru, ako aj literatúru a kultúru iných národov.

Školská lektúra je rozčlenená podľa literárnych druhov – *poézia*, *próza*, *dramatické texty pre deti* a obohatená výberom náučno-populárnych a informatívnych textov. Povinná časť školskej lektúry pozostáva hlavne z diel, ktoré patria do základného národného korpusu, ale je obohatená aj dielami pre deti zo svetovej literatúry: Ľudová rozprávka podľa bratov Grimmovcov: *Pani Zima* a *Sedem havranov*; Africká ľudová rozprávka: *Pyšný motýľ*, Hans Christian Andersen: *Škaredé káčatko*, *Malá morská panna*, Mark Twain: *Čo rozum, to groš*, Lev Nikolajevič Tolstoj: *Slepý starec a svetlo*, *Vtáčik*; Walt Disney: *Káčer Donald a sused Srd'o*.

Domáce čítanie zahŕňa významné prozaické a poetické diela domácej a svetovej literatúry: Gabriela Futová: výber z diela, Krista Bendová: *Osmijankove rozprávky*, Tomáš Čelovský: *Čítanie na zjednenie*;

výber zo slovenskej vojvodinskej tvorby pre deti, Miroslav Demák: *výber z divadelnej tvorby pre deti*.

Do povinného zoznamu diel, ktoré sa majú spracovať, je pridaný ďalší výber textov určených na domáce čítanie (návrhy na čítanie). Výber časti školského a domáceho čítania je v súlade s vekom žiakov.

Okrem diel z beletrie programom sa povzbudzuje aj zoznamovanie sa žiakov s našimi významnými spisovateľmi, umelcami a vedcami, ktorí zanechali významnú stopu v slovenskej kultúre; s prírodnými krásami a kultúrnymi pamiatkami Srbska; so zaujímavými oblasťami, národmi, obýčajmi vo svete, s pravidlami slušného správania sa v rodine a v škole, výberom populárno-vedeckých textov z kníh, encyklopédií a časopisov.

Do doplnkového korpusu lektúry je zaradené množstvo súčasných literárnych diel pre deti, ktoré sú svojimi motívmi alebo tematikou blízke žiakom. Cieľom bolo poskytnúť žiakom a učiteľom príležitosť rozvíjať fantáziu a empatiu spracovaním takýchto diel, čím sa obohacujú čitateľské skúsenosti žiakov a modernizuje prístup vo výučbe.

Texty z doplnkovej časti lektúry môžu učiteľovi poslúžiť aj pri spracovaní vyučovacích jednotiek z gramatiky, ako aj pri spracovaní a upevňovaní obsahov z jazykovej kultúry. Diela, ktoré nespracuje, učiteľ by mal žiakom odporučiť na čítanie vo voľnom čase.

Pri spracovaní literárnych textov žiaci si rozvíjajú prvé literárno-estetické skúsenosti a vytvárajú vlastné postoje o diele, ktoré počúvajú alebo čítajú. Učiteľ podnecuje žiakov, aby vyjadrili svoje názory a argumentovali ich príkladmi z textu.

Pri interpretácii textov zo školskej a domácej lektúry potrebné je rozlišovať literárne druhy: žartovnú ľudovú pieseň, bájku a zvieraciu rozprávku, poviedku, román pre deti a dramatický text; určiť tému, sled udalostí, čas a miesto udalostí v prečítanom texte; všimnúť si pozitívne a negatívne vlastnosti postáv; všimnúť si dôležité podrobnosti v popisoch bytostí a prírody; všimnúť si charakter humoru v literárnom texte a porozumieť myšlienkam literárneho diela.

Žiak by mal rozpoznať základné charakteristiky lyrickej básne (verš, strofa, rým a rytmus), všimnúť si personifikáciu v literárnom diele a porozumieť jej úlohe; rozlišovať opis, rozprávanie a dialóg v literárnom diele; rozlišovať rozprávanie v 1. a rozprávanie v 3. osobe v literárnom texte; všimnúť si základný tón literárneho textu (veselý, smutný, žartovný) a všimnúť si protikladné postavy v dramatickom texte. Rozvíjanie literárnych pojmov u žiakov neznamená osvojovanie si definícií, ale pomenovanie a opisné vysvetlenie pojmu a vnímanie si úlohy konkrétneho pojmu v literárno-umeleckom texte. Literárne termíny si žiaci najprv všímajú v príslušnom texte a potom tlmočia ich funkciu.

Pri spracovaní lyrických, epických a dramatických textov pre deti žiaci sa motivujú k radu tvorivých aktivít, ktoré vznikajú v súvislosti s dielom (výrazné recitovanie lyrickej básne, interpretácia čítania prozaického textu, scénické predvedenie – predvádzanie dramatického textu, divadelné hry, dramatizované dialógy, sledovanie detských divadelných predstavení a filmov pre deti, nahrávanie a komentovanie dramatizovaných úryvkov).

Hodiny literatúry môžu byť doplnené použitím digitálnych obsahov. Učiteľom a žiakom môžu vo veľkej miere pomôcť zvukové nahrávky, na ktorých herci výrazne a hovoria zvolené texty. Do výučby by sa mali uvádzať aj rôzne tvorivé aktivity, ktorými sa systematizujú spracované obsahy (hry asociácie, tvorivé skladačky, interaktívne úlohy a kvízy).

Literárne diela, ktoré boli predvádzané ako divadelné predstavenia alebo sfilmované môžu poslúžiť na komparatívnu analýzu a zisťovanie rozdielov medzi literatúrou a divadelnej/filmovej (adaptovanej, zmenenej) témy a scénického výrazu (podľa spracovanej bájk), na základe ktorej žiaci spoznávajú charakteristiky rozličných médií a rozvíjajú svoju mediálnu gramotnosť. Na základe vzájomnej analýzy filmu a literárneho diela, žiaci pochopia, že film je oddelené umelecké dielo a je literárny text môže byť inšpiráciou pre nové, originálne umelecké diela.

Korelácia je možná primeranou kombináciou povinných a voľiteľných diel. Ten istý text môže byť prepojený s ďalšími rôznymi spôsobmi, podľa rôznych motívov alebo základného tónu, ako súčasť

projektového vyučovania, ktoré je založené na výkonoch a nie na obsahoch učenia. Medzipredmetové vzťahy učitelia vytvárajú predovšetkým s výučbou prírody a spoločnosti, výtvarnej kultúry, hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Odporúča sa, aby žiaci vo výučbe používali multimediálny dodatok k učebniciam, ak na to majú v škole možnosti.

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci si osvojujú gramatické a pravopisné pravidlá slovenského spisovného jazyka, ktoré budú uplatňovať v ústnej a písomnej komunikácii.

Gramatika

Osvojovanie si nových obsahov si vyžaduje upevňovanie vedomostí z morfológie: slovných druhov a ich gramatických kategórií.

V rámci nových obsahov je potrebné na príkladoch poukázať, že niektoré slová menia svoj tvar a iné nie (myslí sa predovšetkým na skloňovanie podstatných mien, zámen a prídavných mien a časovanie sloves). Je dôležité, aby si žiaci všimli slová, ktoré nemenia svoj tvar (tu hovoríme predovšetkým o príslovkách, predložkách a spojkách a typických slovách, bez uvádzania ich názvov).

Predtým, ako sa uvedú nové obsahy zo syntaxe, potrebné je obnoviť si vedomosti o vete a vedieť rozlíšiť rôzne druhy viet podľa tvaru a významu.

V štvrtom ročníku sa uvádza pojem vetných členov a pojem funkcie slov vo vete. Funkcia podmetu osvojuje sa na príklade podstatných mien a osobných zámen. Malo by sa jasne poukázať na rozlišovanie slovných druhov (podstatné mená, zámená) a funkciu (podmet). Sloveso ako slovný druh sa vyskytuje vo funkcii prísudku. Osvojovanie si prísudku by sa malo začať príkladmi sloves v prítomnom čase a neskoršie príkladmi sloves v minulom a v budúcom čase, poukazujúc na rozlišovanie jednoduchých tvarov prítomného a zložených tvarov budúceho a minulého času. Potrebné je vyzdvihnúť príklad *chlapec si večera čítal*, kde je pomocné slovesom odlúčené od základného slovesa v minulom čase.

Podstatné mená, okrem funkcie podmetu, môžu mať aj funkciu predmetu. Jasnými a nespornými príkladmi vysvetliť pojem predmetu (napr. Chlapec číta knihu). Pri spracovaní predmetu sa môže poukázať aj ako sa mení tvar slov (napr. kniha – knihu). Prívlastok by mal byť vysvetlený príkladmi, keď prídavné meno stojí pri podstatnom mene, v rámci skupiny slov s funkciou podmetu alebo predmetu (nie v rámci príslovkových určení). Príkladmi treba poukázať, že funkciu podmetu, predmetu a príslovkových určení miesta, času a spôsobu môžu vykonávať slová a skupiny slov. Osvojovanie si vetných členov má ísť postupne od najjednoduchších príkladov k zložitejším. Najprv sa dávajú príklady s jedným slovom vo funkcii podmetu / predmetu, neskoršie sa uvádzajú skupiny slov v tej istej funkcii. Pri osvojovaní si nových obsahov potrebné je neustále poukazovať na rozlišovanie slovných druhov a ich funkcií vo vete.

V predchádzajúcich ročníkoch bol spracovaný prvý a druhý model priamej reči, preto je potrebné vykonať systematizáciu a potom uviesť tretí model. Je potrebné prepojiť modely priamej reči s pravopisnými pravidlami a použitím úvodzoviek a čiarky.

Výučba gramatiky by mala byť prepojená s výučbou literatúry tak, aby literárne texty z programu mohli slúžiť na gramatickú analýzu a ako príklad použitia slovných druhov vo vete, funkcie vo vete a rôznych druhov viet podľa obsahu a členitosti. Príklady by mali byť jednoduché na analýzu. Učiteľ môže tiež prispôsobiť text tak, aby príklady boli typické.

Pravopis

Pravopisné pravidlá si žiaci majú osvojovať postupne, opakujúc a nacvičujúc už získané vedomosti a osvojovaním si nových obsahov za pomoci rozličných cvičení ako na úrovni slov, tak aj na úrovni viet a kratších textov.

Písanie mien obyvateľov štátov a sídiel, názvov ulíc a námestí, názvov inštitúcií, podnikov a ustanovizní, podujatí, ako aj písanie sta-

novených názvov historických udalostí a historických osobností (Slovenská ľudová rozprávka: *Vojak cisára Jozefa*, Mária Rázusová Martáková: *Falošné dukáty*) by malo byť prepojené s výučbou predmetu Príroda a spoločnosť. Písanie mien z umeleckých diel a písanie mien zvierat potrebné je prepojiť s výučbou literatúry a spracovať na základe príkladov zo spracovaných diel (Walt Disney: *Káčer Donald a sused Srďo*, Branko Ćopić: *Počtár Dunčo*).

Písanie predložky *so* so zámenom spracovať iba ako typické príklady *so mnou, s ňou, s tebou* a pod. Písanie viacčlenných čísel treba prepojiť s výučbou matematiky.

Systematické uplatňovanie zodpovedajúcich pravopisných cvičení umožňuje, aby teoretické pravopisné vedomosti včas prerástli na zručnosti, ako aj na praktické a spontánne uplatňovanie pravopisných pravidiel. Pravopisné cvičenia sú najlepším spôsobom, ako sa pravidlá pravopisu naučiť, overiť si ich, všimnúť si chyby a opraviť ich.

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Jednou zo základných úloh výučby jazykovej kultúry je zdokonaľovanie jazykových prejavov žiakov, čo znamená rozvíjať, obohacovať a zveľaďovať ich jazykové zručnosti. Oblasť *Jazyková kultúra* zahŕňa ústne a písomné vyjadrovanie. Výučba v tejto oblasti sa realizuje v spolupráci s ďalšími dvoma oblasťami: jazykom a literatúrou, ale aj prostredníctvom nezávislých vyučovacích jednotiek. Správny ústny a písomný prejav umožňuje žiakovi úspešne sa učiť a ovládať ďalšie vyučovacie predmety.

Základné formy ústneho a písomného prejavu (prerозprávanie, rozprávanie, opisovanie) sú základnými obsahmi programu na zdokonaľovanie a pestovanie jazykovej kultúry žiakov. Vo štvrtom ročníku je potrebné žiakov povzbudzovať prerозprávať, rozprávať a opisovať stručným a obsiahlejším spôsobom, ako ústne, tak aj písomne.

Prerозprávanie je jednou z najpopulárnejších foriem ústneho a písomného vyjadrovania v mladších ročníkoch základnej školy. Aby sa nestalo improvizáciou každé prerозprávanie musí mať svoj cieľ a musí byť plánovane usmerňované. Malo by byť vopred známe, aké obsahy má žiak prerозprávať. Výber by mal zahŕňať rôzne typy textov / obsahov. Je potrebné usmerňovať žiakov, ako si zvolíť fakty, ako oddeliť hlavné od vedľajšieho a menej dôležitého a ako sledovať chronologický sled udalostí. Potrebné je dbať, aby sa prerозprávali obsahy, ktoré spĺňajú požiadavky programu a ktoré boli predtým žiakom tlmočené, analyzované, prezentované a vysvetlené. Keďže sa v štvrtom ročníku výučba jazykovej kultúry stáva komplexnejšou a zvyšujú sa požiadavky v oblasti tejto formy vyjadrovania žiakov, je potrebné podnecovať ich, prerозprávať texty/obsahy ako celok a po častiach, majú na zreteľ plán prerозprávania.

Tiež je potrebné vyhodnotiť prerозprávanie, tj. nasmerovať žiakov na viac či menej vydarené segmenty tejto formy vyjadrovania.

Rozprávanie predstavuje tvorivé vyjadrovanie, bez ohľadu na to, či ide o realitu alebo fantáziu; či ide o reprodukciu zážitku, udalosti a predstaveného obsahu (zo sveta detskej fantázie). Najčastejšie sa začína s rozprávaním zážitkov a až potom sa rozprávajú príbehy. Rozprávanie si vyžaduje zvláštne intelektuálne úsilie a rozvoj jazykových kompetencií na určitej úrovni, čo sa prejaví vo výbere tematického materiálu a jeho významných detailov a spôsobom lingvistického formovania všetkých štrukturálnych prvkov príbehu.

Potrebné je poukázať, že môžu voľnejšie vyjadriť svoje zážitky a postoje, že môžu byť tvoriví a originálni, že sa môžu emocionálne a obrazne vyjadrovať. Je potrebné dodržiavať základné metodické zásady vzťahujúce sa na organizáciu tejto formy jazykového vyjadrovania žiakov: plánovanie, podnecovanie, usmerňovanie a hodnotenie. Vo štvrtom ročníku je korelácia s obsahmi v ďalších dvoch oblastiach (jazyk a literatúra) obzvlášť významná, a preto by sa malo uprednostniť rozprávanie v tvare dialógu resp. uvádzanie dialógu do štruktúry rozprávania.

Opisovanie je najzložitejšou formou jazykového vyjadrovania v tomto veku. Vo väčšej či menšej miere je zastúpené v každodennej komunikácii, a preto je nevyhnutné venovať mu osobitnú pozornosť. Z dôvodu početných vekových obmedzení pri práci s najmladšími žiakmi by sa k tomuto druhu jazykového vyjadrovania malo pristupovať zodpovedne a s uctievaním si princípov výučbovej podmienenosti a

postupnosti pri stanovovaní požiadaviek: uschopňovať žiakov pozorne sledovať, všímať si, objavovať, porovnávať a až potom danú myšlienku jazykovo upraviť. Keďže opisovanie často úzko súvisí s čítaním a posudzovaním textu (najmä literárneho-umeleckého), potrebné je neustále usmerňovať pozornosť žiakov na tie miesta v tomto druhu textov, ktoré sú bohaté prvky opisu (opis vzťahov medzi objektmi, bytosťami a javmi; opis prírody, osobnosti, literárnych postáv atď.), lebo sú to tie najlepšie vzory na spontánne osvojovanie si techník opisovania ako trvalej zručnosti v jazykovom vyjadrovaní.

Aby si žiaci pri opise zvykli vyhýbať sa stereotypom, je potrebné ich povzbudzovať, aby písali o tom, čo im je blízke alebo o tom, čo ich hlboko ovplyvnilo. Ciele a úlohy takéhoto druhu cvičení by mali byť postupne zložitejšie – od jednoduchého opisu toho, čo je viditeľné až po premyslené analytické vyjadrenie zažitej skutočnosti, v ktorom bude zdôraznená samostatnosť a individualita žiaka. Preto niekedy možno opis kombinovať s metódou rozhovoru, grafickým znázornením alebo metódou pozorovania. Ďalšie všeobecné metodologické prístupy k tejto významnej forme lingvistického prejavu sú rovnaké alebo podobné prístupom k prerозprávaniu a rozprávaniu (od plánovania, cez realizáciu plánovaných aktivít až po vyhodnotenie dosiahnutého a funkčného prepojenia na súvisiaci obsah, ako sú ústne a písomné cvičenia na získanie, zlepšenie a pestovanie jazykovej kultúry žiakov).

Spracovanie vyučovacích obsahov, ktoré sa vzťahujú na *slová toho istého tvaru a rozličného významu a slová rovnakého významu a rozličných tvarov*, tiež ustálených jazykových výrazov, by malo byť založené na početných príkladoch, ktoré sú žiakom známe, lebo im pomôžu lepšie rozumieť a používať dané lexémy v spontánnej komunikácii, čo prispieva obohacovaniu ich jazykovej produkcie a zveľaďovaniu ich komunikačnej kompetencie. Je nesmierne dôležité, aby sa tieto lexémy a ustálené výrazy nevyučovali izolovane, mimo kontextu, ale skôr je potrebné žiakom poukázať na ich funkciu pri reálnom používaní jazyka. Okrem iného by malo so žiakmi diskutovať o osobitných (štylistických) účinkoch, ktoré majú tieto lexémy a frazeologizmy v konkrétnom texte. Toto učivo je potrebné prepojiť s výučbou literatúry, pretože literárne dielo je bohaté na lexikálne vrstvy, ktorými sa buduje literárny aj jazykový vkus žiakov.

K vyučovacej jednotke *Pohľadnica, blahoželanie, list* by sa malo pristúpiť funkčne. Žiakov je potrebné povzbudzovať k tomu, aby sami písali pohľadnicu, blahoželanie alebo list a mali by im však najprv byť predstreté konkrétne pravidlá týkajúce sa týchto foriem písomnej komunikácie. Osobitná pozornosť by sa mala venovať adresovaniu listu a pohľadnice. Je vhodné prepojiť tieto vyučovacie obsahy s príslušnými metodickými jednotkami z pravopisu.

Pomocou literárnych a neliterárnych textov žiakom by sa malo poukázať na rôzne možnosti použitia slov, syntagiem a viet vo formálnych / neformálnych jazykových situáciách, ako aj na zmenu ich významu v závislosti od kontextu. Počas praktickej výučby jazykovej kultúry by žiaci mali byť upozornení, že je potrebné hovoriť podľa požiadaviek komunikačnej situácie a harmonizovať s ňou jazykové mechanizmy.

Spracovaním rôznych druhov textov – lineárnych a nelineárnych – prostredníctvom navrhovania, organizácie a realizácie početných aktivít u žiakov by sa mali zveľaďovať čitateľské kompetencie. Osobitne by bolo potrebné usmerňovať ich, aby uvažovali o textoch, analyzovali ich, aby jazykovo správne a zreteľne vyjadrovali svoje názory na konkrétny text, a aby vyvodili záver prepojením informácií uvedených v texte. Je žiaduce u žiakov podnecovať stratégie, ktoré používa čitateľ pri stretnutí s textom, ako napríklad: hľadanie informácií; prepájanie a tlmočenie; reflexia a hodnotenie. V súlade s vekom a individuálnymi charakteristikami žiakov je potrebné uschopňovať ich uplatňovať vedomosti a zručnosti, ktoré im umožnia správne zvládnuť problémové situácie v rôznych kontextoch, v ktorých prebieha čítanie.

Koherencia je významnou vlastnosťou textovej štruktúry a naznačuje kontinuálny charakter textu. Preto by pri výučbe jazykovej kultúry bolo potrebné zvykať žiakov správne koncipovať/štrukturovať text / sloh. Napríklad, mali by zostavovať logicky zmysluplné texty na základe daných slov alebo texty, ktorých dĺžka je obmedzená. Potrebné je žiakov podnecovať, aby navrhovali viac rozličných začiatkov textu na tú istú tému alebo, aby navrhli viac rozličných zakončení cieľovo pripraveného a na mieru vyhotoveného nedokončeného textu; vytvorili na-

rušený chronologický alebo zmysluplný sled v danom texte a podobne.

Každé z programových cvičení (pravopisné, jazykové, lexikálno-sémantické a hovorové cvičenia) je plánované a realizované vo vyučovacom kontexte, v ktorom existuje potreba funkčne si osvojiť a funkčne uplatniť dané lingvistických zákonitosti a javy v nových komunikačných situáciách, ako aj potreba upevniť, obnoviť alebo systematizovať vedomosti získané počas výučby jazyka a literatúry.

Hovorové cvičenia podnecujú u žiakov obrazotvornosť, kreativnosť, ale aj divergentné myslenie a preto je potrebné vo výučbe jazykovej kultúry používať ich častejšie. Musia byť starostlivo naplánované a organizované do detailov. Hovorové cvičenia musia spĺňať svoju funkciu tak, aby si nimi žiaci budovali dobrý jazykový vkus, výrečnosť a plynulosť prejavu. V tomto veku môžu byť vhodné nasledujúce hovorové cvičenia: recitovanie, výrazné čítanie, scénické predvádzanie dramatického / dramatizovaného textu a podobne.

Systematické uplatňovanie primeraných pravopisných cvičení umožňuje, aby sa teoretické pravopisné vedomosti včas zmenili na zručnosti, aby sa nadobudnutý zvyk aplikovania pravopisných pravidiel vyjadril praktickým a spontánnym spôsobom. Pravopisné cvičenia sú najlepším spôsobom ako sa naučiť pravopisné pravidlá, ako si ich overiť a ako existujúce chyby odstrániť. V tomto veku je žiaduce uplatňovať jednoduché pravopisné cvičenia, ktorými sa nacvičuje jedno pravopisné pravidlo z jednej pravopisnej oblasti. Pri príprave pravopisných cvičení by sa mal dodržiavať princíp postupnosti, systematickosti, jednotnosti teórie a praxe. Na zvládnutie zásad pravopisu určených programom učenia môžu byť vhodné tieto pravopisné cvičenia: diktát; priama reč (všetky tri modely); úvodzovky; veľké písmeno; zámeno Vy z úcty; predložka *s, so* so zámenami.

Druhy jazykových cvičení by sa mali vyberať v kontexte vyučovacích obsahov. To môže byť dopĺňanie viet prísudkom v prítomnom, minulom a budúcom čase, rozvíjanie viet, tajničky, asociácie a pod.

Lexikálno-sémantickými cvičeniami sa u žiakov vytvára zvyk premýšľať a hľadať adekvátny jazykový výraz na základe toho, čo

chcú vyjadriť (v závislosti od komunikačnej situácie) a zväčšuje sa fond takýchto výrazov v ich slovnej zásobe. Typy týchto cvičení by mali byť v súlade so záujmami žiakov a obsahmi výučby. Rôzne cvičenia prispievajú k rozvoju zmyslu pre precízne vyjadrovanie a porozumenie významu slov a výrazov, napríklad: určovanie významu ustálených výrazov; skladanie slov na základe daných prvkov a posledných písmen; doplnenie reťazca slovami, ktoré súvisia s daným slovom.

Písomné úlohy predstavujú najsyntetickejšiu formu činnosti pri rozvíjaní jazykovej kultúry žiakov a môžu jednoznačne poukazovať na účinky výučby slovenského jazyka a literatúry ako celku. Vo štvrtom ročníku žiaci píšú dve písomné úlohy – jednu v prvom a druhú v druhom polroku.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Sledovanie postupovania a hodnotenie dosiahnutia výkonov žiakov je formatívne a sumárne a realizuje sa v súlade s *pravidlami o známkovaní žiakov v základnom vzdelávaní a výchove*. Hodnotenie by malo byť zamerané na získanie informácií o vzorcoch myslenia a podmienkach za ktorých môže žiak uplatniť vedomosti získané počas výučby jazykovej kultúry v každodennej formálnej a neformálnej komunikácii.

Proces sledovania a hodnotenia jedného žiaka je potrebné začať iniciálnym odhadom úrovne, na ktorej sa žiak nachádza. Dôraz by mal byť na žiackych schopnostiach – na tom, čo žiak môže alebo sa snaží urobiť. Počas procesu vyučovania a učenia učiteľ sústavne a primeraným spôsobom upozorňuje žiaka na kvalitu jeho dosiahnutých výsledkov tak, aby spätná informácia bola prispôsobená, dostatočne jasná a informatívna, aby mala úlohu podporujúcej spätnej informácie. Každá aktivita je dobrou príležitosťou na hodnotenie postupovania a získavanie spätnej informácie a žiakov treba uschopniť a podnecovať, aby hodnotili vlastné postupovanie v dosiahnutí výkonov predmetu, ako aj postupovanie iných žiakov.

7. XPBATCKH JE3HK

Naziv predmeta	HRVATSKI JEZIK
Cilj	Cilj nastave hrvatskoga jezika jest jasno, točno i prikladno sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom te ovladavanje pravilnim usmenim i pisanim izražavanjem, njegujući svijest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnoga identiteta; osposobljavanje za tumačenje odabranih književnih i drugih umjetničkih djela iz hrvatske i svjetske baštine, radi njegovanja tradicije i kulture hrvatskoga naroda i razvijanja interkulturalnosti.
Razred	četvrti
Godišnji fond sati	180 sati

ISHODI	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
Pri završenoj temi/području, učenik će moći:		
– čitati s razumijevanjem različite tekstove – imenovati i razlikovati osnovna obilježja pjesme, basne, bajke, pripovijetke, dječjeg romana i igrokaza – razumjeti i tumačiti tekstove primjerene učeniku – prepoznati pozitivne ljudske vrijednosti likova u pročitanoj književnoj djelu – zamijetiti i odrediti temu; određivati pojedinosti u tematsko – sadržajnom sloju (tijek događanja, vrijeme i mjesto radnje) – tumačiti ideju književnog djela (temu i poruku) – razumijevati primjerene lirski pjesme; zamjećivati pojedinosti zvučnog sloja pjesme (duljinu, stiha prema broju slogova, srok) – uočiti osnovni ton književnoga teksta (vedar, tužan, šaljiv . . .) – razumijevati primjerene fabularne tekstove; zamijetiti i razlikovati dijelove fabule (uvod, zaplet, vrhunac, rasplet) – oblikovati i zraziti sud o likovima u skladu s njihovim ponašanjem (govor, postupci); pratiti odnose među likovima i raspravljati o njima – upoznati personifikaciju kao stilsko izražajno sredstvo; stvarati personifikacije na zadani poticaj – zamjećivati i razlikovati ulogu dijelova proznoga teksta – povezati gramatičke pojmove usvojene u prethodnim razredima s novim nastavnim sadržajima – odrediti imenice kao vrste riječi – razlikovati muški, ženski i srednji rod, jedninu i množinu imenica – prepoznati umanjenice i uvećanice kao vrste imenica – razlikovati glagole od drugih vrsta riječi u govorenju i pisanju – prepoznati glagol u rečenici prema pitanjima što netko radi, što se događa – prepoznati prošlu, sadašnju i buduću glagolsku radnju – razlikovati pridjeve kao vrstu riječi	KNJIŽEVNOST	ŠKOLSKA LEKTIRA Poezija Tone Pavček, <i>Čitanje</i> Gorana Benić-Huđin, <i>Jesen</i> Pajo Kanižaj, <i>Moja domovina</i> Darko Cindrić, <i>Jesen</i> Marela Mimica, <i>Putuje kiša</i> Ana Đokić, <i>Badnjak uz more</i> Luko Paljetak, <i>Dolazak proljeća</i> Meen Laberton, <i>Vjetar</i> Mladen Pokić, <i>Pisanice</i> Miroslav Slavko Mader, <i>I ja volim prirodu</i> Nela Vrkljan, <i>Slušaj tišinu</i> Ratko Zvrko, <i>Tvoja staza</i> Božidar Prosenjak, <i>Rastanak s učiteljicom</i> Proza Sanja Pribić, <i>Nova učenica, Zbor</i> Vjekoslava Huljić, <i>Bodljikava priča, Žabokrečina</i> Ana Đokić, <i>Batu Tataova priča, Moja ulica, Miš i div</i> Ivanka Borovac, <i>Jesenske muke jednoga Luke, Studene muke našega Luke, Čarobna formula</i> Aleksandra Kulari, <i>Moja jabuka</i> Dragutin Horkić, <i>Priča s kruške</i> Želimir Hercigonja, <i>Raskoš boja i plodova</i> Mirjana Mrkela, <i>Helena prije i poslije</i> Jelena Pervan, <i>Svemirska jedinica, Baka i baka</i> Stjepan Lice, <i>Prava mudrost, Priča o uličnoj svjetiljci, Sretna sjemenka, Stabalca</i>

- međusobno razlikovati opisne i posvojne pridjeve
- razlikovati upravni od neupravnog govora
- služiti se upravnim i neupravnim govorom u govorenju i pisanju
- primjenjivati pravila o pisanju velikoga početnog slova u višečlanim nazivima
- pravilno pisati kratice poznatijih višečlanih naziva
- pravilno izgovarati i pisati č, ć, dž, đ, lj, i nj, ije/je/i/e u češće rabljenim riječima
- primjenjivati pravila u pisanju višerječnih vlastitih imenica u pisanju imena i gora u zavičaju, nebeskih tijela, naseljenih mjesta, imena ustanova i poduzeća, škola i kazališta
- primjenjivati pravila o pisanju velikoga i maloga početnoga slova u pridjevima izvedenim od vlastitih imena
- razlikovati književni jezik od zavičajnoga govora; odrediti svoj zavičajni govor u odnosu na jedno od tri narječja hrvatskoga jezika; usmeno i pismeno komunicirati na svome zavičajnome govoru
- tečno i samostalno pripovijedati o stvarnome i zamišljenome budućem događaju
- zamjećivati i izdvajati događaj u pripovjednome tekstu i važne pojedinosti u događaju
- sažeto prepričavati događaj, uključujući važne pojedinosti za razumijevanje teksta; samostalno oblikovati sažetak
- prepričavati tekst iz različitih uloga
- samostalno stvarati priču prema ponuđenome sažetku
- samostalno pisati sastavak (stvaralačko pisanje)
- razlikovati stvaran i slikovit opis; opisivati prema planu (usmeno i pisano)
- razumjeti govorenu i negovorenu poruku; samostalno oblikovati govornu i negovorenu poruku; uočiti i prepoznati vrednote govorenoga jezika; uočiti i prepoznati nejezične elemente u sporazumijevanju (pokreti).
- pisati pismo poštujući uljudbena pravila i formu
- izražajno čitati i razumjeti pročitano; glasno čitati poštujući rečenični naglasak i intonaciju te ostale vrednote govorenoga jezika
- izražajno kazivati stihove napamet
- sudjelovati u izvedbi igrokaza
- sudjelovati u raspravi poštujući uljudbena pravila; pridržavati se teme, izražavajući svoje osjećaje i raspoloženje
- prilagoditi jezični izraz komunikativnoj situaciji (formalna i neformalna)
- povezati informacije iskazane u linearnom i nelinearnom tekstu i na temelju njih izvoditi zaključke
- razumjeti i razlikovati pojmove glas, slovo, riječ i rečenica
- osvješćivati i primjenjivati prethodno stečena znanja i vještine;
- pisati veliko slovo (posvojni pridjevi od vlastitih imena -ov, -ev, -in) u skladu s pravopisnom normom
- pravilno izgovarati i zapisivati sve glasove u riječima
- pisanje i izgovor najčešćih riječi u kojima se pojavljuju č, ć, đ, dž, ije/je prema popisu riječi
- pisati kratice poznatijih višečlanih naziva
- pratiti dokumentarne filmove (ekološkoga sadržaja, zavičajna tematika) primjerenih učeniku
- zamijetiti osnovna obilježja dokumentarnoga filma
- iskazati vlastiti doživljaj književnog djela i filma
- zamijetiti sličnosti i razlike između filma i književnog djela prema kojemu je snimljen
- razlikovati lutkarski od crtanog filma
- razlikovati obavijesne i zabavne mogućnosti računala.
- pronaći traženu obavijest u školskome rječniku i pravopisu služeći se kazalom i abecednim redom.

Doris Jannausch, *Vesela vožnja*
Sanja Pilić, *Božićna priča, Kako dočekati Novu godinu, Odmaram se, Baš sam hepi*
Smilja Kursar Pupavac, *Stari običaji na naš način*
Mladen Kopjar, *Uzor, Voda u mom srcu*
Zoran Pongračić, *Basne su krasne, Najsporiji kralj na svijetu, Ticalo bivši mrav i kornjača* *Gabrijela*
Fabijan Lenk, *Pitanje za majstora*
Pika Vončina, *Proljetna priča*
Nikola Bošnjak, *Misija: Zemlja 2018.*
Vesna Skočir, *Domaća zadaća*
Maja Flego, *Što nas živcira*
Ljiljana Lokin, *O beskraju i zvijezdama*
Marica Milčec, *Prvo pa bez brkova*
Blanka Dovjak-Matković, *Baka pričalice*
Dinka Juričić, *Hrvatska bajka*
Sanja Sruk, *Moje omiljeno povrće*
Zoran Maljković, *Zašto volim čitati*
Jelena Prohaska, *Zlatna školjka*

Dramski tekstovi

Sunčana Škrinjar, *Bajka o Orašku i Mrvici*
Zvonko Todorovski, *Čuderno za magično, Snješko*
Sanja Beraković, *Telefonska zbrka*
Vjekoslava Huljić, *Miš i div*
Ksenija Grozdanić, *Zanimanje – mama, Volim ljeto, ne volim ljeto*

Znanstveno-popularni i informativni tekstovi

Izbor iz ilustriranih enciklopedija i časopisa za djecu.

DOMAĆA LEKTIRA

- (izabrati sedam djela, obavezna prva dva)
1. Ivana Brlić-Mažuranić, *Regoč i Šuma Striborova*
 2. Mato Lovrak, *Družba Pere Kvržice*
 3. Anto Gardaš, *Duh u močvari, ili Ljubičasti planet, ili Izum profesora Leopolda, ili Bakreni Petar, ili Tajna zelene pećine, ili Igračke gospode Nadine*
 4. Erich Kastner, *Emil i detekтиви, ili Tonček i Tončica, ili Leteći razred, ili Blizanke*
 5. Hrvoje Kovačević, *Tajna Ribljeg Oka ili Tajna mačje šape, ili Tajna Tužnog psa, ili Tajna graditelja straha, ili Tajna zlatnog zuba*
 6. Slavko Mihalčić, *Petrica Kerempuh*
 7. Felix Salten, *Bambi*
 8. Rudyard Kipling, *Knjiga o džungli*
 9. Nikola Pulić, *Ključić oko vrata*
 10. Matko Marušić, *Snijeg u Splitu*
 11. Johanna Spyri, *Heidi*
 12. Jagoda Truhelka, *Zlatni danci*
 13. Zlata Kolarić-Kišur, *Moja zlatna dolina*
 14. Maja Glušćević, *Bijeg u košari ili Klopka za medvjedića*
 15. Nada Mihoković-Kumrić, *Tko vjeruje u rode još*
 16. Silvija Šesto, *Bum Tomica ili Bum Tomica 2*
 17. Zoran Pongračić, *Mama je kriva za sve*
 18. Hrvoje Hitrec, *Eko Eko*
 19. Istvan Bekeffi, *Pas zvani gospodin Bozzi*
 20. Sanja Lovrenčić, *Esperel, grad malih čuda*
 21. Astrid Lindgren, *Pipi Duga Čarapa ili Ronja razbojnička kći ili Razmo u skitnji*
 22. Zvonimir Balog, *Ja magarac, ili Pusa od Krampus, ili Nevidljiva Iva, ili Zmajevi i vukodlaci*
 23. Ludwik Jerzy Kern, *Ferdinand veličanstveni*
 24. Anton van de Velde, *Neobični doživljaji ptića Sovića*
 25. Čekuk, Čunčić-Bandov, Horvat-Vukelja, Kolarić-Kišur, *Igrokazi*
- Književni pojmovi:**

Tema.
Vidni i slušni doživljaji.
Ritam, srok/rima, slog, stih.
Uvod, zaplet, vrhunac, rasplet.
Obilježja lika, govor, ponašanje.
Personifikacija.
Dijalog, monolog, opis, pripovijedanje.
Pjesma, bajka, pripovijetka, dječji roman, igrokaz.

	JEZIK Gramatika, pravopis i ortoepija		Vrste riječi, opće imenice, vlastite imenice, jednina/množina, muški, ženski i srednji rod. Naziv, veliko početno slovo, pisanje posvojnih pridjeva izvedenih od vlastitih imena. Umanjenice, uvećanice. Glasovi č, ć, dž, đ. Ije, je, e, i Glagoli, izricanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Pridjevi; opisni i posvojni pridjevi, pisanje posvojnih pridjeva izvedenih od vlastitih imena Nabrajanje, dvotočje, zarez. Kratice, pravilno pisati poznatije višečlane kratice. Upravni i neupravni govor. Veliko početno slovo, naziv. Izgovor i pisanje č, ć, d, dž, lj, nj, ije/je/e/i. Književni jezik i zavičajni govor, narječje.
	JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA	Jezična kultura	Pripovijedanje, sažimanje pripovjednih tekstova (događaj, sažimanje, sažetak). Samostalno stvaranje priče; sastavi, događaj, likovi. Opisivanje; stvaran opis, slikovit opis. Sporazumijevanje; govorno i negovorno sporazumijevanje. Pisanje – pismo. Izražajno čitanje; rečenična intonacija, rečenični naglasak. Rasprava; raspravljanje. Pisanje – poštivanje pravopisne norme; veliko slovo (posvojni pridjevi od vlastitih imena na -ov, -ev, -in); kratice poznatijih višečlanih naziva. Slušanje i govorenje, samostalni govorni nastup i razgovor, sporazumijevanje hrvatskim književnim jezikom. Pripovijedanje, stvarni događaji, nestvarni događaji. Stvaranje zajedničke priče prema poticaju. Obavijest. Izvjешćivanje o obavljenome zadatku. Stvaralačko pisanje – oblikovanje kraćeg sastava, uvod, glavni dio, zaključak. Čitanje po ulogama. Rasprava, raspravljanje. Pisanje, poštivanje pravopisne norme, veliko slovo, skupovi ije/ je u poznatim umanjenicama i uvećanicama, č i ć u umanjenicama i uvećanicama, kratice.
		Medijska kultura	Dokumentarni film. Usporedba filma s književnim djelom. Računalo; mreža. Knjižnica; služenje rječnikom i školskim pravopisom. Dječji film, glumac. Radijska emisija za djecu. Knjižnica, korištenje enciklopedije, dječja enciklopedija, sadržaj/kazalo, abecedni red. Popis filmova: 1. D. Vukotić, <i>Krava na Mjesecu, Piccolo</i> 2. B. Dovniković, <i>Znatiželja</i> 3. M. Blažeković, <i>Čudesna šuma</i> 4. V. Tadej, <i>Družba Pere Kvržice</i> 5. O. Glušćević, <i>Vuk</i> 6. B. Marjanović, <i>Mala čuda velike prirode (izbor)</i> 7. T. Burto, <i>Batman</i> 8. R. Donner, <i>Superman</i> Filmovi iz serije animiranih i komičnih filmova o Loleku i Boleku. Tomu i Jerryju, Mickeyu Mausu, profesoru Baltazaru, Ch. Chaplinu 10. Televizijske emisije s tematikom doma, škole, zavičaja.

Ključni pojmovi: književnost, jezik te jezična i medijska kultura.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika zasnovan je na ishodu, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje svim trima predmetnim područjima.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvaća kreiranje godišnjeg i mjesečnih planova, kao i razvijanje priprema za sat/dan/tjedan. Godišnji plan sadrži broj sati po područjima raspoređenih po mjesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planirani fondom sati po područjima i godišnjim fondom sati.

Program nastave i učenja predmeta Hrvatski jezik u četvrtom razredu osnovne škole čine tri predmetna područja: Književnost, Jezik te Jezična i medijska kultura. Preporučeni broj sati po predmetnim po-

dručjima je: Književnost – 95 sati, Jezik – 50 sati i Jezična i medijska kultura – 35 sati. Sva se područja prožimaju i ni jedna se ne može izučavati izolirano i bez sudjelovanja u drugim područjima.

Pri stvaranju godišnjeg i mjesečnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Mjesečni plan sadrži odjeljak izvedbenih ishoda, definiranih nastavnim jedinicama, odjeljak za planiranu međupredmetnu povezanost i odjeljak za vrednovanje kvalitete isplaniranog, kao i druge dijelove prema procjeni nastavnika. Priprema za sat podrazumijeva definiranje cilja sata, definiranje ishoda u odnosu na cilj sata, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definirane ishode, planirane načine provjere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.

Uz godišnji plan, oblikuje se lista raspoređenih tekstova po mjesecima, kao i domaća lektira. Distribucija tekstova po mjesecima, kao i do sada, zasnovana je na grupiranju i povezivanju tekstova prema različitim kriterijima – priroda i uloga književnog djela; vrste tekstova; svrha tekstova: za čitanje/razumijevanje/prepričavanje/tumačenje; brzina

napredovanja učenika; godišnja doba; značajni datumi i praznici; posebnosti učeničkog kolektiva, škole i lokalne zajednice; predmetna i međupredmetna povezanost sadržaja i ishoda; međupredmetne kompetencije itd. Dakle, korelativnost je omogućena kombiniranjem tekstova u srodne tematsko-motivske cjeline u skladu s različitim kriterijima.

Mogući primjeri funkcionalnog povezivanja tekstova po srodnosti djela mogu biti sljedeći (nikako i jedini):

– tema Škola (Sanja Pribić: *Nova učenica*, Tone Pavček: *Čitanje*, Vesna Skočir: *Domaća zadaća*, Božidar Prosenjak: *Rastanak s učiteljom*)

– tema Jesen (Gorana Benić-Huđin: *Jesen*, Darko Cindrić: *Jesen*, Ivanka Borovac: *Jesenske muke jednoga Luke*, Aleksandra Kulari: *Moja jabuka*, Želimir Hercigonja: *Raskoš boja i plodova*)

– tema proljeće i Uskrs (Mladen Pokić: *Pisanice*, Pika Vončina: *Proljetna priča*, Slavko Mader: *I ja volim prirodu*, Luko Paljetak: *Dolazak proljeća*. . .)

Navedeni primjeri pokazuju kako se književnoumjetnički tekst može povezivati s drugima na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovijedanja.

Izbor lektire za četvrti razred važan je jer učenici trebaju dalje ulaziti u svijet književnosti, voljeti čitati, stoga se u popisu lektire za četvrti razred nalaze i dječji romani koji će uvesti učenike u svijet književnosti. Izbor djela temeljen je na načelu prilagođenosti dobi učenika. **Potrebno je da učitelj najmanje tri školska sata, od planiranih 95, posveti obradi književnih tekstova po izboru iz zavičajne književnosti vojvodanskih Hrvata primjerenih dobi učenika.**

U četvrtom, kao i u prethodnim razredima, postoji čitanje u nastavcima na satu. Na nekoliko planiranih sati, prema planu i odgovarajućom dinamikom, učenici čitaju i analiziraju taj književni tekst.

Uz tekstove koje je potrebno obraditi na satu, dan je i popis domaće lektire. Cilj obrade djela s popisa domaće lektire je oblikovanje, razvijanje i njegovanje čitalačkih navika kod učenika. Tijekom čitanja domaće lektire, učenici izgrađuju čitalačke navike, istrajnost u čitanju te usvajaju dominantne estetske i odgojne vrijednosti.

Obimnija djela učenici mogu čitati kod kuće, čime se potiče razvijanje kontinuirane navike čitanja. Povećan broj djela u izboru lektire pruža mogućnost obrade pojedinih predloženih sadržaja na satima dodatne nastave, kao i mogućnost naprednim čitačima da odaberu neke od ponuđenih djela za čitanje u slobodno vrijeme.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

U nastavi književnosti najvažnije je kod učenika razvijati sposobnost čitanja književnih tekstova s razumijevanjem, poticati ljubav prema čitanju, graditi osjećaj za lijepo i vrijedno, njegovati osjećaj i sposobnost razlikovanja lijepoga od ružnoga i razvijati istrajnost u čitanju i doživljavanju književnoga djela.

Učenike je potrebno navikavati na opisivanje i izražavanje mišljenja o pročitanoj književnom djelu. Čitanje zahtjeva vrijeme, istrajnost i posvećenost, a njegovanje tih obilježja predstavlja temelj za sva dalja učenja. Čitanjem književnoumjetničkih tekstova i u razgovoru o njima na satu gradi se kritičko mišljenje, jer učenici trebaju imati sud o postupcima i osobinama likova, kao i o različitim događajima u tekstu. Posebno je važno što književnost kod učenika intenzivno razvija empatiju, time što od čitatelja traži da užive u ulogu drugoga i da razumiju različite osobine i postupke likova. Nastava književnosti jača nacionalni i kulturni identitet učenika upoznavanjem svoje književnosti i kulture, kao i književnosti i kulture drugih naroda.

Školska lektira razvrstana je po književnim rodovima – lirski poezija, proza, dramski tekstovi za djecu i obogaćena izborom znanstveno-popularnih i informativnih tekstova. Obvezni dio školske lektire sastoji se, uglavnom od djela koja pripadaju osnovnom nacionalnom korpusu, ali i reprezentativnih djela za djecu iz svjetske književnosti.

Domaća lektira obuhvaća značajna poetska i prozna djela dječje književnosti (Erich Kastner, *Emil i detektivi*, Slavko Mihalić, *Petrica Kerempuh*, Nikola Pulić, *Ključić oko vrata*, Astrid Lindgren, *Pipi Duga Čarapa*. . .)

Izbor djela školske i domaće lektire primjeren je uzrastu učenika.

U dopunski korpus lektire uvedena su brojna suvremena književna djela za djecu, koja su po svojoj motivskoj ili tematskoj srodnosti bliska učenicima. Cilj je omogućavanje učenicima i učiteljima da se obradom takvih djela razvija maštovitost i empatija, čime se bogati čitalačko iskustvo učenika i osuvremenjuje pristup u nastavi.

Tekstovi iz dopunskog djela lektire mogu poslužiti učitelju i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz jezične kulture. Djela koja neće obrađivati, nastavnik treba preporučiti učenicima za čitanje u slobodno vrijeme.

Tijekom obrade književnih tekstova, učenici razvijaju prva literarno-estetska iskustva i formiraju svoje stavove o djelu koje slušaju ili čitaju. Učitelj potiče učenike iznositi svoje stavove, obrazlagati i potkrepljivati primjerima iz teksta.

Pri tumačenju tekstova iz školske i domaće lektire treba razlikovati književne vrste: basna, bajka, pripovijetka, dječji roman, igrokaz. Odrediti temu, redoslijed događaja, vrijeme i mjesto događanja u pročitanoj tekstu; imenovati pozitivne i negativne osobine likova; uočiti važne pojedinosti u opisima bića i prirode; uočiti prirodu humora u književnom tekstu i razumjeti ideje književnoga djela.

Učenik treba uočiti osnovne značajke lirske pjesme (stih, kitica, rima i ritam), zapaziti personifikaciju u književnome djelu i razumjeti njezinu ulogu; razlikovati opisivanje, pripovijedanje i dijalog u književnom djelu; praviti razliku između pripovijedanja u 1. i pripovijedanja u 3. licu u književnom tekstu; uočiti osnovni ton književnoga teksta (vedar, tužan, šaljiv) i uočiti suprotstavljenost lica u dramskome tekstu. Razvijanje književnih pojmova kod učenika ne podrazumijeva učenje definicija, već imenovanje i opisno obrazlaganje pojma i uočavanje uloge određenoga pojma u književnoumjetničkom tekstu. Književni pojmovi se najprije uočavaju u odgovarajućem tekstu, a zatim se tumači njihova uloga.

Pri obradi lirskih, epskih i dramskih tekstova za djecu, učenici se motiviraju na niz stvaralačkih aktivnosti koje nastaju povodom djela (izražajno recitiranje lirske pjesme, čitanje proznoga teksta interpretativno, scenski nastup – izvođenje dramskoga teksta, dramska igra, dramski dijalozi, gledanje dječje kazališne predstave i filmova za djecu, snimanje i komentiranje dramatiziranih ulomaka).

Sati književnosti mogu se upotpuniti upotrebom digitalnih sadržaja. Također, u nastavu treba uvesti raznovrsne stvaralačke aktivnosti kojima se vrši usustavljivanje obrađenih sadržaja (igre asocijacije, kreativne slagalice, interaktivni zadaci i kvizovi).

Književna djela koja su doživjela kazališnu izvedbu ili ekraniziranje mogu poslužiti za usporednu analizu i uočavanje razlike između književne i kazališne/filmske (prilagođene, izmijenjene) fabule i scenskoga izričaja. Tako učenici upoznaju prirodu različitih medija i razvijaju svoju medijsku pismenost. Usporednom analizom filma i književnog djela, učenici će uvidjeti da je film neovisno umjetnički stvaraj, kao i da je književni tekst inspirativan predložak za novo, originalno umjetničko djelo.

Korelacija je omogućena prikladnim kombiniranjem obveznih i izbornih djela. Isti tekst može se povezivati s drugima na različite načine, prema različitim motivima ili osnovnom tonu, u sklopu projektne nastave, koja se zasniva na ishodima, a ne na sadržajima učenja. Međupredmetnu povezanost učitelji uspostavljaju, prije svega, s nastavom prirode i društva, likovne kulture, glazbene kulture, vjerske nastave i građanskoga odgoja.

Preporučuje se da se učenici u nastavi koriste elektronskim dodatkom uz udžbenik, ako za to postoji mogućnost u školi.

JEZIK

U nastavi jezika učenici ovladavaju pisanim i usmenim standardnim hrvatskim jezikom. Program je usmjeren na usvajanje osnovnih gramatičkih pravila i njihovu prikladnu primjenu u pisanoj i govornoj komunikaciji.

Gramatika

Da bi se pristupilo usvajanju novih sadržaja, neophodno je dobro utvrditi znanja iz morfologije: vrste riječi i njihove gramatičke kategorije.

U novim sadržajima potrebno je na primjerima pokazati da neke riječi mijenjaju oblik, a neke ne mijenjaju (tu se prije svega podrazumijeva promjena imenica i pridjeva po padežima te glagola po vremenima). Važno je učenicima ukazati na postojanje riječi koje ne mijenjaju svoj oblik.

U četvrtome razredu važno je s učenicima ponoviti vrste rečenica po obliku i značenju. S učenicima je potrebno obraditi tri modela upravnoga govora. Neophodno je modele upravnoga govora povezati s pravopisnim pravilima i uporabom znakova navoda i zareza.

Nastavu gramatike treba povezivati s nastavom književnosti tako što književni tekstovi iz programa mogu poslužiti za gramatičku analizu i kao primjer uporabe vrsta riječi u rečenici te različitih vrsta rečenica po obliku i značenju. Primjeri trebaju biti jednostavni za analizu. Učitelj može i prilagoditi tekst da bi primjeri bili tipični.

Pravopis

Pravopisna pravila učenici trebaju usvajati postupno, uz ponavljanje i vježbanje već naučenoga i uz usvajanje novih sadržaja, i to različitim vježbanjima kako na razini riječi tako i na razini rečenice i kraćih tekstova.

Pisanje imena stanovnika država i naselja, imena ulica i trgova, naziva poduzeća i ustanova, nebeskih tijela, manifestacija, kao i pisanje ustaljenih imena povijesnih događaja i povijesnih ličnosti potrebno je povezati s nastavom predmeta Priroda i društvo.

Pisanje imena iz umjetničkih djela i pisanje imena životinja potrebno je povezati s nastavom književnosti i obraditi na osnovi primjera iz obrađenih djela. U četvrtome razredu potrebno je ponoviti pisanje riječi *li*. Pisanje prijedloga *s/sa* obraditi samo uz tipične primjere, a pisanje višeslojnih brojeva treba povezati s nastavom matematike.

Usustavljivanje znanja iz pravopisa najbolje se postiže vježbanjem na tekstu, ispravljanjem pogrešaka u tekstu, diktatima i sl.

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Područje Jezična i medijska kultura obuhvaća usmeno i pismeno izražavanje te medijske sadržaje.

Jedna od osnovnih zadaća nastave jezične kulture odnosi se na usavršavanje jezičnih izražajnih sredstava kod učenika, odnosno na razvijanje, bogaćenje i unapređivanje njihove jezične sposobnosti. To potpodručje obuhvaća usmeno i pismeno izražavanje. Nastavni rad u tom potpodručju ostvaruje se u sudjelovanju u drugim dvama područjima: s jezikom i književnošću, ali i samostalnim nastavnim jedinicama. Valjano usmeno i pismeno izražavanje omogućava učeniku da uspješno uči i savlada i druge školske predmete.

Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja (pričavanje, pričanje, opisivanje) predstavljaju osnovne programske sadržaje za usavršavanje i njegovanje jezične kulture učenika. U četvrtom razredu trebalo bi poticati učenike na pričavanje, pričanje i opisivanje te na sažet i opširan način kako usmeno tako i pismeno.

Prepričavanje je jedan od najpopularnijih oblika usmenog i pismenog izražavanja u mlađim razredima osnovne škole. Da ne bi postalo improvizirano, svako prepričavanje mora imati svoj cilj i plansko usmjeravanje. Unaprijed bi trebalo znati koji će se sadržaji prepričavati na satu. Izbor treba obuhvatiti različite vrste tekstova/sadržaja. Potrebno je usmjeravati učenike kako da odaberu činjenice, kako da odvoje glavno od sporednog i kako da slijede kronološki tijek sadržaja. Potom, trebali bi se prepričavati samo oni sadržaji koji ispunjavaju programske zahtjeve i koji su učenicima prethodno protumačeni/analizirani, predloženi, objašnjeni. Budući da u četvrtom razredu nastava jezične kulture uslojava i povećava zahtjeve na planu tog oblika izražavanja učenika, trebalo bi ih poticati, između ostalog, na prepričavanje tekstova/sadržaja u cjelini i po dijelovima imajući u vidu plan prepričavanja. Potrebno je i vrednovati prepričavanje, tj. uputiti učenike na manje ili više uspjele dijelove tog oblika izražavanja.

Pričanje predstavlja stvaralačko izražavanje bez obzira na to je li u pitanju stvarnost ili fantazija, tj. je li riječ o reproduciranju nekog doživljaja, događaja i zamišljenog sadržaja (iz svijeta dječje mašte). Počinje se s pričanjem doživljaja, potom događaja. Za pričanje je potreban poseban intelektualni napor i razvijenost jezične kompetencije na

određenoj razini, što će se odraziti na izbor tematske građe i njezinih značajnih pojedinosti i na način jezičnog uobličavanja svih strukturnih elemenata priče. Potrebno je učenicima ukazati da mogu slobodnije iznositi osobne doživljaje, stavove, da budu maštoviti i originalni, da se emocionalno i slikovito izražavaju. Trebalo bi voditi računa o poštivanju osnovnih metodičkih načela koja se odnose na organizaciju tog oblika jezičnog iskazivanja učenika: planiranje, poticanje, usmjeravanje i vrednovanje. U četvrtom razredu posebno je značajna korelacija sa sadržajima iz drugih dvaju područja (jezika i književnosti), zbog čega bi prednost trebalo dati pričanju u dijaloškom obliku, odnosno unošenju dijaloga, upravnoga govora u strukturu kazivanja.

Opisivanje jest najsloženiji oblik jezičnoga izražavanja u toj dobi. Međutim, u manjoj ili većoj mjeri, zastupljeno je u svakodnevnoj komunikaciji i zato je neophodno posvetiti mu posebnu pozornost. Zbog brojnih dobnih ograničenja u radu s najmlađim učenicima, toj vrsti jezičnog izražavanja potrebno je pristupiti odgovorno i uz poštivanje načela nastavne uvjetovanosti i postupnosti pri postavljanju zahtjeva: osposobljavati učenika da pažljivo promatraju, uočavaju, otkrivaju, uspoređuju pa tek onda danu predmetnost misaono zaokružuju i jezično uobličuju. Budući da se opisivanje često dovodi u blisku vezu s čitanjem i tumačenjem teksta (posebno književnoumjetničkoga), trebalo bi stalno usmjeravati pozornost učenika na ona mjesta u toj vrsti tekstova koja obiluju opisnim elementima (opis odnosa među predmetima, bićima i pojavama; opisivanje prirode, ličnosti, književnih likova i sl.), jer su to i najbolji obrasci za spontano usvajanje opisivanja kao trajne vještine u jezičnom iskazivanju. Da bi se učenici navikli izbjegavati stereotipe pri opisivanju, potrebno ih je poticati da pišu o onome što je njima blisko ili što je na njih duboko djelovalo. Ciljeve i zadatke te vrste vježbanja trebalo bi postupno uslojavljati – od jednolinijskog opisa vidljivog do promišljenog, analitičkog izražavanja doživljaja stvarnosti u kojoj će biti istaknuta samostalnost i individualnost učenika. Stoga se ponekad opisivanje može kombinirati s metodom razgovora, grafičkim predstavljanjem ili s metodom promatranja. Ostali opći metodički pristupi tom značajnom obliku jezičnog izražavanja isti su ili slični kao i kod prepričavanja i pričanja (od planiranja, preko ostvarivanja planiranih aktivnosti, do vrednovanja postignutog i funkcionalnog povezivanja sa srodnim sadržajima kakvi su i usmena i pismena vježbanja za stjecanje, usavršavanje i njegovanje jezične kulture učenika).

Obrada nastavnih sadržaja koji se odnose na riječi istog oblika, a različitog značenja i riječi istog značenja, a različitog oblika, kao i na ustaljene jezične izraze trebalo bi zasnivati na brojnim primjerima koji su učenicima poznati, jer bi im pomogli bolje razumjeti i upotrebljavati dane lekseme u spontanoj komunikaciji, što bi doprinijelo obogaćivanju njihove jezične produkcije i unapređivanju njihove komunikativne kompetencije. Izuzetno je značajno da se ti leksemi i ustaljeni izrazi ne izučavaju izolirano, izvan konteksta, već je potrebno ukazati učenicima na njihovu funkciju u stvarnoj jezičnoj uporabi. Trebalo bi, između ostalog, razgovarati s učenicima o posebnim (stilskim) učincima koji ti leksemi i frazeologizmi imaju u određenu tekstu. Taj nastavni sadržaj trebalo bi povezati s nastavom književnosti, jer književno djelo obiluje leksičkim slojevima, kojima se izgrađuje i književni i jezični ukus učenika.

Nastavnoj jedinici Razglednica, čestitka, pismo trebalo bi pristupiti funkcionalno. Trebalo bi poticati učenike da sami napišu razglednicu, čestitku ili pismo, ali bi im trebalo predložiti određena pravila koja se odnose na te oblike pisane komunikacije. Pozornost bi posebno trebalo usmjeriti na adresiranje pisma i razglednice. Poželjno je to gradivo povezati s odgovarajućim nastavnim jedinicama iz pravopisa.

Knjiženim i neknjiževnim tekstovima učenicima bi trebalo ukazati na različite mogućnosti upotrebe riječi, sintagmi i rečenica u formalnim/neformalnim jezičnim situacijama, kao i na promjenu njihova značenja u ovisnosti o kontekstu. Tijekom praktične nastave jezične kulture, učenicima bi trebalo ukazati da je neophodno govoriti onako kako to zahtijeva komunikativna situacija i s njom uskladiti jezičke mehanizme.

Izučavanjem različitih vrsta tekstova – linearnih i nelinearnih – osmišljavanjem, organiziranjem i ostvarivanjem brojnih aktivnosti, kod učenika bi trebalo unapređivati čitalačku kompetenciju. Posebno bi ih trebalo usmjeravati na promišljanje o tekstovima, da ih analizi-

raju, da jezično ispravno i jasno iskažu svoje mišljenje o određenom tekstu, kao i da povezujući informacije iznesene u tekstu, izvedu zaključak. Poželjno je kod učenika poticati strategije kojima se čitatelj koristi u susretu s tekstom, kao što su, na primer: pronalaženje informacija, povezivanje i interpretiranje, promišljanje i vrednovanje. Ne zanemarujući dobne i individualne karakteristike učenika, trebalo bi ih osposobiti primjeni znanja i vještina koje će im omogućiti da korektno riješe problemske situacije u različitim kontekstima u kojima se čitanje odvija.

Koherentnost predstavlja značajno obilježje tekstualne strukture i upućuje na kontinuirani karakter nekog teksta. Stoga bi u nastavi jezične kulture trebalo osposobljavati učenike da pravilno koncipiraju/strukturiraju tekst/sastav. Na primjer, trebali bi sastavljati logički smislene tekstove na osnovi zadanih riječi ili sastavljati tekstove čija će duljina biti ograničena. Također, trebalo bi ih poticati osmišljavanju više različitih početaka teksta na istu zadanu temu ili osmišljavanju više različitih završetaka namjenski pripremljenog i prema zahtjevu prilagođenog nedovršenog teksta; da uspostavljaju narušen kronološki ili smisljeni poredak u zadanom tekstu i slično.

Svaka od programskih vježbi (pravopisne, jezične, leksičko-semantičke i govorne vježbe) planira se i ostvaruje se u nastavnom tekstu u kojem postoji potreba za funkcionalnim usvajanjem i funkcionalnom primjenom danih jezičnih zakonitosti i pojava u novim komunikativnim situacijama, kao i potreba za utvrđivanjem, ponavljanjem ili usutavljanjem znanja zadobivenog tijekom nastave jezika i nastave književnosti.

Govorne vježbe kod učenika potiču maštu i kreativnost, ali i divergentno mišljenje, zbog čega bi ih trebalo češće primjenjivati u nastavi jezične kulture. Potrebno ih je precizno planirati i detaljno organizirati. Govorne vježbe imaju ulogu izgrađivanja dobrog jezičnog ukusa, elokventnosti i fluentnosti u izražavanju. Na tom uzrastu najpogodnije mogu biti sljedeće govorne vježbe: recitiranje, izražajno čitanje, scensko prikazivanje dramskog/dramatiziranog teksta i slično.

Sustavna primjena prikladnih pravopisnih vježbi omogućava da teorijsko pravopisno znanje blagovremeno prijeđe u umijeće, kao i da se ostvarena navika primjene pravopisnih pravila iskaže u praktičnoj i spontanoj namjeni. Pravopisne vježbe predstavljaju najbolji način da se pravopisna pravila nauče, provjere, kao i da se uočeni nedostaci otklone. U tom uzrastu, trebalo bi primjenjivati jednostavne pravopisne vježbe koje su pogodne i jedno pravopisno pravilo iz jednog pravopisnog područja. Pri pripremi pravopisnih vježbi, trebalo bi poštivati načelo postupnosti, sustavnosti, jedinstva teorije i prakse. Kako bi se uspješnije ovladalo programom predviđena pravopisna načela, pogodne mogu biti sljedeće pravopisne vježbe: diktat, upravni govor (sva tri modela), navodnici, veliko slovo, zamjenica Vi iz poštovanja, spojeno i odvojeno pisanje riječi (čestica *li*, prijedlog *s/sa*, višestani brojevi).

Vrste jezičnih vježbi potrebno je odabrati u kontekstu nastavnog sadržaja. To mogu biti dopunjavanje rečenica, proširivanje rečenica, križaljke, asocijacije i slično.

Primjenom leksičko-semantičkih vježbi kod učenika, stvara se navika za promišljanje i traženje odgovarajućih jezičnih izraza za ono što žele iskazati (u ovisnosti od komunikativne situacije) i povećava se fond takvih izraza u njihovu rječniku. Razvijanju smisla za precizno izražavanje i razumijevanje značenja riječi i izraza doprinose različite vježbe, na primjer: određivanje značenja ustaljenih izraza; sastavljanje riječi na osnovi danog početnog i posljednjeg slova, dopunjavanje niza riječima koje su povezane s danom riječi.

Pismene zadaće predstavljaju najsintetičniji oblik djelovanja u razvijanju jezične kulture učenika i mogu nedvosmisleno ukazati na učinke nastave hrvatskoga jezika i književnosti u cjelini. U četvrtom razredu učenici izrađuju četiri školske zadaće – dvije u prvom i dvije u drugom polugodištu.

Aktivnosti i sadržaji iskazani u području Medijska kultura uvjetovani su razvojnom dobi i zanimanjima učenika, fizičkim okruženjem (lokalne zajednice i njihova ponuda društveno-kulturnih i umjetničkih sadržaja) te upućivanjem na digitalne sadržaje dostupne svima bez obzira na mjesto školovanja ili stanovanja. Sadržaji izvanučioničkoga tipa zahtijevaju pojedinačni angažman svakoga učenika, aktiviranje zadobivenih znanja i kompetencija u smislu neposrednoga iskustvenoga

učenja. Učitelj ima obvezu pratiti i poticati individualni razvoj učenika. Preporuča se najmanje jedanput godišnje zajednički posjet učenika i učitelja određenomu izabranom sadržaju.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocjenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i ostvaruje se u skladu sa *Pravilnikom o ocjenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i odgoju*. Ocjenjivanje bi trebalo biti usmjereno na dobivanje informacija o obrascima mišljenja i uvjetima pod kojim učenik može primijeniti znanje zadobiveno tijekom nastave jezične kulture u svakodnevnoj formalnoj i neformalnoj komunikaciji.

Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procjenom razine postignuća učenika. Naglasak bi trebao biti na učenikovim sposobnostima – na onome što učenik može ili pokušava učiniti. Tijekom procesa nastave i učenja, učitelj kontinuirano i na primjeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegova postignuća, tako što će povratna informacija biti dovoljno jasna i informativna, da bi bila podsticajna za dalje napredovanje učenika. Svaka aktivnost je dobra prilika za procjenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procjenjuju vlastiti napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ПРИРОДА И ДРУШТВО КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

1. МОЈА ДОМОВИНА – ДЕО СВЕТА

– Основне одреднице места у којем живим: територија, национални симболи Бошњака у Србији, стратешки положај, природно-географске одлике (рељеф, воде, клима, становништво)

2. РАД, ЕНЕРГИЈА, ПРОИЗВОДЊА И ПОТРОШЊА

– Делатности људи у различитим крајевима места у којем живим

– Производне и непроизводне делатности

3. ОСВРТ УНАЗАД – ПРОШЛОСТ

Трагови прошлости: материјални, усмени и писани трагови прошлости

– Културно-историјски споменици

– Начин живота у средњем веку

– Село – град, живот некад и сад

– Прошлост бошњачког народа

2. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Тема: Република Хрватска – део света

– Основне одреднице Републике Хрватске (симболи, границе, природно-географске целине (рељеф))

– Његовање традиције и уграђивање у светску културну баштину

– Најзначајнији културно-историјски споменици Хрватске под заштитом УНЕСКО-а (*Диоклецијанова палата, Катедрала Св. Јакова у Шибенику, Еуфразијева базилика у Поречу*)

– Природне лепоте Хрватске (*Плитвичка језера*)

– Производи и услуге са ознаком *Изворно Хрватско (пенкала, вегета, кравата, лицитарско срце)*

– Заштићена нематеријална културна добра (*Пашика чипка, Сивњска алка, Клана*)

Тема: Осврт уназад – прошлост

– Хрвати и нова домовина на Балкану (Насељавање Хрвата у VII веку)

– Хрватска и Хрвати од IX до XII века (Кнез Трпимир, Кнез Томислав, Краљ Петар Крешимир IV, Краљ Звонимир)

– Хрватска и Хрвати од XII до XIX века

– Хрватска под управом страних владара

– Одбрана од Турака

– Борба за хрватски језик – Људевит Гај

- Хрватска и Хрвати у XX веку
- Први светски рат
- Други светски рат
- 1945. Социјалистичка Федеративна Република Хрватска
- 1991. Република Хрватска
- 2013. Република Хрватска – 28. пуноправна чланица Европске Уније

3. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- Преци Румуна: Дачани и Гети
- Румуни у средњем веку. Најзначајнији догађаји и личности
- Румуни у 19. и 20. веку. Најзначајнији догађаји и личности
- Румуни у Србији. Територија на којој живе (села и градови), начин живота некад и сад, куће, исхрана, ношња, занимања, оруђа за рад, школовање, дечије игре, споменици из прошлости који се налазе у непосредној близини: селу или завичају.

4. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Тема: **Прошлост Србије**

1. Легенде о животу наших предака: (написати као причу, без фактографских података)
2. Наши преци живе у Угарској и Хабсбуршкој монархији. (Занимљивости из овог периода)
 - а) Више не живимо у истој држави али ипак припадамо једни другима (Сарадња Војвођанских Словака и Чехословачке, тј. Словачке)
 - б) Споменици културе и природе наше прапостојбине – утврђења, замкови, градови, национални паркови
 3. Живот Словака у Србији
 - а) Где смо дошли и због чега? (Узроци сеоба Словака на Доњу земљу)
 - б) Населили смо се и привређујемо: Наша насеља – Б. Петровац, Стара Пазова, Ковачица
 - в) Културни живот – позоришта, културно уметничка друштва, фестивали, значајне институције
 - г) Шта смо очували од заборавља: језик, имена и презимена, ношња, песме, обичаји, игре, јело.

Тема: **Природне и друштвене одлике Србије**

1. Основне одреднице и Словачке републике у поређењу са Србијом; Биљни и животињски свет у Словачкој – типична флора и фауна, национални паркови
- Понуђено градиво уврстити у часове природе и друштва, словачког језика, музичке културе и уметности у обиму, који ученици могу савладати.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- *Пејзаж*, Џенгис Реџепагић; *Испред викендице*, Хилмија Ћатовић; *У пролазу*, Алдемар Ибрахимовић; *Без назива*, Ервин Ћатовић; ученички радови
- (**Боја, Основне и изведене боје**)
- Скулптура *Три патке*, Самира Фејзића; фотографије тргова санџачких градова
- (**Везивање облика у тродимензионалном простору и у равни, Тродимензионално и дводимензионално**)
- Дела Џека Хоџића, ученички радови
- (**Колаж, фротаж, деколаж, асамблаж, Основни површински и тродимензионални колажи**)
- *Крадем ти се у ноћи*, Џенгис Реџепагић; *Мотив са Косова*, Хилмија Ћатовић
- (**Сликарски материјали и технике**)
- Алатурка, соба у турском стилу; карикатуре Ђерлек Мухамеда Макса
- (**Амбијент, сценски простор**)

2. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- V ЦЕЛИНА: ЛИНИЈА, ПОВРШИНА, ВОЛУМЕН, БОЈА, ПРОСТОР
- Трајан Костић (1878–1917) – *Фигура човека* – цртеж

3. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Тема: **Амбијент – Сценски простор**

- Прављење дечјих играчака којима је у основи део традиционалне народне ношње или обележавање народних обичаја, старих играчака или старих заната

Препоруке

Програми наставе и учења су оријентисани према исходима. Исход је обавезан део програма за сваког ученика. Како је развој ученика индивидуалан, неће бити изводљиво да сви ученици достигну исходе уколико програм има више тема које се реализују у оквиру 4, 6 или 8 часова. Због тога ће садржаји програма бити реорганизовани у мање тема које трају више часова.

Предложене теме:

- Ликовне технике у делима традиционалне и савремене словачке уметности
- Теме и мотиви у делима словачких ликовних уметника
- Словачка уметност – спој визуелне (или ликовне), музичке, драмске уметности и плеса (конкретизовати, на примеру одгледање представе, народне игре, филма...)

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ У 4. РАЗРЕДУ

Домаћи композитори

- Сулејман Ћатовић, *Санак ме мори*, обрада за женски хор
- Сулејман Ћатовић, *Снијег паде*, инструментална композиција за кларинет и клавир
- Сулејман Ћатовић, *Мала пасторала*, композиција за кларинет и клавир

Страни композитори

- Авдо Смаиловић, *Уз јутарњу шетњу*, инструментална композиција за клавир и виолину

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ / ИЗВОЂЕЊЕ

Народне песме и традиционалне дечје игре уз певање

- *Уар кишо*
- *Шта се оно чује*
- *Ђевојка виче*
- *Каранфил се на пут спрема*
- *Хај, што су данас*
- *Осмица*

Дечје песме

- Хана Чизмић, Динко Чизмић, *Дајте нам љубав*
- Рефик Хоџић, *Дјечији снови*
- Рефик Хоџић, *П'јетао и сат*

Музичке игре

- *Хаџина Фата*
- *Зај, Зај, Задо* (пошалица)
- *Купус, месо, ври* (пошалица)

2. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Препоручене композиције за певање у 4. разреду:

Химне

- Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске
- Коло игра тамбурица свира – С. Мукић – Н. Кујунџић
- Ода радости

Народне песме

- Уранила дивојчица голубе да 'рани
- Молимо се вишњем Богу – додолска буњевачка
- Да је вишња к'о тришња

- Жито жела липота дивојка – жетелачка буњевачка
- Играла би дере – коло
- Радужмо се и пивајмо – божићна
- Кричи, кричи, тичек – хрватско Пригорје
- Дејче песме**
- Блистај блистај звијездо мала
- Суботица вриднија од злата – Ђ. Милодановић
- Луткица на дар – Ђ. Јусић
- Звончићи
- Фашнички пес – М. Матановић
- Маестрал – И. Стамаћ
- Јесен – П. Кутњак
- Моја бака – Р. Зврко – Н. Конечки
- Сви ме воле, сви ме мазе – В. Темуновић

Песме чији су ствараоци деца

- Прољеће – ученици 3. а ОШ *Ф. Галовића* – Загреб

Свирање на орфовом инструментаријуму

- Пењемо се горе, горе – Т. Штрицки Сег
- Ми певамо интервале

Препоручене комозиције за слушање у 4. разреду:

Химне

- Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске
- Коло игра тамбурица свира – С. Мукић – Н. Кујунџић
- Ода радости

Народна песме и кола

- Црне очи добро виду – шокачка песма
- Момачко коло – буњевачки народни плес
- Вилин плес – Марш
- Унук и дида – Предраг Вујковић Ламић

3. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

1. Препоручене композиције за певање и свирање на мелодијским инструментима по слуху и са нотног текста

- **D. G. Kiriace** *Rugăciune la intrare în clasă*, (Д. Г. Кириак *Молитва за улазак у разред*)
- **Anton Pann** *Deșteaptă-te, române!*, (Антон Пан *Пробуди се румуне*)
- **Niță Frățilă** *Parada vocalelor*, (Н. Фрациле *Парада самогласника*)
- **G. Teodosiu** *Muzicanții*, (Г. Теодосију *Музиканти*)
- **I. Cartu** *Limba ce-o vorbim* (И. Карту *Језик који говоримо*)
- Din folclorul copiilor *Stă la geam o păsărică*, (Из дечијег фолклора *Стоји на прозору једна птичица*)
- **T. Popovici** *Cloșca* (Т. Поповић *Кокошка*)
- *Leneșul* (Лењивац)
- **N. Frățilă** *Ce-i de făcut*, (Н. Фрациле *Шта да се ради*)
- **Scornea** *Micul vals*, (А. Скорнеа *Мали валцер*)
- **D. G. Kiriace** *Tara mea*, (Д. Г. Киријак *Моја домовина*)
- **G. Enescu** *Melodie din Rapsodia română nr. 1* (Ђ. Енеску *Мелодија из Румунске рапсодије бр. 1*)
- **A. M. Ionescu** *Punctul muzical*, (А. М. Јонеску *Музичка тачка*)
- **N. Frățilă** *Învățătura*, (Н. Фрациле *Наравоучење*)
- *Cântec popular Cântec de jos*, (Народна песма *Песма за игру*)
- **A. M. Ionescu** *Fluieratul trenului*, (А. М. Јонеску *Звиждук воза*)
- **Din folclorul copiilor** *Adă, lupe, oile*, (Из дечијег фолклора *Донеси вуче, овце*)
- **D. G. Kiriace** *Cântecul raței*, (Д. Г. Киријак *Пачија песма*)
- **Al. Pașcanu** *Să cântăm rintintinește*, (Ал. Пашкану *Да певамп ритинтински*)
- **Bugariu** *Vino, primăvară!*, (К. Бугарију *Дођи пролеће*)
- **Spăriosu** *Început de an școlar*, (И. Спарносу *Почетак школске године*)
- **T. Popovici** *Cucule, rapă galbenă*, (Т. Поповић *Кукавице жутог пера*)
- **M. Negrea** *Mamei*, (М. Негреа *Мајци*)

- Colind din Transilvania *Ziurel de ziură* (коледарска песма из Трансилваније)

– **După E. Monția** *Sus la poarta raiului*, (Према Е. Монџији *Горе, на вратима раја*)

- *Astăzi s-a născut Hristos*, (Данас се родио Христос)
- **T. Popovici** *Trei păstori*, (Т. Поповић *Три пастира*)
- **I. G. Brătianu** *Noaptea de Crăciun*, (И. Г. Брацијан *Божихне вече*)
- **T. Damian** *Iată vine Anul Nou*, (Т. Дамјан *Ето долази Нова година*)
- *Din folclorul copiilor* *Furnicile*, (Из дечијег фолклора *Мрави*)
- **A. M. Ionescu** *Ursulețul Martinică*, (А. М. Јонеску *Медведић Мартинике*)
- **Gh. Ciorănescu** *Iepurașul Țip*, (Г. Ћиоранеску *Зечић Џуп*)
- **A. M. Ionescu** *Dacă furnica*, (А. М. Јонеску *Ако мрав*)
- **G. Breazu** *La moară*, (Г. Бреазул *У млину*)
- **S. Matei** *Buciumul*, (С. Матеј *Алпски рог*)
- *Scărița muzicală*, (Музичка *лествица*)
- **A. M. Ionescu** *Cântecul gamei*, (А. М. Јонеску *Лествична песма*)
- **A. M. Ionescu** *Conversație*, (А. М. Јонеску *Конверзација*)
- **A. M. Ionescu** *Cântecul semitonului*, (А. М. Јонеску *Песма полустепена*)
- *Intervalele*, (Интервали)
- **N. Ionescu** *Vai, săracul pui de suc*, (Н. Јонеску *Јадно кукавице пиле*)
- *Cântec popular Mierla* (Народна песма *Кос*)
- **N. Oancea** *Primăvara a sosit*, (Н. Оанча *Пролеће је стигло*)
- **Mereș** *Cântec de leagăn*, (К. Мереш *Успаванка*)
- **D. D. Stancu** *Nu lăsa pe mâine*, (Д. Д. Станку *Не остављај за сутра*)
- **Melodie populară** *Ecoul*, (Народна мелодија *Ехо*)
- **N. Frățilă** *Primăvara*, (Н. Фрациле *Пролеће*)
- **B. Bartok** *Mândruliță de la Ramna*, (Б. Барток *Лепотица из Рамне*)
- Colindă din folclorul copiilor din Iernut-Mureș *Scoli, bunică, din rătuț*, (Коледа из дечијег фолклора регије Јернут-Муреш *Устани, бакице, из кревета*)
- **Gh. Dumitrescu** *Voi i-ați ascultat vreodată?*, (Г. Думитреску *Да ли сте их слушали некад*)
- *Toba*, (Бубањ)
- Din folclorul copiilor *Cântă mierla*, (Из дечијег фолклора *Пева кос*)
- *Cu noi este Dumnezeu*, (Са нама је Бог)
- *Floriile*, (Цвети)
- Popular din Muntenia *Doamne, Isuse Hristoase*, (Народна песма из Мунтеније *Боже, Исусе Христос*)
- **Al. Podoleanu** *Hristos a înviat*, (Ал. Подолеану *Христос је васкрсо*)
- *Vino astăzi toată firea*, (Ускриња *коледа*)
- **După T. Brediceanu** *Iată vin colindători!*, (Према Т. Бреди-чану *Ето долазе коледари*)
- *Dans popular Alunelul*, (Народна игра *Алунелул*)
- **Cuclin** *Pârâiaș, pârâiaș*, (Д. Куклин *Поточићи, поточићу*)
- **M. Botez** *Cocoșul*, (М. Ботез *Петмао*)
- **L. Comes** *Acu! harnic*, (Л. Комес *Вредна игла*)
- **L. Comes** *Primăvara cea verzie*, (Л. Комес *Зелено пролеће*)
- **Stăuțeanu** *Cimpoiul*, (Д. Стаућеану *Гајде*)
- **P. Mouzin** *Cloroșelul școlii*, (П. Моузин *Школско звоно*)
- **C. Mereș** *Moara*, (К. Мереш *Млин*)
- *Visare* (Сањарење)
- **N. Frățilă** *Cercul*, (Н. Фрациле *Циркус*)
- **I. Vorobchievici** *Canon*, (И. Воробкијевић *Канон*)
- **M. Negrea** *Pui de pe câmpie*, (М. Негреа *Пилићи из равнице*)
- **Melodie populară** *Floricea trei sulcine*, (Народна песма *Цветић са три листа*)
- **I. Cojocar** *Toamna*, (И. Кожокар *Јесен*)
- **T. Damian** *Iarna*, (Т. Дамјан *Зима*)
- *Cântec popular Ciobănașul*, (Народна песма *Пастирче*)
- **N. Frățilă** *Vacanța*, (Н. Фрациле *Распуст*)

2. Препоручене композиције за слушање

– **Nișă Frățilă** *Parađa vocalelor*, (**Н. Фрациле** „Парада самогласника”)

– **G. Teodosiu Muzicanții**, (**Г. Теодосију Музиканти**)

– **Spăriosu** *Început de an școlar*, (**И. Спарииосу Почетак школске године**)

– **M. Negrea Mamei**, (**М. Негреа Мајци**)

– **T. Popovici Trei păstori**, (**Т. Поповић Три пастира**)

– **T. Damian** *Iată vine Anul Nou*, (**Т. Дамјан Ето долази Нова година**)

– **N. Ionescu Vai**, *săracul pui de cusc*, (**Н. Јонеску Јадно кукавичје пиле**)

– **D. D. Stancu** *Nu lăsa pe mâine*, (**Д. Д. Станку Не остављај за сутра**)

– *Din folclorul copiilor Cântă mierla*, (**Из дечијег фолклора Пева кос**)

– *Vino astăzi toată firea*, (**Ускриња коледа**)

– *Dans popular Alunelul*, (**Народна игра Алунелул**)

– *Cântec popular Ciobănași*, (**Народна песма Пастирче**)

– **N. Frățilă** *Circul*, (**Н. Фрациле Циркус**)

– **D. Stăucanu** *Cîmpoșul*, (**Д. Стаућану Гајде**)

4. РУСИНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ ИЛИ СВИРАЊЕ У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Народне песме

1. *Тераз сом ше розскакала* (Сада сам се разиграла) – русинска народна песма

2. *Вербов лешик* (Врбин шумарак) – русинска народна песма

3. *О хто, хто, Николая любитъ* (О ко, ко, воли светог Николу) – русинска духовна песма

4. *Бог ся раждае* (Бог се роди) – русинска божићна песма

5. *Плела дзивка, плела лен* (Плевила је девојка лан) – русинска народна песма

Дечје песме

1. *Остатне лісце* (Последње лишће) – М. Скубан, Ј. Цимбора

2. *Когуцик* (Петао) – М. М. Кочиш, Т. Барна

3. *Заграл Дюри* (Засвирао Ђура) – М. Ковач, О. Тимко

4. *Била гвиздочка* (Бела звезда) – М. Павловић, Т. Барна

5. *Мраз* (Мраз) – М. Ковач, О. Тимко

6. *Хижочко стара* (Кућице стара) – М. Ковач, И. Тимко

7. *Пліва хмарка* (Плива облак) – М. Ковач, Ј. Сивч

8. *Гаї, буї* (Буји–паји) – М. Павловић, Т. Барна

9. *Ластовички* (Ластавице) – В. Дудаш, О. Тимко

10. *Лето у діда* (Лето код деде) – М. Римар, Ј. Рамач-Чамо

11. *Тисяч радосци* (Хиљаду радости) – И. Харди-Ковачевић, И. Тимко

Свирање на Орфовим инструментима

1. *На початку рока* (На почетку године) – М. М. Кочиш, М. Хорњак

2. *Мамо моя, мамо* (Мамо моја, мамо) – русинска народна песма

3. *Кед би чарни очка* (Кад би црне очи) – русинска народна песма

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Народне песме

1. Русинске народне песме по слободном избору

2. *Дивная новина* (Дивна новост) – русинска божићна песма

Дечје песме

1. *Тисяч радосци* (Хиљаду радости) – И. Харди-Ковачевић, И. Тимко

2. Русинске дечје песме по слободном избору

Страни композитори

1. *Гуцулски нашиви* (Хуцулски напеви) – Л. Затуловски

5. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Народне песме

2. *Prídi ty, šuhajko* (Дођи, момче) – словачка народна песма

3. *Zakvitla čerešňa* (Процветала трешња) – словачка народна песма

4. *Vršok, dolina* – словачка народна песма

5. *Sedemdesiat sukien mala* (Имала је седамдесет сукања) – словачка народна песма

Дечје песме

3. Непознати аутор: *Jarná pieseň* (Пролећна песма)

4. Бохуслав Валашћан: *Mamičke* (Мами)

5. Милан Новак: *Máj* (Мај)

6. Љубослав Мајера: Гозба (*Hody*)

7. Јурај Беређи: Бели човек (*Biely človek*)

8. Томаш Кмећ: *Vadí, nevadí*

9. Ј. Сладечек: Песмице за споменар (*Básničky do pamätnička*)

Свирање на Орфовим инструментима

1. *Prší, prší, len sa leje*. . . (Пада киша, пљушти. . .) – словачка народна песма

2. *Pokapala na salaši slanina* – словачка народна песма

3. *Po valasky od zeme* – словачка народна песма

4. *Bol jeden gajdoš* (Био једном један гајдаш) – словачка народна песма

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Народне песме и кола

1. *Kysuca, Kysuca* – словачка народна песма

Словачки композитори

1. Микулаш Шнајдер Трнавски: *Anička trucovitá*

2. Микулаш Шнајдер Трнавски: *Hoj, vlast' moja* (Хој, отаџбино моја)

3. Еуген Сухоњ: *Aká si mi krásna*

**ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ – МАТЕРЊИ ЈЕЗИК / ГОВОР СА
ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ**

1. БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj	učenja <i>bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture</i> je da putem usmenog i pismenog izražavanja bogate, usavršavaju i niguju specifičnosti bunjevačkog jezika; da razvijaju interesovanje prema bunjevačkoj književnosti i da upoznaju tekovine nacionalne kulture Bunjevaca.
Razred:	četvrti
Godišnji fond časova:	72 časa

ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanjoj komunikaciji	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
– Određuje vrstu riči – imenice – Pripoznaje podvrstu riči: zbirne i gradivne (vlastite i zajedničke iz prithodnog razreda) – Razlikuje prirodni i gramatički rod imenica ko kategoriju prominljivi riči – Određuje vrstu riči – Pridevi – Pripoznaje podvrste prideva: prisvojni i gradivni, uočavanje njevog značenja, rod i broj u rečenici. – Ume da izdvoji lične zaminice, odredi im rod i broj – Izdvaja lične zaminice u funkciji subjekta u rečenici – pojam i pripoznavanje – Pravilno upotrebljava zamenicu Vi iz poštivanja – Pravilno piše brojeve – Određuje vrstu riči – Glagoli; Zna pojam i osnovno značenja prezenta, perfekta i futura; vežbe u rečenici zamenom glagolski oblika u vrmenu, licu i broju. – Razlikuje glagolski predikat – Uočava riči i grupe riči (sintagma) u funkciji objekta – Uočava riči i grupe riči (sintagma) u funkciji priloških odredaba za misto, vrime i način. – Uočava riči u funkciji atributa uz imenicu i imeničkog skupa riči (imenička sintagma) – Izdvaja i razlikuje subjekatski i predikatski skup riči – Pravilno piše i upotrebljava veliko slovo u pisanju: imena država i pokrajina i njevi stanovnika; imena naselja (gradova, sela) i njevi stanovnika, višečlani geografski pojmovi – Pravilno piše upravni i neupravni govor (sva tri modela). – Pravilno piše prisvojne prideve izvedene od vlastiti imena – Pripozna pismu, objašnjava stih i strofu – Pripoznaje i imenuje lirsku pismu – Objašnjava karakteristike lirske pisme – Uočava i tumači pisničke slike – Svata značaj očuvanja maternjeg jezika – Uočava i objašnjava prineseno značenje u tekstu – Ukazuje na specifične riči kojima su izazvani pojedini utisci u poetskim tekstovima – Svata poruku poetskog teksta – Uskladuje čitanje s vrstom i prirodom teksta – Napamet deklamuje poetske tekstove – Pripoznaje epsku poeziju – Samostalno opisuje likove na osnovu detalja dati u epskom dilu – Uočava tok radnje, glavne likove i osnovnu poruku u književnom dilu – Zapaža i objašnjava pojedine postupke likova u proznom tekstu – Uočava dramatične situacije u tekstu, njeve uzroke, rišenja i posledice – Samostalno objašnjava karakteristike likova u tekstu – Određuje poruku proznog teksta – Ume da objasni poruku izvornim bunjevačkim jezikom – Samostalno stvara plan za prepričavanje proznog teksta – Ume da navede sadržaj izbornog predmeta „Bunjevački jezik sa elementima nacionalne culture” – Ume samostalno usmeno i pismeno da izdvani bunjevačke običaje vezane za praznike Sveti Nikola (Mikulaš), Materice, Oce, Božić, Novo lito, Uskrs, Polivači, Dove, Dužijanca – Divani na osnovu zadate teme o godišnjim dobima, izvornim bunjevačkim jezikom, a posli usmenog izlaganja ume i u pismenom formi da izrazi svoje misli	BUNJEVAČKI JEZIK KNJIŽEVNOST	O ričima je rič – imenice Zbirne imenice Gradivne imenice Prirodni i gramatički rod imenica Pridevi Gradivni i prisvojni pridevi Lične zaminice Lična zaminica u fnkciji subjekta u rečenici Upotreba zaminice Vi iz poštivanja Brojovi Glagoli i glagolska vrmena Glagolski predikat Objekat Priloške odredbe Atribut Subjekatski i predikatski skup riči Veliko početno slovo u pisanju geografski i višečlani geografski imena Veliko slovo u pisanju imena naroda Upravni i neupravni govor Pisanje prisvojni prideva <i>Pericina tajna</i>, Ana Popov <i>Žužaljka</i>, Nevenka Bašić Palković <i>Žalopojka žutog lista</i>, Ana Popov <i>Meni salaš bili fali</i> (odlomak), Gabrijela Diklić <i>Prvi snig</i>, Nevenka Bašić Palković <i>Božićno jutro</i>, Alisa Prčić <i>Onom koga se tiče</i>, Ante Evetović Miroljub <i>Pogibija Marka Kraljevića</i>, Narodna pisma Priprava za banderiski pohod (odlomak), Grgur Peštalici <i>Moj prvi prusluk</i>, Blaško Rajić <i>Maricin Božić</i>, Blaško Rajić <i>Čilašin Janko</i>, Narodna pripovitka

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Nastava bunjevačkog koncipirana je tako da svakom učeniku daje mogućnost da proširi i pokaže svoje znanje i sposobnosti, zadovoljavajući individualne karakteristik učenika.

U realizaciji nastavnih sadržaja u nastavi bunjevačkog, nastavnik treba da koristi savremene oblike, metode i nastavna sredstva kako bi nastava bila kvalitetnija i olakšala učenici usvajanje nastavnih sadržaja. Tokom časa se preporučuje dinamičko smenjivanje aktivnosti sa ciljom održavanja dičije pažnje. Potrebna je korelacija sa ostalim predmetima srpski jezik, muzička kultura, priroda i društvo, likovna kultura, fizičko vaspitanje, vrska nastava, građansko vaspitanje i narodna tradicija. Ovakva korelacija omogućava ostvarivanje veoma uspišnih rezultata rada.

Oblast bunjevačkog jezika se odnosi na gramatiku i pravopis i usko je povezana sa nastavom srpskog jezika. U ovoj oblasti dica upoznaju specifičnosti bunjevačkog jezika primereno uzrastu učenika.

Oblast književnosti je takođe u korelaciji sa srpskim jezikom. Učenik ima mogućnost da čita tekstove iz umetničke i narodne književnosti pisane bunjevačkim jezikom i da se pri analizi i tumačenju tekstova takođe koristi bunjevačkim jezikom u skladu sa svojim jezičkim mogućnostima.

Učenike treba upućivati na govorne situacije iz svakodnevnog života u cilju proširivanja aktivnog rečnika i osposobljavanje za komunikaciju u raznim životnim situacijama.

Upoznavanje elemenata nacionalne kulture Bunjevaca uglavnom se ostvaruje upoznavanjem i približavanjem narodnih običaja i tradicije audio-vizuelnim zapisima, prezentacijama i prigodnih tekstovima. Poštujući princip postupnosti, učenicima će se olakšati usvajanje znanja. Potrebno je da nastavnik uvijek primenjuje sistematsko ponavljanje. Nastava mora biti postavljena tako da omogućiti učeniku što češće verbalne aktivnosti.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje vridnovanja učenika se odvija kroz usmenu i pismenu proveru znanja najčešće primenom formativnog ocenjivanja. Učenik se ocenjuje i na osnovu aktivnosti i zalaganja u toku časa. *Bunjevački jezik* pratimo i vridnujemo kroz usmenu i pismenu proveru znanja. *Književnost* pratimo na osnovu usmene provire, deklamovanje, odgovori na pitanja i dramatizacija. *Jezičku kulturu* pratimo i vrednujemo na osnovu pismenog izražavanja o ličnim događajima i doživljajima ko i pričanja na osnovu dati slika. *Elemente nacionalne kulture* pratimo i vridnujemo kroz praktične radove i na osnovu usmenog i pismenog izlaganja. Pismena provira podrazumeva imenovanje i zapisivanje naziva praznika, običaja, predmeta, odgovori na pitanja, a učenicima se pruža mogućnost da svoje znanje pokažu izradom zadataka zaokruživanjem odgovora, povezivanjem, pricrtavanjem, dopisivanjem.

2. ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Název předmětu:	Český jazyk s prvky národní kultury
Cíl:	Cílem učení žáků Českého jazyka s prvky národní kultury je, postupně a systematicky zvládnout základní zákony českého literárního jazyka pro správně ústní projev, podporující vědomí o významu role jazyka při zachování národní identity; vykolovat žáky pochopit vybrané literární a jiné umělecké díla z české kulturní dědictví, kvůli zahování tradice a kultury českého národu a rozvoji interkulturality.
Třída:	čtvrtá
Roční fond časů:	72 hodin

Výsledky Na konci školního roku žák bude shopen:	OBLAST / TÉMA	OBSAHY
– osvojit si základní pravopisné jevy a gramatickou terminologii (věta a souvětí, stavbu slova, slovesa, časy atd.); – dále přijmout pravopis; – rozpoznat základní gramatické principy a sociolingvistické kompetence, klade důraz především na samostatné učení sebehodnocení a sledování vlastního pokroku; – jazyk používat v souladu s komunikační situací (například formy zdvořilosti); – opakovat si látku z předchozího ročníku: pojmenování předmětů a bytostí, pojmenování jejich vlastností, účelu a vztahu, objektu, žádosti, příkazu, časových vztahů, způsobu činnosti a prostředků, výrazu vzájemné a společné akce. ----- Náslech (porozumí mluvenému projevu). Žák by měl: – rozpoznat hlásky v hovorovém řetězci (hlavně ty, které se nevyskytují v jazyku jeho okolí), přízvuk, rytmus a intonace naučených slov a frází; – rozumět pomalému a správně artikulovanému hovoru, s delšími přestávkami a s pomocí neverbální komunikace, která mu pomáhá pochopit význam; – rozumět jednoduchým pokynům učitele, rozumí smyslu přiměřeně obtížných nahrávek, , povídek a básniček; – rozumět a přiměřeně reagovat na každodenně užívané příkazy a žádosti v hodině (výzva ke hře, příkaz, instrukce atd.); – rozumět a reagovat na krátký mluvený text ze známé tematické oblasti;	I JAZYKOVÁ LÁTKA II JAZYKOVÝ VÝRAZ (poslech, čtení, psaní, hovor a hovorová interakce)	– uznání hlasové struktury českého jazyka na elementární úrovni; – mluvení, přesvědčování a popis (textu, obrazu, představení nebo filmu; vlastní výklad o zkušenostech, událostech); – jmenování objektů a bytostí, prohlášení o činnostech, charakteristika objektů a bytostí, prohlášení o předmětech, prostorové vztahy, jakož i požadavky a příkazy; – vyjádření omezeného repertoáru výrazu a slov, a porozumění s určitým úsilím, původního mluvčího, který již zažil podobné situace; – používání jazyků v souladu s formálními podmínkami komunikační situace (např. formou občanské způsobilosti); – použití jednotlivých elementárních slov a hotových lexikálních výrazů, skládajících se z několika slov, naučených a užívaných společně ve zvláštních souvisejících situacích a podobně; – použití omezeného počtu syntaktických struktur a jednoduchých gramatických forem patřících do paměťových korpusů jazykových jednotek; – pochopení souvislosti mezi vlastním úsilím a dosaženými výsledky v jazykových aktivitách; – uznání toho, co bylo učeno; – otázky o vlastní zkušenosti bytostech, oběktech, jevech, obrazech, otázky literárních a neliterárních textech; – písemná zpráva; – krátký textový celek: o osobní zkušenosti, o zkušenosti, o obrazech, při příležitosti literárního textu; – věty / krátký text vhodný pro diktování; – česká abeceda; – hlas a písmeno; – tištěné a napsané písmena českého jazyka; – samohlásky, souhlásky; vokální r, l; pravopis; – přízvuk, literární vymluva;

– rozvíjet schopnost následu s porozuměním. Čtení. Žák by měl: – i dále číst nahlas texty různého obsahu (správný rytmus, intonace, artikulace a přízvuk) v souladu s tématem; – číst nahlas krátké texty ze známé tématické oblasti (rozhovor a vyprávění), a také texty z méně známým obsahem; – přečíst krátkou zprávu; – pomalu vyhledávat neznámá slova ve slovníku. Psaní. Žák by měl: – napsat své osobní údaje (jméno a příjmení, adresu) seznam pro různé účely (nakupování, oslava narozenin, denní povinnosti atd.); – pracovat s textem přiměřeného rozsahu, vytvoří odpověď na informace v textu; – zeptat se a jednoduše odpovít na dotaz; – přepsat věty a krátké texty. Hovor (ústní projev). Žák by měl: – i dále si zdokonalovat výslovnost; – dále rozvíjet své v interaktivní řečové dovednosti, se zvýšenými nároky ve vztahu k požadavkům předchozího ročníku; – odpovědět k textu, na základě daných tezí, sdělit hlavní myšlenku textu, učí se připravě plánu; – rozumět jednoduché konverzaci na každodenní téma; – ústně předat krátké informace; – podle svých schopností ztvárnit obsah textu dramatizací, obrázkem či komiksem; – didaktické hry pro rozvoj pedagogické komunikace; – podle osnovy je schopen převyprávět obsah krátkého filmu, rozhovoru nebo zpracovaného textu; Hovorová interakce (role partnera). Žák by měl: – vyslechnout druhého, navázat na téma zmíněné partnerem, začít, udržet a ukončit krátký rozhovor na známé téma; – jednoduše se domluvit v reálných situacích; – předat jednoduché informace o tématech z daných tématických okruhů / například o počasí/; – dále rozvíjet své v interaktivní řečové dovednosti, se zvýšenými nároky ve vztahu k požadavkům předchozího ročníku (doplní text o chybějící část, dovypráví jej) zpracované s souladu s tématickými materiály; – umět správně použít předepsané komunikační funkce; – být schopen podílet se na dramatizaci vhodných textů; – být schopen zahrát se v malé scéně.	– výslovnost cizích slov; intonace věty; – slova a věty jako mluvené a psané celky; – texty se zpracovávanými písmeny / texty pro globální čtení; – všechny typy textů, napsány tištěnými nebo písemnými písmenem; – jazykové hry – analytické syntatické cvičení; lexikální a syntaxní cvičení; – psaní (přepisování, nezávislé psaní a diktát); – čtení (čtení textu častěji / globálně čtení, hlasitě a tiché čtení); otázky, které kontrolují chápání; – výslovnost a psaní hlasů; které způsobují problémy (například: á, d', é, ě, ch, i, n', o, ř, t', ú, ů, ý, q, w, x, y); – věta; slovo; písmeno; – hlasová role / písmena v rozlišování významů mluvené nebo napsané; – věta jako oznámení, otázka a příkaz; – velké písmeno na začátku věty , v psaní osobních jmen a příjmení, nazvy sídel a jména města a ulic, ve kterých žák žije, také název školy, kterou navštěvuje; – správně se podepíše (jméno, potom příjmení); – tečka na konci věty: místo a funkce vykřičníku a otázníku ve větě. – osobní zájmena: já, ty. . . ; – přídavná jména přivlastňovací: můj, tvůj. . . – zájmená ukazovací – ten, tenhle. . . ; – slovesa – být, mít – přítomný čas; – otázky – kdo, co, kolik, kam. . . ; – základní číslovky 1 – 100; – imperativ nebo rozkazovací způsob; – spávné množné číslo podstatných jmen; – používá přítomný čas pro popis aktuální akce; – příslovce a předložky pro vyjádření prostorových vztahů: zde, tam, v, na, pod. . . ; – literární texty; – texty pro praktické použití: pozvání, pokyny, nákupní seznam a další; – nelineární texty: text v tabulce, časový plán, rozvrh hodin, komiks, vstupenka a další; – informativní texty: 1. učebnice: jako texty o slovných osobnostech české kultury; 2. texty, které nejsou učebnicemi: o pravidlech dobrého chování (bonton); o bydlišti žáků, o zvířatech, atd.; Tématické okruhy: – škola: vyučovací předměty, sklonost k předmětům, charakteristika vyučovacích předmětů, den ve škole, rozvrh hodin, přestávka, kamarádi, oblíbený sport; svátky, oslava státních svátků, ; události ze života žáků, účast na akcích různých dětských organizací; škola v přírodě; – rodina a blízké okolí: osobní zájmy členů rodiny, příbuzenstvo; oslava narozenin, příprava občerstvení pro hosty, dárky; volný čas v rodině: cestování s rodinou, výlet, letní a zimní dovolená; nemoci a jejich léčení, nemocnice, zdravotní středisko, lékárna; úkoly a odpovědnosti v rámci rodiny; vlastnosti zvířat, vztah ke zvířatům; – můj domov: denní činnost během pracovních dnů a o víkendů (učení, hra, povinnosti atd); – okolí – město a venkov: v domě kultury; u řeky, u jezera, uspořádání města a vesnice; – každodenní život: situace v každodenním životě, v samoobsluze, v restauraci , v cukrárně; kreslený film; – já a moji kamarádi: koníčky, společné akce, solidarita a tolerance, pomoc kamarádovi/kamarádce, půjčování věcí, podělit se o svačinu, spoluodpovědnost; – svátky: oslavy a manifestace v rámci školy, (výročí školy, soutěže, výstavy atd.); významné události a svátky; – výživa: stravování mimo domov (restaurace, svačina ve škole, nakupování v hypermarketu); potraviny; – oděvy a obuv: oděvy pro různé příležitosti (formální a neformální oblečení); český lidový kroj; – okolí: sousedské vztahy; ekologie, vztah k životnímu prostředí; – ostatní: památky v České republice; vhodné dětské povídky nebo pohádky; hodiny a čas, používání peněz; – společenský styk; pozdravit, představit se, představit sebe a druhých (jméno, věk, bydliště) pojmenovat a popsat lidi, části těla, jiné živé bytosti, objekty, místnosti, atd. . ve vztahu k jejich fyzickým vlastnostem (velikost, barva, tvar), ptát se a dávat informace o jiné osobě nebo předmětu, popsat polohu a místo, kde se nachází osoba nebo objekt; vyžádat si a dávat informace, vyžádat si a dávat povolení, poděkovat, omluvit se, přimout omluvu, dát jednoduché pokyny a příkazy, poprosit, zdvořile požádat, zakázat, vyjádřit své pocity a potřeby, vyjádřit sounáležitost, čísla a číslovky, zeptat se kolik je hodin); část dne, dny v týdnu, měsíce, roční období, popsat počasí spojené s ročním obdobím, vyjádřit schopnost / neschopnost, vyjádřit zálibu, odpor, poblahopřít (narozeniny, svátky atd.), dát návrh ke spolupráci, přijmout návrh, nabízet, přijmout nabízené. Literatura: – Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví / Václav Cvrček a kolektiv. Praha: Karolinum, 2010. – 353 str.
---	---

----- – Sdílet své dojmy z přečteného literárního textu, rozlišit poezii, prozu, drama, rozpoznat základní literární druhy, úvod zápletku. – V oblasti vyučovacích osnov, které se soustředí na prvky národní kultury, se doporučuje komparativní metoda, zde jazykový materiál musíme neustále umisťovat v užší nebo širší kontext. – Ve výuce jazyka se uplatňuje komunikativně-interaktivní metoda, stejně tak, jako v předchozích ročnících.	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="592 12 933 409"> – Remediosová Helena, Do you want to speak Czech?: workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen?: Arbeitsbuch zum 1. Teil / Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz; [ilustrace Ivan Mraček-Jonáš]. – 2. vyd. – Liberec: H. Putz, 2001. – 224 str. – M. Hádková, J. Líněk, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk = Češki jezik kao strani jezik, Úroveň A1 = nivo A1, Univerzita Palackého v Olomouci Katedra bohemistiky Filozofické fakulty, podle „Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je využíváme a jak v jazycích hodnotíme“ – vydání první, vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky / nakladatelství TAURIS, 2005. – 320 str. – Koprivica Verica, Česko-srpski, srpsko-češki rečnik = Česko-srbský, srbsko-český slovník : [izgovor, gramatika] / [priredila] Verica Koprivica. – 1. izd. – Beograd: Agencija Matić, 2008 (Beograd: Demetra). – 540 str.; 20 cm. – (Nova edicija). – Jeníková Anna, Srpsko-češki, češko-srpski rečnik = Srbsko-český, česko-srbský slovník / vydalo nakladatelství LEDA spol. s r. o. – vydání první, Voznice (Czech), 2002. – 592 str. </td><td data-bbox="933 12 1495 409"> – české národní lyrické písně; – české bajky, národní příběhy, legendy a pohádky v češtině; – umělecké příběhy a pohadky v českém jazyce; – divadelní dramata pro děti v češtině; televizní a rozhlasové dramata; – české kreslené filmy; – komiksy a děcké časopisy v češtině; – děcké lidové hry; – poslouchání českých písní a hudby; – seznámení s specifickými českými nástroji; – seznámení s českými národními tanci; – tradiční národní kultura; – veřejné vystoupení, prezentace vlastní a týmové práce; – významná místa a turistické centra v České republice; – významné data z historie Čech a jejich formování; – rozvoj úcty k českého kulturního dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji: specifické domy v českých vesnicích, specifické kroje a jídla u Čech; – vychování v duchu míru, tolerance, kulturních vztahů a spolupráce mezi lidmi. – Doporučuje se: – sledování filmů pro děti; – poslech dětských rozhlasových pořadů; – doporučená literatura: Prostonárodní české písně a říkadla (Sirotek, Zakletá dcera); – Božena Němcová – Pohádky (O Perníkové chaloupce, O Smolíčkovi, O kohoutkovi a slepičce, vtipné pohádky: Jak se Honzik učil latinky, zfilmované: O Princezně se zlatou hvězdou na čele, O Slunečniku, Měsíčniku a Větrníku, Sedmero krkavcu, O Popelce); – Karel Svoboda – Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách (Jaro, Zima); – doporučené časopisy: Sluníčko, Mateřídouška atd. </td></tr> </table>	– Remediosová Helena, Do you want to speak Czech?: workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen?: Arbeitsbuch zum 1. Teil / Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz; [ilustrace Ivan Mraček-Jonáš]. – 2. vyd. – Liberec: H. Putz, 2001. – 224 str. – M. Hádková, J. Líněk, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk = Češki jezik kao strani jezik, Úroveň A1 = nivo A1, Univerzita Palackého v Olomouci Katedra bohemistiky Filozofické fakulty, podle „Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je využíváme a jak v jazycích hodnotíme“ – vydání první, vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky / nakladatelství TAURIS, 2005. – 320 str. – Koprivica Verica, Česko-srpski, srpsko-češki rečnik = Česko-srbský, srbsko-český slovník : [izgovor, gramatika] / [priredila] Verica Koprivica. – 1. izd. – Beograd: Agencija Matić, 2008 (Beograd: Demetra). – 540 str.; 20 cm. – (Nova edicija). – Jeníková Anna, Srpsko-češki, češko-srpski rečnik = Srbsko-český, česko-srbský slovník / vydalo nakladatelství LEDA spol. s r. o. – vydání první, Voznice (Czech), 2002. – 592 str.	– české národní lyrické písně; – české bajky, národní příběhy, legendy a pohádky v češtině; – umělecké příběhy a pohadky v českém jazyce; – divadelní dramata pro děti v češtině; televizní a rozhlasové dramata; – české kreslené filmy; – komiksy a děcké časopisy v češtině; – děcké lidové hry; – poslouchání českých písní a hudby; – seznámení s specifickými českými nástroji; – seznámení s českými národními tanci; – tradiční národní kultura; – veřejné vystoupení, prezentace vlastní a týmové práce; – významná místa a turistické centra v České republice; – významné data z historie Čech a jejich formování; – rozvoj úcty k českého kulturního dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji: specifické domy v českých vesnicích, specifické kroje a jídla u Čech; – vychování v duchu míru, tolerance, kulturních vztahů a spolupráce mezi lidmi. – Doporučuje se: – sledování filmů pro děti; – poslech dětských rozhlasových pořadů; – doporučená literatura: Prostonárodní české písně a říkadla (Sirotek, Zakletá dcera); – Božena Němcová – Pohádky (O Perníkové chaloupce, O Smolíčkovi, O kohoutkovi a slepičce, vtipné pohádky: Jak se Honzik učil latinky, zfilmované: O Princezně se zlatou hvězdou na čele, O Slunečniku, Měsíčniku a Větrníku, Sedmero krkavcu, O Popelce); – Karel Svoboda – Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách (Jaro, Zima); – doporučené časopisy: Sluníčko, Mateřídouška atd.
– Remediosová Helena, Do you want to speak Czech?: workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen?: Arbeitsbuch zum 1. Teil / Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz; [ilustrace Ivan Mraček-Jonáš]. – 2. vyd. – Liberec: H. Putz, 2001. – 224 str. – M. Hádková, J. Líněk, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk = Češki jezik kao strani jezik, Úroveň A1 = nivo A1, Univerzita Palackého v Olomouci Katedra bohemistiky Filozofické fakulty, podle „Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je využíváme a jak v jazycích hodnotíme“ – vydání první, vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky / nakladatelství TAURIS, 2005. – 320 str. – Koprivica Verica, Česko-srpski, srpsko-češki rečnik = Česko-srbský, srbsko-český slovník : [izgovor, gramatika] / [priredila] Verica Koprivica. – 1. izd. – Beograd: Agencija Matić, 2008 (Beograd: Demetra). – 540 str.; 20 cm. – (Nova edicija). – Jeníková Anna, Srpsko-češki, češko-srpski rečnik = Srbsko-český, česko-srbský slovník / vydalo nakladatelství LEDA spol. s r. o. – vydání první, Voznice (Czech), 2002. – 592 str.	– české národní lyrické písně; – české bajky, národní příběhy, legendy a pohádky v češtině; – umělecké příběhy a pohadky v českém jazyce; – divadelní dramata pro děti v češtině; televizní a rozhlasové dramata; – české kreslené filmy; – komiksy a děcké časopisy v češtině; – děcké lidové hry; – poslouchání českých písní a hudby; – seznámení s specifickými českými nástroji; – seznámení s českými národními tanci; – tradiční národní kultura; – veřejné vystoupení, prezentace vlastní a týmové práce; – významná místa a turistické centra v České republice; – významné data z historie Čech a jejich formování; – rozvoj úcty k českého kulturního dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji: specifické domy v českých vesnicích, specifické kroje a jídla u Čech; – vychování v duchu míru, tolerance, kulturních vztahů a spolupráce mezi lidmi. – Doporučuje se: – sledování filmů pro děti; – poslech dětských rozhlasových pořadů; – doporučená literatura: Prostonárodní české písně a říkadla (Sirotek, Zakletá dcera); – Božena Němcová – Pohádky (O Perníkové chaloupce, O Smolíčkovi, O kohoutkovi a slepičce, vtipné pohádky: Jak se Honzik učil latinky, zfilmované: O Princezně se zlatou hvězdou na čele, O Slunečniku, Měsíčniku a Větrníku, Sedmero krkavcu, O Popelce); – Karel Svoboda – Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách (Jaro, Zima); – doporučené časopisy: Sluníčko, Mateřídouška atd.		

Klíčové pojmy obsahu: jazyková kultura, poslouchání a mluvení, literatura, tradice.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO – METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Program výuky a učení **českého jazyka s prvky národní kultury** se skládá z následujících oblastí: **čtení a psaní, literatura a jazyková kultura**. Rozdělení vyučovacích hodin by nemělo být prováděno na základě oborů, ale vždy by měla být věnována zvláštní pozornost zvládnutí počátečního čtení a psaní, kultuře výrazu žáka a kultuře České republiky v Srbsku s důrazem na lidovou tradici a zvyky. Všechny oblasti se proplétají a žádná oblast se nemůže naučit samostatně a bez spolupráce s ostatními.

Program výuky a učení **českého jazyka s prvky národní kultury** je založen na výsledcích, tj. na procesu učení a úspěchu žák.

Výsledky jsou popisem integrovaných znalostí, dovedností, postojů a hodnot, které žák staví prostřednictvím vzdělávacích oblastí tohoto předmětu.

Ve čtvrtém roce učení cizího jazyka si procvičujeme dříve nabyté znalosti a dovednosti, žáka učíme porozumět obsahu psaného textu. Interaktivně-komunikativní výuka jazyk považuje za prostředek komunikace, a tak se při výuce cizího jazyka důsledně dodržují tato pravidla: ve třídě se používá cizí jazyk v kontextu který je v zájmu žáka a hovor učitele je přizpůsoben věku a znalosti žáků; Ve výuce literatury s prvky národní kultury je komparativní přístup velmi důležitý, zde jazykový materiál musíme neustále umisťovat v užší nebo širší kontext. V rámci této části učebních osnov se doporučuje u mladších dětí vynechat teorii, učitel by si měl, s ohledem na to, že je tento způsob výuky nový,

stále zvyšovat své znalosti. Rodina by se měla do tohoto procesu aktivně zapojit a učitel by měl mít zpětnou vazbu od rodiny.

I. PLÁNOVÁNÍ VÝUKY A UČENÍ

Program výuky a učení je založen na výsledcích, dává učitelům větší svobodu, více příležitostí pro tvorbu a navrhování výuky a učení. Úlohou učitelů je kontextualizovat tento program na potřeby konkrétního oddělení s ohledem na úroveň znalostí českého jazyka, složení katedry a vlastností žáků; učebnice a jiné učební materiály k použití; technické podmínky, výukové prostředky a média, které má škola k dispozici; zdroje, příležitosti a potřeby místního prostředí, ve kterém se škola nachází. Počínaje danými výsledky a obsahem učitel nejprve vytvoří svůj roční, globální pracovní plán, ze kterého bude později vypracovávat své operační plány. Výsledky definované oblastmi usnadňují učiteli další operacionalizaci výsledků na úroveň konkrétní vyučovací jednotky. Od učitelů se očekává, že definují diferencované očekávané výsledky na třech úrovních v každé plánovací jednotce, během fáze plánování a psaní příprav, v závislosti na pre- znalostech studenta. Při plánování je třeba také poznamenat, že očekávané výsledky se liší, že některé lze dosáhnout snadněji a rychleji, ale pro většinu očekávaných (zejména pro oblast gramotnosti), které vyžadují více času a více různých činností. V procesu plánování výuky a učení je důležité mít na paměti, že učebnice je výukovým nástrojem a že neurčuje obsah předmětu. Obsah by proto měl být vybrán selektivně a je to jen jeden z možných zdrojů znalostí kterýzáleží na učiteli, aby umožnil žákům prohlédnout a přiblížit vlastní zkušenosti s využitím jiných zdrojů znalostí. Při plánování výuky je třeba vzít v úvahu předchozí znalosti, zkušenosti, intelektuální schopnosti a zájmy studentů.

Je třeba zdůraznit bohatost slovní zásoby a využít určité kulturní události a svátky, které se konají v určitých lokalitách, aby se čeští občané seznámili v minulosti, jejich tradice a kultura, která patří k menšinám v tomto regionu. Doporučuje se srovnávat oslavy svátků s Čechy oslavou svátků s většinou a národními společenstvími, kteří žijí společně v určitých prostředích.

II. DOSAŽENÍ VÝUKY A UČENÍ

ČTENÍ A PSANÍ

Didakticko-metodická organizace výuky čtení a psaní závisí na několika faktorech, z nichž nejdůležitější je ta, která se týká počátečních znalostí českého jazyka. Učitelé si zvolí způsob, jak zvládnout oblasti čtení a psaní – kombinace analyticko-syntetických metod, globální nebo komplexní metody. Vzhledem k tomu, že žáci znají latinské písmo, je třeba upozornit na rozdíly mezi srbským a českým písmem a pro zpracování se doporučuje komplexní metoda.

Výuka čtení a psaní by měla být realizována na několika úrovních s využitím principu individualizace. Obsahy, metody a formy práce by měly být přizpůsobeny schopnostem a potřebám žáků pomocí diferencované výuky.

Během této doby by studenti měli číst příslušné texty, mluvit správně se všemi hlasy, jako jsou i, e, i, i, n, o, ø, t, u, u, i, k, k, i, správně zdůraznit přízvuk a správně zdůraznit slova ve větách. Je třeba vzít v úvahu individuální schopnosti žáků. Každé dítě čte svým vlastním tempem a podle svých schopností. Je žádoucí často kontrolovat stupeň dokonalosti čtení a porozumění čtené techniky. V procesu nácviu čtení lze použít hry s hlasy a slovy, jazykové hry (rebusy, doplňky, křížovky). Žáci tímto způsobem poznají nový obsahy, nové situace, jsou více motivováni a atmosféra je příjemná a uvolněná. Při zpracování latinského písma je důležité využít znalostí získaných v srbském jazyce.

Psaní by mělo být praktikováno přepisováním, doplňováním vět, skládáním vět založených na obrázku, skládáním vět založených na skupině obrázků, psaním diktátů, vět s vlastním psaním a kratších textů. Kromě zvládnutí tvarů a směrů psaní, zvláštní pozornost by měla být věnována prostorové orientaci v sešitě. Písmena jsou omezena na jeden nebo dva řádky v sešitech, procvičování čtení a psaní.

Procvičování čtení a psaní

Během tohoto období by měl žák zvládnout základní techniku čtení a psaní. Zlepšení techniky čtení by měly být školeny na textech,

které jsou krátké, dynamické, zajímavé, věkově vhodné, stejně jako texty školních a domácích četby. Zvláštní pozornost je třeba věnovat porozumění slovům, větám a textům.

LITERATURA

Doporučené obsahy v tomto okruhu si žáci osvojují během celého školního roku, a to pomocí slabikáře a čítanky jako základních učebních materiálů, jejichž využití učitel plánuje v souladu s individuálními schopnostmi žáků a celkovými možnostmi kolektivu, přičemž se řídí závěry vyplývající z výuky.

Při výcviku žáků porozumění textům povinných přednášek s pomocí učitelů, volitelných textům ze současné populární literatury pro děti, informativním textům z encyklopedií a časopisů pro děti apod. je důležité snažit se pochopit jednotlivé události a jejich časový a prostorový rámec. Povinné četby jsou především práce národního korpusu, které obohacují o díla současné literatury pro děti. Výběr díla se opírá především o dílu podle principu věkové vhodnosti.

PRÁCE S TEXTEM

Pokud jde o literaturu a prvky národní kultury, děti aktivně zapojují do rozhovoru v rodině, nebo schromažďují informace o celé rodině temát souvisejících s lidovou tradicí, zejména od starších členů své rodiny (prarodičů); znalost žáků je hodnocena v souladu s jasně definovaným principem relativity, kterému model není původním řečníkem, to znamená, že na této jazykové úrovni je význam jazykové zprávy důležitý, nikoli jeho gramatická přesnost.

Čtení – prezentace učitele nebo zvukového záznamu krátkých českých lidových pohádek, textů z umělecké tvorivosti, písní, básně. Čtení se může procvičovat ve skupině s ohledem na správnou výslovnost určitých hlasů charakteristických pro český jazyk. Žáci, kteří jsou rychlejší, budou schopni samostatně číst několik vět. Při zpracování písní žáci musí procvičovat správnou výslovnost, recitální chorál nebo individuálně.

Žáci tohoto věku by měli být požádáni, aby určili průběh událostí, hlavní postavy, čas a místo konání události. Vyhlášení fantastických prvků v pohádkách.

Doporučuje se, aby žáci prezentovali oblíbené dětské a lidové písně, sledovali dětské časopisy, společně pozorovali a analyzovali a diskutovali alespoň jednu divadelní hru (nejlépe loutkové divadlo) a film pro děti (doporučuje se film o motivech lidových pohádek) v českém jazyce.

Kromě souvztáznosti mezi texty učitel stanoví vertikální souvztáznost. Učitel by měl být obeznámen s obsahem předmětů – svět kolem nás, také s poznáním tradiční a duchovní kultury Čechů v Srbku a jejich lidových zvyků.

Učitel vytváří horizontální souvztáznost mezi výukou předmětů srbský jazyk a literatura, historie, výtvarného umění, hudební kultury, náboženské výchovy a občanské výchovy.

Učitel by měl neustále upozorňovat na důležitost správného projevu, který je podpořen realizací některých ortoepických cvičení. Ortoepická cvičení by neměla být realizována jako samostatná vyučovací jednotka, ale s příslušnými tématy z gramatiky; větný intonace může být spojena s kulturou vyjadřování, praxí recitování písní, a tak dále. S použitím zvukových nahrávek by žáci měli být zvyklí na reprodukci a přijetí správné výslovnosti, melodie, dikce. . .

Některá ortopedická cvičení mohou být prováděna při zpracování vhodných témat z literatury: např. artikulace může být vykonávána v dětské rozpočítávání při hře, recitování nebo jazykových hrách, když jsou zpracovány jako součást lidových umění; přízvuk, tempo, rytmus, intonace a přestávky mohou být trénovány podle příkladu učitele nebo pomocí CD záznamu, interaktivního záznamu, podle volby učitele nebo žáku.

JAZYK

Při zpracování materiálů z jazyka je třeba věnovat pozornost správnému psaní vlastních jmen, jmen měst, jmen, škol, ulic, velkých počátečních písmen na začátku věty, psaní interpunkčních znamének na konci věty.

Pokud jde o jazyk a prvky národní kultury, děti aktivně zapojují do rozhovoru v rodině, nebo schraňují informace o celé rodině témat souvisejících s lidovou tradicí, zejména od starších členů své rodiny (prarodičů) o řadě témat týkajících se národních tradic; znalost žáků je hodnocena v souladu s jasně definovaným principem relativity, kterému model není původním řečníkem, to znamená, že na této jazykové úrovni je význam jazykového sdělení důležitý, nikoli jeho gramatická přesnost.

Typy slov: podstatná jména, slovesa a přídavná jména pouze na úrovni rozpoznání.

JAZYKOVÁ KULTURA

Rozvoj jazykové kultury je jedním z nejdůležitějších úkolů výuky mateřského jazyka prvky národní kultury. Tato oblast výuky musí být spojena se zpracováním literárních textů, které přispívají k kultivaci ústní a písemné kultury vyjadřování.

Od žáků tohoto věku očekáváme znalosti z následujících oblastí: Mluvení – o zkušenostech, o tom, co viděli, o tom, co chtějí. Doporučená témata pro zpracování: škola, rodina, moje místo. Relační vztahy. Osobnost žáků, rodin a domů, povinnosti v rodině, soudruzi a přátelé ve škole, představit své oblíbené zvíře, jejich školu. Školní potřeby. . . Školní den. Volný čas. Provoz. Zachováváme přírodu – zvířata a rostliny. Láska k mateřskému jazyku. Formy sociálního chování: co a kdy říkáme, pozdravy a fráze. Dětské časopisy: – Sluníčko, Mateřídouška;

Významné svátky pro zachování kulturního dědictví: Vánoce a Nový rok, Sv. Tři krále, Maskenbal – Maškarní ples, Vejce fest, Velikonoce; Svátky. Písňe, dialogy, dramatizace, dílny pro nácvik konverzace. Jako motivaci pro obohacení slovní zásoby doporučujeme například českou literaturu pro děti a mládež. Josef Čapek – Povídání o pejskovi a kočička a Tereza Říčana: Noemova archa.

Od žáků se očekává, že budou tvořit skupinu slov na konkrétním předmětu a formy vět z uvedených slov. Musí vědět, jak určit hlavní osobnost v textu a jeho vnějších vlastnostech. Potřebují vědět, poděkovat a jak požádat o pomoc. Měli by samostatně říci několik vět o sobě, o svém bratrovi nebo sestře, o svém příteli / přítelce, spolužácích, o životě školy (max. 5 vět).

Reprodukce – popište obraz nebo pořadí akce na základě ilustrací. Vypravovat český dětský film podle předem určeného plánu, příběhu nebo představení dětského a loutkového divadla, skečů či oslav.

Popis – lidi, zvířata, zážitků, prázdnin, přírody.

Dialog – pravidla sociálního chování.

Dramatizace – kratší text dle výběru, zkušenosti nebo události z každodenního života.

Rozhovor – starat se o rozvoj denního konverzačního slovníku, obohacujícího aktivní slovní zásobu. Časté věty z každodenního života. Různé formy vyjádření. Cvičení s nahradou slov a doplnění slov ve větě.

Ústního projevu je dosaženo prostřednictvím her a činností, které praktikují komunikaci (pozdravy v konkrétních situacích: dobré ráno, dobrý den a sbohem, děkuji, omluvy). Žáci povídají o obrázku přírodnou řečí a správnou výslovností, převypráví texty, divadlo nebo loutkové představení.

Cvičení týkající se pozorování jsou cvičení pro stanovení celých celku a částí, pozorování objektů, jevů a životního prostředí. Je třeba organizovat cvičení na témata. Za prvé, dívají se na třídu, pak se aktivita rozšiřuje do prostředí. Žáci si nejprve mohou pozorovat na objekty, lidi, zvířata, události, obrázky, skupiny obrázků, fotografií, objektů v okolí atd. Pozornost žáků by měla být zaměřena na celek, pak na nejdůležitější části a nakonec na méně důležité části. Pozorování jsou: tvary, barvy, vztahy, pohyby, mimiky, gestikulace a podobně.

Poslechová cvičení začínají nasloucháním tomu, co říkají učitelé, další žáci, herci nebo vedoucí. Poslechová řeč je analyzována, určují se charakteristiky řeči osoby, která mluví. Naslouchání by mělo být spojeno s mimiky a gesty, což se týká toho, co se říká. Je také nutné poslouchat onomatopoické zvuky, šumot (šumění), artikulované a neartikulované zvuky.

Analytická cvičení by měla být zajímavá a podnětná, protože jsou jedním z nejdůležitějších předpokladů pro čtení a psaní. Nejsou izolovány, ale jsou spojeny se sluchovým a pozorovacím cvičením. Cvičení, která odstraňují neliterární prvky ve vyjádření, se dosahuje pomalu a systematicky. Učitelé by měli věnovat zvláštní pozornost výslovnosti hlasů a dlouhých samohlásek...

Žáci musí přisvojit si 200 nových slov a frazeologických jednotek. Pasivní slovník by měl být na každé úrovni rozsáhlejší než aktivní.

Předpokládá se, že se žáci naučí nové: minimálně 4 recitace, 5 českých písní (lidové nebo současné populární dětské písně), hádanky, některá přísloví, recitování lidových písní souvisejících s náboženskými svátky nebo ročními obdobími, dva kratší prózy v rozsahu 3 – 5 vět a 2 nové krátké dialogy nebo účast na dětském divadelním představení. Žáci by měli být, pokud je to možné, zapojeni do dětských národních her odpovídajících jejich věku, měli by rozlišovat rysy českých kroků na jejich místě, slavit náboženské svátky (ve srovnání se srbskými), znát tradiční české návyky a zvyky (označování Mikuláše a Tři králové, Vánoce a Silvestru – zpívání vánočních písní a velikonočních zvyků: Vejce festu a tradičních jídel označujících svátky).

Ve třetí třídě žáci píší věty a kratší texty. Zvláštní pozornost je věnována individuálnímu přístupu ke každému žákovi, jeho schopnost a schopnost psaní se podporuje. Pokud má dítě potíže s psaním, musí být postupně a pečlivě zavedeno do techniky psaní. Dítě, které postupuje rychleji, by mělo být podporováno odpovídajícími, dobře zvolenými požadavky. Žáci písemně odpovídají na jednoduché otázky o osobních zkušenostech, bytostech, objektech, jevech. Také zaznamenávají název obrázku nebo jména obrázků ve skupině, stejně jako věty založené na obrázcích nebo skupině obrázků. Při psaní by měli být upozorněni na to, aby psali velké písmeno na začátku věty, také při psaní vlastních jmen a napsat tečku na konci věty.

Prvky národní kultury a tradice

Seznámení žáků se základy dějin české menšinové komunity v Srbsku (imigrace, kulturní, vzdělávací, náboženské a ekonomické aktivity, špičkové kulturní výsledky, relevantní organizační útvary a instituce. . .), zajištění a poskytování údajů, ale také pěstování emocionálního vztahu k tradici, kultuře, zvykům a návykům české menšinové komunity v Srbsku (folklor, řemesla, lidové výtvořky, divadlo, literatura, hudba, tradiční dětské hry, zvyky, demonologie...).

Poskytnout žákům informace o české komunitě v Srbsku (osady, instituce a organizace, slavné osoby, jména, příjmení, původ...), ale také vazby na jiné etnické komunity a kultury, o příspěvku Čechů do místního prostředí (ve vzdělávání, kultuře, umění, architektuře. . .). Česká identita a sebeúcta by měly být podpořeny subtilně, bez použití výroků a fráze, ale na konkrétních příkladech, kombinovat údaje s emocionálním orientací, dávajícím důležitost menšinovým a lidským právům, interetnické účtce, toleranci a interakci.

ZPŮSOB DOSAŽENÍ PROGRAMU

Vždy je třeba mít na paměti základní úkol tohoto předmětu: naučit se dobře ovládat český literární jazyk a osvojovat si dovednosti v jazykové správnosti. Předběžná znalost studentů musí být vždy vzata v úvahu, aby mohli stavět na materiálu, který již zvládli. Učitel by si měl vždy zvolit diferenční postup, protože studenti různých věkových kategorií mají různé jazykové kompetence.

Je nezbytné vytvořit příjemnou atmosféru, která vyžaduje partnerství mezi učiteli a studenty a měla by pomoci překonat psychologickou bariéru v aktivitách schopnosti projevu a zvyků. Každý jazykový nástroj je demonstrován v konkrétním kontextu, ne izolovaně. Při výkonu řečových dovedností by měly různé formy dialogu v interakci dominovat učitel – žák a žák – žák. Výraz vyžaduje jednoduchost, přirozenost a spontánnost a jazykovou správnost.

III. NÁSLEDOVÁNÍ A HODNOCENÍ VÝUKY A UČENÍ

Následování a hodnocení výsledků žakového postupu je ve funkci dosahování výsledků a začíná úvodním posouzením úrovně, na které se žák nachází, v souvislosti s tím, co bude posouzeno pro jeho další pokrok, jakož i hodnocení. Každá činnost je dobrou příležitostí pro hodnocení pokroku a poskytování zpětné informace.

Každá doba výuky a každá aktivita žáka je příležitostí k formativnímu hodnocení, tj. zaznamenávání pokroku žáků s odkazem na další činnosti. Formativní hodnocení je nedílnou součástí moderních výukových přístupů a zahrnuje hodnocení znalostí, dovedností, postojů a chování a rozvoj vhodných kompetencí ve výuce a učení.

Jako formativní měření se jedná o sběr údaj o výsledcích žáků a nejběžnějšími technikami jsou: realizace praktických úkolů, sledování a zaznamenávání činností žáků během výuky, přímá komunikace mezi žáky a učiteli, registr pro každého studenta (mapa progresů) atd. Výsledky formativního hodnocení na konci cyklu výuky by měly být vyjádřeny sumativním číselným stupněm.

Práce každého učitele spočívá v plánování, realizaci a následování a hodnocení. Je důležité, aby učitel průběžně sledoval a vyhodno-coval diferenciálně, s výjimkou úspěchů žáků, a proces výuky a učení, také sebe a svou práci. Všechno, co se ukáže jako dobré a užitečné, bude i nadále používat ve své pedagogické praxi a mělo by se zlepšit vše, co se jeví jako neúčinné a účinné.

3. ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta	HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
Cilj	Cilj nastave i učenja <i>Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture</i> je njegovanje hrvatskoga jezika, očuvanje tradicije i upoznavanje kulturne baštine Hrvata i Hrvatske; razvijanje svijesti o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta i interkulturalnosti kao načina života u suvremenom društvu.
Razred	četvrti
Godišnji fond sati	72 sata

ISHODI	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
Nakon obrađene teme/područja, učenik će moći:		
1. Hrvatski jezik i književnost		
– Čitati tečno latinični tekst i pisati latiničnim pismom – primjenjivati pravopisna pravila u pisanju – izvesti od zadanih riječi umanjence i uvećanice, pravilno ih pisati i rabiti u govoru – pravilno izgovarati i pisati ije/je/e/i – razgovarati u skladu s jezičnim razvojem, izraziti svoje potrebe, misli i osjećaje na standardnom hrvatskom jeziku – birati i koristiti se na pravilan način odgovarajućim riječima i novim riječima u svakodnevnom govoru – pravilno izgovarati riječi, pazеći na mjesto naglasaka i rečeničnu intonaciju – uočiti razliku između hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog govora – pozorno slušati pitanja i odgovarati cjelovitom rečenicom – pravilno rabiti u govoru i pisanju imenice, glagole, pridjeve i brojeve – prepoznati prošlu, sadašnju i buduću glagolsku radnju – pravilno rabiti prošlo, sadašnje i buduće vrijeme u govoru i pisanju – pripovijedati o događaju – usmeno prepričavati; pričati prema poticaju – kazivati pjesme naizust – pozorno i kulturno slušati sugovornike – aktivno slušati, čitati i razumjeti sadržaj književnoumjetničkog teksta – izraziti svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon čitanja književnog teksta i povezati ih s vlastitim iskustvom – sudjelovati u scenskom izvođenju teksta – odrediti glavni događaj, vrijeme (tijek događanja) i mjesto događanja u tekstu – uočiti likove i izraziti svoje mišljenje (vrednovati postupke) o ponašanju likova u književnu djelu – slušati, razumjeti i parafrazirati poruku – oblikovati i pisati sastavak – pisati pismo poštujući uljudbena pravila i formu – zamijetiti sličnosti i razlike između filma i književnog djela prema kojemu je snimljen film.	Jezik Pravogovor i jezično izražavanje	Usvajanje novih riječi i njihova značenja Bogaćenje rječnika: leksičke i sintaksičke vježbe Veliko početno slovo Sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom Umanjenice i uvećanice Riječi s ije/je/i/e Kratice i pokrate Pismo Imenice, glagoli, pridjevi, brojevi Prošlo, sadašnje i buduće vrijeme Pričanje, prepričavanje, opisivanje i izvješćivanje o događajima Pripovijedanje Pisanje sastavka Izražajno kazivanje stihova napamet Rima/srok Čitanje, čitanje po ulogama Igrokaz (scensko/lutkarsko izvođenje) Obavijesni tekstovi: izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu (<i>Smib</i>, <i>NIU</i> Hrvatska riječ – podlistak za djecu <i>Mrcko</i>) Obrazovni digitalni mediji.
	Književnost – hrvatska – zavičajna	Poezija Nevenka Videk, <i>Mjeseci i mjesecašte priče</i> Josip Blaško, <i>Među zvijezdama</i> Sanja Marija Sikirić, <i>Vesela šetnja</i> Branislav Oblučar, <i>Žabac moreplovac</i> Gorana Benić-Hudin, <i>Jesen</i> Zdenka Matijaš, <i>Kakav tko ima rep?</i> Marela Mimica, <i>Putuje kiša</i> Tin Kolumbić, <i>Paška čipka</i> Luko Paljetak, <i>Dolazak proljeća</i> Drago Gervais, <i>Tri nonice</i> Ratko Zvrko, <i>Tvoja staza</i> Proza Ivanka Borovac, <i>Jesenske muke jednoga Luke, Studene muke našega Luke</i> Aleksandra Kulari, <i>Moja jabuka</i> Sanja Pribić, <i>Avantura</i> Pika Vončina, <i>Mirica</i> Stjepan Lice, <i>Prava mudrost</i> Sanja Pilić, <i>Božićna priča</i> Ana Đokić, <i>Badnjak uz more</i> Nepoznati autor, <i>Hrvatski karnevali</i> Maja Flego, <i>Što nas živi</i> Dinka Juričić, <i>Hrvatska bajka</i> Antun Gustav Matoš, <i>U čemu je ljepota hrvatskoga jezika</i> Dramski tekstovi Sunčana Škrinjar, <i>Bajka o orašku i mrvici</i> Mladen Kušec, <i>Dolazi proljeće</i> Nedjeljka Lupiš, <i>Cipele sv. Nikole</i> Tin Kolumbić, <i>Do srca tvog noćas će sići Bog</i> Nada Iveljić, <i>Stižu maškare</i> Domaća lektira 1. Ivana Brlić-Mažuranić, <i>Priče iz davnine</i> (izbor) 2. Mato Lovrak, <i>Družba Pere Kvržice</i> 3. Anto Gardaš, <i>Duh u močvari</i> 4. Hrvoje Kovačević, <i>Tajna Ribljeg Oka</i> 5. Hrvoje Hitrec, <i>Eko Eko</i> 6. Zlata Kolarić-Kišur, <i>Moja zlatna dolina</i> 7. Zvonimir Balog, <i>Nevidljiva Iva</i>

2. Elementi nacionalne kulture		
– navesti osnovne odrednice Republike Hrvatske, njezine simbole i granice, prirodno-geografske cjeline i pronaći ih na geografskoj karti – nabrojiti nacionalne parkove i pronaći ih na geografskoj karti – navesti kulturno-povijesne znamenitosti Republike Hrvatske i njihove značajke – navesti ključne događaje iz hrvatske povijesti – prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine – poznavati značajne blagdane i običaje vezane uz njih – poznavati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije Hrvata – otplesati jedan tradicijski ples i poznavati dijelove nošnje u kojoj se pleše – navesti odlike nacionalne kuhinje i poznavati načine pripremanja jela – pjevati narodne i dječje pjesme primjerene dobi – ilustrirati svoj doživljaj pročitanoj tekstu – različitim tehnikama izraziti svoju kreativnost na zadanoj temi	Povijest i geografija, tradicijska kultura i baština – blagdani i običaji – zanati/obrti – folklor i nošnja – kazalište, film – nacionalna jela	Republika Hrvatska, granice, prirodno-geografske cjeline, simboli Republike Hrvatske Nacionalni parkovi Republike Hrvatske, Jadransko more i otoci Hrvatska tradicija dio svjetske kulturne baštine, kulturno-povijesne znamenitosti Hrvatske (Sinjska alka, Bašćanska ploča, Dubrovnik, Vučedolska golubica) Hrvatska od nastanka do danas (legenda o dolasku Hrvata, legenda o Hrvatskoj šahovnici, Hrvati i nova domovina, Hrvatska od IX. do XII. stoljeća, Hrvatska od XII. do XIX. stoljeća, doseljavanje bunjevačkih i šokačkih Hrvata, borba za hrvatski jezik, Hrvatska u XX. stoljeću) Strip – otac hrvatskog stripa Andrija Maurović Blagdani Božić, Uskrs i običaji u Hrvata Stari zanati. Izrada predmeta od prirodnih materijala: čamac, bure, drvene klompe, papuče, tambure, zvečice, šling, slike od slame, posude itd. (jedan po izboru). Upoznajmo Narodne nošnje, narodni ples i tradicijska nošnja po izboru (<i>Caj Čiro</i> – pjesma iz Slavonije) Nacionalna jela po izboru iz jednog dijela Hrvatske i Vojvodine (Srbije) – soparnik, štrukli, istarski fuži, uzlivanca, pogača... Tradicijska igra ili igračka po izboru Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje po izboru (<i>Družba Pere Kvržice</i> , <i>Duh u močvari</i> , <i>Uzbuna na zelenom vrhu</i>). Kulturne manifestacije u zajednici – upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama. Izbor prigodnih tekstova iz časopisa <i>Smib</i> , <i>Hrvatska riječ</i> – podlistak <i>Hrcko</i> .
	Glazbena kultura – pjevanje – slušanje	Himna – <i>Lijepa naša domovino</i> – državna himna Republike Hrvatske Pjesme – <i>Blistaj blistaj zvijezdo mala</i> , dječja pjesma iz Francuske – <i>Lutkica na dar</i> , Đelo Jusić – <i>Kad bi svi</i> , Arsen Dedić – <i>Fašnički ples</i> , Marija Matanović – <i>Zvončići</i> , James Pierpont Narodne pjesme – <i>Uranila divojčica golube da rani</i> – <i>Igrala bi dere</i> , bunjevački ples – <i>Radujmo se i pivajmo</i> , božićna iz Bačke – <i>Kolo igra, tamburica svira</i> – Pjesme u izvedbi <i>Kraljica Bodroga (Pjesma nad pjesmama, Klada,...)</i> – <i>Divan je kičeni Srijem</i> Pjesme i igre – <i>Mi smo djeca vesela</i> – <i>Hoki-poki</i> – <i>Momačko i divojačko kolo</i> , bunjevačke narodne pjesme i igre Druge pjesme i igre po izboru nastavnika prilagođene dobi učenika.
	Likovna kultura	Licitarsko srce – izrada (brašno, voda, šećer) Vučedolska golubica – tehnika vajanje (plastelin/glina) Paška čipka – tehnika tuš i pero Dječje tradicijske igračke – izrada od prirodnih i reciklažnih materijala (karton/plutani čepovi/granje...) Nošnja – slobodna tehnika (crtanje, slikanje, bojenje) Božićni ukrasi – izrada, različite tehnike Šaranje pisanica različitim tehnikama Izrada plakata (mozaik i dr. tehnike) Izrada maski i štapnih lutaka potrebnih za igrokaz Izrada čestitki Strip.

Ključni pojmovi sadržaja: hrvatski jezik, gramatika, književnost, običaji, glazba, tradicija.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture čine dva velika predmetna područja: Hrvatski jezik i književnost te Nacionalna kultura. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: Hrvatski jezik – 36 sati, Nacionalna kultura – 36 sati. Područja su kompatibilna i prožimaju se te se ne mogu proučavati zasebno.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima iz područja književnosti, prirode i društva, tradicijske kulture, glazbene i likovne kulture. Preporuča se nastavu Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, da bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u cjelinu. Sadržaje predmeta treba tematski povezati. Nakon odabira okosnice sata/teme, potrebno je sve dijelove programa povezati: sadržaje iz jezika, književnosti i sadržaje iz nacionalne kulture.

Program Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje učeći taj predmet.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode, nastavniku daje veću slobodu u ostvarivanju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je kontekstualizirati program potrebama konkretnoga odjela ili skupine učenika, imajući u vidu sastav i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale kojima će se koristiti, tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže, izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja, stvara se godišnji ili globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni ili operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju dalje izvođenje ishoda na razini određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti, kao i uporaba različitih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). U etapi planiranja nastave i učenja važno je imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima u udžbeniku

pristupiti selektivno. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja, poput filma, glazbenog događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobvezno čitanje u skladu s dobi i njihovim zanimanjima (Domaća lektira).

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

HRVATSKI JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom, kao i za uporabu lokalnoga materinskoga govora.

Gramatika

U programu su navedeni novi sadržaji iz gramatike, ali podrazumijeva se da se nastavni sadržaj povezuje sa sadržajima obrađenim u prethodnim razredima.

Potrebno je ponoviti znanja o imenicama, pridjevima i glagolima te ukazati na sličnost i razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika. Također, u paralelu potrebno je napraviti kod obrade glagolskih vremena (prošlost, sadašnjost, budućnost).

Nastavu gramatike treba povezivati s nastavom književnosti tako što književni tekstovi iz udžbenika mogu poslužiti za gramatičku analizu i kao primjer uporabe vrsta riječi u rečenici i različitih vrsta rečenica po obliku i značenju. Sve sadržaje gramatike hrvatskoga jezika potrebno je povezati s prigodnim tekstovima i obrađivati ih na tipičnim primjerima koji se koriste u govoru te na onome što je djeci blisko.

Pravopis

Učenici u četvrtom razredu trebaju ponoviti pravopisna pravila. Vježbanje već naučenog treba provoditi različitim vježbama, kako na razini riječi tako i na razini rečenice.

Jezično izražavanje

Područje Jezično izražavanje obuhvaća usmeno i pismeno izražavanje.

Usmeno izražavanje učenika treba razvijati u razgovoru u kojem se usmjeravaju na jasno, precizno i razgovjetno izgovaranje rečenica, poštujući intonaciju i pravilno naglašavanje u rečenicama. U vođenom razgovoru o književnom ili neumjetničkom tekstu ili o određenoj temi, učenici odgovaraju na pitanja, postavljaju pitanja, iznose svoja mišljenja i stavove. Učenici se ohrabruju na oblikovanje usmenih poruka u kojima će iznijeti informacije na primjerima iz svakodnevnog života. Učitelj treba stvarati prilike i poticati učenike da govore, iznose informacije, svoja mišljenja, osjećanja itd.

I u četvrtom razredu potrebno je poticati učenike na prepričavanje, pričanje i opisivanje, na sažet i opširan način, kako usmeno tako i pismeno. Prepričavanje mora imati svoj cilj, treba biti planski i usmjereno. Prije prepričavanja sadržaje učenicima treba protumačiti/analizirati, predočiti i objasniti.

Pričanje predstavlja stvaralačko izražavanje bez obzira na to je li u pitanju stvarnost ili fantazija. Najčešće se počinje pričanjem doživljaja, potom događaja. Potrebno je ukazati učenicima da zanimljivo pričanje treba biti dinamično, da mogu slobodnije iznositi osobne doživljaje, stavove, biti maštoviti i originalni te se emocionalno i slikovito izražavati. Nastavnik treba ukazivati učenicima na pravilnu uporabu riječi standardnog hrvatskog jezika te ispravljati učenike i ukazivati im na greške.

Opisivanje – treba osposobljavati učenike da pažljivo promatraju, uočavaju, otkrivaju, zapažaju, uspoređuju, pa tek onda danu predmetnost misaono zaokružuju i jezično oblikuju. Učenici bi trebali lokalizirati ono što opisuju i iznijeti osobni stav/odnos prema danoj pojavnosti.

Tijekom nastave, učenicima bi trebalo ukazivati da je neophodno govoriti onako kako to zahtjeva komunikacijska situacija i s njom uskladiti jezične mehanizme, što se ostvaruje različitim programskim vježbama (pravopisne, jezične, leksičko-semantičke i govorne vježbe).

Pravopisne vježbe predstavljaju najbolji način da se pravopisna pravila nauče, a naučena provjere. Trebalo bi primjenjivati jednostavne pravopisne vježbe. Pri ovladavanju pravopisnim načelima, prikladne mogu biti sljedeće pravopisne vježbe: diktat, vježbe dopunjavanja i izbora pravilnog oblika riječi.

Jezična kultura učenika njeguje se i aktivnostima u igri, posebno jezičnim vježbama, na primjer, razgovor s književnim likom, zatim situacijske igre, odnosno stvarne situacije. Mogu se odabrati i proširivanje i dopunjavanje rečenica različitim vrstama riječi, promjena reda riječi u rečenici, promjena duljine rečenice i slično.

Primjenom leksičko-semantičkih vježbi kod učenika stvara se navika za promišljanje i traženje odgovarajućih jezičnih izraza za ono što žele iskazati (ovisno o komunikacijskoj situaciji) i povećava se fond takvih izraza u njihovoj rječniku. Govorne vježbe kod učenika potiču maštu i kreativnost zbog čega bi ih trebalo češće primjenjivati u nastavi jezične kulture. Na tom uzrastu prikladne mogu biti sljedeće govorne vježbe: recitiranje, izražajno čitanje, scensko prikazivanje dramskog/dramatiziranog teksta i slično.

Obvezno je zahtijevati uporabu riječi hrvatskoga standardnoga jezika i poticati učenike da govore cjelovitim rečenicama. Učenici tako upoznaju nove riječi, situacije i bogate svoj rječnik. Učitelji trebaju paziti na pravilnu artikulaciju glasova, s učenicima komentirati odslušano, uočavati odstupanja i razlike od hrvatskoga standardnoga jezika te ukazivati na njih.

Književnost

Okosnicu programa književnosti čine predloženi tekstovi. Program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednog njegovog djela (30%) predloženih tekstova za obradu s tekstovima po vlastitu izboru. Izbor tekstova treba biti prilagođen dobi učenika. Tako osmišljen program omogućava primjenjiv i kreativan pristup književnim sadržajima. Učitelj planira njihov ostvaraj u skladu s individualnim karakteristikama učenika radi dostizanja ishoda učenja. Predloženi sadržaji iz književnosti služe razvijanju ljubavi i njegovanja materinskoga jezika te poticanju učenika na jezično izražavanje. Oni su okosnica usmene komunikacije koja se odvija na satu. Služe bogaćenju rječnika i jezičnog izraza učenika te upoznavanju, razvijanju, čuvanju i poštivanju kulturnog identiteta i kulturne baštine.

Osim korelacije između tekstova i sadržaja iz različitih područja programa, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora biti upoznat sa sadržajima predmeta Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture prethodnih i narednih razreda radi poštovanja načela postupnosti i sustavnosti. Horizontalna korelacija uspostavlja se s nastavom prirode i društva, likovne kulture, glazbene kulture i vjerske nastave. Korelativnost se postiže prikladnim kombiniranjem sadržaja (obveznih i odabranih po vlastitu izboru, u skladu sa zanimanjima skupine učenika).

Mogući primjeri funkcionalnog povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, svijeta oko nas, likovne kulture, glazbene kulture i vjerske nastave su sljedeći:

– **tema Moja domovina:** Republika Hrvatska – granice, prirodno-geografske cjeline, simboli, nacionalni parkovi, Jadransko more i otoci, hrvatska tradicija dio svjetske kulturne baštine, kulturno-povijesne znamenitosti, povijest Hrvatske i Hrvata, Tin Kolumbić, *Paška čipka*, Nepoznati autor, *Hrvatski karnevali*, Dinka Juričić, *Hrvatska bajka*, Antun Gustav Matoš, *U čemu je ljepota hrvatskoga jezika*, *Lijepa naša domovino* – državna himna Republike Hrvatske

– **tema Blagdani i običaji:** Sanja Pilić, *Božićna priča*, Ana Đokić, *Badnjak uz more*, Nada Iveljić, *Stižu maškare*, Tin Kolumbić, *Do srca tvog noćas će sići Bog*, *Blistaj blistaj zvijezdo mala*, dječja pjesma iz Francuske, *Fašnički ples*, Marija Matanović, *Zvončići*, James Pierpont, *Radujmo se i pivajmo*, Božićna iz Bačke, razlikovanje i korištenje hrvatskoga standardnoga jezika i zavičajnoga govora, slušanje i pjevanje hrvatskih božićnih i uskrasnih pjesama, izradu božićnih i uskrasnih ukrasa, božićni i uskrasni običaji u zavičaju i u Hrvatskoj.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Radi dostizanja ishoda, prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredova-

nja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti. Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanje odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat takva vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno ocjenjivanje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: ostvarivanje praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti

tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, dosje učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno – brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika, nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba se koristiti i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

4. МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

A tantárgy neve	MAGYAR NYELV – ANYANYELV A NEMZETI KULTÚRA ELEMIEIVEL
Cél	A magyar nyelv – anyanyelvápolás tanításának célja, hogy a szerb nyelvű tagozatra járó magyar anyanyelvű tanulók elsajátítsák a magyar nyelv alapvető nyelvhasználati szabályait, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban, tudatosuljon bennük az anyanyelv fontossága a nemzeti identitás megőrzése szempontjából.
Osztály	negyedik
Évi óraszám	72 óra

KIMENET	RÉSZTERÜLET/TÉMA	TARTALOM
A tanév végére a tanuló:		
– Felismeri a verset, az elbeszélést és a mesét (tanmese és tündérmese); – meghatározza a szöveg témáját; – meghatározza a szöveg számára kevésbé érthető tartalmi elemeit; – meghatározza a szöveg cselekményét, annak idejét és helyét; – elsajátítja a hangos és néma olvasás technikáját; – felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és negatív tulajdonságaik alapján; – képes rövid szöveget értelmezni; – felismeri a versszakot, a verssort és a rímet.	IRODALOM	ISKOLAI OLVASMÁNYOK Költészet: 1. Nemes Nagy Ágnes: Nyári rajz 2. Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen (versrészletek) 3. WeöresSándor: Galagonya 4. Fehér Ferenc: Bácskai tájkép 5. Brasnyó István: Nem szeretnék lakni szürke házban 6. József Attila: Betlehemi királyok 7. Tóth Krisztina: Állatságok (versválogatás) Próza: 1. Kosztolányi Dezső: Tükörponty 2. Janikovszky Éva: Dani meg a csuka 3. Gyurkovics Tibor: Az én barátom 4. Kányádi Sándor: A kisfiú hiányzik 5. Csukás István: Tapintat és egyéb lelki finomságok 6. Darvasi László: Daru Dénes 7. Lackfi János: Málnafolt 8. Csoóri Sándor: Kicsi néném (részlet) 9. JanikovszkyÉva: Örülj, hogy lány! (részlet) 10. JanikovszkyÉva: Örülj, hogy fiú! (részlet) Népköltészeti alkotások: Közmondások, szólások, népi mondókák és gyermekjátékok, találós kérdések, sorolók és ünnepköszöntők. Drámai szövegek: – Mátyás király meg az igazmondó juhász – drámai szövegek gyermeklapokból Tudományos és ismeretterjesztő szövegek – A magyar nemzeti kultúra elemeivel kapcsolatos szövegek. – Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből. KIEGÉSZÍTŐ IRODALOM: (a felsorolt művek közül három kerülhet feldolgozásra) 1. Juhász Ferenc: Nagymama 2. Dušan Radović: A szőke nyuszi 3. Csáki szalmája (magyar monda) 4. Mátyás király meg az igazmondó juhász 5. A tulipánná változott királyfi (magyar népmese) 6. A rátóti csikótojas (magyar népmese) 7. Az állatok nyelvén tudó juhász (magyar népmese) 8. Weöres Sándor: Suttog a fenyves 9. Domonkos István: Eperfa 10. A tulipánná változott királyfi (magyar népmese) 11. Fekete István: A bizonyítvány Irodalomelméleti fogalmak: – vers; – rím; – hasonlat, megszemélyesítés, – metafora; – mese (népmese, műmese); – a cselekmény; helye és ideje; – a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; – drámai szöveg a gyerekeknek; – elbeszélő és leíró rész, párbeszéd; – tréfás vers; – a humor; – tanmese; – találós kérdés.

– Felismeri, megkülönbözteti és alkalmazza a kijelentő, a kérdő és a felszólító mondatokat a beszédben és az írásban; – helyesen használja a megtanult rokon értelmű szavakat és az ellentétes jelentésű szavakat; – odafigyel a helyes szórendre; – megkülönbözteti a különféle időben végbemenő cselekvéseket, történéseket; – az igeikötőket megfelelően használja; – helyesen használja az igeidőket beszédben és írásban; – felismeri a köznevet és a tulajdonnevet, és helyesen írja le őket; – képes többes számú főneveket alkotni; – alkalmazni tudja a melléknevet a nyelvhasználatban; – megérti a névmások (személyes, mutató, kérdő) alkalmazását a beszédben és a szövegben; – a hosszú magánhangzókat és mássalhangzókat helyesen használja írásban; – a j hangot biztonságosan jelöli a tanult szófajok körében.	NYELV Nyelvtan és helyesírás	Csoportmunka, nyelvi játékok alkalmazása. A szerb nyelv hangrendszerétől eltérő magyar hangok ejtésének gyakorlása. Mondókák, versek hangosan történő felolvasása. A hosszú magánhangzók és mássalhangzók minél pontosabb kiejtésének begyakorlása. Beszélgetés. Párbeszéd folytatása játék keretében, illetve ismert szöveggel kapcsolatban. Képek alapján történet elmondása. Olvasmány alapján történet elmondása és leírása. Nyelvhelyességi gyakorlatok. Saját élmény, tapasztalat, vélemény megfogalmazása szóban. Hibás szövegek javítása. Üzenet írása. Saját élmény megfogalmazása, leírása. Helyesírási gyakorlatok.
– Alkalmazza az alapvető szóbeli kifejezőmódot tartalom elmondásakor és, elbeszéléskor; – írása eléri az automatizáltság kezdeti fokát; – verset mond, kifejezően olvas, képes dramatizált szöveg reprodukálására, eljátszására; – alkalmazza az elsajátított rokon értelmű, valamint az ellentétes jelentésű szavakat; – felismeri a mindennapi szóhasználatban a szavak jelentését; – a lineáris szövegben megtalálja az ismeretlen kifejezéseket, fontos információkat; – képes szavakat, kifejezéseket gyűjteni megadott témával kapcsolatban; – képes mondatokat alkotni adott szavakkal, kifejezésekkel; – kifejezőmódját a kommunikációs helyzetnek megfelelően választja meg; – elbeszélő fogalmazást tud készíteni élmény alapján, vagy egy szöveg tartalmáról; – képes életkorának és nyelvi szintjének megfelelő tömörséggel kifejezni gondolatait; – helyesen tagolja a szöveget, makroszerkezeti egységekre tudja osztani; – levelet és képeslapot, üdvözlőlapot tud megfogalmazni.	NYELVI KULTÚRA	A szóbeli és az írásbeli kifejezés formái: teljes szöveg vagy egy részlet tartalmának elbeszélése (megadott vázlat segítségével). Helyesírási gyakorlatok: tollbamondás; a nagybetű és az írásjelek. Beszédgyakorlatok: versmondás, kifejező olvasás, dramatizált szöveg előadása, elbeszélés vagy mese tartalmának elmondása, színpadi előadás stb. A rokonértelmű szavak felismerése, és alkalmazása a gyakorlatokban; Az új szavak beépítése a mindennapi beszédbe és írásba. Szituatív beszédhelyzetek dramatizálása. Irodalmi és nem irodalmi szövegek. Szókincsfejlesztő gyakorlatok: szólánc alkotása; tárgykörös szógyűjtés. Nyelvi gyakorlatok: mondatok kiegészítése; mondatbővítés; ötsoros; keresztretjtvény; asszociációs játékok. Írásbeli és szóbeli gyakorlatok. A cím és a bekezdés. Bevezetés, tárgyalás, befejezés. Elbeszélő fogalmazás. Iskolai és házi feladatok: Rövidebb 10-12 mondatos fogalmazás. A levél, üdvözlőlap, képeslap formai jegyei. A megszólítás. A címzés.

Kulcsszavak: irodalom, nyelv, nyelvi kultúra.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának és tanulásának tantervi alapját a kimenet elemei, a tanulási folyamat, valamint a tanulói eredmények képezik. A kimenet magában foglalja a rendszerbe épített tudás, a készségek, álláspontok és értékek leírását, amelyeket a tanuló gyarapít, fejleszt és elmélyít a tantárgyi részterületek révén.

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A tanítás és a tanulás tervezése felöleli az éves és az operatív tervek elkészítését, valamint az órára/napra/hétre való előkészületeket. Az éves terv tartalmazza az óraszámot részterületenként havi felbontásban az iskolanaptárral és az évi órászámmal összhangban.

A *magyar nyelv* tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola negyedik osztályában a következő három részterületet foglalja magába: *irodalom, nyelv és nyelvi kultúra*. Az ajánlott órászám részterületenként: irodalom – 32 óra, nyelv (nyelvtan és helyesírás) – 20 és nyelvi kultúra – 20 óra. A tanítási részterületek összefonódnak egymással, és azokat nem lehet egymástól izoláltan, egymástól elkülönítve tanítani.

Az éves tervvel összhangban havi lebontásban ki kell alakítani az iskolai és házi olvasmányok szövegeinek jegyzékét. Mint eddig is,

a szövegeket bizonyos kritériumok szerint kell csoportosítani és összekapcsolni, mint például: az irodalmi mű jellege és szerepe, műfaja; a szöveg célja: olvasás/szövegértés/elmesélés/értelmezés, a tanuló előmenetelének üteme, évszakok, jelentős dátumok és ünnepek, a tanulói közösség, az iskola és a szülőhely különlegessége; a tartalmak és a kimenetek tantárgyon belüli és tantárgyközi kapcsolata; tantárgyközi kompetenciák stb. Vagyis a szövegek korrelációja teszi lehetővé azok rokon tematikai-motivációs egységekbe való besorolását.

A szövegrokonságon alapuló funkcionális összekapcsolás lehetséges példái (semmiképpen sem egyetlen):

– gyermekvilág: Janikovszky Éva: Dani meg a csuka, Gyurkovics Tibor: Az én barátom;

– a gyerek és a család: Kányádi Sándor: A kisfiú hiányzik, Lázár Ervin: Nagyapa meg a csillagok, Janikovszky Éva: Örülj, hogy lány (részlet), Janikovszky Éva: Örülj, hogy fiú (részlet), Csoóri Sándor: Kicsi néném, Juhász Ferenc: Nagymama (részlet);

– gyermeki képzeletvilág: Brasnyó István: Nem szeretnék lakni szürke házban, Lázár Ervin: Nagyapa meg a csillagok;

– humor: Csáki szalmája (magyar népmonda), Az állatok nyelvén tudó juhász (magyar népmese);

– természet: Kosztolányi Dezső: Állatok beszéde, Áprily Lajos: Az őz;

– mesevilág: A tulipánra változott királyfi (népmese), Az állatok nyelvén tudó juhász (magyar népmese), Az égig érő paszuly (népmese);
– hazaszeretet, hagyományaink ápolása, kultúránk és nemzeti önazonosságunk megőrzése: Fehér Ferenc: Bácskai tájkép, József Attila: Betlehemi királyok.

Az előző felsorolás azt példázza, hogyan lehet egy-egy szöveget más szövegekkel bizonyos motívumok, elbeszélési hangnem stb. alapján/mentén összekapcsolni.

Az irodalomtanítás tantervi keretét az olvasmányok szövegei határozzák meg. A szöveganyag műnemek szerint van csoportosítva: *költészet, próza és drámai szöveg*. Ezeket egészítik ki a tudományos és ismeretterjesztő szövegek, amelyek lehetnek adaptált szövegek, a gyerekek nyelvtudásához alkalmazkodva (az illedelmes viselkedésről, népszokásokról, érdekes állat- és növényfajokról, stb.).

Ugyanúgy, mint az előző osztályokban, a negyedik osztályban is vannak olyan szövegek, amelyeket több tanórán keresztül kerülnek feldolgozásra. Ezeket az irodalmi szöveget részenként, a tanító/tanítónő által megtervezett ütemben, néhány tanórán át olvassák és elemzik a tanulók.

A negyedik osztály tantervének új eleme az olvasmányok kiegészítő listája, a tanító számára lehetővé teszi, hogy saját belátása szerint erről a listáról, még két művet válasszon, amelyeket az órán feldolgoznak. Ez a választási lista arra motiválja a tanítót, hogy még kreatívabban viszonyuljon a kimenetek megvalósításához. A terjedelmesebb műveket a tanulók szabadidejükben is olvashatják, ezzel is a mindennapi olvasás szokása is kialakul. A kiegészítő lista szövegei alkalmazhatóak még a kiegészítő oktatásban is.

Az éves és az operatív terveket az iskolanaptárral és az iskolai étellel összhangban kell elkészíteni. Az operatív tervnek tartalmaznia kell az operacionizált kimeneteket, a definiált tanítási egységeket, a tantárgyközi kapcsolatokat (korrelációt), a megvalósítást, az értékelést, valamint (a tanító által lényegesnek tartott) egyéb elemeket. *Az óravázlatnak* tartalmaznia kell az óra célját, a kimeneteket, a tanulói és a tanári tevékenységet/aktivitást, a megvalósított kimenet ellenőrzési módját (a visszacsatolást), a kiválasztott tanítási stratégiákat, módszereket, valamint a tanulási és tanítási eljárásokat.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

IRODALOM

Az irodalomra vonatkozóan az ajánlott szövegeket a tanulók a tanév folyamán fogadják be (a tanító/tanár felolvasása alapján), szem előtt tartva a magyar tagozatos harmadik és negyedik osztályosok számára készült tankönyvet/tankönyveket is. A tanító/tanár a gyerekek egyéni sajátosságainak és a közösség lehetőségeinek megfelelően tervez, és választja meg a felsorolt iskolai olvasmányok közül a megfelelőket.

A tanító az iskolában különböző szövegtípusokkal ismerteti meg a tanulókat, amelyeket meg is értenek, de megértik az enciklopédiák és a gyermeklapok szövegeit is. Észre tudják venni az eseményt, a cselekvésmozzanatokat, az időbeli és térbeli viszonyokat.

A tanterv egyszerű, rövid, néha adaptált, a tanulók számára érthető szövegeket lát elő, melyeket önállóan olvasnak, így könnyen felfedezhetik a szövegekben az események időrendi sorrendjét, meghatározzák az esemény helyét és idejét. A tanulónak meg kell különböztetnie a verset a mesétől, valamint fel kell ismernie a tündérmesét és az állatmesét.

A mesék elemzése során alkalmazható a globális és a részenkénti szövegfeldolgozás. Vizsgálható a mese címe, témája, tárgya; érzelmi, gondolati mondanivalója (üzenete); szerkezete, a mű által kitöltött idő, a szereplők rendszere, a jellemábrázolás módja, megformálásának sajátosságai.

Szoktatni kell a tanulókat arra, hogy megtalálják a számukra ismeretlen szavakat, megkérdezzék a tanítótól azok jelentését, hogy minél pontosabban megértsék a szöveg értelmét. A tanító kérdéseket tesz fel (ki?, mi?, hol?, mikor?, miért?) a felolvasott szöveg tartalmával kapcsolatosan. A tanulók meghatározzák a cselekmény helyét és idejét. A mű szereplőinek külső és belső tulajdonságait felsorolják. Válaszaikat egyéni képességeiknek megfelelően adják meg: mondatok, összefüggő mondatok vagy rövid szöveg formájában.

A verseket szavalják, a gyermekek számára írt drámaszövegek feldolgozásakor a tanulók számos kreatív tevékenységre motiváltak, amelyek a mű hatására keletkeznek (színpadi előadás, drámajáték, bábjáték, gyermekszínházi előadások, dramatizált részletek megbeszélése).

Első osztálytól a tantervi tartalmak azt sugallják, hogy az irodalomelméleti fogalmakat fokozatosan sajátítsák el. A tanítónak javasoljuk, hogy folyamatosan új szavakkal gyarapítsák a tanulók szókincsét. Az irodalmi fogalmak elsajátítása nem azt jelenti, hogy a gyerekek a definíciókat megtanulják, hanem megértik a fogalmak leíró magyarázatát, az irodalmi szövegben betöltött szerepüket.

Az oktatás során a tanulónak multimédiális szövegekkel is találkoznia kell, mint például a képernyővel és a képregénnyel. Mindeközben más látásmód elsajátítása a célunk. A képregénynek mint műfajnak a tanórai munkába beemelése a különböző műfajú szövegek kreatív olvasásának fejlesztése szempontjából lényeges.

A nyelvi kultúra keretében, valamint az irodalmi szövegek feldolgozásánál is fejleszteni kell a szövegértés képességét. A tanító a tanév folyamán rendszeresen mond el rövid történetet (képpel vagy képsorral szemléltetve), mesét, amelyet a gyerekek hallás alapján befogadnak, beszélgetnek róla. Az aktív hallgatás során a tanulók képesek lesznek az irodalmi, az ismeretterjesztő és más típusú szövegek befogadására.

NYELVTAN

A szófajokra vonatkozó alaptudást a szerb nyelvből tanult kategóriák alapján sajátítják el a tanulók. A feltételes igemódot használják a beszédben, szövegekben megértik azt. Használják az igeikötőket, felismerik szerepét a nyelvben. Szövegek olvasását követően a tanulók képesek a szöveg egyes szavait más szavakkal helyettesíteni, kiegészíteni rokon értelmű szavakkal. Képek és indukciós szövegek kapcsán mondatokat és kérdéseket fogalmaznak meg, majd összetett, illetve egyszerű bővített mondatokkal történetet mesélnek el. Megadott szavakból mondatokat alkotnak, a szórendre figyelnek, annak jelentőségét felismerik. Szavakat gyűjtenek adott témával kapcsolatban. A kérdésekre válaszokat fogalmaznak meg.

NYELVI KULTÚRA

A nyelvi kultúra alapvető feladata a tanuló nyelvi kifejezőeszközének tökéletesítése, azaz nyelvi készségének fejlesztése, szókincsének a gyarapítása. Továbbra is a nyelvi kultúra részterületének céljai az egyéb részterületekkel összhangban, vagy önálló tanegységek keretében valósulnak meg. A szóbeli és írásbeli kifejezés közlésformái (tartalom elmondása/leírása, elbeszélés) a beszédművelésre, az írásbeli kifejezőkészségre, a szókincs, vagyis a kommunikatív kompetencia fejlesztésére irányulnak.

A negyedik osztályban külön figyelmet szenteltünk *az elbeszélő fogalmazás* további gyakorlására, de az értelmes olvasással együtt nagy figyelmet fordítottunk a szóbeli kifejezőkészség permanens fejlesztésére is. A fejlesztés folyamatában nemcsak a nyelvi kultúra részterületeit használtuk ki, hanem a szövegelemzést, a nyelvtan és a helyesírás nyújtotta lehetőségeket is. A fogalmazástanításra vonatkozó alaptudást a szerb nyelvből tanult kategóriák alapján sajátítják el a tanulók. Elbeszélő fogalmazást készítenek az olvasmány tartalmáról, képsor, kép, átélt közös vagy egyéni élmény alapján (kirándulás, színházlátogatás, tárlatmegtekintés stb.). A fogalmazás tanítása összefügg a szövegelemzéssel, ezért a szövegfeldolgozó órákon nagy gondot kell fordítani az elbeszélések, mesék, mondák szerkezeti elemzésére (mondatkapcsolás, hármas tagolás). A tanulók a szerkezeti egységek elsajátítása során különböző feladatokat végeznek, amelyek a szöveg befejezésének megváltoztatására, a szöveg folytatására és kiegészítésére vonatkoznak.

A fogalmazásírás előkészítő szakaszában nyelvi gyakorlatokkal fejlesztjük a tanulók szóhasználatát (rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése, a szavak hangulatának tisztázása, szóláshasonlatok, szólások, közmondások jelentésének megbeszélése).

A *levél* tanítását olyan szemelvényekkel vagy előre megírt levelekkel kezdjük, amelyekből a tanulók kideríthetik, hogy ki a levélíró, ki a címzett, milyen kapcsolat van a címzett és a levélíró között, milyen céllal, szándékkal íródott, milyen a hangneme (személyes, humoros, baráti). Felhívjuk a figyelmüket a levél részeire (megszólítás, a levél témája, kifejtés, elbúcsúzás, dátum, aláírás).

A képeslap és az üdvözlőlap rövidebb, tömörebb forma, mint a levél. Megbeszéljük a tanulókkal, hogy milyen alkalomból írunk képes– illetve üdvözlőlapot. Megtanítjuk őket a levél és a képeslap címzésére, a levél tagolására, a megszólítás és a keltezés helyesírásra. Célszerű ezt az anyagot a megfelelő helyesírási gyakorlatokhoz kapcsolni.

A fogalmazástanítás igen fontos feladata, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre. Az írásbeli munkákat rendszeresen kell ellenőrizni, javítani, javíttatni és értékelni.

A tanév folyamán fogalmazásból legalább három házi feladatot íratunk, melyeket a következő órán elemzünk és javítunk. A fogalmazásokat célszerű tartalom, szerkezet, nyelvezet, helyesírás és külalak szerint is értékelni.

III. A TANÍTÁSI ÉS TANULÁSI FOLYAMAT KÖVETÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A tanuló eredményeinek és tudásának értékelése és osztályozása *A tanulóknak az általános iskolai oktatásban és nevelésben való osztályozásáról szóló szabályzattal* összhangban kell, hogy történjen. A tanuló előrehaladásának mértékét, valamint az értékelést a tanuló kezdeti tudás-szintjéhez kell viszonyítani. A tanár a tanítási-tanulási folyamat során állandó jelleggel és egyértelműen visszajelez a tanulói tudás minőségére vonatkozóan. A visszajelzésnek útmutatóként kell szolgálnia a további munkához, de ugyanakkor motiválnia is kell vele a tanulót. Minden tanulói tevékenységet értékelni kell, de az értékelés és a visszajelzés mellett fontos feladat, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre, a hibák felismerésére, azonnali javítására és az önértékelésre. A tanulók felkészítésével és bátorításával arra kell törekedni, hogy a tantárgy kimenetének megvalósításában felmérjék a saját fejlődésüket, de ugyanígy a többi tanuló fejlődését is.

5. МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назив на предметот	МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА
Цел	Целта на учењето на предметот <i>Македонски јазик со елементи на национална култура</i> е учениците да овладеат со основните карактеристики на македонскиот литературен јазикa заради правилно усно и писмено изразување, негујувајќи ја свеста за важноста на улогата на јазикот и националната култура во зачувувањето на националниот идентитет; да сеоспособат за интерпретација на одбрани книжевни и други уметнички дела одмакедонското и светското килтурно наследствозаради негувањето на традицијата и културата на македонскиот народ и развивањето на интеркултуралноста.
Одделение	Четврти
Годишен фонд на часови	72 часа

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	СОДРЖИНИ
По завршеното одделение ученикотќе биде во состојба да:		
– чита со разбирање различни видови на текстови; – во куси црти да го образложи својот впечаток и мислење почитувајќи и други ставови; – ги одреди темата, редоследот на настаните, времето и местото на настаните во прочитаниот текст; – ги именува позитивните и негативните особини на ликовите; – ги воочи и издвои основните елементи на лирската песна (стих, строфа, рима и ритам); – ги толкува идеите на книжевните дела; – ја воочи персонификацијата и да ја разбере нејзинатаулога во книжевното дело; – ги разликува опишувањето, нарацијата(во 1. и 3. лице) и дијалогот во книжевното дело; – прераскаже текст од различни перспективи/улоги; – го воочи основниот тон во книжевниот текст (ведар, тажен, шеговит); – чита текст почитувајќи ја интонацијата на реченицата/ стихот; – изразно рецитира песни и да чита прозен текст; – изведувадрамски текстови; – ги усвоји позитивните човечки вредности врз основа на прочитани книжевни дела; – ги лоцира на картата националните паркови; – наведе некои типични, ретки и загроени видови на растенија/билки и животни– важноста и заштитата на истите во тие паркови; – ги претстави знаменитите личности, културните богатства и природните убавини по кои Македонија е препознатлива во светот; – ги прикаже хронолошки на лентата на времето значајните историски настани и личности; – ја опише борбата на македонскиот народ во овој период користејќи различни извори на информација; – ги спореди сличностите и разликите на државните уредувања на Република Србија и Македонија; – ги претстави текот и резултатите на сопствената или тимската работа (писмено, усно, со помош на лентата на времето, со презентација, цртеж и др); – соработува со другите во групата на заеднички активности; – ги уважава националната и културната разновидност како основа за соживот на сите граѓани; – ги поврзе граматичките поими обработени во претходните одделенија со новите наставни содржини; – разликува видови на зборови; – го одреди основните реченични членови; – ги почитува и примени основните правописни правила;	КНИЖЕВНОСТ	ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Поезија 1. Глигор Поповски: <i>Сакам да знам</i> 2. Гане Тодоровски: <i>Дојди во Охрид</i> 3. Видое Подгорец: <i>Гнездо</i> 4. Блаже Конески: <i>Пролетен пејзаж</i> 5. Петко Домазетовски: <i>Другарување</i> 6. Ненад Цамбазов: <i>Славејотсе врати</i> 7. Епски народни песни Проза 1. Македонска народна приказна: <i>Јазикот е поостар одсабја</i> 2. Тихо Најдовски: <i>Сребрената капка</i> 3. Горјан Петревски: <i>Татковото писмо</i> 4. Ванчо Николески: <i>Срце во срце</i> 5. Добрица Ерик: <i>Повик во поле</i> 6. Ханс Кристијан Андерсен: <i>Грдото Пајче</i> Драмски текстови 1. Стале Попов: <i>Облог</i> 2. Бистрица Миркуловска: <i>Имало лек – имало век</i> Научнопопуларни и информативни текстови (од книги, енциклопедии и списанија за деца) ДОМАШНА ЛЕКТИРА 1. Стале Попов: <i>Итар Пејо</i> 2. Ванчо Николески: <i>Волиебното самарче</i> Книжевни поими: – раскази за животните, – карактеристики на народната епска песна, – расказ, – роман за деца, – персонификација, – опис на природа и ликови, – нарација во 1. и 3. лице, – конфликт на драмските лица.
	ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА	Национални паркови: Маврово, Галичица и Пелистер. Обичаи. Македонија во Втората светска војна. Македонија после Втората светска војна. Државно уредување на Република Македонија.

– ги употреби основните облици на усното и писменото изразување: раскажување, кажување и опишување; – употреби зборови со ист облик, а различно значење, како и зборови со исто значење, а различен облик; – напишеразгледница, честитка, приватно писмо.	ЈАЗИК Граматика, правопис и ортографија	Изговор и правописна употреба на согласките и самогласките и откривање на грешки при изговорот. Глаголи. Заменки. Придавки: лице, број и одреденост. Броеви. Прилози: за време, место и начин. Предлози. Акцентот во македонскиот јазик. Реченица и реченични членови. Управен говор. Голема буква. Пишување на повеќецелени броеви.
	ЈАЗИЧНА КУЛТУРА	Основни облици на усното и писменото изразување: прераскажување на текст во целпст и по делови (по зададен план); кажување во дијалогска форма (вносување на дијалог, управен говоревоструктурата на кажувањето) и сл. Зборови со ист облик, а различно значење; збирки со исто значење, а различен облик (на примери на книжевни текстови); фразеологизми. Разгледница, честитка, писмо. Говорни вежби: рецитирање, изразно читање, сценско прикажување на драмски/ драматизиран текст и сл. Правописни вежби: диктат; управен говор; наводници; голема буква; заменката <i>Вие</i> од почит; слеано и разделено пишување на зборовите. Јазични вежби: дополнување на реченицата со прирок во сегашно, минато и идно време; проширување на реченицата; укрштени речии; асоцијације. Лексичко-семантички вежби: одредување на значењата на фразеологизмите; составување на зборови врз основа назададена почетна и последна буква; дополнување на низ на зборови кои се поврзани со даден збор. Два школски писмени задачи – еден во прво и еден во второ полугодие.

Клучни поими: книжевност, елементи на национална култура, јазик, јазична култура.

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКООСТВАРУВАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учењепредметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* во четврто одделениево основното училиште се состои од четири предметни области: Книжевност, Елементи на национална култура, Јазик и Јазична култура.

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* заснована е на исходите, односно на процесот на учење и ученичките постигања. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочуваниз сите предметни области на овој предмет. Во процесот на настава-та треба да се појде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

I. ПЛАНИРАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Планирањето на наставата и учењето опфаќа креирање на годишните оперативните планови, како и развивање на подготовки-те за час/ден/седмица. Планирањето треба да бидево координаци-ја со планот и програмата на наставата и учењето и да ги опфаќа сите програмски подрачја. *Годишниот план* се креира во форма на гантограм и го содржи бројот на часовите по областите распреде-ни по месеци, а во согласност со школскиот календар, планира-ниот фонд на часови по областите и годишниот фонд на часови. Препорачената дистрибуција на часовите по предметните области е: Книжевност – 27 часа, Елементи на национална култура – 17 часа, Јазик – 18 часа и Јазична култура – 10 часа. Сите области се преплетуваат и ниедна не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Меѓутоа, на секој час треба да им се посвети посебно внимание накултурата на изразувањето на учени-ците и на културата на Македонците со нагласокна народната тра-диција, навиките и обичаите. Програмата овозможува корелација со предметите *Српски јазик, Ликовна култура, Музичка култура и Природа и општество*.

Оперативниот план содржи рубрика со операционализирани исходи, со дефинирани наставни единици, рубрика за планираната меѓупредметна поврзаност и рубрика за евалуација на квалитетот на испланираното, како и други елементи според проценката на

наставникот. При креирањето на годишниот и оперативните пла-нови неопходно е да се води сметка за школскиот календар и ак-тивностите кои го следат животот на училиштето. *Подготовката за час* подразбира дефинирање на целта на часот, дефинирање на исходитево однос на целта на часот, планирањена активностите на учениците и наставникотво однос на целта и дефинираните исхо-ди, планираните начини за проверка на оствареноста на исходите, изборот на наставните стратегии, методите и постапките на учење и подучување.

II. ОСТВАРУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

КНИЖЕВНОСТ

Во наставата по книжевност најважно е кај учениците да се развива способноста кон читањето на книжевни текстови со раз-бирање, да се поттикнува љубовта кон читањето, да се гради чув-ството за убаво и вредно, да се воспитуваа вкусот и да се негува истрајноста во читањето и доживувањето на книжевното дело. Со читањето на книжевноуметнички текстови и со разговорот за нив на часот се гради критичкото мислење. Со дидактичките постапки треба учениците да се оспособуваат да донесуваат суд за постап-ките и карактеристиките на ликовите, како и за различни настани во текстот. Учениците треба да се навикнуваатда опишат доживу-вање на прочитани книжевни дела и да изнесат мислење за нив. Читањето баравреме, истрајност и посветеност, а негувањето на овие карактеристики претставува основа за сите понатамошни уче-ња. Особено е важно што книжевноста кај учениците интензивно развива емпатија, со тоа што од читателите бара да се стават на местото на друг и да разбираат најразлични карактеристики и по-стапки на ликовите. Настава књижевности јача национални и кул-турни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Школската лектира е распределена по књижевни родови – по-езија, проза, драмски текстови за деца. Се состоји се, воглавно, од дела кои му припаѓаат на националниот корпус, но и репрезента-тивни дела за децаод светската книжевности. Домашната лектира опфаќазначајни делаод детската книжевност.

Поред дела од белетристика, со програмата учениците се поттикнуваат и запознаваат со македонската култура и традици-

ја; со природните убавини на Македонија; со интересни предели, обичаи, са правилата за убавото одбнесување во семејството и во училиштето, со избор на научно-популарни текстови од книги, енциклопедии и списанија.

Во текот на обработката на книжевните текстови учениците ги развиваат првите литературно-естетски искуства и формираат свои ставови за делот што го читаат. Наставникот ги поттикнува учениците да ги изнесуваат своите ставови и да ги образложуваат со примери од текстови.

При толкувањето на текстовите од школската и домашната лектира треба да ги разликуваат книжевните видови: народна песна, басна и расказ за животни, расказ, роман за деца и драмски текст; да ги одредат темата, редоследот на настаните, времето и местото на настаните во прочитаниот текст; да ги именуваат позитивните и негативните карактеристики наликовите; са го воочуваат битне поединости кај описите на суштествата и природата; да ја воочуваат природата на хуморот во книжевниот текст и да ги разбираат идеите во книжевното дело.

Ученикот треба да ги воочи основните одлики во лирската песна (стих, строфа, рима и ритам), да ја запази персонификацијата во книжевното дело и да ја разбере нејзината улога; да ги разликува дескрипцијата, нарацијата и дијалогот во книжевното дело; да прави разлика помеѓу нарацијата во 1. и 3. лице во книжевниот текст; да го воочи основниот тон на книжевниот текст (ведар, тажен, шеговит) и да ја воочи спротивставеноста на лицата во драмскиот текст. Развивањето на книжевните поими кај учениците не подразбира учење на дефиниции, туку именување и описно образлагање на поимите и воочување на улогата на одреден поим во книжевноуметничкиот текст. Книжевните поими напред се воочуваат во соодветен текст, а потоа се толкува нивната функција.

Обработката на книжевните дела тесно е поврзана и со јазичната култура и елементите на националната култура. При обработката на лирските, епските и драмските текстови за деца учениците се мотивираат со цела низа на творечки активности кои настануваат од самото дело (изразно рецитирање на лирска песна, интерпретативно читање на прозен текст, сценски настап – изведување на драмски текст, драмска игра, драмски дијалози, гледање на детска театарска претстава и филмови за деца, снимање и коментирање на драматизирани извадоци).

Часовите по книжевности можат да се дополнат со користење на дигитални содржини. На наставниците и учениците можат од голема помош да им бидат записите, на кои се слуша како глумци изразно и интерпретативно кажуваат избрани текстови. Исто така, во наставата треба да се воведат разновидни творечки активности со кои се врши систематизација на обработени содржини (игри со асоцијации, креативни слојувалки, интерактивни задачи и квизови).

ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА И ТРАДИЦИЈА

Запознавање на учениците со основите на културата и традицијата на македонскиот народ се врши континуирано – со основните обележја: знаме, химна; детски песни, народни умотворби, авторски уметнички дела. Учениците треба да се запознаваат со историјата на македонскиот народ, релјефните карактеристики на Република Македонија, со природните убавини, градовите и знаменитостите користејќи го учебникот, слики и документарни филмови. Континуирано треба да се негува емотивниот однос кон традицијата, културата, обичаите и навиките на македонската малцинска заедница во Србија (фолклор, народни умотворби, литература, музика, традиционални игри, обичаи, обележување на празници, следење и учествување на манифестации...) и да се поттикнуваат врските со другите етнички заедници и култури. Македонскиот идентитет и самопочитувањето треба да се негуваат на конкретни примери, давајќи им важност на малцинските и човековите права, мултикултуралноста и толеранцијата.

Оваа подрачје се преплетува и со подрачјето литература, со читање на книжевни дела учениците создаваат за животот на македонскиот народ во минатото и за нивните обичаи. Оваа подрачје има корелација со предметите *Природа и општество*, *Ликовна*

култура (каде што е можно со цртање и бојење да се усвојат знаења низ игровни активности), *Музичка култура*, *Граѓанско воспитување* и *Верска настава*.

Со употреба на различни видови на дидактички игри, со слушање на песни на македонски јазик и со изучување на македонски народни ора се придонесува да се развијат љубопитноста и љубовта кон историското минато, литературата и културата на македонскиот народ. Прочитаното, слушаното и доживеаното можат да се илустрираат со цртеж или слика, во корелација со *Ликовна култура*.

Посебно е важно методите, што се применуваат, да бидат интерактивни, учениците активно да учествуваат во наставата. Се препорачува на учениците да им се презентираат песнод детските фестивали, „Златно славејче“, „Поточиња“, „Супер ѕвезда“... .

ЈАЗИК

Во наставата по јазик учениците овладуваат со граматичките и правописните правила на стандардниот македонски јазик што ќе ги применуваат во пишаната и говорната комуникација.

Граматика

Како би им се пристапило на усвојувањето на новите содржини, неопходно е добро да се утврдат знаењата од морфологија: видови на зборови и нивни граматички категории.

Пред воведувањето на нови содржини од синтакса треба да се обнови знаењата за речениците и разликувањето на видовите на реченици по облик и значење.

Во четврто одделение се воведува поимот реченични членови и поимот служба (функција) на зборовите во реченицата. Службата наподметот се усвојува на примерите на именките и личните заменки. Треба јасно да се укаже на разликувањето на видовите на зборови (именики, заменки) и службата (подмет). Глаголот како вид на зборови се јавува во служба на прирок. Усвојување на подметот треба да се започне со примери на глагол во презент, а потоа со примери на глагол во минато и идно време. Именките покрај службата на подмет можат да имаат и служба на предмет. На јасни примери треба да се објасни поимот предмет. Атрибутот треба да се објасни преку примери кога придавката е до именка, во рамката на група на зборови со служба на подмет или предмет (не во рамките на прилошки одредби). Со примери треба да се покаже дека во служба на подмет, предмет и прилошки одредби за место, време и начин можат да бидат зборови и групе на зборови. Усвојувањето на реченични членови треба да оди постепено од наједноставни примери кон посложени. Прво се даваат примери со еден збор во служба на подмет/предмет, а потоа група на зборови со иста функција. При усвојувањето на нови содржини потребно е постојано да се укажува на разликувањето на видовите на зборови и нивната служба (функција) во реченицата.

Наставата по граматика треба да се поврзува со наставата по книжевност така што книжевните текстови од учебникот можат да послужат за граматичка анализа и како пример за употреба на видовите на зборовите во реченицата и различни видови на реченици според обликот и значењето. Треба да се води сметка за тоа примерите да бидат едноставни за анализа. Наставникот може и да го прилагоди текстот, така примерите да бидат типични.

Правопис

Правописните правила учениците ги усвојуваат постепено, со повторување и вежбање на веќе наученото и со усвојување со нови содржини, и тоа по пат на различни вежбанија како на ниво на зборови така и на ниво на реченици.

Пишувањето на имињата на жители на држави и населби, имиња на улици и плоштади, називи на институции, претпријатија и установи, манифестации, како и пишување на фразеологизми, историски настани и историски личности, потребно е да се поврзе со наставата на предметот Природа и општество. Пишувањето на имиња на уметнички дела и пишувањето на имиња на животни, потребно е да се поврзе со наставата по книжевност и да се обработат врз основа на примери од обработени дела.

Систематизацијата на знаењата од правопис најдобро се постигнува со вежбање на текст, исправување на грешки во текст, диктати и сл.

ЈАЗИЧНА КУЛТУРА

Една од основните задачи на наставата по јазична култура се однесува на усовршување на јазичните изразни средства кај учениците, односно на развивање, богатење и унапредување на нивните јазични способности. Областа *Јазична култура* опфаќа усно и писмено изразување. Наставната работа во оваа област се реализира во содејство со другите области: со јазикот, книжевноста и елементите на национална култура, но и со самостојни наставни единици. Доброто усно и писмено изразување му овозможува на ученикот успешно да учи и да го совладува и другите училишни предмети.

Основните облици на усно и писмено изразување (прераскажување, раскажување и опишување) претставуваат темелни програмски содржини за усовршување и негување на јазичната култура на учениците. Во четврто одделениеби требало учениците да се поттикнуваат да прераскажуваат, раскажуваат и опишуваат и на скратен и на опширен начин како усмено, така и писмено.

Прераскажувањето е еден од најпопуларните облици на усно и писмено изразување во помладите одделенија во основното училиште. Да не би станало импровизирано, секое прераскажување мора да има свој цец и планско насочување. Однапред би требало да се знае кои содржини ученикот ќе ги прераскажува во наставните единици. Изборот треба да опфаќа различни видови на текстови/содржини. Потребно е да се насочат учениците како да изберат аргументи, како да го издвојат главното од споредното и помалку битното битног и како да го следат хронолошкиот тек на содржината. Би требало да се води сметка за тоа да се прераскажуваат само оние содржини што ги исполнуваат програмските барања и што им се на учениците претходно протолкувани/анализирани, предочени, објаснети.

Раскажувањето претставува творечко изразување без оглед на тоа дали е во прашање вистина или фантазија, дали станува збор за репродукција на некое доживување, настан и замислена содржина (од светот на детската мечта). Најчесто се започнува со кажување на доживувања, па потоа со настани. Во четврто одделение особено е значајна корелацијата со содржините од другите области, поради што предност би требало да му се даде на кажувањето во дијалочка форма, односно внесување на дијалог, управен говор во структурата на кажувањето.

Опишувањето е најсложен облик на језичко изразување на оваа возраст. Меѓутоа, во помала или поголема мерка, застапено е во секојдневната комуникација и затоа е неопходно да му се посвети посебно внимание. Поради бројни возрастни ограничувања во работата со најмладите ученици, на овој вид на језичко изразување потребно е да му се пристапи одговорно и со почитување на принципите на наставната условност и постапноста при поставувањата на барањата: да се оспособуваат учениците внимателно на набљудуваат, воочуваат, откриваат, споредуваат, па дури тогаш дадената предметност мислено да ја заокружат и језички вообличат. Бидејќи опишувањето често се доведува во блиска врска со читањето и толкувањето на текстови (особено книжевноуметни), би требало постојано да сенасочува вниманието на учениците на оние места во оној вид на текстови кои обилуваат со описни елементи (опис на односи меѓу предметите, суштествата и појавите; опишување на природа, личности, книжевни ликови и сл.), бидејќи тоа се најдобри образци за спонтано усвојување на опишување како трајни вештини во јазичното изразување. Да би се навикнале учениците да ги отстранат стереотипите при опишување, потребно е да се поттикнуваат да пишуваат за тоа што им е на нив блиско или што на нив длабоко делувало. Целите и задачите на овие видови на вежбања би требало постепено да се посложуваат – од еднолиниска дескрипција на видливото до промисленото, аналитичкото изразување на доживувањето на стварноста во која ќе биде истакната самостојноста и индивидуалноста на учениците. Затоа понекогаш

опишувањето може да се комбинира со метода на разговор, со графичко претставување или со метода на набљудување. Останатите општи методички пристапи на овој важен облик на језично изразување исти се или слични како и кај прераскажувањето и раскажувањето (од планирањето, преку реализацијата на планираните активности, до вреднувањето на постигнатото и функционалното поврзување со сродни содржини какви се и усмените и писмените вежбања за стекнување, усовршување и негување на језичната култура на учениците).

Обработката на наставните содржини кои се однесуваат на *зборовите со ист облик, а различно значење* и *зборовите со исто значење, а различен облик, како и на фразеолошките изрази* би требало да се заснова на бројни примери кои им се познати на учениците, сатоа што би им помогнале подобро да ги разбираат и да ги употребуваат дадените лексемиво спонтаната комуникација, што би допринело на обогатувањето на нивната језична продукција и на унапредувањето на нивните комуникативни компетенции. Особено е важно овие лексеми и фразеолошки изрази да не се изучуваат изолирано, вон контекстот, туку потребно е да им се укажува на учениците на нивната функција во реалната јазична употреба. Би требало, помеѓу останатото, да се разговарасо ученицитево посебни (стилски) ефекти кои овие лексеми и фразеолошки изрази ги имаат во одреден текст. Ова градиво би требало да се поврзе со наставата по книжевност, бидејќи книжевните дела обилуваат со лексички слоеви, со кои се изградува и книжевниот и језичкиот вкус кај учениците.

На наставната единица *Разгледница, честитка, писмо* би требало да и се пристапи функционално. Би требало да се поттикнуваат учениците сами да напишат разгледница, честитка или писмо, но најнапред би требало да им се предочат одредени правила кои се однесуваат на овие облици на пишана комуникација. Вниманието посебно би требало да се насочи на адресирањето на писмото и разгледницата. Пожелно е да се поврзе ова градиво со соодветни наставни единици од правописот.

Со помош на книжевните и не книжевните текстови на учениците би требало да им се укаже на различните можности на употреба на зборовите, синтагмите и речениците во формалните/неформалните јазични ситуации, како и на промената на нивното значењево зависност од контекстот. Во текот на практичната настава на језичната култура на учениците би требало да им се укаже дека е неопходно да се говори како тоа го бара комуникативната ситуација и со неа да се вклопат јазичните механизми.

Со изучавањето на различни видови на текстови – линеарни и нелинеарни – со осмислување, организирање и реализирање на бројни активности, кај учениците би требало да се унапредува читачката компетенција. Посебно би требало да се насочуваат на тоа да размислуваат за текстовите, да ги анализираат, језички исправно и јасно да го искажуваат своето мислење за одреден текст, како и, поврзувајќи ги информациите изнесени во текстот, да изведат заклучок. Пожелно е кај учениците да се поттикнуваат стратегиите кои читателот ги користи во средба со текстот, како што се, на пример: пронаоѓање на информации; поврзување и интерпретирање; промислување и евалуирање. Не занемарувајќи ги возрастните и индивидуалните карактеристики на учениците, би требало да се оспособат да ги применуваат знаењата и вештините кои ќе им овозможат коректно да ги решат проблемските ситуации во различните контексти во кои читањето се одвива.

Кохерентноста претставува важно обележје на текстуалната структура и упатува на континуиран карактер на некој текст. Затоа во наставата на јазична култура би требало да се оспособуваат учениците правилно да ги конципираат/структурираат текстот/составот. На пример, би требало да сесоставуваат на логички смислени текстови врз основа на зададени зборови или да саставуваат текстови чија должина ќе биде ограничена. Исто така, би требало да се поттикнуваат да осмислат повеќе различни почетоци на текст на иста зададена тема или да осмислат повеќе различни завршетоци на наменски припремен и според барањето прилагоден недовршен текст; да воспоставуваат нарушен хронолошки или смислен поредок во зададен текст и слично.

Секоја од програмските вежби (правописни, језични, лексичко-семантички и говорни вежби) се планираат и реализираат во наставниот контекст во кој постои потреба за функционално усвајување и функционална примена на дадени језични законитости и појави во нови комуникативни ситуации, како и потреба за утврдување, обновување или систематизирање на знаењата стечени во текот на наставата по језик, елементи на национална култура и книжевност.

Говорните вежби кај учениците ја поттикнуваат мечтата и креативноста поради тоа би требало почесто да се применуваат во наставата по језична култура. Говорните вежби се во функција на изградување на добар језички вкус, elokventност и флуентност во изразувањето. На оваа возраст најпогодни можат да бидат следните говорни вежби: рецитирање, изразно читање, сценско прикажување на драмски/драматизиран текст и слично.

Системската примена на адекватни правописни вежби овозможува теоретското и правописното знаење благовремено да прејде во умеење, како и стекнатите навики за примена на правописните правила да се покажат во практичната и спонтаната намена. Правописните вежби претставуваат најдобар начин правописните правила да се научат, проверат, како и воочените недостатоци да се отстранат.

На оваа возраст би требало да се применуваат прости правописни вежби кои се погодни за совладување на само едно правописно правило од една правописна област. При подготовката на правописните вежби би требало да се почитуваат принципите на постапност, систематичност, единство на теорија и пракса. Како би се совладале поуспешно со програмата предвидените правописни начела, можат да бидат погодни следните правописни вежби: диктат; управен говор; наводници; голема буква; заменката *Вие* од почит; слеано и разделено пишување на зборови.

Видот на јазичките вежби потребно е да се изберат во контекст на наставната содржина. Тоа можат да бидат дополнувања на реченици со прирок во сегашно, минато и идно време; проширување на реченица; крстозборки; асоцијации и слично.

Со примена на лексичко-семантички вежби кај ученикот се создава навика да размислуваат и бараат адекватен језички израз за она што сакаат да го искажат (во зависност од комуникативната ситуација) и се зголемува фондот на таквите изрази во нивниот речник. Видот на овие вежби треба да се усклади со интересирањата на учениците и наставните содржини. На развивањето на смислата за прецизно изразување и разбирање на значењето на зборовите и изразите им придонесуваат различни вежби, на пример: одредување на значењето на фразеолошките изрази; составување на зборови врз основа на зададена почетна и последна буква; дополнување на низа на зборови кои се поврзани со дадениот збор.

Писмените задачи претставуваат најсинтетичен облик на делување во развивањето на јазичната култура на учениците и можат недвосмислено да укажат на ефектите на наставата на македонскиот јазик со елементи на национална култура во целост. Во четврто одделение учениците изработуваат две школски писмени задачи – една во првото и една во второто полугодие. Двете писмени задачи би требало да се пишуваат на кирилица. Пожелно е исправката на првата писмена задача учениците да ја пишуваат на кирилица, а втората на латиница.

III. НАЧИН НА РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРОГРАМАТА

Мора секогаш да се има во вид суштинската задача на овој предмет: учениците да научат да зборуваат на македонски литературен јазик, убаво да пишуваат, изразно да читаат и да стекнат вештина во јазичната исправност, пред сè, да ја почитуваат и вреднуваат традицијата на својот народ и да го сочуваат сопствениот идентитет. Наставата мора да биде насочена кон ученикот, треба да доминираат разни облици на дијалог во интеракции: наставник – ученик, ученик – наставник и ученик – ученик.

Наставата треба да се креира и презентира на интересен начин, да им се прилагоди на учениците, како без потешкотии би ја усвојувале во функционално знаење што ќе им користи во пона-

тамошното школување. Наставникот мора функционално да применува различни методи: набљудување, забележување, метод со илустрации, текст метод, дијалогски, монологски, компаративни, аналитичко-синтетички метод. . .

Потребно е да се применуваат и различни облици на работа: фронтален, индивидуален, работа во пар, работа во групи, работилничка работа. Наставата треба да се конципира така да ги развива интересирањето и љубовта кон читањето; негувањето на националната култура и традицијата, како и толеранцијата и почитувањето на другите народи, култури и традиции.

Корелација се воспоставува, пред сè, со наставата по *Српски јазик, Ликовна култура, Музичка култура, Природа и општество, Верска настава и Граѓанско воспитување*.

IV. СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Следењето на напредувањето и оценувањето на постигањата на учениците е формативно и сумативно и се реализира согласно со *Правилникот за оценување на учениците во основното образование и воспитување*. Процесот на следење и вреднување на еден ученик треба да се започне со иницијална проценка на нивото на кој се наоѓа ученикот. Иницијалната проценка, следењето и вреднувањето на резултатите на напредувањето на ученикот се во функција на постигнувањето на исходите. Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации, а учениците треба да се оспособуваат и охрабруваат да го проценуваат сопствениот напредок во остварувањето на исходите на предметот, како и напредокот на другите ученици. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување. Наставникот во текот на процесот на настава и учење континуирано и на примерен начин му укажува на ученикот на квалитетот на неговите постигања така што повратната информација треба да биде прилагодена, доволно јасна и информативна како би имала улога на поттикнувачка повратна информација.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот, што подразбира:

- собирање на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, детски изработки, творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

- однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

- инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна оценка.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да го следат напредувањето и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Важно е наставник континуирано

да следи и да вреднува диференцирано, освен постигањата на учениците, и процесот настава и учење, како и себе си и сопствена-та работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

6. РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Nav predmetosko	RROMANI ĆHIB E KOTORENCA PALE NACIONALNO KULTURA
Res	Res sikavimasko ande predmeto <i>Rromani ċhib e kotorencia pale nacinalno kultura</i> si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani ċhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe ċhibako ande averċhande trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manuŝengo save trajin paša amende.
Klaso	Štarto
Berŝesko fondo sikavimasko	72

ISHODO SIKAVIMSKO Kana del pes gata e tema/kotor sikljarno džanela te:	KOTOR/ E TEMA		SAINĆARIPE
– Šaj te keren svato bi ačhavimasa thaj te losaren kotora ande paramiča save si ramosarde ande porogramo; – Džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikal o telefono sar kerel pes orta svato; – Šaj te mothon e paramiča savi si lačhardi ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte (sar vareso so sas); – Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča; – Šaj te ramon paramiča savi ašunde ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte; – Mothon e paramiča savi si ramosardi (sar nekabor pinte, sar jekh pinta, kana pučes len) džanen te ramon xarno lil.	ČHIBAKI KULTURA	VORBA	E vežbe katar vakeripe Vakeripe – vorba varekasa; Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine e pinte. Vakeripe khajda te avel so majbut pučipa. Vakeripe Vakeripe šejengo (šejengo (sar xačarde e paramiča). Vakeripe sar e vežba. Vakeripe katar e džuvdimata thaj o trujalipe. Sikamnengo gindo pale kova so drabarde. Kana nakhaven trubun te len alavari. Vakeripe angle amala. Baxtaripe. Baxtaripe pe sumnale thaj bare deša (khelipe sar trubul te avel ando trajo, e kultura kana keras svato varekasa, pakipe pale aver manuš). E vežbe pale ramosaripe. Vakeripe so sas Ramosaripe irimaske svaturja pe pučipa ande save si pinturake kotora. Te pherdon vakerora alavenca save si line andar e paramiča. Vakeripe andar e paramiča Vakeripe khajda te pučen so majbut pučipa (trubun te ramon boldo svato pe pučipa). Xame paramiča pale čavorra ande štarto klaso. Čibake khelimata. Korkorutno vakeripe pe teme, katar 10–15 vakerora.
– Lel sama so aver keren svato, thaj či činavel len ando svato; – Ašunel, xačarel thaj phenel so xačarda; – Xačarel krlesa xarno drabaripe džanlipasko ramope; – Xačarel interpretativno drabaripe ande lilaripe.		E recepcia	Orta numaj aver khelimata. E recepcia vakerimaski. E recepcia kana krlesa drabaren paramiča. Vakerimasko res. Khlemata save zuraven ašundipe. E interpretacia džanglipaski. E interpretacia lilaripaski.
– Šaj te orta ramol vakerora thaj te phandel vakerora po sainćaripe; – Džanel te ramol štapme thaj ramosarde grafemurja; – Korkoro šaj te ramol po varesoske teme, katar 10–15 vakerora; – Neve alava šaj te čhol orta ande vakerora;		Ramosaripe	Ramorarimaske vežbe. Ramosaripe so sas pe pučipa save si čhutine pe pinte. Vakerora savenca džipheren paramiča. Vorba thaj ramope. Vorba po fundo pučimasko (ramosarde irimaske alava po pučipe). Ramosaripe, diktato, ketano ramope. Orta ramope vakerora, save naj orta ramome. Čitra, ramosaripe čitrako, anav pale teksto savo ramolpes. Orta ramope, korkoro orta ramon.
– Šaj te pindžarel importantne kotora ande lilaripe; – Šaj te dikhel sima ande lilaripe thaj leski karakteristika; -Šaj te dikhel so si lače a so naj lače maškar e sima; -Šaj te dikhel ververipe maškar tradicijsko thaj ramome lilaripe; -Šaj te pindžarel fundo giljako, paramičako; -Korkoro šaj te khuven e paramiča e sima a savo mothol o lilvarno ande paramiča; -Šaj te pindžren kotora save mothon; – Šaj te xačaren kaj ande amende varesoske paramiča džungaven šukar thaj džungale hačaripa; – Xačarel nava sar kaj si stiho, strofa, e basna, paramiča, thaj aver; – Xačarel nava sar kaj si than, vrijama ande savi kerele pes svato ande paramiča, lilaripasko sima, pherjasno lilaripe; – Pe godi šaj te andar o muj vakerel xame lilaripaske kotora.	LILARIPE		Školaki lektira – Losaripe Čhavrikane diľja <i>Čhavorendi diľjarni 1–4/ losaripe</i> A. Krasniči – <i>So vačaren e đuvdimata</i>, losaripe Kamljarde thaj informativne paramiča: losaripe andar pinturaki enciklopedia thaj andar e čhavrikane lila. Lila: Lil drabarimasko pale štarto klaso. Bučarno lil. Kamljardo thaj informativno ramosaripe: Losaripe katar ilostrovano enciklopedia thaj čhavrikane romane lila. E proza Šaipe te hačaren prozno lilaripasko ramope. Katar soske, katar kaske kerel pes svato ande paramiča, angluno res paramičako. Šaipe te losaren angluno majšukar kotor paramičako. E karakteristike simaske (pindžaripe thaj šipe te ačhen pe rig simaske) Gilja Fundosko dikhipe thaj hačaripe ande gili, thaj pindžaripe soske si stilske figure. E komparacia. Teatrako ramope Teatro, artisturja, e pozornica.

– Džanen kana trubun te čhon artikula paše muršikano ling, džuvljikano thaj liduj linga; – Džanen te ramon baro teljarno grafemo kana ramon nava alaveske, gaveske, foroske thaj aver; – Džanen kana ramon pes džanutne thaj lindine sarnavna; – Ramon baro teljarutno grafemo kana ramon sumnale deša; – Orta ramon semnurja pale interpunkcia; – Pindžaren modalne kernavna; – Pindžaren navna.	E GRAMATIKA	Lila: R. Đurić, <i>Standardizacija romskog jezika</i>, Kali Sara, Sarajevo 2012. R. Đurić, <i>Parvipo romskog jezika</i>, Visoka škola strukovnih studija za vaspitače, Vršac 2011. Hačaripe sar kaj si: vakerora, alav, slogo. Baro grafemo po teljaripe thaj punkta po agor vakerimako. Džanutne thaj lindine sarnavna. Baro teljarutno grafemo ande ramosaripe navna manuše. Baro teljarutno grafemo ande ramosaripe gavenge thaj foroske navna. Ramosaripe navna sumnale desengo. Orta vorbin aspirate. Navna thaj modalne kernavna. Semnurja interpunkciake. Navna thaj modalne kernavna. Mothovipe thaj ramosaripe andar e paramiča save si ramome ande školaki lektira. Lekharimaske vežbe.
---	---	--

Importantne alava: lirsko gilji, paramiča, navna, e semna interpunkciake, tradicia, modalne kernavna. E korelacia: bašalimaski kultura, pin-turaki kultura.

I. SAINČARIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čhavorenca o predmeto *Rromani čhib e kotorencia pale nacionalno kultura* trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimasko centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čhavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora.

Ande sikavipe trubul te so majlače prezentuil lilaripa save sikamne bi pharimasa sičona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura.

Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

- e metoda drabarimaski
- e metoda vorbaki – vorbaki metoda
- e metoda haljarimaski (monološko metoda)
- e metoda praktikane bučako naučno – rodipaski metoda andar e čhibake kotora, e dijalektologija, prozodija, rromane dijalekturja, kidi-pe averčhande tradicijake lilaripasa, buti neve tehnologijasa.

Trubun te ande buti čhavorenca si tumen averčhande kotora bučake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti duje čhavorenca, buti ketane čhavorenca – sikljope trujal averčhande khelimata sar kaj si e kvizurja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pučipa thaj boldo svato – pučipe khajda te vazden o krlo. E vežbe – pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacia pučimaski thaj boldo alav e intonacijasa. Vakeripe – pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mothovi-pe – pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovi-pe pherde alavenca. Dijalogo – maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane.

Vakeripe – xarne paramiča, e basne, kova so xačarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, dilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande rromani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šėja ande prezento, perfekto thaj futuro. Sikavipe rromane čhibako e kotorencia pale nacionalno kultura del fundoske džanglipe andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura. Ko sikamno trubus te džungadon kamepe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicija thaj rromano trajo. Sikljope si lačhardo khajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stanadardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa.

II. PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, numaj vi sikammenca losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlače, so kerde majbut drom, sar

sikljona čhavorenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodurja. E sikamne rodona thaj sikljona neve džanglipe. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlače čhavorenge.

Neve vinajipake – sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačo ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodurja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te hačaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile. Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodurja sikavimaske šaj te ločaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainčarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čhavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa. Lače ramosarde e ishodurja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko – metodikano procesos sikavimasko. Paše godova, e ishodurja sikavimaske save si lačharde khajda te sikljon, e ishodurja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile.

III. DIDAKTIKANO – METODIKANE ALAVA

ČHIBAKI KULTURA

Sainčarel: vorba, e recepcia thaj o drabaripe.

Kava sikljope čhavorra sikljon ande aver kotora andar predmeto rromani čhib pale navionalno kultura rromengi sar vi andar ever predmeturja. Averčhande sikljavimasa šaj te avel len fundo (sar kaj si pinta, vakerora, vakeripe), numaj vi averčhande kotora sar kaj si: čhibako, stilsko, gramatikano a sa te barjaren vorba. Ande vuče školake nivelurja vorba, drbaripe thaj ramosaripe avela majlače.

Vorba

Sainčaripe vorbako si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli. Kale kotora si čhutine ande sa sikavimaske kotora. Majanglal trubun te čhavorenca keren vakerimaske vežbe, a thoska ramosarimake.

Trubun te len sama te sikamnenge den vežbe save si pale štarto klaso. Kova so trubun te keren sikammenca kana si pučipe pale vorba si: paramiča pale kova so sas, so dikhle, so kamen. E teme save šaj te den sikamnenge si: familija, autobiografsko paramiča, dosturja, xabe, phiradipe, mungro amal – mungri amalni, bučarimasko des sikammen-go, tromali vrijama, džanglipe, lil. TV thaj o radio, dromaripe, arakhas o tujalipe – džuvdimata thaj čarja, vrijama, beršeske kotora, dejaki čhib, importantne rromane deša, pindžarde rromane lilvarne, čhavrika-ne lila, sporto.

Katar o sikamno ažučaras te šaj korkoro te vakerel pe nesavi tema, sar vi te kerel alava katar dino alav. Trubun te džanen te mothon piro gindo pale kova so drabarde (so si lenge šukar so naj, sostar) te phenen kon ramosarda lil, kon si angluno ande paramiča, sosoko si manuš thaj aver. Trubun te džanen te najisaren thaj te rudisaren pale ažutipe.

Trubun te barjaren piro alavi kana drabarena o rromano alaviri. Barjaripe alavengo šaj te buljaren khajda kaj ramosarena o rebuso, khelena pes alavenca. Trubun te ramon piro alavari ande savo avena ramo-sarde bipindžarde alava.

E recepcia (ašundipe vakerimasko)

Ašundipe aver manušen ande vorba si but importantno ande komunikacia. Zuravas e sikamnen te kana keren svato ašunen so aver mothon, a na te čhinen o svato. Ande konteksto sikavimasko (kana motholpes lenge sar trubun te keren) sikamne trubun te ašunen so aver mothon, a pale godova phenen so si len te bolden svato.

Vi kana khelenpe čhavorra barjaren šaipe te ašunen aver ande vakeripe, sar vi ande interpretacia džanlgimaski khajda vi ande lilaripe. Trubun te sikljon te ašunen aver manušen ande vakeripe vi kana orta keren svato sikljarnenca thaj vi amalenca.

Losaripe andar barvalo čhibako korpuso naštik te avel bi sajek-hutnako barvalipe alavengo. Godolastar ande školaki lektira dikhas e stilske figure, čhibake khelimata, neve alava thaj aver.

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čhutino artistikano, hačarimasko kotor. Kava si čhutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, hačaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čhavoren-gindo, čhib, kulturake kotora, hačaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lilaripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čhavorren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

- Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čhavorenge ande štarto klaso);
 - Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);
 - Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);
 - Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe);
 - Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako). E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi.
- E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi. Kotora andar lilaripe šaj te sikljon ande jekh školako berš andar o lil pale lilaripe numaj školaki lektira. Sa gadava, šaj te losarel o sikamno sar gindil kaj trubul te sikljon e čhavorra sar ramol ando plano.

E gramatika

But si importantno te čhavorra sikljon te orta ramon thaj te džanen distinkcija maškar aspirate (kh, ph, th, čh). Kotora sar kaj si: navna, modalne kernavna pašnavna thaj e prepozicije šaj te keren po pindžarimasko niveli.

IV. AŽUTYPE THAJ MOLIFE SIKAVIMASKO

Molipe sikavimasko thaj džanglipe sikljavnengo musaj te avel sar kaj si ramosardo ande *Pravilniko pale molipe sikljarnengo ande fundo-sko sikavipe thaj vinajipe*. Zuravipe sikljarnengo ande sikljope trubul te dikhel pes sar sas po teljaripe džanlipasko. Sikavno kana sikljol e čhavorren sa jekh trubul te phenel kazom e čhavorra džanen. Lesko gindo trubul te čhavorenge avel motivcija te so majlače sikljon. Trubun te den molipe pale sikljope, thaj te mothon sar sikljile, numaj si but importantno te čhavorra sikljon te korkoro šaj te dikhen kazom sikljile.

7. РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE

Scopul	Scopul învățării limbii române cu elemente ale culturii naționale este ca elevii să stăpânească legile de bază ale limbii române literare pentru o exprimare corectă orală și scrisă, cultivând conștiința despre importanța rolului limbilor în păstrarea identității naționale; să-și dezvolte capacitatea pentru interpretarea operelor literare și a altor opere de artă selectate din patrimoniul românesc și mondial, cu scopul de a cultiva tradiția și cultura poporului român și dezvoltă interculturalitatea.
Clasa	a IV-a
Fondul anual de ore	72 de ore

Finalități <i>După finalizarea temei elevul va fi capabil să:</i>	DOMENIUL/TEMA	CONȚINUTURILE
– înțelegeă și folosească fondul lexical prevăzut; – înțelegeă și folosească construcțiile gramaticale învățate în clasele anterioare și să le extindă prin conținuturi noi; – exprime acțiunea în viitor; – înțelege cererea, cerința și ordinul; – formează propoziții cu complementul indirect; – înțelege poeziile scurte și pasajele selectate din textele în proză adaptate după trebuință; – Memorează poezii și forme literare scurte;	LIMBA	Învăță în jur de 100 de cuvinte; Repetarea noțiunilor învățate în clasa a III-a (repetarea și exersarea); Introducerea treptată a noțiunilor de bază din domeniul morfologiei; Cuvântul ca parte de vorbire, substantivul, adjectivul, pronumele, verbul; Felurile substantivului; Timpurile principale ale verbului – prezent, trecut, viitor; Propoziția simplă – noțiunea de propoziție simplă și părțile ei; Subiectul și predicatul.

– obsearvă melodia versului și determină cuvintele care se rimează; – evidențiază momentul principal al textului literar; – descrie prin afirmații simple trăsăturile de caracter ale eroului literar;	LITERATURA	TEXTELE LITERARE <i>Somnoroase păsărele</i> – Mihai Eminescu; <i>Cu săniuța</i> – Mihail Sadoveanu; Lupul, calul și puil de vulpe – poveste populară românească; Toamna – George Coșbuc; <i>Fata moșului și fata babei</i> – Petre Ispirescu; <i>Bunicul</i> – Barbu Ștefănescu Delavrancea; Poezii și povestiri ocazionale (Crăciun, Anul Nou, Colinde, Paști, 8 Martie, 1 Mai); Zicători, proverbe, povești hazlii...; <i>La scăldat</i> – Ion Creangă; <i>Omul de zăpadă</i> – Gellu Naum; <i>Cheia</i> – Mihail Sadoveanu; <i>Vara</i> – Otilia Cazimir; <i>Iarna</i> – Nicolae Labiș; <i>Primăvara</i> – Mihail Sadoveanu; <i>Cine este cel mai puternic pe pământ</i> – Alexandru Mitru; <i>Nu e voie</i> – Tudor Arghezi; <i>Mama – tata</i> – Ion Miloș; <i>Cum cresc anii</i> – Miodrag Miloș <i>Eu presimt vara că a venit</i> – Desanka Maksimović <i>Căinele, cocoșul și vulpea</i> – Esop La libera alegere (în conformitate cu interesele elevilor), profesorul alege și alte texte care nu se găsesc pe această listă. Profesorul alege din textele date. LECTURA ȘCOLARĂ 1. Selecții de basme, povești, poezii, fabule din literatura română; 2. Selecții de basme, povești, fabule din literatura universală; Romane pentru copii. 3. Selecții de basme, povești, fabule din literatura sârbă; Selecții de basme, povești, fabule din literatura română și din literatura altor comunități naționale din Voivodina.
– înțelege informațiile, sugestiile și comenzile rostite sau scrise clar și lent; – participă la dialog pe un subiect dat, în concordanță cu domeniile tematice; – citește cu înțelegere în sine scurte texte liniare și neliniare, cu o gramatică și lexic cunoscut; – scrie un text scurt în concordanță cu normele ortografice prevăzute; – scrierea corectă a cuvintelor cu m înaintea lui p și b. Actualizarea scrierii corecte a diftongilor; – scrierea corectă a cuvintelor într-o, într-un, dintr-o, dintr-un, printr-o, printr-un, s-au, i-au, l-a, s-a etc. ; – să însușească obiceiurile legate de tradiția poporului român;	CULTURA EXPRIMĂRII	I. Despre sine: informații de bază despre sine – data nașterii, vârsta, locul și strada. II. Familia: membrii familiei extinse și informații de bază despre aceștia. III. Locuința mea: un spațiu în care să înveți și să te odihnești; zilele săptămânii și weekendurile; împărțirea locurilor de muncă și responsabilitățile în familie. IV. Mâncare și băutură: diferite feluri de mâncare și băutură, fructe și legume, desert. V. Îmbrăcăminte și încălțăminte: îmbrăcăminte pentru ocazii specifice (îmbrăcăminte formală și sportivă) VI. Sănătate: examen medical și intervenții; cele mai frecvente îmbolnăviri. VII. Învățământ: învățatul și responsabilitățile școlare; excursii, călătorie VIII. Natura: animale domestice și sălbatice; termeni geografici de bază, țări străine IX. Sport și jocuri: sport și echipament sportiv X. Așezări, trafic și facilități publice: parți ale orașului; în drum spre școală, participanți în trafic; brutărie, patiserie

Cuvinte cheie: limba română cu elemente ale culturii naționale, ascultarea, înțelegerea, vorbirea, citirea, scrisul.

LIMBA (gramatică, ortografie)

Repetarea noțiunilor învățate în clasa a III-a. Introducerea treptată a noțiunilor de bază din domeniul morfologiei: cuvântul ca parte de vorbire, substantivul, adjectivul, pronumele, verbul. Felurile substantivului, timpurile principale ale verbului – prezent, trecut, viitor. Propoziția simplă – noțiunea de propoziție simplă și părțile ei. Subiectul și predicatul. Ortografie. Scrierea corectă a cuvintelor cu **m** înaintea lui **p** și **b**. Actualizarea scrierii corecte a diftongilor. Scrierea corectă a cuvintelor **într-o, într-un, dintr-o, dintr-un, printr-o, printr-un, s-au, i-au, l-a, s-a etc.** Folosirea corectă a semnelor de punctuație (punct, virgula, semnul întrebării, semnul exclamării, două puncte, liniuța de unire).

LITERATURA

Lectură școlară

Somnoroase păsărele – Mihai Eminescu; Cu săniuța – Mihail Sadoveanu; Lupul, calul și puil de vulpe – poveste populară românească; Toamna – George Coșbuc; Fata moșului și fata babei – Petre Ispirescu; Bunicul – Barbu Ștefănescu Delavrancea; Poezii și povestiri

ocasionale (Crăciun, Anul Nou, Colinde, Paști, 8 Martie, 1 Mai); Zicători, proverbe, povești hazlii...; La scăldat – Ion Creangă; Omul de zăpadă – Gellu Naum; Cheia – Mihail Sadoveanu; Vara – Otilia Cazimir; Iarna – Nicolae Labiș; Primăvara – Mihail Sadoveanu; Cine este cel mai puternic pe pământ – Alexandru Mitru; Nu e voie – Tudor Arghezi; Mama – tata – Ion Miloș; Cum cresc anii – Miodrag Miloș

Lectură

Poezii, povești, povestiri din literatura română; basme românești

Citire

Citirea conștientă, cursivă și expresivă a textului cunoscut și necunoscut.

Evidențierea corespunzătoare a ritmului, intonației cu respectarea semnelor de punctuație, respectarea pauzei. Citirea pe rolyuri.

Analiza textului

Înțelegerea textului citit cu ajutorul analizei personajelor (portret, caracteristici, sentimente). Observarea mesajului operei în baza situațiilor concrete și detaliilor din text.

Răspunsul la întrebările puse în legătură cu textul citit. Reproducerea textului; reproducerea textului cu schimbarea sfârșitului. Diferențierea textelor epice de cele lirice. Analiza unor poezii pentru copii mai scurte.

Noțiuni de teorie literară

- Poezia lirică – ritmul poeziei, rima
- Poezia epică – legătura evenimentelor cu locul, timpul și personaje
- Personajul literar – înfățișarea, caracteristici
- Poezii și povești populare
- Fabula

CULTURA EXPRIMĂRII

Exprimarea orală

Reproducerea conținuturilor textelor citite – prescurtarea sau lărgirea textului, schimbarea sfârșitului textului. Povestire după ilustrații care prezintă un eveniment, povestirea întâmplărilor personale (prin expunerea gândurilor și sentimentelor proprii), povestire după unele cuvinte date. Descrierea ființelor și evenimentelor (portretul fizic, caracteristicile de bază, descrierea naturii). Scurte autobiografii. Povestirea unor evenimente sociale, despre munca în clasă, la școală... Exerciții de îmbogățirea vocabularului prin jocuri și situații de comunicare. Memorarea poeziilor scurte.

Exprimarea în scris

Copierea textelor mai scurte (până la 100 de cuvinte) cu scopul de a se perfecționa tehnica și ritmul scrisului. Dictare, dictare de control. Reproducerea textului – ca și în exprimarea orală. Introducerea elevilor în procesul de alcătuire a compunerilor în scris: analiza temei, alegerea materiei, elementele de bază ale compoziției (introducerea, tratarea, încheierea), scrierea compunerilor. Povestirea evenimentelor din viața elevilor, din excursii, din vacanțe, din școală și din localitatea în care

trăiesc. Exerciții de alcătuire a propozițiilor simple (locul subiectului și predicatului). Teme pentru acasă și analiza lor la ore.

Elemente de cultură națională:

- Folosirea termenilor în limba română referitoare la sărbători și obiceiuri calendaristice. Descrierea obiceiurilor legate de sărbători, precum și unele obiceiuri legate de nuntă și botez din localitatea unde trăiesc.
- Învățarea poeziilor ocazionale, colindelor și a altor poezii tradiționale din folclorul românesc.
- Audierea unor cântece românești pentru copii. Instrumente muzicale românești. Dansuri populare românești.
- Prezentarea unor obiceiuri tradiționale la ore și serbările școlare.
- Portul românesc.
- Cunoașterea elevilor cu datele esențiale despre formarea poporului român și a limbii române.

MODUL DE REALIZARE A PROGRAMEI

Prin realizarea conținutului programului expus, se folosesc metodele de combinare corespunzătoare. Prin aceasta, trebuie avut în vedere că la capitolul acordat gramaticii, situația de la care se pornește în lucrul cu elevul trebuie să fie cunoașterea limbii ca un sistem, ținând cont că, cuvântul are funcția sa deplină abia în propoziție și din acest motiv trebuie analizat în cadrul propoziției. În domeniul literaturii, este vorba despre inițierea elevilor în înțelegerea operei literare, ceea ce subînțelege și înțelegerea și deosebirea textului poetic, prozei și a textului dramatic, înțelegerea construcției textului precum și a introducerii, cuprinsului și încheierii. Elevul trebuie să înțeleagă textul poetic ca o imagine poetică în care sunt exprimate sentimentele. Trebuie avut în vedere permanent că noi pregătim elevii pentru înțelegerea mesajelor transmise, ca baze pentru viitoarea înțelegere a simbolului și a metaforei, pe care se bazează, de fapt, fiecare text artistic. Cultura exprimării orale și în scris are o importanță deosebită deoarece reprezintă baza oricărei comunicări calitative. Din acest motiv în cursul activității trebuie insistat pe îmbogățirea fondului lexical și pe lărgirea conținutului semantic al cuvântului, la fel ca și folosirea aceluiași cuvânt în situații diferite.

8. РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмету	РУСКИ ЈАЗИК З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦИОНАЛНЕЈ КУЛТУРИ
Циљ Руснацох.	Циљ настави и ученя руского языка з елементами националней култури то поспцигнуц таки ступень розвою комуникативних schopnoscoх школяра же би вон самостойно применёвал schopnosци висловйованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацийох (у складзе зоз тематичним минимумом и у писаней форми), пестовал национални и културни идентитет, етничне самопочитиване и упознаване школярох зоз елементами традиций, култури и обичайох
Класа	Штварта
Рочни фонд годзинох	72 години

ИСХОДИ	ОБЛАСЦ / ТЕМА	ЗМИСТИ
По законченной теми/обласци школяр годзен:		
– прецизно одредзиц место и час збуваня подййох у литературним дїлу – описац подоби и ситуаций у литературним дїлу – окрем буквалного и основного значеня словох розумиц и пренешене значенє словох – зоз одвигуюцима словами меновац животну реалносц – прецизно зоз одвигуюцима словами меновац животни ситуаций и завеня – розумиц взаїмносц причинох и пошлїдкох у поступкох – анализовац чувства и розположеня особох у литературних дїлох – дац свойо думане о прочитанним литературним дїлу, або о одпатреной театралней представи – поцагнуц паралелу медзи приповедку и драмским текстом – хасновац научени поуки зоз присловкох	КНЇЖОВНОСЦ	Школска лектира Поезия Яков Кишюгас, <i>Черешньов квиток</i> 1. М. Будински, <i>Наисце ше боїм</i> 2. М. Римар, <i>Ми би сцели</i> 3. М. Римар, <i>Седми поверх</i> 4. Яков Кишюгас, <i>Ходзим, видзим, чуєм чувствуєм</i> М. Ковач, <i>Кандур и тацок</i> 5. М. Скубан, <i>Шицко змотане</i> 6. Руска народна писня <i>Зламала ше кормань деска</i> Проза Яков Кишюгас, <i>Черешньов квиток</i> 1. Русийска народна сказка, <i>Хвосты</i> 2. М. Канюх, <i>Пчолка Смола</i> 3. <i>Кед бизме мали кридла</i> 4. <i>Голуби</i> 5. <i>Маричка</i> 6. <i>Оргони</i> 7. <i>Кед ме погласка</i> Яков Кишюгас, <i>Ходзим, видзим, чуєм чувствуєм</i> 8. <i>Хори лев и лїшка</i>

		9. М. Скубан, <i>З брегох на ровніну</i> 10. М. Скубан, <i>Врацена цмота</i> 11. Штефан Чакан, <i>Шлак и соловей</i> 12. Штефан Чакан, <i>Сова и млади птички</i> 13. Штефан Чакан, <i>Стари и млади вовк</i> 14. Драмски тексти зоз <i>Заградки</i> 15. Загадки и присловки по вибору Основни характеристики прози, поезії и драми Характеристики басни, сказки и приповідки Присловки и загадки Руски народни приповідки, басни, сказки и писні На прикладах предложених уметніцких текстах замерковйовац: опис места, опис часу, опис подоби и опис ситуації Обачовац и розумиц буквалне и пренсшене значенє словох, розликовац животну реалносц од стварносци кнїжовного діла (реалне и задумане) Зоз одвитуюцима словами меновац животни ситуації и зявеня Обачовац природни зявеня як и причини и пошлїдки збуваньох Замерковйовац чувства и розположеня особох у литературних ділох Наводзиц причину пре хтору ше нам даєдно кнїжовне діло пачи, а даєдно не Хасновац синоними и подобни слова у описованю и приповеданю Розгварка о патреней театралней представи на руским язiku Анализа школярских писаних составох (особних и цудзих) Характеристики драмского тексту Присловки
– правильно писац хаснууюци руску лексику и руску азбуку – правильно писац датици зоз числами и словами – правильно писац словко не и дієслово – розликовац файти препенлївих словох – розликовац дієслова хтори означую стан и збуване – правильно хасновац особни и присвойни заменовніки – правильно хасновац прикетніки – правильно бешедовац у прешлим, терашнім и будучим чаше – хасновац наглашку на предостатнім складу – хасновац правилни и, у датих хвилькох, одвитууюци здравканя	ЯЗИК ГРАМАТИКА И ПРАВОПИС	Аутоматизовац писанє по правилох руского язика и рускей азбуки Писанє числох и датумох зоз числами и словами, тє. буквами Писанє словка не и дієсловах Назви препенлївих файтох словох Дієслова хтори означую стан и збуване Особни и присвойни заменовніки Прикетніки Правилне хаснованє формох прешлого, терашнього и будучого часу Усвоєносц наглашки на предостатнім складу Хаснованє основних формох виразох и здравканьох при обходженю з другима младшими и старшими собеседніками
– самостойно преприповедац змист приповідки – приповедац о дожицох и зявеньох – преширйовац и скрацовац приповідку – описац випатрунок старого руского обисца и просторийох у нїм – розумиц обсяг значеня словох – обачовац розлики и ниянси у значеню словох – розумиц значенє локалних словох и виразох – розумиц значенє архаїзмох – хасновац одвитууюци слова за менованє звукох, фарбох и велькосцох – розумиц же слово своєю праве значенє и функцию указає аж теди кед є похасноване у виреченю – написац кратку вистку – розумиц пречитани текст наглас або у себе – розумлїво и виразно читац текст по улогох – ришовац крижальки и задатки забавного характеру	ЯЗИЧНА КУЛТУРА	Приповеданє о дожицох и зявеньох Преприповедовйованє приповідки Докончованє приповідки по власним виборе; преширйованє и скрацованє приповідки Описованє вонкашнього простору – старе руске обисце, двор, гумно, заграда и заградка Описованє нукашнього простору – просторії у старим руским обисцу Заменьованє словох Хансованє синонимох и пренсшеного значеня словох Розлики и ниянси словох у значеню Обсяг значеня словох Обачованє словох локалних виразох и архаїзмох Менованє звукох, фарбох и велькосцох Розуменє же слово фунционує лєм у виреченю Ришованє задаткох типа крижальки, ребуса, дополньованя, заменьованя и подобне Писанє вистки за школски новини, тє. за дзєцински часопис <i>Заградка</i> Читанє зоз розуменьєм наглас и у себе Виразне читанє прозного тексту по улогох
– розумиц значенє архаїзмох зоз хторима ше меную ствари у старим руским обисцу – розумиц значеня архаїзмох зоз хторима ше меную часци обисца и просторії у старим руским обисцу – вжац учасц у твореню часописа за руски дзєци <i>Заградка</i> – провадзиц дзєцински драмски представи – уключовац ше до роботи културно-уметніцких дружтвох у своїм месце – шпивац коляди и рецитовац пригодни писньочки за Вилїю и Крачун – крашне здравкац старшим у рижних нагодох и ситуаційох – розумиц значенє и важносц експонатох у музею – ценїц, почитовац и розумиц пришлосц и роботу людзох у прешлосци	ЕЛЕМЕНТИ НАЦІОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ	Нашивиц музей, видвоїц и описац найинтересантнейши експонат Стари предмети наспрам нових и стари слова наспрам нових словох Одпатриц документарни филм або часц бавеного филма у хторим приказане старе обисце

КОРЕЛАЦИЯ ЗОЗ ДРУГИМА ПРЕДМЕТАМИ

Сербски язык як немацерински язык

Странски язык

История

Музична култура

Подобова култура

Вирска настава

Гражданске воспитанє

Наставна програма *руського язика зов елементами національної культури* состоїть з трьох предметних областей: літератури, язика і культури висловлювання. Шість три області медзисобно попреплетани і ані єдну не мож виучовац ізоловано і без учасци других областей.

Наставна програма *руського язика зов елементами національної культури* фундаментує ше на исходах, односно на процесу учения і школярських посигнуцях. Исходи представляю опис інтегрованих знаньох, схопносцях, становисках і вредносцях хтори школяр формує, преширює і прегліблює през три предметни області того предмета.

Наставна програма орієнтована на исходи дава наставнікови вешку шлєбоду, вецей можлівосци у креированю і обдумованю настави і учения. Улога наставніка контекстуализовац тоту програму спрам потребох конкретного оддзєленя беруци до огляду шлїдуюцє: уровень знаня руского язика, состав групи і характеристики школярех; учебнік і други наставни материял хтори буду хасновац; технічни условия, наставни средства і медії зов хторима школа розполага; ресурси, можлівосци, як і потреби локального стрєдку у хторим ше школа находзи. Рушаючи од датих исходах і змистох наставнік преше креирує свой рочни і глобални план роботи зов хторого познейше розвие свойо оперативни плани. Исходи дефиновани по областях олегчюю наставнікови дальшу операціонализацию исходах на уровню конкретней наставней єдинки.

Препоручує ше же би ше школяром презентовали популярни дзєцински і народни дзєцински піснї, же би ше провадзєл дзєцински часопис і реалізовало засєдніцкє патренє театралней представи за дзєци по руски.

Попри корєлаций медзи текстами, необхідно же би наставнік успоставєл вертикалну корєлацию. Наставнік муши буц упознати зов змистами руского язика предходних класох же би ше могло почитовац принцип поступносци і систематичносци.

Наставнік, тиж так, треба же би познал змисти других предметох і зов предходних класох хтори прєучюю историю, традицию і культуру Руснацех, треба же би сам познал традиційну і духовну культуру Руснацех зов наглашку на обичаї Руснацех у Сєрбиї.

Исходи вязани за наставну область література засновани на читаню. Рижни форми читаня основне предусловіє же би школяре у настави здобували спознаня і же би ше успішно уводзєли до швета літературного діла. У штвартєй класи ше, у першим шорє, пєстує ємотивнє читанє і то читанє кратших руских народних приповідкох, текстох зов уметніцкєй творчосци, писньох, баснох, сказкох. Вежбанє чєчного читаня зов розумєньом хторє ше приблїжує гу природней бєшєди. При обробку писньох треба вежбач краснє читанє і рєцитованє.

Од школярех того возросту обєкує ше же би знали одрєдзиц цєк подїйох, главни і побочни подоби, час і мєсто збуваня подїї, поуки у баснох поровнац зов подїями зов живота. Замерковїовац елєменти фантастичного у сказкох і пренєшенєго значєня у баснох.

Правописни правила ше усвоюю з помоцу систематичного вежбаня (правиписни диктати, виправянє гришкох у датим текстї, тести зов питаннями з правопису итд.). У рамику правописних вежбох требало би з часу на час уключиц і питаия зов хторима ше прєвєрєю графия (правилнє писанє буквох).

Розвиванє культури висловлювання єдєн з найважнєйших задаткох настави мацєринского язика з елементами національної культури. Тота наставна област, гоч є програмски конституєвана як окремнє подручє, муши ше повязовац зов обробком літературних текстох, як і зов наставу граматики і правописа. Тиж так, обробок літературного текста і работа на граматики і правопису літературного язика муши уключовац і змисти хтори доприноша пєстованю культури усного і писаного висловлювання.

Нужнє же би наставнік вше мал на розумє прєсудну улогу прилагодзєнийох і систематичних вежбох, односно же наставна

материя не усвоєна док ше добрє не увєжба. То значи же вежбанє муши буц состояйна часц обробку наставней матерії, примєньованя, обновлюваня і утвєрждованя знаня.

Упознаванє школярех зов основами истории рускей мєншинскєй засєдніци у Сєрбиї (присєльованє, культурни, образовни, вирски і приврєдни активносци, найвисши посигнуца у культурї, рєлєвантни організації і институції. . .). Пєстованє ємоціонального одношєня гу традиції, культури, звичайом рускей мєншинскєй засєдніци у Сєрбиї (фолклор, ремєсла, народна творчєст, театр, література, музика, звичаї. . .). Обєзпєчиц школяром податки о рускей засєдніци у Сєрбиї (населєня, институції і організації, познати особи, мєна, прєзвиска, походзєнє. . .), ає і о вязох зов другима єтнічними засєдніцами. Намагац ше же би ше руски ідєнтитєт і самопочитованє пєстовало суптилно, не з помоцу висловох і фразох, ає на конкретних прикладох, при тим злучовац спознаня з ємоційним унапрямованьом, даваюци значєнє мєншинским і людским правом, інтерєтнічному почитованю, толєранції і інтеракції.

Муши ше стално мац на розумє сущини задаток того предмета: же би школяре научєли крашнє бєшєдовац на руским літературним язикї, же би крашнє читали, писали і же би здобули схопносц у язичнєй правилносци. Стално ше муши мац на розумє і прєдзнаня школярех, же би ше могло надовязац на материя хтору школяре уж звладали. На кождєй годзини наставнік треба же би вибєрал дифєрєнційни поступок, бо школяре розличного возросту і приходза з розличними язичними компетенциями.

Граматику треба викладац у імпліцитнєй формї, мєсто виправляия гришкох хаснує ше формованє правилнєй бєшєднєй вариянти. На годзини треба створиц приємну атмосферу, хтора оможлївлює партнєрскє одношєнє мєдзи наставніком і школяром і помага же би ше звладала психична барєiera при активизації схопносцох висловлювання. Кождє язичнє средство ше демонструє у одрєдзєним контекстї, не ізоловано. Под час увєжбованя бєшєдних схопносцох треба же би доминовали розлични форми діялогах у інтеракції наставнік – школяр і школяр – школяр. При висловлюваню ше глєда єдноставносц, природносц, спонтаносц і язична правилносц.

Провадзєнє і вреднованє настави і учения

Провадзєнє і вреднованє рєзультатох напєредованя школярех у функції досцигованя исходах, а почина з ініциалним прєцєньованьом уровня на хторим ше школяр находзи і у одношєню на цо ше будзє прєцєньовац його дальши цєк напєредованя, як і оцєна. Кожда активносц добра нагода за прєцєньованє напєредованя і даванє повратнєй інформації. Кожда наставна годзина і каждая активносц школяра нагода за формативнє оцєньованє, односно рєгистрованє прогрєсу школярех і унапрямованє на дальши активносци.

Формативнє вреднованє состояйна часц сучасного приступу гу настави і подрозумює прєцєньованє знаньох, схопносцох, становисках і справованя, як і розвою одвитуєющей компетенції под час настави і учения. Под формативним мераньом подрозумює ше зазбєрованє податкох о школярєвих посигнуцях, а найчєстєйши технїки то: рєалізация практичних задаткох, провадзєнє і зазначованє школярєвих активносцох под час настави, непострєдна комуникация мєдзи школяром і наставніком, рєгистєр за кожного школяра (мапа напєредованя) итд. Рєзультати формативного вреднованя на концї наставного циклуса треба же би були виражєни і сумативно – зов числову оцєну.

Робота каждого наставніка состоїть од планованя, рєалізації і провадзєня і вреднованя. Важнє же би наставнік континуєвано дифєрєнційно провадзєл і вредновал попри посигнуцях школяра і процес настави і учения, як і сєбє і свою власну роботу. Шїцко цо ше укажє як добрє і хасновитє наставнік вихаснує і познєйше у своєй наставнєй пракси, а шїцко цо ше укажє як недосц єфикаснє і єфєктивнє требало би унапєрдзиц.

9. SLOVACHKI JEZIK SA ELEMENŤIMA NAČIONALNE KULTÚRE

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK AKO JAZYK S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY
Cieľ	Cieľ učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných i odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajov slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.
Ročník:	Štvrtý
Ročný fond hodín:	72

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	OBLASŤ/TÉMA	OBSAHY
– rozlišovať vypovedanú hlásku a napísané písmeno; - vypovedané a napísané slová a vety; – ovládať základnú techniku čítania a písania s dôrazom na správnu výslovnosť dvojhlások a slabík; – poznať podstatné mená, prídavné mená (rod a číslo) a slovesá (slovesné časy); – rozdeliť slová na slabiky v jednoduchých prípadoch; – čítať s porozumením; – aktívne počúvať a pochopiť obsah literárno-umeleckého textu, ktorý sa mu číta; – rozlišovať báseň, bájkú, ľudovú a autorskú rozprávku a dramatický text; krátké formy ľudovej slovesnosti – vnímať osoby a ich kladné a záporné vlastnosti; – rozlišovať hlásku/písmeno, slovo a vetu; – správne povedať úplnú vetu; – správne používať veľké písmeno na začiatku vety a pri písaní vlastných mien, názvov miest a ulíc a základných objektov; – veta, druhy viet a interpunkcia; – utvoriť ústny odkaz so zodpovedajúcimi slovami; – prerozprávať niečo; rozprávať podľa obrázka/obrázkov a o zážitkoch; – ústne opísať veci z priameho okolia a podľa predstavy; – vyberať a používať zodpovedajúce slová pri rozprávaní; – správnym spôsobom využívať nové slová a správne vyslovovať špecifické hlásky pre slovenský jazyk v každodennej konverzácii; – spamäti predniesť kratšie literárne útvary; – účinkovať v scénickom prednese textu; – zúčastniť sa v kultúrno-umeleckých podujatiach (aj ako divák, aj ako účastník) – vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho; – chápať pojem národnostná príslušnosť a vnímať príslušníkov iných národov; – chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov; – poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbcinou; – predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia; – zapojiť sa do veku primeraných detských ľudových hier a tancov; – poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (so zameraním na svoju dedinu a dedinu svojho pôvodu) – zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými) – poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (Vianoce – koledovanie, Mikuláš a Lúcia, Nový rok, Veľká noc – oblievačka, svadobné zvyky a obyčaje), a k tomu priliehavé tradičné jedlá; zaznamenávanie menín; poznať slovenský ľudový odev – základné prvky	ČÍTANIE A PÍSANIE JAZYK LITERATÚRA	Hláska, slovo, veta. Slová a vety ako hovorené a písané celky. Jazykové hry. Analyticko-syntetické cvičenia; lexikálne a syntaktické cvičenia; motorické cvičenia. Písanie (odpisovanie, samostatné písanie) Čítanie (splývavé/globálne čítanie, čítanie nahlas a potichu); otázky, ktorými sa overuje, ako žiaci pochopili prečítaný text. Výslovnosť hlások, s ktorými žiaci majú ťažkosti (napr. <i>dz, dž, h, ch, ň</i>). Dvojhlásky a výslovnosť <i>de, te, le, ne, di, ti, li, ni</i>. Samohláska <i>ä</i> a dlhé samohlásky <i>a, é, í</i>. Podstatné mená, prídavné mená (rod a číslo) a slovesá (slovesné časy). Rozdelenie slov na slabiky v jednoduchých prípadoch. Veta, druhy viet a interpunkcia. Čiarka pri napočetí. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA Poézia Slovenská ľudová pieseň: <i>výber</i> Výčitanky Hádanky a riekanky: <i>výber</i> Štefan Moravčík: <i>Papier znesie všetko</i> Luba Nguyenová Anhová: <i>Matko</i> Krista Bendová: <i>Ako Jožko Pletko poobliekal všetko</i> Ivan Ambruš: <i>V slovenskom jazyku</i> Milan Rúfus: <i>Opýtala som sa</i> Đorđe Balašević: <i>Panónsky námorník</i> Alojz Čobej: <i>Čo všetko deťom k štastiu treba?/Každý sa vráti rád</i> Pavel Grňa: <i>Recept</i> Daniel Hevier: <i>Madam Jeseň</i> Juraj Tušiak: <i>výber z diela</i> <i>veršiky o Mikulášovi a Lúcii, Vianočné a veľkonočné vinše</i> Ján Navrátil: <i>výber z diela</i> Miroslav Válek: <i>výber z diela</i> František Rojček: <i>Mená nášho Zdena</i> Próza Ján Uličiansky: <i>Prvý letný deň</i> Grigorij Oster: <i>Darček</i> Jaroslava Blažková: <i>Zázrak života</i> Ladislav Kuchta: <i>Najvzácnější dar</i> Jana Bodnárová: <i>Ako sme čakali Vianoce</i> Lev Nikolajevič Tolstoj: <i>Klamár/ Sedliak a Šťastie</i> Ezopská bájka: <i>Kohút a liška,...</i> Slovenská ľudová rozprávka: <i>Medveď a liška</i> Ruská ľudová rozprávka: <i>Kto sa koho naľakal</i> Rozprávky podľa bratov Grimmovcov – výber Silvia Čaňová: <i>Ako sa do hory volá, tak sa z hory ozýva</i> Jozef Pavlovič: <i>Lesík</i> Daniel Hevier: <i>Saxofón, ktorý dostal nádcu</i> Ľudové hádanky, pranostiky, porekadlá a prislovia. Dramatické texty Detské ľudové hry: <i>výber</i> Anna Nemogová Kolárová: výber z diela Ľudmila Podjavorinská: <i>Pytačky</i> DOMÁCA LEKTÚRA – výber 2 diel Jozef Ciger Hronský: <i>Smelý Zajko a Smelý Zajko v Afrike</i> Tomáš Čelovský: <i>Čítanie na zjedenie</i> Pavol Dobšínský: <i>Slovenské ľudové rozprávky</i> Hans Christian Andersen: výber z diela Veku primerané žartíky. Bábkové divadlo pre deti, komiks. Filmované slovenské ľudové rozprávky. Populárne a informatívne texty: Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti. Literárne pojmy: – báseň (verš, strofa); bájka; ľudová a autorská rozprávka; krátke formy ľudovej slovesnosti. – udalosť; miesto a čas konania deja; literárna postava – zovňajšok, – detský dramatický text; detské hry; žartovný text.

JAZYKOVÁ KULTÚRA	Ústne vyjadrovanie	Tradičná slovenská ľudová kultúra, kroj a zvyky a obyčaje. Riadený a voľný rozhovor. Osobnosť žiaka, rodina a dom, povinnosti v rodine, priatelia a spolužiaci, predstaviť svoje obľúbené zvieratko, svoju dedinu /mesto, zaznamenávanie rodinných sviatkov,... Formy spoločenského styku: čo kedy hovoríme, pozdravy a frázy Rozprávania, rozprávania s obmenou a podľa obrázkov (ľudový odev, tradičné jedlá). Prednes krátkého veku primeraného literárneho textu. Dramatické, zdramatizované texty, scénická úprava. Scénický prednes textu (dramatizácia kratších rozprávok, bájok alebo zážitkov žiakov), detské ľudové hry. Obohacovanie slovnej zásoby – dvojazyčnosť. Hovorové, situačné a jazykové hry. Rozhovor o počutých audio zápisoch.
	Počúvanie	Skutočné a napodobnené situácie. Audiovizuálne zápisy. Hry na rozvíjanie pozorného počúvania.
	Čítanie	Literárne texty – prednes učiteľa a audio a video zápis. Neliterárne texty: text v tabuľke, rozvrh hodín, vstupenka a iné. Informatívne texty: pravidlá správania v škole, o živote z nášho okolia, z encyklopédie pre deti.
	Písanie	Písanie písmen charakteristických pre slovenskú abecedu vo frekventných slovách a frázach. Odpisovanie s úlohou. Vypĺňanie krížoviek, hrebeňoviek, tajníčiek, ... Písanie veľkého začiatočného písmena na začiatku vety a pri písaní vlastných mien, názvov ulíc, miest a ulíc a základných objektov. Interpunkcia na konci vety, čiarka pri napočítovaní.

Kľúčové slová: čítanie a písanie, jazyková kultúra, ústne vyjadrovanie, literatúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje vzdelávacie oblasti: čítanie a písanie, literatúru a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť ovládaniu čítania a písania, kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajom a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda všetky oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje prostredníctvom vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúcej na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskôr bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov vzhľadom na predbežné vedomosti žiakov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti gramotnosti) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebnice treba pristúpiť selektívne. Pritom učebnica, ako aj CD k učebnici, je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov pozna-

nia. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na obohacovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na týchto priestoroch charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov väčšinového národa a iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákmi v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

ČÍTANIE A PÍSANIE

Didakticko-metodická organizácia vyučovania čítania a písania závisí od mnohých činiteľov, z ktorých je najdôležitejší ten, ktorý sa vzťahuje na predbežné vedomosti žiakov. Učitelia si volia postup, akým budú vyučovať čítanie a písanie – kombináciu analyticko-syntetickej metódy, globálnej alebo komplexnej metódy. Keďže žiaci poznajú abecedu, dôležité je poukázať na rozdiely medzi abecedami a odporúča sa pracovať podľa komplexnej metódy.

Vyučovanie čítania a písania treba realizovať na viacerých úrovniach s uplatňovaním princípu individualizácie. Náplň, metódy a formy práce treba prispôbiť schopnostiam a potrebám žiakov uplatňujúc diferencované vyučovanie.

V tomto období žiaci majú nacvičovať čítanie zodpovedajúcich textov, správne vyslovujú všetky hlásky, dvojhĺsky, samohlásku *ä*; dlhé samohlásky a dlhé *ř* a *ĺ*, ako i slabiky *de*, *te*, *le*, *ne*, *di*, *ti*, *li*, *ni* a dávajú správny prízvuk v slovách a správny dôraz na slová vo vetách. Treba prihliadať na individuálne schopnosti žiakov. Každé dieťa číta vlastným tempom a podľa vlastných schopností. Žiaduce je často preverovať stupeň zdolanej techniky čítania a porozumenia prečítaného. V procese nácviku čítania možno využívať hry s hláskami a so slovami, jazykové hry (rébusy, dopĺňovačky, krížovky). Žiaci takto poznajú nové obsahy, situácie a sú väčšmi motivovaní a atmosféra je príjemná a uvoľnená. Dôležité je využiť vedomosti žiakov, ktoré nadobudli na hodinách srbčiny.

Písanie treba nacvičovať odpisovaním, dopĺňaním viet, tvorením viet podľa obrázka, tvorením viet podľa skupiny obrázkov, diktátov a samostatným viet a kratších textov.

Nácvik čítania a písania

V tomto období žiak má mať zvládnutú základnú techniku čítania a písania. Zdokonaľovanie čítania treba precvičovať na textoch, ktoré

sú krátke, dynamické, zaujímavé a veku primerané žiakom, a zároveň aj na textoch školskej a domácej lektúry. Osobitný dôraz treba kládať na porozumenie prečítaných slov, viet a textov.

LITERATÚRA

Odporúčané obsahy z oblasti *Literatúra* sa spracúvajú počas celého školského roka z čítanky a CD k čítanke a pracovného zošita, ako základných vyučovacích pomôcok tak, že učiteľ ich realizáciu plánuje v súlade s individuálnymi charakteristikami žiakov a možnosťami celého kolektívu, vedený vzdelávacími výkonmi.

Pri uschopení žiakov, aby za pomoci učiteľa porozumeli textom zo školskej lektúry, ale aj z populárnej tvorby, informačným textom z časopisov pre deti, encyklopédií a pod., dôležité je trvať na tom, aby sa pochopili udalosti, priestorové a časové vzťahy. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Literárne žánre: rozprávky (ľudové a autorské), bájky, básne, porokadlá a príslovia, hádanky, riekanky, vyčítanky, rečňovanky, detské ľudové hry, dramatizované texty.

Čítanie – v podaní učiteľa alebo z audio vizuálneho záznamu kratších slovenských ľudových a autorských rozprávok, textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, bájok, detských ľudových hier. Čítanie sa môže nacvičovať v skupine, pri čom sa prihliada na správnu výslovnosť jednotlivých hlások, charakteristických pre slovenský jazyk. Žiakom, ktorí to dokážu, treba dať aj samostatne prečítať niekoľko viet. Pri spracovaní básní treba nacvičovať krátky umelecký prednes v skupine a individuálne.

U žiakov v tomto veku treba nacvičovať postrehnúť priebeh udalosti, určiť hlavnú postavu, čas a miesto konania deja. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy, spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia (podľa možnosti bábkového) a filmu pre deti v slovenskej reči (podľa možnosti na námet rozprávky).

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu Svet okolo nás, tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, sveta okolo nás, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu. . .

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať podľa vzoru učiteľa alebo pomocou CD nahrávok/interaktívneho materiálu podľa výberu učiteľa alebo žiaka.

JAZYK

Pri spracovaní učiva z jazyka treba prihliadať na správne písanie vlastných mien, názvov ulíc a miest (svojich alebo sídla školy), názvov objektov (hlavne školy), písanie veľkého začiatočného písmena vo vete a písanie bodky, otáznika a výkričníka na konci vety, čiarky pri napočítaní.

Závazne treba prihliadať na správne písanie dlhých samohlások, samohlásky *ä* a dlhého *ř* a *ĺ*, písanie dvojhĺások *ia*, *ie*, *iu*, *ô*, ako aj správne písanie dvojhĺások a slabík *de*, *te*, *le*, *ne*, *di*, *ti*, *li*, *ni* (ako východiskové navrhujeme výber z diela Jozefa Pavloviča a Eleny Štefanovičovej). Rozdelenie slov na slabiky v jednoduchých prípadoch.

Slovné druhy: podstatné mená, prídavné mena (rod a číslo) a slovesá (slovesné časy) treba spracovať len na úrovni poznávania a rozlišovania.

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Spracovaním literárneho textu sa prispieva k pestovaniu kultúry ústneho vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí:

Rozprávanie – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odporúčané témy na spracovanie: škola, rodina, moja dedina/mesto. Priľutovateľské vzťahy. Osobnosť žiaka, rodina a dom, povinnosti v rodine, priatelia a spolužiaci, predstaviť svoje obľúbené zvieraťko; svoju školu, školské potreby. . . Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Doprava. Chránme prírodu – zvieratá a rastliny. Láska k rodnej reči. Formy spoločenského styku: čo kedy hovoríme, pozdravy a frázy. Časopis *Zornička*. Významné sviatky: *Vianoce* (pri čom sa spracuje text Jany Bodnárovej *Ako sme čakali Vianoce*), *Nový rok* (*Mikuláš a Lucia*) a *Veľká noc*; *meniny*, svadobné zvyky a slovenský ľudový kroj, pri čom navrhujem spracovať *Pytačky* Ľudmily Podjavorinskej. Pesničky, dialógy, scénky, dielne na vylepšenie konverzácie. Pexeso. Ako motiváciu na obohacovanie slovnej zásoby sa odporúčajú texty ako *Ako sa do hory volá, tak sa z hory ozýva* Silvie Čaňovej, s možnosťou analýzy frazeologizmov, *Sedliak a Šťastie* a *Klamár* Leva Nikolajeviča Tolstého. . .

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť ústrednú postavu v texte a jej zovňajšok. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o sebe, svojej rodine, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole (max. 5 – 8 viet).

Reprodukcia – Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať za pomoci osnovy sledovaný detský slovenský film, rozprávku alebo detské a bábkové divadelné predstavenie, scénu alebo oslavu.

Opis – ľudí, zvierat, zážitku, sviatkov, prírody.

Dialóg – formy spoločenského styku.

Dramatizácia – kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života.

Rozhovor – prihliadať na rozvoj slovnej zásoby každodennej konverzácie, obohacovanie najmä aktívnej slovnej zásoby. Frekvencované vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Ústne vyjadrovanie sa koná cez hry a aktivity, pri ktorých sa nacvičuje komunikácia (pozdravenie v konkrétnych situáciách: *dobré ráno*, *dobrý deň* a *dovidenia*; poďakovanie, ospravedlnenie, požiadanie o pomoc). Žiaci môžu rozprávať na základe pozorovania obrázkov, deľovej postupnosti, ktorú si môžu aj sami vytvoriť. Môžu prerozprávať počutý text, divadelné predstavenie alebo bábkové hry zreteľným prirodzeným hovorom a správnu výslovnosťou. Učitelia majú dbať na správnu artikuláciu hlások a so žiakmi viesť rozhovor o tom, čo počuli.

Cvičenia vzťahujúce sa na pozorovanie sa vzťahujú na určovanie celku a detailov, pozorovanie predmetov, javov a okolia. Treba ich tematicky organizovať. Najprv sa pozoruje učebňa a potom sa neskôr tá aktivita rozširuje na okolie. Žiaci môžu pozorovať predmety, ľudí, živočíchov, udalosti, obrazy, skupiny obrázkov, fotografie, objekty v okolí a pod. Žiakcu pozornosť treba usmerniť na celok, potom na najdôležitejšie časti a nakoniec na menej podstatné časti. Všímajú sa: tvary, farby, vzťahy, pohyby, mimika, gestá a pod.

Nácvik počúvania začína počúvaním toho, čo hovoria učitelia, iní žiaci, herci a hlásatelia. Vypočutý hovorový prejav sa analyzuje, aby sa určili hovorové vlastnosti hovoriaceho. Počúvanie má byť spojené s mimikou a gestami, ktoré sa vzťahujú na to, o čom sa hovorí. Závazne inzistovať na podporovaní správnej výslovnosti. Počas počúvania pestovať pozornosť a koncentráciu. Počúvajú sa aj onomatopoické zvuky, šumy, artikulované a neartikulované zvuky.

Analytické cvičenia majú byť zaujímavé a povzbudzujúce, lebo sú jedným z najdôležitejších predpokladov na učenie čítania a písania. Nekonajú sa izolovane, ale sú späté s cvičeniami počúvania a pozorovania.

Cvičenia na odstraňovanie nárečových a slangových prvkov vo vyjadrovaní sa konajú pomaly a systematicky. Učitelia majú osobitnú

pozornost' venovat' výslovnosti hlások *h a ch, l a ľ, dz a dž, ř, í a dlhých samohlások, dvojhlások*, výslovnosti slabík *de, te, le, ne, di, ti, li, ni*.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 200 nových slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Od žiakov očakávame, aby vedeli nové aspoň 4 básne, 5 piesní (slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky), hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia a 2 nové krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti mali zapojiť do vekuprímeraných detských ľudových hier a tancov, zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zaznamenávanie Mikuláša a Lucie, Vianoce, Nový rok, Veľká noc koledovanie, oblievačky; meniny), a k tomu priliehavé tradičné jedlá, svadobné zvyky a k tomu priliehavý tradičný ľudový odev.

Vo štvrtom ročníku žiaci píšú vety a kratšie texty. Zvlášť sa dbá o individuálny prístup ku každému žiakovi, teda podnecujú sa jeho schopnosti a schopnosti v písaní. Ak dieťa má ťažkosti pri písaní, treba ho postupne a pozorne uvádzať do techniky písania, kým dieťa, ktoré postupuje rýchlejšie, podnecovať adekvátnymi, dobre zvolenými požiadavkami. Žiaci písomne odpovedajú na jednoduché otázky o vlastných skúsenostiach, bytostiach, predmetoch, javoch. Pri písaní žiakov treba upozorniť na veľké začiatkové písmeno na začiatku vety a pri písaní vlastných mien, názvov ulíc a objektov a na interpunkciu na konci vety a čiarku pri napočítovaní.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi kultúry slovenskej menšiny v Srbsku, sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny v Srbsku (folklór, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje...), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerieť. Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať súbtilne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky a získať zručnosť v jazy-

kovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V náviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ – žiak a žiak – žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiadúca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj slovná známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou na formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane, počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené slovnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaľiť.

10. СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Ime predmeta:	SLOVENSKI JEZIK Z ELEMENTI NARODNE KULTURE
Cilj:	Cilj pouka slovenskega jezika je, da učenici osvojiyo zakonitosti slovenskega književnega jezika, v katerem se pisno in ustno pravilno izražajo, da se spoznajo z izbranimi knjižnimi, gledališkimi, filmskimi in drugimi umetniškimi deli iz slovenske kulture zapuščine in jih znajo interpretirati in razumeti.
Razred:	četrti
Letno število ur:	72 ur

IZHODIŠČA	PODROČJE/TEMA	VSEBINE
Po končanem razredu bo učenec usposobljen, da:		
– razume in uporablja predvideno besedišče – razume in uporablja slovnične konstrukcije naučene v prejšnjih razredih in jih razširi z novimi učnimi vsebinami; – glasno besedila z neznano vsebino, v skladu s tematiko (dialoška in pripovedna oblika), – bere z razumevanjem kratka pisna in ilustrirana besedila v zvezi z znanimi temami. – piše nareke na podlagi usvojenih struktur in leksike; – upoštevaajo pravopis prepiše, dopolni in piše besede ter krajše povedi v zvezi z znanimi pisanimi besedili ali vizualnimi spodbudami; – zastavi vprašanja v zvezi z zastavljenimi stavki. – najde informacije jasno izkazane v besedlu; – razume artikuliran govorni izkaz; – usvoji predvidene jezikovne strukture in jih aktivno uporablja v govoru; – razumevanje v ustnem govoru zaporedoma daljšo vrsto povedi, skupaj z dialogi, ki tvorijo koherentno celoto v okviru obdelane tematike; – aktivno posluša in razume vsebino literarno-umetniškega besedila, katerega mu berejo; – pozorno in kulturno posluša sogovorce;	BRANJE IN PISANJE JEZIK Slovnica, pravopis, ortoepija JEZIKOVNA KULTURA Branje Pisanje Poslušanje in govorjenje	Slovnice vsebine iz prejšnjih razredov (ponavljanje in vaje na znanem in novem besedišču); – zložena poved, vezniki; – negovanje tehnike glasnega branja (pravilen govorni ritem, intonacija, artikulacija, naglaševanje); – usvajanje pisma slovenskega jezika (več pozornosti nameniti pravopisnim pravilom, ki se razlikujejo od pravopisnih pravil v jeziku širšega okolja); – prepisuje daljše povedi; – razumevanje osnovnega apomena krajših pisanih in ilustriranih besedil o neznanih temah; – pisno odgovarjanje na enostavna in zapletena vprašanja; – zastavljanje vprašanj v zvezi z zastavljenimi stavki. – razume pozorno artikuliran govorni izkaz, s pavzami in oblikami neverbalne komunikacije, ki mu pomagajo, da razume pomen; – razume govor učitelja, kratke dialoge, zgodbe in pesmi o neznanih temah, ki jih sliši v živo ali z audio-vizualnih zapisov; – razume in reagira na ustrezen način na kratka in daljša ustna sporočila v zvezi z osebnimi izkušnjami in dejavnostmi pri pouku; – razume in reagira na krajše in daljše ustno besedilo v zvezi z neznanimi temami; – razvija sposobnost in navado poslušanja z razumevanjem.

– poslušaa interpretativno branje in pripovedovanje knjiŹnih besedil zaradi razumevanja in podoŹivljanja; – pravilno izgovori kratek in celoten stavek z enostavno strukturo z ustrezno intonacijo; – razume dialog učiitelj – učenec in obrano; – zastavi vprašanja in odgovori na vprašanja; – jasno izgovori glasove, spoštuje ritem, intonacijo in akcent besed in izrazov; – poimenuje stvari iz neposrednega okolja v zvezi s temami, ki se obravnavajo; – reproducira sam ali v skupini kratke deklamacije in poštevanke, poje znane pesmice. – ustno povzame besedilo; ustno govori na podlagi slike in o doŹivetjih – uporablja ustrezne besede v govoru; – na pravičen naćin uporabi nove besede v vsakdanjem govoru; – sodeluje v odrskem izvajanju besedil; – prepozna pesem, zgodbo in dramski tekst; – opazi like in razlikuje njihove pozitivne in negativne lastnosti; – izrazi svoje mišljenje o ponašanju likova u knjiŹevnom delu; – pozna materialnu in duhovno kulturo svojega naroda na nivoju prilagojenem starosti; – pozna osnovne slovenske folklorne tekste – pozna in razlikuje osnovne slovenske praznike (nacionalne in lokalne kulture); – primerja slovenske praznike in obićaje s tistimi pri većinskem narodu in drugih nacionalnih skupnosti; – ustvari predstavo o lastni kulturni identiteti – zna ustno izraziti vsebine v zvezi z znanimi temami, samostojno ali s pomoćjo učiitelja; – zna povzeti krajši film, dialog ali besedilo na podlagi danega našrta v obliki vprašanj ali podnaslovov; – dalje se usposablja za samostojno predstavljanje obravnavane teme ob vizualni pomoći (slike, strip-slike) in brez tega; – zna na enostaven naćin opisati predmete in bitja; – zna predstaviti osebno doŹivetje.	KNJIŹEVNOST	– slovenske narodne lirskie pesmi – slovenske basni, ljudske zgodbe, legende in pravljice – umetniške zgodbe – drame za otroke – slovenske risanke – stripi in otroški časopisi v slovenščini – otroške narodne igre – poslušanje slovenskih pesmi in glasbe – seznanjanje s specifićnimi slovenskimi glasbili – narodni plesi – tradicionalna narodna kultura – javni nastop, prezentacija lastnega in timskega dela – razvijanje spoštovanja do slovenskega kulturnega izroćila – vzgoja v duhu mira, tolerance, kulturnih odnosov in sodelovanja med ljudmi. – PRIPOROĆENO ČTIVO: Astrid Lindgren: Emil iz Loneberge; Źe spet ta Emil; Emilove nove vragolije Astrid Lindgren: Pika Nogavićka Josip Ribićić: Nana, mala opica Rozman Roza: Koza Filomena Svetlana Makarović: Źivalska olimpijada Vid Pećjak: Drejćek in trije maršovćki Fran Levstik: Martin Krpan Josip Vandot: Kekec Feri Lainšćek: Cicibanija Dane Zajc: Ta roŹa je zate Polonca Kovać: Pet kuŹkov išće pravega Ivan Sivec: Poćitnice na Marsu Goscinný, R. : Nikec Knister: Mala ćarovnica Lili PrimoŹ Suhodolćan: Źivalske novice – priporoćene revije – Ciciban, Pil; – risanke, radio in TV oddaje, filmi, fotografije in dr. – dela po izbiri učiitelja.
--	---	---

Ključni pojmi vsebine: jezikovna kultura, branje, pisanje, poslušanje in govorjenje, knjiŹevnost, tradicija.

NAVODILO ZA DIDAKTIĆNO-METODIĆNO URESNIĆEVANJE PROGRAMA

I. NAĆRTOVANJE POUKA IN UĆENJA

Ćetrto leto ućenja tujega jezika je usmerjeno na utrjevanje znanj pridobljenih v prejšnjih treh letih in uvajanje ućencev v vešćine razumevanja pisanega besedila ter pisanja Źe poznanih vsebin. Komunikativno-interaktivni pouk jezik razumeva kot sredstvo komunikacije, zato se pri poućevanju uporablja naslednje osnove: v ućilnici se uporablja ciljni jezik, v osmišljenem druŹbenem kontekstu ućencev, učiitelj pa svoj govor prilagaja razvojni stopnji in znanju ućencev.

Pri poućevanju knjiŹevnosti in elementov narodne kulture je neizogibna komparativna metoda, zaradi nenehne potrebe ustvarjanja oŹjega ali širšega konteksta tradicije. V okviru tega dela ućnega programa naj se spoštuje splošna priporoćila o opuščanju teorijskih razlag za mlajše otroke. Prićakuje se, da se učiitelj nenehno izpopolnjuje, glede na to, da ti elementi predmeta predstavljajo novost v splošnem šolstvu. Prav tako je potrebno vključiti druŹine in starše ućencev, od katerih učiitelj pridobi pomembne povratne informacije, med drugimi tudi odziv ućencev na gradivo in naćin njegovega posredovanja.

Ućenci. Pri pouku slovenskega jezika z elementi narodne kulture je teŹišće dela usmerjeno na ućence: te se obravnava kot odgovorne, kreativne in aktivne udeleŹence ućnega procesa, ki s svojim trudom in delom pridobivajo in razvijajo jezikovne sposobnosti, usvajajo jezik in pridobljena znanja uporabljajo v komunikaciji. Ućenci sprva poslušajo in se odzivajo, kasneje zaćnejo govoriti. Ko gre za knjiŹevnosti in elemente narodne kulture, otroci lahko aktivno sodelujejo v spontanem pogovoru pri urah, ali pri zbiranju obvestil, raziskav in spoznanj starejših ćlanov druŹine (posebej dedkov in babic), ki so povezani s temami iz narodne tradicije. Znanje ućencev se ocenjuje v skladu z jasno doloćenim naćelom relativnosti, po katerem vzor ne predstavlja izvirni govorniki, saj je na tej jezikovni ravni sporoćilnost oz. pomen pomembnejši od slovnićne natanćnosti.

II. URESNIĆEVANJE POUKA IN UĆENJA

Učiitelj naćrtuje, vodi in organizira ućni proces (izbira vsebino dela, leksiko, metode in oblike dela, tipe in število vaj itd.), usmerja

delo ućencev, da bi se najuspešneje uresnićili zastavljeni cilji. Učiitelj spoštuje naćelo individualizacije pri delu, glede na to, da je znanje jezika med ućenci zelo raznoliko, in vaje postavlja tako, da vsakemu od ućencev omogoći ćim pogostejšo verbalno aktivnost.

Pri aktivnostih, povezanih s pridobivanjem znanja o elementih narodne kulture in knjiŹevnosti, praktićna plat pouka obsega aktiven stik s predmeti, ki predstavljajo materialno komponento tradicionalne kulture, najsi gre za njihovo izdelavo, ali srećanje z njimi v avtentićnem ambientu. Z ustreznimi folklornimi zgodbami in legendami, povezanimi z osnovnimi prazniki (npr. boŹić, velika noć), učiitelj lahko vkljući roćne aktivnosti (risanje, barvanje pirhov itd.), ali uporabi ustrezno igro, pesem ali ples.

Ućna sredstva: visoka raven motivacije ućencev je lahko znatno spodbujena s strani učiitelja, ki v ta namen uporablja ustrezna avdio-vizualna sredstva, ućbenike in delovne zvezke, slike, fotografije, oddaje in filme itd. Učiitelj mora ućence spodbujati k zbiranju ućnih sredstev, povezanih z obravnavanimi temami (razglednice, ćestitke, slike, časopisni ćlanki itd.).

Da bi izboljšali kvaliteto in kvantiteto jezikovnega gradiva, se pouk izvaja tudi na podlagi socialne interakcije (delo v ućilnici poteka v obliki skupinskega ali posameznega reševanja problemov, iskanje informacij ali rešitev bolj ali manj zapletenih nalog je jasno opredeljeno s kontekstom, postopkom in ciljem).

Ućbeniki na tej ravni postanejo vir aktivnosti, ućilnica pa prostor, ki ga je mogoće vsakodnevno prilagajati potrebam poućevanja

Pri poućevanju knjiŹevnosti in elementov narodne kulture se priporoća uporaba Źe dostopnih opisov folklornih iger ter tiskanih zbirk otroške folkloristike, ćprav se izbira vsebin v doloćeni meri prepušća učiitelju.

– Tehnike:

– Vešćina branja: prepoznavanje vezi med ćrkami in glasovi, povezovanje besed in slik, odgovarjanje na preprosta vprašanja, povezana z besedilom, izpolnjevanje prebranih navodil in ukazov;

– Vešćina pisanja: povezovanje glasov in ćrk; nadomešćanje besede s sliko, vnašanje manjkajoće besede (dopolnitev niza, prepoznavanje vsiljivca, kriŹanke ipd.), povezovanje krajšega besedila in povedi s slikami/ilustracijami;

- Veščina poslušanja: odzivanje na zapoved učitelja ali poslušano zapoved z avdio zapisa (predvsem fizične aktivnosti: vstani, sedi, hodi, skoči, igray ipd.; pa tudi ročne aktivnosti znotraj učilnice: riši, izreži, pobarvaj, odpri/zapri zvezek ipd.); povezovanje zvočnega gradiva z ilustracijami: povezovanje pojmov iz delovnega zvezka (dodaj manjkajoče dele slike), prepoznavanje točnih in netočnih izrazov, utrjevanje kronologije ipd. ; pretvarjanje izjave v gesto;
- Veščina govorjenja: igre, petje v skupini, razvrščanje in vzporejanje (po velikosti, obliki, barvi itd.), ugibanje predmetov in oseb, pretvarjanje geste v izjavo;
- Veščina govorne in pisne interakcije: reševanje aktualnih težav v razredu oz. dogovarjanje glede aktivnosti, skupno ustvarjanje ilustriranih materialov (album fotografij z izletov ali proslav, načrt tedenskih aktivnosti, izleta, druženja itd.), interaktivno učenje, spontani pogovor, delo v parih, malih in velikih skupinah (drobni dialogi, igranje vlog itd.).

III. SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE POUKA IN UČENJA

Spremljanje in vrednotenje pouka in učenja naj bo v skladu s Pravilnikom o ocenjevanju učencev v osnovnem izobraževanju in vzgoji. Mero napredovanja učenca, oziroma vrednotenje je treba primerjati z začetnim nivojem znanja učenca. Učitelj tekom procesa pouka in učenja permanentno in jasno daja povratno informacijo o kakovosti znanja učenca. Povratna informacija naj bo smerokaz za nadaljnje delo, toda istočasno tudi motivacija za učenca. Vrednotiti je treba vse dejavnosti učenca, razen vrednotenja in dajanja povratne informacije pa je pomembna naloga navaditi učence na samovrednotenje.

11. УКРАЇНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмета	УКРАЇНСКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
Мета	Метою викладання та навчання навчальної дисципліни українська мова з елемнетами національної культури є досягти учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити їх з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси українського мовлення в Сербії.
Клас	четвертий

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	ОБЛАСТЬ/ТЕМА	ЗМІСТ
– розрізняє звук, слово і речення; правильно вимовляє слова і пише повні речення; – оволодіє основною технікою читання та письма з наголосом на правильну вимову приголосних в словах; – читає з розумінням; – уважно слухає і розуміє зміст літературного твору, який читається; – розрізняє вірш, легенду, казку, байку та п’єсу; – народна мудрість; – уміє виділити головних героїв твору і визначати їхні позитивні та негативні риси; – розпізнає загадку; – розрізняє звук, слово і речення; – правильно вимовляє короткі і повні речення; – правильно використовує велику літеру на початку речення і в написанні власних імен, назвах об’єктів (школи), назвах міст і вулиць; – уміє виділити іменники, дієслова та прикметники. – уміє правильно наголошувати слова у засвоєній лексиці та вбачає особливість українського наголосу; – уміє правильно сформулювати питальне речення з питальним словом і без нього; – вбачає різницю у вживанні дієслів руху; – уміє сформулювати усне повідомлення за даними словами; – уміє усно переказувати; – уміє усно описувати малюнок/ малюнки та розповісти про пригоду з власного досвіду; – уміє усно називати та описувати предмети, які нас оточують; – правильно використовує нові слова в повсякденній мові; правильно вимовляє специфічні звуки української мови в повсякденній розмові; – уміє напам’ять розказати короткі вірші; – бере участь у виставі; – бере участь у культурно-мистецьких заходах (як глядач або як учасник); – уміє ввічливо подякувати, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника; – розуміє термін <i>національна приналежність</i> і поважає представників інших народів; – шанує свою рідну мову та мови інших народів; – розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; – уміє інтерпретувати народні вірші, пов’язані зі святами чи порами року; – бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку; – знає характерні особливості українських народних костюмів (свого краю); – святкує свята (і порівнює їх з сербськими);	ЛІТЕРАТУРА	Звук та буква, друковані та писані літери. Слова і речення в розмові та на письмію Мовні ігри. Аналітико-синтетичні вправи, графомоторні вправи. Писання (переписування, самостійне писання). Читання (плавне читання, читання голосне і про себе); питання, для перевірки розуміння прочитаного тексту. Вимова звуків, з вимовою яких у учнів виникають труднощі: (напр: <i>и, з, х, і, я, ю, є, ї, й, оз, дж</i>) та усіх м’яких приголосних. Вживання м’якого знака та апострофа. Розпізнавання іменників, дієслів і прикметників. Вбачання різниці у значенні між дієсловами <i>іти (їти) – ходити, їхати – їздити</i>. ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА Поезія Українські народні пісні: <i>Ой дощик, поливайчику; Вийди, вийди, сонечко; Сорока-білобока, Ой веснонько, весно, Ой ти жайворонку.</i> ... Лічилки: <i>Сів метелик на травичку, Сіла качка на гніздечко, Зайчик-зайчик-побігайчик, Бджілки в поле полетіли;</i> Загадки і скоромовки: <i>Мию, мию без жалю, Що за перли у траї, В синім небі світлячки; Ти, малий, скажи малому, Ой був собі коточок, Перепілка – гарна птиця, Біля баби баба сіла;</i> Леся Українка: <i>Літо краснее минуло; У маленькій хатинці;</i> Тамара Коломієць: <i>Наймиліше слово; Дідів обід; Клей; Паперовий кораблик;</i> Н. Забіла: <i>Дощ іде;</i> Ганна Чубач: <i>У лісочку на пенючку;</i> Ліна Костенко: <i>Соловейко застудився;</i> Анатолій Костецький: <i>Місяць і сонце;</i> Платон Воронько: <i>В лісі є зелена хата;</i> Людмила Савчук: <i>Я і ти;</i> Марійка Підгірянка: <i>Діти й ластівка;</i> Ігор Січовик: <i>В зеленім лісі побував;</i> І. Жиленко: <i>Весна і мама;</i> Микола Вінграновський: <i>Кім, зима і весна;</i> Платон Воронько: <i>Чапля зишла черевички;</i> Проза Василь Сухомлинський: <i>Списав задачу; Лижі й ковзани; Горбатенька дівчинка; А серце тобі нічого не наказало?; Санько-брехун;</i> Ярослав Стельмах: <i>Санчата; Нахаба; День народження;</i> Михайло Конончук: <i>Гірке морозиво;</i> Всеволод Нестайко: <i>Руденкий;</i> Олег Буцень: <i>Новий м’яч;</i> Віктор Васильчук: <i>«Подружилися»;</i> Степан Руданський: <i>Старий вовк;</i> Григорій Сковорода: <i>Орел і Черепиха;</i>

– знає традиційні українські звичаї (Святий Миколай – вірші, Різдво – різдвяні пісні, Великдень – писанки/крашанки, «Веснянки» – цикл веснянок), а також традиційні народні страви; святкування іменин.		Леонід Глібов: <i>Чиже та Голуб</i>. Народні казки: <i>Розум та щастя; Рукавичка; Сім'я зайців</i>. . . Казки українських письменників: Леся Українка: <i>Три метелики</i>; Василь Сухомлинський: <i>Скляний чоловічок</i>; Юрій Яримш: <i>Зайчаткова казочка; Сонечко з червоними крильцями</i>; Марина Кірносова: <i>Світлячок</i>; Народні прислів'я та приказки. Драматургія Дитячі народні ігри: <i>Ой до норі, мійшко</i>. . . Легенди: <i>Золоте павутиння; Різдвяні троянди; Дівчина-зогуля</i>; <i>Легенда про хліб; Українська легенда; Звідки пісні пішли</i>; Дитячий театр: сценарії до свят. ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ Василь Сухомлинський: <i>Куди поспішали мурашки</i>; Позакласне читання – на вибір 2 твори Ярослав Стельмах: <i>Найкращий намет</i>; Віктор Кава: <i>Вітя на вулиці</i>; Марійка Підгірянка: <i>В чужому пір'ю</i>; Олег Буцень: <i>Гуля</i>; Леся Українка: <i>Біда навчить</i>; Марійка Підгірянка: <i>Малий Василько</i>; Вистава лялькового театру та комікси. Популярні та інформаційні тексти: Тексти з ілюстрованих енциклопедій та дитячих журналів на вибір. Літературні тексти; – Вірш (рядок, строфа); байка; казка; народна мудрість. – подія; коли вона відбулась і де; літературний герой, його зовнішній вигляд, – дитячі п'єси; дитячі ігри; смішинки.
	МОВНА КУЛЬТУРА	Усне висловлювання Традиційна українська народна культура. Уміти вести невимушену розмову. Особистість учня: сім'я і дім, сімейні обов'язки, товариші та однокласники, розповіді про свою улюблену тварину; свою школу, шкільні обов'язки Форми соціальної поведінки: які слова і коли ми використовуємо, слова вітання та фрази. Свята та сімейні свята. Розмова, розповідь, розповідь за малюнком (народний костюм, традиційні страви). Переказ короткого літературного тексту, який відповідає віку учня. Драматичний текст, театральний текст, сценічна обробка. Театральна постановка (вистава і ляльковий театр), дитячі народні ігри. Збагачення словникового запасу. Мовлення, ситуативні та мовні ігри. Розмова на базі прослуханого аудіозапису.
		Слухання Реальні та симуляційні ситуації. Аудіовізуальні записи. Ігри для розвитку уваги та вміння <i>слухати</i>.
		Читання Літературні твори – виразне читання вчителя або аудіовізуальний запис. Не літературні твори: текст у таблиці, розклад уроків, квиток та багато іншого. Інформаційні тексти: правила поведінки в школі, з життя в нашому оточенні, з дитячої енциклопедії. Письмо Написання букв, характерних для українського алфавіту, у широко використовуваних словах і фразах. Переписування. Розгадування кросвордів, ребусів, головоломок... Написання великої літери на початку речення та особистих імен людей, назвах міст, вулиць, шкіл. Види речень, розділові знаки в кінці речення. Питальні речення з питальним словом і без нього.

Ключові слова: початкове читання та писання, мовна культура, усне висловлювання, література.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* складається з предметних областей: читання та писання, літератури та мовної культури. Розподіл навчальних годин повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу навчанню початкового читання та писання, культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Обидві області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення – це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які здобуває учень.

I. ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає вчителю більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль вчителя полягає в тому, щоб контекстуалізувати цю програму у відповідності до: потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використувувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з поданих навчальних досягнень та змісту, вчитель спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують учителю подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності результатів навчання в залежності від попереднього знання учня. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області: мова та письмо), потрібно більше часу та різних заходів та роботи. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, вчитель повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

II. ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЧИТАННЯ ТА ПИСЬМО

Дидактико-методична організація уроків читання та письма залежить від кількох факторів, з яких найважливішим є той, який стосується попередніх знань учнів. Викладачі обирають модель навчання читання та письма – поєднання аналітично-синтетичних методів, цілісного або комплексного методу. Оскільки учні знають кирилицю, слід вказати відмінності між сербськими та українськими літерами, а також рекомендується комплексний метод обробки.

Уроки з читання та письма повинні бути реалізовані на кількох рівнях із застосуванням принципу індивідуалізації навчання. Зміст, методи та форми роботи повинні бути пристосовані до здібностей та потреб учнів, з використанням диференційованого навчання.

У цей період учні повинні формувати навички читання відповідних текстів, правильно вимовляти усі звуки, правильно наголошувати слова та інтонаційно виділяти в реченнях слова. Необхідно враховувати індивідуальні здібності учнів. Кожна дитина читає своїм темпом читання і відповідно до своїх здібностей. Бажано часто перевіряти рівень сформованості навичок читання та розуміння прочитаного. У процесі формування навичок читання, можуть використовуватися мовні ігри. Учні таким чином відкривають для себе щось нове, стають більш мотивованими, а атмосфера приємною і розслабленою. Важливо використати знання учня, набуте з сербської мови при засвоєнні кирилиці.

Для формування навичок писання слід практикувати переписування, доповнення речень, складання речень за малюнком, складання речень за групою малюнків, написання диктантів, самостійне написання речень та коротких текстів. Для формування навичок правильного писання букв особливу увагу слід приділити просторовій орієнтації в зошиті. Написання літер обмежується на один або два рядки в зошиті.

Формування навичок читання і писання

У цей період учні повинні сформувати базові навички читання та письма. Для вдосконалення навичок читання потрібно читати короткі, динамічні, цікаві, відповідні до віку тексти, а також тексти для шкільного та позакласного читання. Особлива увага повинна приділятися розумінню прочитаних слів, речень та текстів.

ЛІТЕРАТУРА

Рекомендований зміст з *Літератури* засвоюється протягом всього навчального року з читанки та робочих зошитів з літературного читання як основних навчальних матеріалів за планом вчителя, зробленим відповідно до індивідуальних здібностей учня, можливостей всього колективу, відповідно до запланованих навчальних досягнень.

Працюючи з учнями над розумінням творів з обов'язкової літератури, текстів на вибір з сучасної популярної літератури для дітей, інформативних текстів з енциклопедій та журналів для дітей тощо, дуже важливо щоб вчитель допоміг їм зрозуміти окремі описані в творі події, час і простір, у якому відбуваються ці події. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: легенди, оповідання, казки, байки, вірші, прислів'я, загадки, лічилки, дитячі народні ігри.

Читання – виразне читання вчителя або аудіозапис коротких українських народних казок, художніх текстів, віршів, байок. Розвиток навичок читання можна практикувати працюючи в групах, зважаючи на правильну вимову окремих звуків, характерних для української мови. Учні, які швидше за інших розвивають навички читання, потрібно дати можливість самостійно прочитати кілька речень. Під час опрацювання віршів слід тренувати правильну вимову, читаючи головним чином хором.

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних героїв, час і місце розгортання подій. Визначення елементів фантастики в казках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі журнали, подивитися, проаналізувати і обговорити принаймні одну театральну виставу (бажано лялькову) та фільм для дітей (рекомендується фільм за мотивами народних казок) українською мовою.

Разом із кореляцією між художніми творами, вчителю необхідно встановити вертикальну кореляцію. Вчитель повинен бути ознайомлений зі змістом предмету *Навколишній світ*, а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні народні звичаї.

Горизонтальну кореляцію вчитель встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.

Вчитель повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується за допомогою певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватися на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою

висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції...

Деякі ортопедичні вправи можуть бути виконані при засвоєнні відповідних тем з літератури: напр. артикуляція може тренуватись за допомогою лічилки, скоромовок або мовних ігор, коли вони засвоюються як складова частина народної творчості; наголос, темп, ритм, інтонація та перерви можуть тренуватись на прикладі читання вчителя або прослуховування CD і відтворення його у мовленні, за вибором вчителя чи учня.

МОВА

При опрацюванні граматичного матеріалу слід звернути увагу на правильне написання власних імен, назв міст, назв шкіл, своєї вулиці, на написання великої літери на початку речення, написання розділових знаків в кінці речення.

Необхідно звернути увагу на правильну вимову звуків (напр: *и, 2, х, і, я, ю, є, ї, й, дз, дж*) та м'яких приголосних та написання голосних, *и, ї, е, м'якого знака ь* – і апострофа, на правильне написання *я, ю, є, ї*; на написання складів та слів з голосними *я, ю, є, і, и, е*.

Необхідно звернути увагу на різницю у вживанні дієслів *ити (йти) – ходити, їхати – їздити*.

Частини мови: іменники, дієслова і прикметники опрацьовуються лише на рівні розпізнавання.

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область повинна бути пов'язана з роботою над літературними творами, які сприяють плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Розвиток зв'язного мовлення – розмова про пригоди з власного досвіду, того, що вони бачили, того, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: школа, сім'я, моє місто чи село. Родинні відносини. Особистість учня, сім'я та дім, сімейні обов'язки, товариші та однокласники, розповіді про свою улюблену тварину, свою школу. Шкільні обов'язки... Робочий день учня. Вільний час. Транспорт. Ми бережемо природу – тварини та рослини. Любов до рідної мови. Форми соціальної поведінки: які слова і коли ми використовуємо, слова вітання та фрази. Дитячий журнал *Соловейко*. Важливі свята: Святий Миколай, Різдво, Великдень та «Веснянки»; іменини. Пісні, вірші, діалоги, п'єси, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Пексесо. Для збагачення словникового запасу рекомендуються тексти українських письменників для дітей.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Учні повинні вміти визначити головного героя в тексті та описати його. Вони повинні вміти привітатись, подякувати, висловити бажання чи прохання, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру, про свого друга / про свою подругу, про однокласників, про життя в школі (максимум 8 речень).

Відтворення – описати зображення або послідовний перебіг подій на основі ілюстрацій. Вміти переказати український дитячий фільм за заздалегідь визначеним планом, розповідь або дитячу виставу, пригоду або свято.

Опис – людей, тварин, пригод, свят, природи.

Діалог – правила соціальної поведінки.

Драматизація – короткий текст за вибором, про пригоду або події з повсякденного життя.

Спілкування – дбати про збагачення словникового запасу для повсякденного спілкування, збагачуючи активний словниковий запас. Часті речення з повсякденного життя. Різні форми висловлювання. Вправи за заміною слів і додаванням слів у речення.

Усне висловлювання реалізується через ігри та творчі заходи, якими тренується спілкування (привітання в конкретних ситуаціях: *доброго ранку, добрий день і до побачення*; подяка, бажання, прохання, вибачення). Учні можуть розмовляти на основі малюнків. Можуть переказати почутий текст, виставу чи лялькову виставу, невимушеною мовою з правильною вимовою.

Вправи на спостереження – це вправи на розпізнавання цілого та його частин, спостереження за об'єктами, явищами та навколишнім середовищем. Їх потрібно розділити за темами. Перш за все розглядається класна кімната, а потім ведеться спостереження навколишнього середовища. Учні можуть спостерігати за предметами, людьми, тваринами, подіями, розглядати зображення, групи зображень, фотографії, об'єкти, що їх оточують тощо. Увага учнів повинна бути спрямована на ціле, а потім на найважливіші його частини, а в кінці – і на менш важливі частини. Спостереження ведуться за: формами, кольорами, відносинами, рухами, мімікою та жестами, тощо.

Вправи на слухання починаються з слухання того, що говорять вчителі, інші учні, артисти чи ведучі. Почуте аналізується, визначаються мовні характеристики особи, яка говорить. Слухання має бути пов'язане з мімікою та жестами, які відносяться на сказане. Обов'язково наполягати на правильній вимові. Під час слухання, зосереджувати увагу та концентрацію. Слухати онома-топоетичні звуки, шум, чітку та нечітку вимову.

Аналітичні вправи мають бути цікавими та стимулюючими, оскільки вони є однією з найважливіших передумов для читання та письма. Вони не виконуються окремо, їх треба пов'язати з вправами на слухання та спостереження.

Вправи, за допомогою яких виділяються не літературні елементи з висловлювання, виконуються повільно і систематично. Вчителі повинні особливу увагу звертати на вимову голосних звуків, *я, ю, є, ї*; вимову голосного *и*; приголосного *г*; вимову приголосних перед м'яким знаком *ь* і ненаголошених голосних *е та и*.

Учні повинні активно засвоїти 300 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 4 вірша для декламування, 5 українських віршів (народних або сучасних популярних дитячих віршів), загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 3 – 5 речень та 2 нових коротких діалога або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму своєї громади, відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербськими), знати традиційні українські традиції та звичаї (святкування Святого Миколая – виконання пісень і віршів про Святого Миколая, святкування Різдва – виконання різдвяних пісень і віршів й святкування Великодня – звичаї: писанки і крашанки) та традиційні страви; святкування іменин.

У четвертому класі учні пишуть речення та короткі тексти. Особлива увага приділяється індивідуальному підходу до кожного учня, і в залежності від його здібностей заохочувати правильно писати. Якщо у дитини виникають труднощі у навчанні письма, їй потрібно допомогти оволодіти технікою письма поступово. Дитину, яка розвивається швидше, потрібно заохочувати і ставити перед нею завдання, які б її стимулювали. Учні письмово відповідають на прості питання про особистий досвід, істоти, предмети, явища. Вони також записують назву малюнку або назви декількох малюнків, а також речення на основі малюнку або групи малюнків. При написанні речень учням слід звернути увагу на написання великої літери на початку речення, на написання власних імен, а також на ставлення крапки в кінці речення чи знаку питання в питальних реченнях.

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій,

культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури...) прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувалась витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набуті навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб їх можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель – учень та учень – учень. У мовленні вимагається

простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для досягнення очікуваних результатів навчання, вона починається з встановлення фактичного рівня знань, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня – це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т. д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою – цифрою.

Робота кожного вчителя полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб вчитель постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, вчитель буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

12. ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Numilji lu kurs	VUORBA ŠI KULTURA VLAHA	
Cilju	Cilju lu invăcamîntu lu vuorba vlaha je di sã ŝkuolarji invjeacă zakuoanjlji lu vuorba vlaha în kare triabje sã ŝcîje sã skrije ŝi sã vorbaskă, sã sã kunuoaskă lu literatura di sã fije kadîrj sã tulmaŝaskă aljeasă teksturj dîn literatură, sã sã invjeacă se pastrjeadză adetutlji ŝi tradicija ŝi sã înbuogacaskă kultura vlaha.	
Razu	Apatrulja	
Fuondu di ŝasurj pră an	72 di ŝasur	
AŽUNSU Dîpa ŝe oguoaje ku tjema ŝkuolarju o sã puoatã ŝi:	TJEMA	SUCÎNUTU
-sã ajbe un fond di tri suće di vuorbj noj ŝi sã puoatã ŝi sã askulće ku jealje în vuorbă kind triabje sã spună lukratura ŝe a fuost ŝi aja ŝe je aku; – încaljagă sucînutu lu tjekstu di literatură karje ŝećeacăŝe; – kunuoaskă subjektu ŝi predikatu; – kunuaske numiturilji ŝi verburlij; – aljagă ruodu ŝi număru lu numiturj; – aljage forma lu verburj ku karje sã spunje vrjeamja di aku, vrjeamja ŝe a trjekut ŝi vrjeamja ŝe vinje – kunuoaskă glasurlji în vuorbă (măj ku sama aaalja glasurj karje nus în ljimba sîrbaskă: t, ă, ș, z, dz), accentu, ritmu ŝi intonacija lu vuorbilji ŝi frăzurlji invacăŝe;	VUORBA VLAHA	-rekapitulacija lu aja ŝe je lukrat în razu al întînj – tjeksturilji vlasăŝc skrisă or ŝtămpujiće pră cîrilică ŝi latinjică; – žukarij di ljimă – vežbujitu di analiză ŝi sintjeză; vežbujitu di lăksikă ŝi sintaksă – suarta lu vuorbje: numiturilji ŝi ŝi verburlij – numiturilji: ruodu ŝi numaru – suarta dă numiturj – pronumiturilji – adusăturj – fuorma dă verb: vrjeamja di aku, vrjeamja ŝe a trjekut , ŝi vrjeamja ŝe vinje. – skipsoarja vlasaskă, sluovurilji karje nus în ljimba sîrbaskă
– încaljeaŝe un fuond otarît di vuorbje ŝi frăzurj; – puoaće sã încaljagă ŝi sã raspunde la vuorbje kunoskuće dîn vuorba dîn tematikă kunoskută; – încaljeaŝe vuorba lu nastavnjik, dijaluogurj skurće, povjeŝc ŝi kîncîŝe în teme kunoskuće karje aude în zbuor or di pră snimkurj; – sã invacă sã askulće ku încaljes. – sã ŝcîje sã ŝećaskă teksturj în mulće fjealurj ŝi arje bun akcent, ritmu ŝi intonacije; – sã ŝcîje sã ŝećaskă la glas teksturj skurće ku tematikă kunoskută, da praurmă ŝi teksturj ku tematikă njedokunoskută; – ŝcîje ŝi sã askulće ku vuorbaru; – ŝcîje sã skrije aluj nume, poljikra ŝi atrjesa; – ŝcîje sã fakă ljistă di kumparat, di guoŝc la vesaljije, di lukru prîstă dzi... ; – ŝcîje sã prospună un tekst skurt ŝi ja sama di ŝiamnurj di interpunkcije; – ŝcîje întrîiabje ŝi sã dea raspuns skris în ljegatură ku frăzurlji skrisă;	KULTURA LU LJIMBĂ/VUORBĂ (1) Šcîrja di askultat (încaljesu vuorbji) (2) Šcîrja di ŝećit (3) Šcîrja di skris (4) Šcîrja di vuorbit (spusu dîn gură) (5) Interakcija ku vuorba	– Numilji lu ŝkuală – Traju în ŝkuală – Dzîva ŝkuolji – Fameljija – Prijaćinji ŝi komŝijilji – Praznjiku la kasă: kematu la guoŝc, aŝcetatu lu guoŝc, dusu în guostije – În duomu di kultură – La rîu – La lak Še lukrăm în toatadzî – În market – În restoran – Mînkarija – Puortu vlahilor – Komŝiluku – Ekologijaŝi pastratu lu okuolu uomulu – Ŝasurj ŝi minuturj – Lukratu ku banji – Kum sã lumja pozdraveŝc?

– šćije sã proskrije frãzurj skurće in ljeġatura ku teksturj skrisã karje is lukraće; – sã askulće ku aja še a invacat in razu aldintinġ ši priaksuje vuorbje noj; – šćije sã prospunã tekstu lukrat, prã un plan ku intrabarje; – šćije sã vorbaskã intrun zbuor sluobãd dī o temã lukratã; – šćije sã dea skurtã informacije dī vro temã; – šćije sã Źuoãše in skeč or sã fije in prezãntaŹã; – šćije sã spunã še ij sa intinplat in monoluog mãj lung dikãt in razu aldintinġ; – puoatã sã fakã komunikacije in karje inksimbã informacije skurće dī teme kunoskuće; – puoatã sã inksimbje in vuorbã kĩa frãzurj ljeġaće dī situacije dī intuoatãdŹi; – puoatã sã inksimbje informacije dī vrjeamja dī hronologije ši vrjeamja dī meteorologije; – šimãj priaksuje spusu in fuorma lu dijaluog in un nivo mãj marje dikãt in razu aldintinġ; – priaksuje aja še a invacat in razu aldintinġ; – šćije si sã askulće ku elementurli dī gramatikã karje a invacat; – šćije sã numaskã svarurj ši stforurj, sã spunã kum is, sã spunã lukratura, objektu, numitu, relacije ljeġaće dī vrjeame ši luok, šćije sã spunã rugamintu or kuomandã; – si sã askulće ku lġimba in rind ku nivou dī formã in komunikacije (ma ruog, fala or mulcamãsk, nuje la še...).		– Numitu lu inš, objekturj, snaga lu uom, Źuoavinġilji, vičilji, uarilji – Fãrburilji – Numjerji – Fluorilji – Ljeamnġilji dīn padurje – Intrãbatu ši raspunsu, rugamintu, kġematu Povasta dī kopij: Fata ku kašula rušije (Kašulruoška)
– kunoaskã ši si aljagã kīnčiku ši povasta; – vadã in povastã potrivjala, vrjeamja ši luoku unde Źuoã sa potrivit; – vadã junaši ši sã aljagã intrã aja še je ia jej bun dīn aja še je njebun; – spunje še gindeãše dī aja še lukrã junaši in kīnčik or in povastã; – kunuoskã rima, struofa ši vjersu in poezije; – kunuosk Źumalka ši si o incalġagã; – kunuosk basna ši si o incalġagã;	LITERATURA VLAHA	– Aša baba amjea a povastujit. . – Kum amjej drugarj povasta skriju? – Nja povastujit muošu albãtrīn... Povješčilji vlasãšć aljeasã dī nastavnġik in rīndu ku anji lu Źkuolarj. Źumġelšilji vlasãšć. Basnġilji vlasãšć Kīnčisilji vlasãšć aljeasã dī nastavnġik in rīndu ku anji lu Źkuolarj
– ajbe kontakt ku stvarurġli karje is komponenc lu tradicija ši kultura vlahã ši kind sã fak prã un model dīn tradicije ši kind sã kunosk ku jealje in ambijentu autentik; – recituje la kīnčise or prezãntuje la scenã povješč dīn folkloru vlahilor ljeġaće dī praznġise (kum is: Ažunu, Krašunu, Paščilji...); – sã kunuoskã lukru in mīnj lġegat dī praznġise ši dŹi marj (cirtajitu, fãrbujitu uoavilji, fakutu la maskã...); – fakã materijal ilustrujit ši lġegat dī kultura vlahilor (foto-album...); – aflã še Źuokurj sã Źuoakã la zavječinj ši dŹi marj; – sã invintã singur sã skrije in vuorba vlahã (poezije, povješč,...);	KULTURA ŠI TRADICIJA VLAHA	– Manifestacijã dī kultura ši tradicija in luoku ši okuolu amjeu – Bašija (stīna) – Źuokutj la zavječinj ši dŹi marj – La še praznġis nje maskirim – Ажуны шї Крашуну – Пашильи – La boćeadz – La nunta – Pomana

Terminurġli dī kġeaje lu sucinaturã: literatura, lġimba (vuorba), kultura lu lġimbã (vuorbã), elementurġli dī kulturã ši tradicġje.

INSTRUKCIJILJI DĲ DIDAKTIKã ŠI METUODIKã DĲ REALIZACIJA LU PROGRAM

Programu dī edukacġje ši invacatu lu *Vuorba ši kultura Vlahã* are patru tġeme: Vuorba Vlahã, Kultura lu lġimbã/vuorbã, Literatura Vlahã, Kultura ši tradicġja Vlahã

Ciljurġli karje is planiric in programu dī invãcamint dī *Vuorba ši kultura Vlahã* dī rezultat au sã ajbe Źkuolarji potrivicġe kompetencije.

In Sīrbije ku mulće nacije ši mulće konfesije aãsta segment lu programu dī invãcamint *Vuorba vlahã ku elementurj dī kultura nacionala* arje dī cilj si sã pastrġeadŹã vuorba ši kultura vlahilor, ka ši identitetu aluor invacind dī kulturã ši tradicġje, ši formirind un ġind karje nġisãm nuoj in lumnje, in lumnje unde jeastã ši ka nuoj da ši lumnje in alće fġealurj.

Zadatku lu aãsta segment lu programu dī invãcamint je invacatu dī tradicġja vlahilor askultind la muzikã, la povješč, dī aġeturj ši aša in rīnd. Še materijal dī invacat o sã aljagã in apatrulja raz sã lasã lu ocitul numa ij sã dĩa in ġind kã elementurġli dī tradicġje triabje sã integrisaskã ku invãcamintu lġimbi.

Programu dī edukacġje ši invacatu lu *Vuorba ši kultura Vlahã* je fundat prã ažunsurj.

Še sadrŹaj o sã aljagã sã lasã lu ocitul, da ra fi bun dī sã sadrŹaju lu asta parće lu program dī invãcamint realizaskã ku muzika ka ši Źuoku (askultat la kīnčise dī kopij, kunoskutu ku instrtumenturġli, ku Źuokurġli), ku povješč, aġeturj ši aluor aratat kum la šas aša ši la priredburj. .

VIORBA VLAHA

Invaljitu lu kultura lu lġimbã/vuorbã je una dīn mãjmarj dačinj lu edukacġja dī lġimba/vuorba ku elementurġli lu kultura lumnji. Asta tġemã, makrã dikã je pusã ka o tġemã aljeasã, triabje si sã ljeaŹe dī lukratu lu tġeksturj dī literaturã ka ši ku invacatu lu gramatikã ši ortografġje. Tuot aša, ši lukratu la tġeksturj dī literaturã ši lukru la gramatikã ši ortografġje triabje si sucinã pastratu lu kultura spusã ši skrisã.

KULTURA LU LJIMBã/VIORBã

Vorbitu dīn gurã sã lukrã prīn Źuoakã ši aktivnosturj ku karje sã vjeaŹbujje komunikacġja Źkuolarji puot si povġastuje katind la slġikã or rīndurj dī slġiŹ. Puot si propovġastuje tġekstu karje a askultat sumġearnġik or la sećit.

Dī la Źkuolarj sã aščatã si puoatã si intilpinje ġrupj dī vuorbje dī vro tġemã ši spusurj dīn vuorbje še is daće. Triabje si šćije si spunã še ġindesk dī tġekstu še a sećit (dī še la fuost drag ši dī še), si spunã kum je numit tġekstu, kum kġamã autuoru, junaku ši aluj vrġedujealje. Triabje si šćije si dŹikã fala ši sã kaće aŹutamint. Singur triabje si spunã (duoa tri spusurj) dī aluor fraće or suorã, dī drugarj dīn Źkuoalã, dī vijaca la Źkuoalã, dī vro Źuoava še a petrekut, dī vro potrivjealã karje lji sa potrivġit.

Ortografġje sã invacã prīstã vġeŹbujitu ku sistġem (diktatu dī ortografġje, indirġeptatu lu sminčiturġli in tġekstu še je dat, tġesturj ku intrabãrj dīn ortografġje ši aša).

Tríabje in tuotdiuna luvát sama dí daćína a májmarje alu kurs: sí škuolarji in vjeacá frumuos sí vorbaská prá vuorba vlasaská ši šćije dí aluor kulturá ši tradicije. Tríabje bagat dí sama še škuolarji šćiu inťinj, ku še vin dí la aluor káš ši in řindu ku aja lukrat ku tuot škuolarju báškašit, purťind dí grizá ši dí tuot kolektjivu.

LITERATURA

Integracija lu invacamintu vuorbi ku invacamintu lu literaturá ši elementurj dí kultura nacionala día puoćearje sí sá ažungá la rezultat in tuatá temá še je spusá. In apatrulja raz la škuoalá škuolarji šćiu sá šećaská teksturlji in vuorba vlaha, dí aja prńga askultat sá šećeasće la glas ši in šest.

LUKRU KU TJEKSTU

Sá aljeaže: povasta (ďin lumnje, alu autor), basna, kńćiku, šumjelś.

Šećitu – lu povješč vlasášć skurće, tjekesturj ďin literatura frumuosá, kńćise, basne. Vježbujitu lu šećitu frumuos ši inćaljes, karje je apruoapje lu vuorba dí tuoatáďz. Kńd sá lukrá kńćiku tríabje vežbujit šećitu frumuos ši recitujitu.

Dí la škuolarj ďin asta vrstá sá ašćatá, sí šćije sí vadá řindu lu potrivjelurj, junaši ši aj dí laturj, vrejeamja ši luoku unde sá potrivješće, inšeputu, inćlísitu ši ďisklísitu lu lukrarje, ďaskrisu lu inokuolu ši uoamenji; porńsilji lu šumjelś; krišitura lu basne sí sá aduká in relacije ku potrivjelurj ďin vijacá, sí vadá elementurlji dí fantastiká in povješč.

ELEMENTURLJI DÍ KULTURÁ ŠI TRADICIJE

Elementurlji dí kulturá ši tradicije prá numáru lu sasurj numic dí realizacije arje májmarje kuprins, da prń ja sá škuolarji kunosk ku aluor kulturá ši tradicije kum ra puća sí o pastrjeadzá ši inojaská. Prń mulće aktivnosturj la sasur škuolarji sá kunosk ku aja kum sá faše Paščilji, Krašunu, or praznjiku. Aša je ši ku kunoskutu lu fakutu lu boćeadz, nuntá or pomaná.

In kultura vlasaská mult sá cjeanuje žuoku ši kńćiku, ďisprá še škuolarji sá invintá sí in vjeacá pašurlji dí žuok. Sá kunuosk ku instrumenturlji dí muziká ku karje sá faše melodija lu žuokurj ši kńćise vlasášć. Prńga aja, školarji sá kunosk ši ku puortu vlahilor ďin aluor luok ši okuol. Kunoskutu ku mńkarja ďin tradicije sá puoće faša ši ku aluor degustacije la káš or la vro manifestacije, la karje škuolarji puot sí sá duká ku parincí or in grupá ku oćitulu ši ajlalc škuolarj.

Ku zanaturj ši lukrurj vlasášć batrńje škuolarji puot sí sá kunoaská kńd sá duk akuolo unde sá lukrá zanatu, or la vro moará batrńá, or la bašije. Dika aja nu sá puoće, lu škuolarj tríabje aratat audio-video materjal ďin karje jej puot sí vadá lukrurlji ši zanaturlji batrńje karje Vlasi májmult a lukrat.

Májmult tríabje sí sá kinuje sí sá pastrjeadzá ši pazaská identitjetu ši aďeturilji Vlahilor, ma nu numa povástujind ma ši in praksá.

Kum sá realizuje programu

– sá faše ljeġaturá inťra vuorbá ši sljiká, sá raspunde la pruošće inťabárj in ljeġaturá ku tjeġstu, realizacija lu kuomandá karje je šećitá;
– askultatu ši reagiritu la kuomanda lu nastavnjik or dí la audio snimak (skuoaliće, šadz, mjerž, sárj, žuoaká... or: ćirtáje, taje, fíarbuje, daškiye/inkiye svjeska...);

-vježbilji dí askultat (prá uputstva lu nastavnjik or dí la audio-video materijal tríabje ljeġac pojmurlji in vježbanká,...);

– inpreuna fakut materijal ilustrujit (album ku sljiś,...);

– lukru in parjeakje, in miś ši marj grupj (dijaluogurj skurće,...); lukru in mńj (ćirtajitu, fárġujitu, tajatu ku fuoarfísilji, lukru ku glinamuolu or ku aluvatu,...);

Dí sá invinćeadzá škuolarji nastavnjiku tríabje sí sá askulće ku audio–vizuelni medij, ku CD–urj, DVD–urj, ilustracije, sljiś,

fotografije, filmurj, emisije... Nastavnjiku tríabje sá invintá škuolarji dí sá jej sńgurj astrńġá medij dí invacamint ljeġac dí temá še sá lukrá.

Nastavnjiku planirjeasće, puoartá ši organizujeasće procesu lu invacamint (aljeaže še sá lukrá, metuodu kum sá lukrá, forma dí lukru, tipu ši numeru dí vježbj ši altá še), koordinirjeasće lukru lu škuolarj dí sí sá še in mejbun inpljinjeadzá ćiljurlji še is supusá. Nastavnjiku aša aljeaže vježġurlji sá puoatá škuolari májġeas sá vorbaská ká numa vorbind sá puoće invaca lġimba.

PETRJEKUTU ŠI VRJEDUJALA LU EDUKACIJE ŠI INVACAT

Petrjekutu ši vrjedujala lu progrjesu škuolarilor sá lukrá prá Pravilniku dá vrjedujala lu škuolarj pńá la aoptlja raz.

Petrjekutu ši vrjedujala lu progrjesu škuolarilor sá lukrá dí sí sá puoatá ažuns la ažunsurj, da inšeapje ku ocjena ďintńj lu nivou la karje je škuolarju ši in relacije ku karje sá ocjenjeasće kńt progrjes a avut ši še ocjená o sí ajbje. Fijeġarje aktivnuost arje potencijal dí procjenjitu lu aja kńt sa márs nainće ši dí sí sá kapiće informacije napuoj. Tuot šasu dí edukacije ši aktivnuosturlji lu škuolarj je šansa dí sí sá formirjaská ocjená, dí sí sá registruje kńt škuolarju a márs nainće ši sńj sá spuná še tríabje šimáj sí lukrje.

Formirjitu lu ocjená je un nou princip in edukacije karje sucńje procjenujitu lu aja še sá šćije, še sá puoće, ćínutu ši řindu la lukru, ka ši inťarjitu lu kompetencij dí vrjeamje lu eukacije ši invacat.

Lukru lu nastavnjik sá sucńje ďin plńnirjit, realizujit, petrjekut ši vrjedujit. Nastavnjiku tríabje in kontinuitet sí petrġaká ši ocjenjaská diferjencirjit prńga aja še škuolarji a fakut, ši procjesu lu edukacije ši invacat, ka ši prá jeal sńġur ši aluj lukru kum ar fí edukacija máj buná.